

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**UPSEERIEN JULKINEN KESKUSTELU TAKTIKASTA JA OPERAATIO-
TAITAIDOSTA KYLMÄN SODAN JÄLKEISESSÄ SUOMESSA – ANA-
LYYSI SOTILASAIKAKAUSILEHDEN JA KYLKIRAUDAN KIRJOI-
TUKSISTA**

Diplomityö

Kapteeni
Jaakko Tainio

Yleisesikuntaupseerikurssi 61
Maasotalinja

Elokuu 2023

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 61	Linja Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Jaakko Tainio	
Tutkielman nimi UPSEERIEN JULKINEN KESKUSTELU TAKTIIKASTA JA OPERAATIOTAIDOSTA KYLMÄN SODAN JÄLKEISESSÄ SUOMESSA – Analyysi Sotilasaikakausilehden ja Kylkiraudan kirjoituksista	
Oppiaine, johon työ liittyy Operaatiotaito ja taktiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Elokuu 2023	Tekstisivuja 138 Liitesivuja 0
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Puolustusvoimien historian aikana ovat upseerit keskustelleet julkisesti operaatiotaidosta ja taktiikasta muun muassa sotilasammattilehdissä käytävän kirjoittelun kautta. Esimerkiksi Suomen Sotilasaikakausilehti on muodostunut yhdeksi merkittävimmäksi taktiikan kehittämisen keskustelufoorumiksi. Sotilasaikakausilehden sivuilla on käyty ajoittain jopa väittelyä tärkeiksi koetuista taktisista periaatteista. Viime vuosina on kuitenkin tehty havaintoja tämän keskustelun laantumisesta. Samaan aikaan kylmän sodan päätyminen ja Suomen turvallisuuspoliittinen ympäristön muuttuminen on muokannut suomalaista sodan kuvaa.</p> <p>Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten ja miksi upseerit julkisesti keskustelevat kylmän sodan jälkeisessä julkilausutussa sodan kuvassa. Tutkimuksen ylempänä teoreettisena viitekehysenä toimi sosiaalinen konstruktivismi, jonka mukaan kieli rakentaa ja uusintaa sosiaalista todellisuutta. Aineisto analysoitiin kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Analyysin konteksti muodostettiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tutkimuksen aineisto oli kaksiosainen. Tutkimuksen konteksti muodostettiin Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen lisäksi muiden valtionhallinnon asiakirjojen, sodan kuvaa käsittelevän tutkimuskirjallisuuden sekä sotilasammattilehdissä julkaistujen artikkeleiden avulla. Tutkimuksen toisen osan muodosti kylmän sodan jälkeinen operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu. Aineisto rajattiin koskemaan vuosina 1990–2020 Suomen Sotilasaikakausilehdessä ja Kylkiraudassa kirjoitettuihin operaatiotaidon ja taktiikan artikkeleihin.</p> <p>Tutkimuksen perusteella upseerien julkinen keskustelu on seurannut julkilausuttua sodan kuvaa painottuen kulloinkin pinnalla oleviin trendeihin. Keskeisenä argumenttina on, että operaatiotaitoa ja taktiikkaa tulee kehittää omiin tarpeisiin ja omiin olosuhteisiin sopivaksi. Sodan kuvan muutoksesta johtuen kirjoitukset ovat laajentuneet kattamaan perinteisten maa-, meri- ja ilmatoimintaympäristön lisäksi informaatio- ja kybertoimintaympäristöt. Samalla upseerien operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu on muuttunut vapaasta taktisesta keskustelusta asiantuntijoiden kirjoituksiksi, sekä tiedottamistyyppisiin kirjoituksiin.</p>	
<p>AVAINSANAT</p> <p>Julkinen kirjoittelu, upseeri, taktiikka, operaatiotaito</p>	

UPSEERIEN JULKINEN KESKUSTELU TAKTIIKASTA JA OPERAATIOTAIDOSTA KYLMÄN SODAN JÄLKEISESSÄ SUOMESSA

SISÄLLYS

1	TUTKIMUSPERUSTEET	1
1.1	JOHDATUS AIHEESEEN	1
1.2	TUTKIMUSTEHTÄVÄN MUODOSTAMINEN AIKAISEMMAN TUTKIMUKSEN PERUSTEELLA	2
1.3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA KYSYMYKSENASETTELU	10
1.4	TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUKSEN RAJAAMINEN	11
1.5	KÄYTETTÄVÄT TUTKIMUSMENETELMÄT	14
1.6	TIETEENFILOSOFISET PERUSTEET JA VIITEKEHYS	17
1.7	KESKEISIMMÄT KÄSITTEET	18
2	SUOMALAINEN SODAN KUVA KYLMÄN SODAN JÄLKEEN	25
2.1	KYLMÄN SODAN PÄÄTTYMINEN JA SODANKÄYNNIN VALLANKUMOUS	25
2.2	TIETOYHTEISKUNNAN INFORMAATIOSOTAA	30
2.3	EPÄSYMMETRISTEN UHKIEN NOUSEMINEN JA VERKOSTOKESKEINEN SODANKÄYNTI.....	36
2.4	VAIKUTUSPERUSTEISET YHTEISOPERAATIOT	40
2.5	KONVENTIONAALISTEN UHKIEN PALUU OSANA HYBRIDISODANKÄYNTIÄ.....	43
2.6	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ SODAN KUVAN MUUTOKSESTA	47
3	JOHTAMINEN JA SUUNNITTELU – OMAPERÄINEN JA OMIIN OLOSUHTEISIIN SOVELTUVA TAKTIikka VOIMASUHTEIDEN TASOITTAJANA	49
3.1	SUOMALAISTA TAKTIikkaA KEHITTÄMÄSSÄ	49
3.2	TAKTISTA TIETOA VAI TAKTISTA TAITOA.....	55
3.3	SUUNNITTELUN JA TOIMEENPANON VÄLINEN SUHDE.....	63
4	OPERAATIOTAIDON JA TAKTIIKAN AIKALAISILMIÖT – TIETOYHTEISKUNNAN SODANKÄYNTIÄ	80
4.1	OHJAAKO TAKTIikkaA TEKNIikkaA VAI TEKNIikka TAKTIikkaA?	80
4.2	TAISTELUALUEESTA TAISTELUTILAAN	89
4.3	KÄRKIAJATTELULLA STRATEGISEN ISKUN TORJUNTAAN	97
4.4	SODANKÄYNNIN VALLANKUMOUS	109
4.5	PALUU JUURILLE – ALUEELLISET JOUKOT JA USKOTTAVUUDEN MITTARINI VALMIUS	121
5	SYNTEESI	129
5.1	PÄÄTUTKIMUSKYSYMYKSEEN VASTAAMINEN	129
5.2	JATKOTUTKIMUSAIHEET	137
6	LÄHTEET	139

KUVALUETTELO

Kuva 1: Parlamentaarisen selvitysryhmän raportti luetteli sodan ja taistelun kuvaan vaikuttavia asioita 2020-luvulla

Kuva 2: Taktillinen johtamisprosessi

Kuva 3: Operaatiokyvyn evoluutio

Kuva 4: Helikopterit ja mekanisoidut joukot kansainvälisen kriisinhallinnan ja laajamittaisen hyökkäyksen torjunnassa

Kuva 5: Suoraan ja epäsuoraan sotataidolliseen lähtökohtaan liittyviä termejä

UPSEERIEN JULKINEN KESKUSTELU TAKTIIKASTA JA OPERAATIOTAIDOSTA KYLMÄN SODAN JÄLKEISESSÄ SUOMESSA

1 TUTKIMUSPERUSTEET

1.1 Johdatus aiheeseen

Puolustusvoimien ja sitä edeltäneen puolustuslaitoksen historian aikana on operaatiotaidon ja taktiikan keskustelua käyty muun muassa sotakorkeakoulun opinnäytteiden, virallisten asiakirjojen, upseerien keskustelutilaisuuksien sekä sotilasammattilehdistössä käytävän kirjoittelun kautta. Juha Hollannin mukaan sekä nuoret, että varttuneemmat upseerit ovat 1920-luvulta aina 1980-luvulle kirjoittaneet aktiivisesti ajatuksiaan taktiikasta eri sotilasjulkaisuissa. Edelleen Hollannin mukaan Suomen Sotilasaikakausilehti muodostui yhdeksi merkittävimmäksi taktiikan kehittämisen keskusteluforumiksi, joiden sivuilla käytiin ajoittain jopa väittelyä tärkeiksi koetuista taktisista periaatteista. Tämä julkinen keskustelu päättyi osin aina ohjesääntöihin saakka, jolloin keskustelulla on ollut myös suoraan vaikutus suomalaiseen taktisen ajattelun kehittymiseen¹.

Kylmän sodan päättyminen ja Neuvostoliiton hajoaminen muuttivat Suomen turvallisuuspoliittista asemaa 1990-luvun alussa. Suursodan uhka väistyi ja yleisesti Euroopassa asevoimien varusteluja vähennettiin. Yleisen eurooppalaisen suuntauksen vastaisesti, ei suomessa kuitenkaan nähty tarvetta tarkistaa yleiseen asevelvollisuuteen sekä alueelliseen puolustukseen perustuvaa puolustusratkaisua.² 1990-luvulla myös kylmän sodan aikaisten teollisuusyhteiskuntien muuttuminen nykyaikaisiin tieto- ja informaatioyhteiskuntiin on vaikuttanut länsimaiseen tapaan käydä sotaa.³

---

¹ Hollanti, Juha: *Alivoimaisen taktiikka – Suomalaisen taktisen ajattelun tarkastelu*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia Nro 38, PunaMusta Oy, Tampere 2019, s. 2, 372–373.

² Valtioneuvosto: *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995, s. 31.

³ Valtioneuvosto: *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997, s. 50–51.

Kylmän sodan jälkeisenä aikana on eri yhteyksissä tehty havaintoja upseerien keskustelukulttuurin muutoksesta ja etenkin keskustelun näivettymisestä. Tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena on tämä upseerien operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu kylmän sodan jälkeisessä suomessa. Nykyisessä turvallisuuspoliittisessa tilanteessa, ja koko ajan muuttuvassa sodan kuvassa on kuitenkin tärkeää, että upseerit edelleen keskustelevat taktiikasta ja operaatiotaidosta. Kuten Martti Suhonen jo vuonna 1968 sotilasaikakausilehden artikkelissaan totesi, ”*Keskustelu lehtien palstoilla ei ehkä vaikuta ratkaisevasti kehityksen kulkuun, mutta se voi antaa virikkeitä erilaisissa tehtävissä toimiville, sysäyksiä uusille ajatuksille ja kokeiluille sekä ennen kaikkea aiheuttaa samojen asioiden näkemisen ikään kuin uudessa valossa*”.⁴

1.2 Tutkimustehtävän muodostaminen aikaisemman tutkimuksen perusteella

Juha Hollanti tutki väitöskirjassaan *Alivoimaisen taktiikka – Suomalaisen taktisen ajattelun tarkastelu* suomalaisessa sotilaslehdissä julkaistujen kirjoitusten vaikutusta suomalaisen taktiikan kehittämiseen. Tutkimus on ajallisesti rajattu itsenäisyyden alusta 1970- ja 1980-luvun vaihteeseen saakka. Tutkimuksen mukaan upseerien kirjoituksista nousi esiin kolme keskeistä teemaa, joilla on yleisesti tunnettua vaikutusta sodankäyntiin ja taktiikkaan. Näitä olivat vihollisen muodostama uhka, maasto ja olosuhteet sekä taistelun elementit. Hollannin mukaan muun muassa uhkakuva on vaikuttanut suomalaisten käsitykseen alivoimaisen taktiikasta, jossa alivoimaisen osapuolen on ollut tarve luoda omia taktisia lähestymistapoja vastataksaan suurvaltavihollisen ylivoimaan.⁵ Huomionarvoisena seikkana on myös havainto upseereiden tavasta kirjoittaa julkisten lehtien palstoilla. Kirjoituksissa usein kommentointiin toisten näkemyksiä ja niiden pohjalta tehtiin omia perusteltuja johtopäätöksiä⁶.

Marko Palokangas on tutkinut väitöskirjassaan *Räjähävää tyhjyyttä – Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa* kattavasti eri sotilasalan julkaisujen sissisodankäyntiä koskevaa kirjoittelua. Palokankaan mukaan näitä aiheita käsiteltiin toistuvasti, mutta aiheiden liittäminen osaksi aikakauden suomalaisia puolustusratkaisuja jätettiin vähäiselle huomiolle. Palokangas teki myös havainnon, että ajoittain kirjoitukset olivat jopa kiivasta mielipiteidenvaihtoa.⁷

⁴ Suhonen, Martti: Miksi taktiikasta ei keskustella? *Sotilasaikakausilehti 1/1968*, s. 30.

⁵ Hollanti (2019), s. II, 371.

⁶ Muun muassa Y. A. Järvisen sotien jälkeen julkaisemat kirjat aiheuttivat mielipiteen vaihtoja sotilasaikakausilehtien sivuilla. Hollanti (2019), s. 141.

⁷ Palokangas, Marko: *Räjähävää tyhjyyttä – Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*. Maapuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia no 17, Suomen Mies Oy, Helsinki 2014, s. 68, 396.

Palokankaan ja Hollannin lisäksi upseerien julkista keskustelua operaatiotaidosta ja taktiikasta on käsitellyt myös Vesa Tynkkynen väitöskirjassaan *Hyökkäyksestä puolustukseen – Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Tynkkynen mukaan ennen talvisotaa suomalaisen taktiikan kehittymiseen ja sen omaksumiseen vaikutti vilkas kirjoittelu sotilasammattilehdissä.⁸

Sotilasaikakausilehti on ollut yksi merkittävimpiä foorumeita taktiikasta keskusteluun. Viime vuosina on kuitenkin tehty havaintoja tämän keskustelun laantumisesta. Pekka Järvi ja Petteri Jouko kirjoittavat Sotilasaikakausilehden sivuilla vuonna 2011, että ”*takavuosien sotilasaikakausilehtiä tai muita ammattijulkaisuja selatessa ei voi olla välttämättä siltä vaikutelmalta, että keskustelu ja terve haastaminen taktisista aiheista on viime vuosina jäänyt varsin vähäiseksi*”.⁹ Kyseinen artikkeli aloitti neliosaisen taktiikkaa käsittelevän kirjoitussarjan, jonka tavoitteena oli herättää operaatiotaidon ja taktiikan keskustelua.

Samanlaisia pyrkimyksiä nähtiin Sotilasaikakausilehden sivuilla jo 1990-luvun alussa, jolloin esimerkiksi Asko Sivula julkaisi artikkelin *On löydettävä uusi taktiikka* ja päätti sen seuraaviin sanoihin: ”*Tämän kirjoituksen tarkoituksena ei ole ollut sanoa, mikä on uusi taktiikka. On kuvattu prosessi, joka edetessään väijäämättä vaatii uutta taktiikkaa. On teidän aikanne sanoa, kirjoittaa, väitellä ja kehittää se. Sotilasaikakausilehti on hyvä foorumi tähän.*”¹⁰ Yrityksiä taktisen keskustelun herättämiselle on siis ollut, mutta syystä tai toisesta varsinainen keskustelu on jäänyt vähäiseksi. Tämä siitakin huolimatta, että operaatiotaidosta ja taktiikasta on edelleen kirjoitettu¹¹. Lisäksi esimerkiksi Esko Vaahtolammi on tehnyt havainnon, että operaatiotaitoon ja taktiikkaan liittyvien kirjoitusten määrä Suomen sotatieteellisen seuran julkaisemassa *Tiede ja Ase* -julkaisussa lähes romahti tultaessa 1990-luvulle¹².

Taktista keskustelua julkisen kirjoittelun kautta on käsitelty myös Juha Hollannin ja Inka Niskasen artikkelissa *Alivoimaisen taktiikka ja sotilasjohtaja*. Artikkelissa tarkastellaan upseerien ajatuksia määrällisen alivoiman kompensoimisesta. Aineistona toimi upseerien operaatiotaitoa

⁸ Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen – Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: Nro. 1/2014 (2.painos), Helsinki 2014, s. 113, 244.

⁹ Järvi & Jouko: Taktiikka ei ole koskaan valmis. *Sotilasaikakausilehti* 9/2011, s. 60.

¹⁰ Sivula, Asko: On löydettävä uusi taktiikka. *Sotilasaikakausilehti* 12/1991a, s. 888.

¹¹ Muun muassa Antti Paronen toteaa Keskusteluja taktiikasta-julkaisun johdannossa, että taktiikasta edelleen kirjoitetaan Sotilasaikakausilehdessä, mutta kirjoitukset eivät kirjoita kiivasta taktista debattia. Paronen, Antti: *Keskusteluja taktiikasta – Ajatuksia taktiikan kehittämisestä*. Maavoimien tutkimuskeskuksen tutkimuksia, Puna-musta, Joensuu 2022, s. 12.

¹² Vaahtolammi, Esko: Suomalaisen sotatieteellisen tutkimuksen painotuksia *Tiede ja ase*-teossarjan valossa – Perusselvitys. *Suomen sotatieteellisen seuran erikoisjulkaisu N:o 72-2*, 2014, s. 66–67. [<https://journal.fi/ta/article/view/67687>], luettu 1.8.2023.

ja taktiikkaa käsitteleviä kirjoituksia 1980-luvun alusta 2000-luvun alkuun. Näkökulma tarkasteltavaan aiheeseen oli sotilasjohtajan toiminta, joka perustui oletukseen, että sotilasjohtaja on kaiken sotilaallisen toiminnan keskipisteessä.¹³

Lähdeaineistona artikkelissa oli Sotilasaikakauslehdessä, Tiede ja Ase -vuosijulkaisussa ja Jalakaväen vuosikirjassa julkaistut artikkelit. Artikkeleita analysoitiin sisällönanalyysin keinoin, ja niistä havaittiin kolme keskeistä teemaa. Teemat olivat sotilasjohtajan kokonaisvaltainen tilanneymmärrys, immateriaaliset keinot vihollisen tilanneymmärryksen heikentämiseksi ja taistelun elementit eli voimankäyttö (tuli, liike ja suoja) ajan ja tilan funktiona.¹⁴

Aineiston havaintoja verrattiin aktiivipalveluksessa olevien ilmasodan ja ilmapuolustuksen asiantuntijoiden antamiin kirjallisiin vastauksiin sekä virkaurakurssilla opiskelevien operaatiotaidon ja taktiikan opetustapahtuman yhteydessä laatimiin muistiinpanoihin. Havaintojen perusteella aineistosta nousi esille samat teemat, kuin vuosituhaten vaihteen maasodankäyntiä käsittelevistä artikkeleista. Keskeisenä johtopäätöksenä kirjoittajat esittävät, että alivoimaisen taktiikan paradigma on yleistettävissä.¹⁵

Operaatiotaidon ja taktiikan käsittelyyn olennaisesti kuuluvat sodankäynnin peruskäsitteet, kuten sodan ja taistelun kuva¹⁶. Esimerkiksi sodan kuvan voidaan nähdä määrittävän asevoimien käytön periaatteet sekä tehtävät¹⁷. Markku Iskanius on todennut vuoden 1998 Operaatiotaidon ja taktiikan opettajan ohjeessa, että ”*taktikon ja operaatikon perustietoihin kuuluu syvälinen näkemys sodan ja taistelun kuvasta*”. Sodan ja taistelun kuvan muutoksen Iskanius yhdistää etenkin operatiiviseen ajatteluun toteamalla, että siirtyminen taktiselta tasolta operatiiviselle tasolle edellyttää upseerilta muun muassa sodan ja taistelun kuvan muutoksen ja sen vaikutuksen operaatioihin.¹⁸ Käsiteltäessä operaatiotaidon ja taktiikan keskustelua ja kirjoituksia, ei siis voida ohittaa vallitsevan sodan ja taistelun kuvan vaikutusta.

Sodan ja taistelun kuvalla ei kuitenkaan ole yksiselitteistä määritelmää. Markku Iskanius ja Juhani Kääriäinen ovat pohtineet Taktiikan laitoksen sodan ja taistelun kuvaa käsitelleessä

¹³ Hollanti, Juha & Inka Niskanen: Alivoimaisen taktiikka ja sotilasjohtaja, *Sotilasjohtaja taistelussa*, Pulkka, Antti-Tuomas & Juha Hollanti (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuslustoja nro 6, PunaMusta Oy, Joensuu 2022, s. 1,7.

¹⁴ Sama.

¹⁵ Hollanti & Niskanen (2022), s. 1, 8.

¹⁶ Iskanius, Markku & Juhani Kääriäinen: Taistelun kuva – suomalainen näkemys, *Sodan ja taistelun kuva*, Saarelainen, Jorma & Jussi Metteri (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa N:o 3/2000, Edita Oy, Helsinki 2000, s. 104.

¹⁷ Palokangas, Marko: *Operaatiotaito ja taktiikka*, Alustus, YEK61 OTH1, 1.11.2021.

¹⁸ Iskanius, Markku: *Operaatiotaidon ja taktiikan opettajan ohje*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa 2: N:o 2/1998, Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1998, s. 8–9.

seminaarissa vuonna 2000 sodankäynnin peruskäsitteisiin kuuluvaksi käsitteet sota, sodan kuva, taistelun kuva ja taistelukenttä. Heidän mukaansa edellä mainitut käsitteet luovat viitekehysten uhkaan liittyville käsitteille, joita ovat heidän mukaansa uhka, uhkakuva, sotilaallinen uhkamalli, uhka-arvio ja arvio vihollisen toiminnasta. Tuohon aikaan taktiikan laitoksen määritelmän mukaan sodan kuva on ”*kokonaisvaltainen näkemys siitä, miten aseellista voimaa tulevaisuuden konflikteissa käytetään, mihin se kohdistuu ja miten se vaikuttaa koko yhteiskuntaan.*”¹⁹

Samassa seminaarissa Iskanius ja Kääriäinen tuovat ilmi, että myöskään käsitettä taistelun kuva ei ole määritetty. Tuolloin taktiikan laitoksen pohdinnan mukaan taistelun kuvaan kuuluisi muun muassa: sodankäynnin teoria, sotilaallinen doktriini, vastustajan operaatiotaito, vastustajan kyky toteuttaa doktriinia, oma sotilaallinen doktriini, oma operaatiotaito, oma kyky toteuttaa sotilaallista doktriinia sekä yhteiskunta, perinteet, historia ja moraali.²⁰

Sotaa paradigmaattisena ilmiönä ovat tutkineet Jyri Raitasalo ja Joonas Sipilä toimittamassaan kirjassa *Muuttuva sota*. Raitasalon ja Sipilän mukaan sodan olemus muuttuu jatkuvan yhteiskunnallisen prosessin tuloksena. Raitasalon ja Sipilän kehittämä sodan analysoinnin teoreettinen viitekehys mahdollistaa sodan kuvassa tapahtuneiden käsityksien muutosten tarkastelemisen eri aikakausina. Viitekehyksessä sodan paradigma on jaettu käsitteellisiin ja materiaalsiin tekijöihin. Käsitteellisiä tekijöitä ovat uhkakuvan tyyppi, käsitykset sodan luonteesta (legitiimitavoitteet ja keinot) sekä käsitykset asevoimasta (tehtävät, organisaatio ja toimintatavat). Käsitteelliset tekijät määrittävät käsityksiä sodan olemuksesta. Materiaalisia tekijöitä ovat teknologia ja resurssit. Materiaaliset tekijät muodostavat rajat sodankäynnin mahdollisuuksille. Edellä mainituista tekijöistä uhkakuva on Raitasalon ja Sipilän mukaan merkittävin sodan olemusta määrittävä tekijä.²¹

Raitasalon ja Sipilän toimittama kirja *Muuttuva sota* antaa perusteita myös sodan kuvan muutoksen tarkastelemiseen kylmän sodan päättymisestä aina vuoden 2001 terrorismin vastaisen sodan alkamiseen saakka. Esimerkiksi artikkelissaan *Läntinen sodan kuva kylmän sodan jälkeen* Raitasalo kuvailee Yhdysvaltojen määrittäneen hyvin pitkälti länsimaisen sodan kuvan kylmän sodan jälkeisellä vuosikymmenellä. Sodan paradigman mukaisena uhkana Raitasalo on paikantanut kolme tekijää, joita ovat epäsymmetriset konfliktit, ”*uudet sodat*” ja sota

¹⁹ Iskanius & Kääriäinen (2000), 104.

²⁰ Iskanius & Kääriäinen (2000), 106–108.

²¹ Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä: Sodan tutkimus strategian näkökulmasta, *Muuttuva sota*, Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Kustannus Oy Suomen mies, Jyväskylä 2005, s. 20–21.

terrorismia vastaan. Sodan luonteesta korostuivat teknologiakeskeinen sodankäynnin vallankumous ja humanitaariset interventiot. Myös käsitykset asevoimista liittyivät teknologiakeskeiseen sodankäynnin vallankumoukseen, jossa korkean teknologian hyödyntäminen nähtiin massa-armeijoiden kehittämistä tärkeämpänä.²² Painopiste artikkelissa on länsimaisessa sodan kuvassa. EU-jäsenyyden ja Suomen lähentyneen yhteistyön Naton kanssa 1990-luvun puolesta välistä lähtien, voidaan kuitenkin nähdä tuovan länsimaisia vaikutteita myös suomalaiseen käsitykseen sodasta.

Puolustusvoimat ja sota ovat aina oman yhteiskuntansa heijastuma, joka vaikuttaa siihen, miten sodan ja taisteluun liittyvät uhkakuvat ymmärretään. Suomen uhkakuvapolitiikkaa kylmän sodan päättymisen jälkeen on tutkinut muun muassa Jarno Limnéll väitöskirjassaan *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Limnéllin mukaan kylmän sodan päättymiseen saakka Suomen julki lausutut uhkakuvat painoutuivat pitkälti sotilaallisiin uhkakuviin. Edelleen Limnéllin mukaan kylmän sodan päättyminen, YVA-sopimuksen raukeaminen ja EU-jäsenyys vaikuttivat uhkakuvien ja uudenlaiseen muotoiluun. Samalla uhkakuvien luonne alkoi myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa laajentumaan myös ei-sotilaallisiin uhkiin.²³

Limnéllin tutki väitöskirjassaan etenkin vuoden 2004 selonteon uhkakuvien rakentamista. Limnéllin mukaan selonteon sotilaalliset uhkakuvat voi nähdä eräänlaisena julkisen ja piilotetun asialistan välimuotona. Sotilaalliset uhkakuvat tuotiin selonteoissa esille yleisinä ja mihinkään kohdistamattomina uhkamalleina. Selonteon uhkakuvien rakentaminen tapahtui poliittisten toimijoiden ja viranomaistoimijoiden yhteistyössä. Uhkakuvat rakennettiin selontekoon tavalla, mikä oli mahdollisimman helposti poliittisten osapuolien ja puolueiden hyväksyttävissä. Toki on huomattava, että puolustushallinnon tuottamia sotilaallisia uhkakuvia ei Limnéllin mukaan kyseenalaistettu samalla tavalla kuin ei-sotilaallisia uhkakuvia.²⁴

Jyri Raitasalo on tutkinut kylmän sodan jälkeistä aikaa sekä läntisen sodan kuvan muutosta sotilaallisesta näkökulmasta myös vuonna 2008 julkaistussa strategian tutkimuksessaan *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Tutkimuksessaan Raitasalo tarkastelee Suomen puolustusjärjestelmän kehittämisen haasteita kylmän sodan jälkeisessä muuttuneessa toimintaympäristössä ja sodan kuvassa. Raitasaloon mukaan länsimaista sodan kuvaa muokkaavia

²² Raitasalo, Jyri: Läntinen sodan kuva kylmän sodan jälkeen, *Muuttuva sota*, Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulut, Strategian laitos, Kustannus Oy Suomen mies, Jyväskylä 2005, s. 119–121.

²³ Limnéll, Jarno: *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia no 29, Edita Prima Oy, Helsinki 2009, s. 211–217.

²⁴ Limnéll (2009), s. 343, 345.

diskursseja 1990-luvulla olivat muun muassa kylmän sodan loppu ja globalisaatio, sodankäynnin vallankumous, uudet sodat ja epäsymmetrinen sodankäynti, sotilaallinen kriisinhallinta ja humanitääriset interventiot sekä asevoimien tehtävien ulkoistaminen – sodankäynnin yksityistäminen.²⁵

Raitasalo käsittelee tutkimuksessaan tarkemmin myös suomalaisen sodan kuvan muutosta kylmän sodan jälkeisessä ajassa. Raitasalon mukaan suomalainen sodan kuva seurasi 1990-luvun alkupuolelta aina 2010-luvulle asti pitkälti yleistä länsimaista sodan kuvan muutosta. Perinteinen laajamittaisen hyökkäyksen uhka pieneni, kriisinhallinnan merkitys kasvoi, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen tuli yhä merkityksellisemmäksi ja korkean sotilasteknologian hyödyntäminen nousi tärkeään asemaan puolustuskyvyn uskottavuudelle.²⁶ Raitasalon nimeää nämä neljä erityisesti Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvää diskurssia aluepuolustusodan diskurssiksi, kriisinhallintadiskurssiksi, YETT-sotadiskurssiksi ja teknosotadiskurssiksi.²⁷

Vuonna 2008 ilmestyi myös Raitasalon ja Sipilän toimittama strategian tutkimuksen artikkelikokoelma *Sota - teoria ja todellisuus – Näkökulmia sodan muutokseen*, joka oli jatkoa aiemmin mainitulle ”*Muuttuva sota*” artikkelikokoelmalle. *Sota – teoria ja todellisuus* artikkelikokoelmassa kirjoittajaryhmä jatkaa sodan kuvan muutoksen käsittelyä muun muassa ydinaseiden, sotilaallisen kriisinhallinnan, sodankäynnin yksityistämisen ja asevoimien ammatillistumisen tarkasteluiden kautta.²⁸

Arto Nokkala on kirjassaan *Kyky ja tahto – Suomen puolustus murroksessa* käsitellyt suomessa käytyä keskustelua asevoimien järjestämisen tavoista kylmän sodan jälkeisessä muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Nokkalan mukaan kestoväitteenä on ollut muun muassa Suomen puolustuksen vanhentunut luonne ja Suomen valmistautuminen uuteen talvisotaan. Toisaalta taas kritisoidaan, kuinka uhkakuvat ovat vääriä ja puolustus on kohta pelkkää kyberia. Nokkala toteaa, että suomalaiset ovat aina olleet hyvin kiinnostuneita maanpuolustuksesta ja puolustuksesta myös keskustellaan suomessa.²⁹

²⁵ Raitasalo, Jyri: *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23, Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s. 55 – 66.

²⁶ Raitasalo (2008), s. 120–122.

²⁷ Raitasalo (2008), s. 128.

²⁸ Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä: *Sota – Teoria ja todellisuus – Näkökulmia sodan muutokseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24, Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s. 5.

²⁹ Nokkala, Arto: *Kyky ja tahto – Suomen puolustus murroksessa*. Docendo, Saarijärven Offset Oy, 2014. s. 9.

On toki huomattava, että Nokkalan kirja ei ole tieteellinen ja edustaa ainoastaan hänen omia mielipiteitään. Lisäksi on huomioitava, että Nokkala ei käsitellyt painopisteisesti upseerien keskustelua, vaan laajemmin yhteiskunnallista keskustelua. Nokkalan havainnot auttavat kuitenkin ymmärtämään sitä yhteiskuntaa, jossa upseerit ovat keskustelleet.

Tutkimukseni kannalta on huomioitava, että Limnellin, Raitasalon ja Nokkalan tutkimukset ovat strategian tutkimuksia, jolloin sodan kuvassa ja uhkakuissa tarkastelun painopiste on virallisissa turvallisuuspolitiikkaa ohjaavissa asiakirjoissa³⁰. Epäilemättä upseerien julkiseen keskusteluun on vaikuttanut paljon selontekojen myötä julkituodut niin sanotut viralliset uhkakuvat, mutta tarkastelun syventämiseksi tulee sodan ja taistelun kuvan muutosta tarkastella myös virallisten asiakirjojen ulkopuolelta.

Maanpuolustuskorkeakoulu aloitti vuonna 2014 ”*Sodan kuvat – Sodankäynnin tulevaisuuden ennakointi ja arvio sen kehittämisestä*” tutkimuksen. Tutkimuksen myötä syntyi kolmen kirjan kirjasarja *Tuleva sota*, joita kaikkia ohjasi väljänä tutkimuskysymyksenä ”*Miten tuleva sota ja sodankäynti on eri aikoina nähty (sodankuvat) ja kuinka sodankuvissa on onnistuttu tulevaisuus näkemään?*”³¹ Etenkin kirjasaran toinen osa on tutkimuksen kannalta merkityksellinen. Sarjan toisessa osassa käsitellään 2000-luvun taitteen aikaa aina 2017 vuoteen saakka.

Puolustusvoimien sisällä tulevaisuuden sodan kuvaa käsitellään Pääesikunnan johtamassa strategisessa suunnittelussa³². Strategisen suunnittelun tuottamat asiakirjat eivät ole julkisia³³, joten näitä ei voida käyttää julkisessa tutkimuksessa. *Tuleva sota* -kirjasarjan toisen osan artikkelissa Pekka Toveri käsittelee Suomen puolustuksen kehittämistä ja uhkakuvia vuosien 2001 ja 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen kautta. Pekka Toverin³⁴ mukaan etenkin 2001 ja 2004 vuoden selonteot ovat olleet vahvasti sidoksissa strategisen suunnittelun tuottamiin asiakirjoihin, jolloin ne antavat Toverin mukaan kuvaa siitä, miten puolustusvoimissa nähtiin

³⁰ On huomioitava, että tutkimuksissa käsitellään myös virallisten asiakirjojen ulkopuolella tapahtuvaa keskustelua, vaikka painopiste onkin virallisissa julkilausutuissa uhkakuissa.

³¹ Suikkanen, Riku: Lukijalle, *Tuleva sota 1 – Ennustamisen sietämätön vaikeus*, Tynkkynen, Vesa (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2017, s. 5.

³² Puolustusvoimien strateginen suunnittelu tuottaa perusteet Puolustusvoimien ja puolustusjärjestelmän pitkäjänteiselle normaali- ja poikkeusolojen rakentamiselle ja käytölle sekä perusteet Puolustusvoimien viranomaisyhteistyölle. Strategisen suunnittelun päätuotteet ovat, puolustusvoimien tavoitetila, puolustusjärjestelmäkonsepti ja puolustusvoimien kehittämisohjelma. Esimerkiksi puolustusjärjestelmäkonseptissa tarkastellaan yksilöityjä uhkatilanteita ja skenaarioita sekä puolustusvoimien tehtävätyyppejä, jotka antavat kuvaa tulevaisuuden sodan kuvasta. Prosessia tuetaan jatkuvalla tietopohjatutkimuksella. Pääesikunta: PVOHJEK-PE Puolustusvoimien strateginen suunnittelu, HK659 / 13.1.2015. s. 6, 8.

³³ Toveri, Pekka: Suomen puolustuksen kehittäminen 2000-luvun alussa, *Tuleva sota 2 – Nykyhetki ennakoitien valossa*, Hyytiäinen, Mika (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018, s. 75.

³⁴ Pekka Toveri toimi vuodesta 2003 alkaen Pääesikunnan operatiivisen osaston strategisella suunnittelusektorilla. Tuolloin hänen tehtävänään oli koordinoida puolustusvoimien pitkän tähtäimen suunnitelma 2004-2016:n laatiminen sekä osallistua selontekotyöhön.

uhkien ja toimintaympäristön kehittyvän. Toverin mukaan tutkimalla turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa kuvattuja uhkakuvia sekä niiden torjuntaan tarvittavia puolustusvoimien joukkorakenteita ja suorituskykyä, voidaan tehdä johtopäätöksiä kulloinkin vallinneesta sodan kuvasta.³⁵

Toverin mukaan vuosien 2001 ja 2004 selonteoissa oli nähtävissä selkeä ristiriita puolustus suunnittelun uhkakuvien ja kuvatun puolustusjärjestelmän sekä yleisen toimintaympäristön kuvauksen ja sotilaallisten uhkien riskin välillä. Toverin mukaan lähinnä ulkoministeriön laatimassa tekstissä sotilaalliset uhkakuvat olivat olemattomia, kun taas puolustusjärjestelmää rakennettiin selvästi kovia sotilaallisia uhkakuvia vastaan.³⁶ Havainto vahvistaa Linnéllin esiin tuomaa uhkakuvien rakentamisen poliittista luonnetta.

Janne Tähtisen mukaan suomalainen sodan kuva asuu tällä hetkellä hajanaisissa tuotteissa, joista hän mainitsee muun muassa valtionhallinnon strategiset asiakirjat, Puolustusvoimien strategiset ja operatiiviset suunnitteluperusteet, kenttäohjesäännöt, havainnot ulkomaisista operaatioista ja erilaiset tutkimukset³⁷. Tästä syystä tässä tutkimuksessa aikalaiskuvaa julkilausutusta³⁸ sodan kuvasta tarkastellaan virallisten asiakirjojen ja tutkimusten lisäksi tieteellisten artikkeleiden kautta. Etenkin Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisussa *Tiede ja ase* julkaistut artikkelit antavat hyvän kuvan tarkasteluajankohdan vallinneista käsityksistä sodan ja taistelun kuvassa.

Tutkittavien artikkeleiden valinnan vuoksi myös operaatiotaidon ja taktiikan käsitteet on tutkittava ja rajattava. Tutkimukseni keskeistä käsitettä *operaatiotaito* on kattavasti tutkittu Taktiikan laitoksen julkaisussa *Operaatiotaito – Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*. Julkaisussa tuodaan kirjoittajien toimesta esille, miten käsite operaatiotaito nähdään eri yhteyksissä. Pasi Kesselin mukaan operaatiotaidossa kysymys on sodankäyntiin liittyvästä kokonaisuudesta, jota on vaikea konkretisoida. Operaatiotaito on nimensä mukaisesti paljon muutakin kuin mekaaninen prosessi. Operaatiotaito on muun muassa luovuutta ja kykyä rakentaa asetelmaa, joka johtaa päämäärän saavuttamiseen.³⁹

³⁵ Toveri (2018), s. 75.

³⁶ Toveri (2018), s. 106.

³⁷ Tähtinen, Janne: *Suomalainen näkemys sodan kuvasta*. Sotatieteiden päivät 2021, Helsinki.

[<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021112456918>], luettu 31.7.2023.

³⁸ Julkilausutulla sodan kuvalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa julkisista lähteistä paikannettavaa sodan kuvaa. Keskeisimpänä lähteenä toimii Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot.

³⁹ Kesseli, Pasi: Lukijalle, *Operaatiotaito – Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Rekkedal, Nils Marius, Grönberg Stig-Göran, Kesseli Pasi (toim.). Maapuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: N:o 1/2013, Edita Prima Oy, Helsinki 2013, s. 3.

Tutkimuksen toista keskeistä käsitettä taktiikka on tutkinut Mika Huttunen väitöskirjassaan *Monimutkainen taktiikka*. Tutkimukseni kannalta merkityksellistä on Huttusen taktiikan käsitteen teoreettinen tarkastelu. Käsitteen teoreettisessa tarkastelussa tulee ilmi taktiikan käsitteen monitulkintaisuus. Väitöskirjassa Huttunen ymmärtää taktisen tason, taistelun ja taktiikan keinot osittain ajattomiksi ilmiöiksi, joihin vaikuttavat kulloinkin pinnalla olevat ilmiöt, kuten teknologia, vihollinen sekä maasto ja olosuhteet.⁴⁰

Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi, operaatiotaitoa ja taktiikkaa on lyhyemmin käsitteellistetty useissa tutkimuksissa ja kirjoissa. Näistä mainittakoon muun muassa Pekka Uutaniemen toimittamassa *Strategian käsikirja*⁴¹, Mika Huttusen ja Jussi Metterin toimittama *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*⁴² sekä Marco Krogarsin toimittama *Sotatieteelliset käsitteet puntarissa*⁴³. Näiden antamia määritelmiä operaatiotaidon ja taktiikan käsitteisiin käsitellään tämän tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa.

1.3 Tutkimustehtävä ja kysymyksenasettelu

Aikaisemman tutkimuksen perusteella on upseerien julkista keskustelua operaatiotaidosta ja taktiikasta tutkittu ainoastaan kylmää sotaa edeltävältä ajalta⁴⁴. Aikaisempi tutkimus on myös painottunut pääsääntöisesti keskustelun sisältöön, eikä niinkään siihen tapaan, miten upseerit luovat merkityksiä operaatiotaidon ja taktiikan keskustelussa.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on myös tutkittu sodan kuvan muutoksen ja turvallisuusuhkien laajentumisen vaikutusta yleiseen keskusteluun. Tutkimatta kuitenkin on sodan kuvan muutoksen ja kylmän sodan jälkeen muuttuneen turvallisuusympäristön vaikutus upseerien julkiseen keskusteluun operaatiotaidosta ja taktiikasta.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa upseerien operaatiotaidon ja taktiikan julkista keskustelua julkisten kirjoitusten kautta sekä laadullisin menetelmin kuvailla sodan kuvan muutoksen vaikutusta keskusteluun. Tutkimuksen tavoitteena on analysoida, miten ja miksi upseerit

⁴⁰ Huttunen, Mika: *Monimutkainen taktiikka*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: Nro 2/2010, Edita Prima Oy, Helsinki, 2010. s. 19–20.

⁴¹ Uutaniemi, Pekka (toim.): *Strategian käsikirja*. Sotatieteen laitos, Strategian toimisto. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983.

⁴² Huttunen, Mika & Jussi Metteri (toim.): *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksesta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2: Nro 1/2008, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

⁴³ Krogars, Marco (Toim.): *Sotatieteelliset käsitteet puntarissa - Johtamisen, strategian, operaatiotaidon ja taktiikan vertaileva sisällön analyysi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 1, tutkimuksia N:o 9, Helsinki 1998.

⁴⁴ Tutkimustehtävän kartoituksessa tuotiin esille Hollannin ja Niskasen artikkeli. Artikkelissa tarkasteltiin painopisteisesti sotilasjohtajan toimintaa. Lisäksi aineistona toimi osin myös kylmän sodan aikaisia kirjoituksia.

julkisesti keskustelevat suomalaisesti operaatiotaidosta ja taktiikasta kylmän sodan jälkeisessä julkilausutussa sodan kuvassa.

Tutkimustulosten perusteella on mahdollista havainnoida niitä syy-seuraussuhteita, mitkä ovat vaikuttaneet upseerien keskustelun aiheisiin ja tapaan keskustella julkisessa kirjoittelussa. Osiltaan tutkimustulosten perusteella on myös mahdollista havainnoida muutoksia upseerien operaatiotaidollisesta ja taktisesta ajattelusta, vaikka tämä ei tutkimuksen päätarkoituksena olekaan. On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksessa tutkitaan julkisia aineistoja sodan kuvan muutoksen ja operaatiotaidon ja taktiikan kirjoitusten osalta. Tällöin kaikkia ajatteluun vaikuttaneita asioita ei kyetä ottamaan huomioon.

Tutkimustulokset ovat hyödynnettävissä upseerien operaatiotaidon ja taktiikan keskustelukulttuurin muodostumiseen vaikuttaneiden osatekijöiden paikantamisessa, sekä keskustelukulttuuriin vaikuttaneiden osatekijöiden syy-seuraussuhteiden tunnistamisessa.

Tutkimustilanteeseen perehtymisen jälkeen sekä tutkimuksen tavoitteen ja tarkoituksen asettamisen jälkeen, päätutkimuskysymykseksi muodostui: *Miten ja miksi upseerit ovat julkisessa kirjoittelussa keskustelleet operaatiotaidosta ja taktiikasta 1990-2020-lukujen julkilausutussa suomalaisessa sodan kuvassa?*

Päätutkimuskysymyksen selvittämiseksi, alatutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Millainen oli julkilausuttu suomalainen sodan kuva vuosina 1990–2020?
2. Mitkä olivat operaatiotaidon ja taktiikan keskustelun keskeisiä teemoja ja argumentteja tutkittavana ajankohtana?
3. Miten julkilausuttu sodan kuva näkyy upseerien operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa?
4. Miten upseerien operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa ilmenee kirjoitusten tarkoitusperät?

1.4 Tutkimusaineisto ja tutkimuksen rajaaminen

Kylmän sodan päättymisestä ei ole yksiselitteistä määritelmää. Tässä tutkimuksessa analyysi rajataan 1990-luvun alkuun, jolloin Neuvostoliitto hajosi, ja joka lopullisesti muutti Suomen uhkakuvaa ja turvallisuusympäristöä.

Tutkimuksen aineisto on kaksiosainen. Tutkimuksen ensimmäinen osa koostuu tutkimustilanteesta mainitun kirjallisuuden lisäksi Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteista. Tutkimuskirjallisuuden ja virallisten asiakirjojen yhdistelmällä luodaan analyysia varten tarvittava konteksti ja pyritään luomaan riittävä ymmärrys varsinaisen aineiston analyysiä varten. Sodan kuvan muodostamisessa käytetään vain julkisia lähteitä.

On huomioitava, että virallisten asiakirjojen ulkopuolella on tunnistettu muita sodan kuvaan vaikuttavia tekijöitä. Selontekojen, tutkimuskirjallisuuden ja artikkeleiden yhdistelmällä pyritään kuitenkin hahmottamaan riittäväällä tarkkuudella kulloinkin vallinnut sodan kuva ja siinä tapahtuneet muutokset.

Tutkimuksen aineiston toisen osan muodostaa upseerien Sotilasaikakausilehdessä ja Kylkiraudassa vuosina 1990–2020 kirjoittamat artikkelit operaatiotaidosta ja taktiikasta. Edelleen analysoitava aineisto rajattiin koskemaan ainoastaan suomalaista senhetkistä operaatiotaitoa tai taktiikkaa käsittelevään artikkeliin. Sotilasaikakausilehti ja Kylkirauta valikoituivat tutkimuksen aineistoksi niiden kattavan levikin sekä tutkimukseen käytettävän ajan takia.

Sotilasaikakausilehti on Upseeriliiton julkaisema lehti, joka jaetaan kaikille Upseeriliittoon kuuluville. Tammikuussa 2023 kuului Upseeriliittoon 98 prosenttia Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen upseereista.⁴⁵ Kylkirauta on Kadettikunnan julkaisema lehti, joka jaetaan kaikille Kadettikunnan jäsenille. Tammikuussa 2023 noin 85 prosenttia kaikista elossa olevista kadettiupseereista kuului Kadettikuntaan.⁴⁶ Tutkimustehtävän mukaisesti analyysin kohde on nimenomaan julkinen keskustelu, joten esimerkiksi puolustusvoimien asiakirjoja ei ole otettu mukaan analyysiin, vaikka ne olisivatkin julkisia.

On kuitenkin huomioitava, että Kylkirauta on aatteellinen lehti⁴⁷, jolloin tämä on voinut vaikuttaa kirjoitusten sisältöön. Lisäksi vuodesta 2014 saakka Kylkiraudan toimitus otti käyttöön teemanumerot, jolloin aina yksittäinen numero käsitteli tiettyä teemaa. Näihin teemanumeroihin kirjoittajat on kutsuttu päätoimittajan toimesta.⁴⁸ Tämä tuodaan ilmi tutkimuksessa, mikäli kirjoitus on otettu aineistoon tällaisesta teemanumerosta.

⁴⁵ Upseeriliitto: *Upseeriliitto ja jäsenet*. [https://upseeriliitto.fi/liitto-ja-jasenet/], Luettu 13.1.2023

⁴⁶ Kadettikunta: *Kadettikunta*. [https://kadettikunta.fi/kadettikunta/], Luettu 13.1.2023

⁴⁷ Kylkiraudan internet-sivuilla mainitaan, että ”*Kylkirauta on Kadettikunnan jäsenlehti. Se on maanpuolustus-aatteellinen järjestölehti, joka on maanpuolustusta tukeva, johtamisen ja upseerin arvojen, moraalin ja etiikan erikoislehti.*” Kadettikunta: *Kylkirauta*. [https://kadettikunta.fi/julkaisut/kylkirauta/], Luettu 28.07.2023.

⁴⁸ Liimatta, Hannu: Kylkirauta kohti 2020-lukua, *Constantem Decorat Honor – Kadettikunta 1921–2021*, Iskanius, Markku (toim.), Kadettikunta, Otavan kirjapaino 2021, s. 228–229.

Analysoitavaa aineistoa lähdettiin kartoittamaan Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston tietokannasta hakusanoilla operaatiotaito, taktiikka, sotataito sekä näiden eri taivutusmuodoilla. Haku rajattiin Sotilasaikakausilehteen sekä Kylkirautaan. Haulla luotiin yleiskuva aineiston määrästä. Hakutuloksia tarkastelemalla tuli selväksi, että haku tuotti myös aineiston ulkopuolelle jäävää materiaalia sekä osiltaan jätti myös analyysiin kuuluvia aineistoja haun ulkopuolelle. Tämä havainnointiin tarkastelemalla haun perusteella olevien lehtien sisällysluetteloita.

Analysoitavan aineiston keräykseen toi haasteen myöhemmin ilmi tuotava operaatiotaidon ja taktiikan käsitteiden monitulkintaisuus, sekä tarkasteluajankohtana vaihdellut käsitys operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksen intresseistä⁴⁹. Lopullinen analysoitava tutkimusaineisto kerättiin lukemalla edellä mainittujen julkaisujen sisällysluettelot läpi. Otsikon perusteella otettiin tarkasteluun mahdollisesti operaatiotaitoon ja taktiikkaan liittyvät artikkelit. Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin varmistamaan valitsemalla analysoitavat kirjoitukset riittävän laveasti. Riittävän lavealla valinnalla pyrittiin huomioimaan operaatiotaidon ja taktiikan käsitteiden monitulkintaisuus, sekä näiden teoreettisiin perusteisiin vaikuttavat aikalaisilmiöt ja muuttunut sodan kuva.

Alkuvaiheessa aineiston muodosti lähes 900 kirjoitusta. Tähän aineistoon kuului muun muassa sotahistorian opeista, tutkittavan ajankohdan sodista, uhkakuvista ja ulkomaisista opeista julkaistuja kirjoituksia. Tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on kuitenkin nimenomaan suomalainen operaatiotaito ja taktiikka. Ne kulloinkin parhaimpina pidetyt ideat ja ideologiat, jolla on vastattu julkilausuttuun sodan kuvaan. Artikkeleiden lähemmässä tarkastelussa artikkeli hylättiin tutkimusaineistosta, mikäli sillä ei ollut selkeää liityntää suomalaiseen senhetkiseen operaatiotaitoon ja taktiikkaan.

Tutkimustehtävän mukaisesti, tutkimuksessa on tarkoituksena havainnoida operaatiotaidon ja taktiikan keskustelussa ilmeneviä teemoja ja argumentteja, sekä havainnoida miten sodan kuvan muutos on vaikuttanut keskusteluun. Tutkimuksessa ei ole siis tarkoitus yksityiskohtaisesti

---

⁴⁹ Operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksen aihealueita ovat luetelleet ainakin yleisesikuntaupseeri Urho Myllyniemi Tiede ja ase -lehden vuoden 1989 numerossa, Sotakorkeakoulun taktiikan opettaja maj Pertti Salminen Sotilasaikakausilehdessä 3/1992, maj Pasi Kesseli, Mika Huttusen ja Jussi Metterin toimittamassa Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta -kirjassa vuodelta 2008 sekä viimeisimpänä aihetta on käsitelty evl Janne Tähtisen toimittamassa Näin tutkin taktiikkaa -kirjassa vuodelta 2022. Vuoden 2022 Näin tutkin taktiikkaa -kirjassa operaatiotaidon ja taktiikan tutkimusintresseihin luetaan kuuluvaksi taisteluopit ja niiden taustojen tuntemus, sotataidolliset periaatteet, joukkokokonaisuuksien käyttöperiaatteet, esikuntatyöskentely, puolustushaarojen, aselajien ja toimialojen toiminta osana laajempaa kokonaisuutta, sodan ja taistelun kuva sekä niissä tapahtuva muutos, taktillisen ajattelun historia sekä joukkojen suorituskykyvaatimukset. Tähtinen, Janne & Ville Huupponen: Operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksen lähtökohdat. *Näin tutkin taktiikkaa – Tutkimusprosessi operaatiotaidon ja taktiikan näkökulmasta*. Janne Tähtinen (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2: tutkimuslustoista Nro 20, PunaMusta Oy, Joensuu 2022, s. 7.

käsitellä jokaista operaatiotaidon ja taktiikan artikkelia vuosilta 1990–2020. Artikkelit on otettu tarkempaan analyysiin, mikäli sillä on ollut vaikutusta keskustelun etenemiseen. Analyysin ensimmäisen vaiheen jälkeen kirjoituksia oli 118 kappaletta, joista muodostettiin tämän tutkimuksen keskeiset teemat.

Perinteisesti keskustelu on ymmärretty kahden tai useamman henkilön vuorovaikutukselliseksi ajatustenvaihdoksi. Tämän tutkimuksen aineiston kirjoitukset eivät useinkaan johtaneet vuorovaikutukselliseen ajatustenvaihtoon. Kirjoituksillaan kirjoittajat kuitenkin tuovat ilmi omat mielipiteensä ja tapansa käyttää kieltä puhuttaessa suomalaisesta operaatiotaidosta ja taktiikasta. Keskustelulla viitataan tässä tutkimuksessa jo 1920-luvulta alkunsa saaneeseen julkiseen operaatiotaidon ja taktiikan keskusteluun.

Kirjoituksista pyritään löytämään viitteitä myös yleisesti vallalla olleesta keskustelusta. Keskustelukulttuuriin vaikuttaneita tekijöitä olisi voinut paikantaa lisää haastattelemalla aineistossa esiintyneitä kirjoittajia. Tässä kohtaa on kuitenkin tehty tutkimuksellinen valinta tutkimalla ainoastaan kirjoituksia. Tällöin tutkimusintressi kohdistuu nimenomaan kirjoitettuun tekstiin ja kuinka sen kautta välittyvä tapa keskustella operaatiotaidosta ja taktiikasta.

1.5 Käytettävät tutkimusmenetelmät

Tutkimus on laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus etenee yleensä induktiivisesti, eli tutkija lähtee liikkeelle yksittäisistä havainnoista ja pyrkii yksittäisten havaintojen perusteella etenemään kohti yleistä ymmärrystä. Tässä tutkimuksessa laadullinen tutkimus ilmenee siten, että havaintoja tehdään yksittäisistä kirjoituksista, joiden kautta pyritään muodostamaan aiheesta yleinen ymmärrys.

Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara ovat luetelleet tutkimuksen tekemisen oppikirjassaan *Tutki ja kirjoita* laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä, jotka ohjaavat myös tämän tutkimuksen toteuttamista⁵⁰. Huomionarvoista tämän tutkimuksen osalta on laadullisen tutkimuksen ominaispiirre, jossa tutkimuksessa edetään yksittäisistä havainnoista yleistyksen. Lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan ilmiön monitahoinen tarkasteleminen.

---

⁵⁰ Hirsjärvi, Sirkka; Pirkko Remes & Paula Sajavaara: *Tutki ja kirjoita (11. painos)*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

Laadullisen tutkimuksen kentältä, tutkimuksen tavoitteisiin pyritään vastaamaan diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysiä voidaan toteuttaa monella tavalla, ja diskurssi itsessään onkin väljä teoreettinen viitekehys⁵¹. Perinteisesti diskurssi on ymmärretty lingvistisessä merkityksessä kappaleeksi puhetta tai tekstiä. Diskurssille on kuitenkin annettu myös toisenlaisia merkityksiä. Michel Foucault'n mukaan diskurssi on tiedon tuottamista kielen kautta. Foucault'n mukaan diskurssi ei ole ainoastaan kappale puhetta tai tekstiä, vaan näiden lisäksi myös käytännön toimia. Foucault oli kiinnostunut siitä, miten kieltä käytetään eri yhteyksissä ja aikakausissa.⁵² Foucault'laisen näkökulman mukaan esimerkiksi operaatiotaidon ja taktiikan kirjoitukset eivät synny tyhjiössä. Kirjoituksiin vaikuttavat muun muassa kirjoittajien omat kokemukset, muiden puheet tai kirjoitukset, kenttäohjesäännöt ja muu kirjallisuus, sodan kuvassa ja uhkakuvassa tapahtuvat muutokset sekä kohdeyleisö.

Diskurssianalyysin vakiintuneiden toteuttamistapojen puuttuminen aiheuttaa sen, että tutkijan on itse määriteltävä miten menetelmää tutkimuksessaan käyttää sekä perusteltava valintansa⁵³. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan tutkimustehtävään kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Kriittisen ja analyttisen diskurssianalyysin erottaa Anu Pynnösen mukaan se, että analyttisen analyysin tavoitteena on yksityiskohtaisesti ja neutraalisti esitellä sosiaalista todellisuutta, kun taas kriittinen analyysi pyrkii havaitsemaan muun muassa diskursseissa esiintyviä ideologioita ja vaiennettuja ääniä. Pynnösen mukaan, valinta näiden välillä tuleekin tehdä tutkimuksen tavoitteiden ja lähtökohtien kautta.⁵⁴

Kriittisen diskurssianalyysin yksi alkuperäisistä kehittäjistä on Norman Fairclough⁵⁵. Fairclough tarkastelee diskurssia Foucault'n mukaisesti toiminnan muotona, jota käytetään eri yhteyksissä ja aikakausina eri tavoilla⁵⁶. Yksi pääkohta tuleekin olla, kuinka yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset näkyvät diskurssien käytännöissä⁵⁷. Myös Pietikäinen ja Mäntynen ovat huomauttaneet, että kieli toimii ja kielellä toimitaan eri yhteyksissä eri tavoin. Tästä syystä kielen käytön konteksti on analyysin tekemistä varten tutkittava ja rajattava.⁵⁸ Tässä tutkimuksessa

⁵¹ Jokinen, Arja; Kirsi Juhila & Eero Suominen: *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino, Tampere 2016, s. 25.

⁵² Hall, Stuart: "Foucault: Power, Knowledge and Discourse", *Discourse Theory and Practice*, Wetherel, Margaret; Stephanie Taylor; Simeon J. Yates. SAGE Publications Ltd. Lontoo 2001. s. 72.

⁵³ Pynnönen, Anu: *Diskurssianalyysi – Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Working paper N:o 379/2013, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu 2013, s. 31 [<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>], luettu 31.7.2023.

⁵⁴ Pynnönen (2013), s. 29.

⁵⁵ Wodak, Ruth: What CDA is about, *Methods of Critical Discourse Analysis* Wodak, Ruth & Michael Meyer. SAGE Publications Ltd. Lontoo 2001, s. 6.

⁵⁶ Fairclough, Norman: *Miten media puhuu?* (Suom. Blom, Virpi & Kaarina Hazard). Vastapaino, Tampere 1997, s. 75–76.

⁵⁷ Fairclough (1997), s. 50–51.

⁵⁸ Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen: *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere 2009, s. 29.

kontekstin muodostaa 1990–2020-luvuilla vallinnut suomalainen julkilausuttu sodan kuva. Tutkimuksen kontekstin tutkin ja muodostan tutkimuksen luvussa kaksi, jossa käsitellään suomalaista sodan kuvaa kylmän sodan jälkeisenä aikana.

Kontekstin määrittelemisen jälkeen sovellan Norman Faircloughn mukaista kriittistä diskurssi-analyysiä sekä Anu Pynnösen muodostamaa kolmivaiheista diskurssianalyysin prosessia. Fairclough jakaa analyysin kahteen toisiaan täydentävään kiinnekohtaan, joita ovat viestintätilanteet ja diskurssijärjestys. Viestintätilanteiden analyysin Fairclough jakaa kolmeen vaiheeseen, joita ovat tekstianalyysi (mitä tekstissä on sanottu), diskurssikäytännön analyysiin (miten tekstiä on tuotettu) ja sosiokulttuuriseen analyysiin (miten kontekstissa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet). Diskurssijärjestyksen havainnoinnissa analysoidaan mitä muutoksia diskurssijärjestyksessä tapahtuu ja kuinka se suhteutuu muihin diskurssijärjestyksiin.⁵⁹

Anu Pynnösen esittämässä diskurssianalyysin kolmivaiheisessa prosessissa on yhtäläisyyksiä Faircloughn esittämään malliin. Pynnösen lähestyy analyysiä syvenevänä prosessina, joka käynnistyy tekstin tasolla liikkuvalla analyysillä. Ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena on tutkia tekstien sisältöä, rakenteita, järjestyksiä ja lingvistisiä tekijöitä, eli pääpaino on itse tekstissä. Tutkija pyrkii olemaan objektiivinen, mutta vaiheeseen kuuluva tekstien luokittelu ja teemoittelu tuo analyysiin myös hieman tulkinnallisuutta. Vaiheen lopputuloksena pyritään havainnoimaan, mitä ilmiöstä sanotaan ja miten ilmiöstä puhutaan.⁶⁰ Analyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostuu keskustelun keskeiset teemat. Painopisteenä on havainnoida kirjoituksista, kuka on kirjoittaja, mitä kirjoituksissa sanotaan ja milloin kirjoituksia on ilmestynyt. Analyysin ensimmäisellä vaiheella vastataan kysymyksen, mitkä olivat operaatiotaidon ja taktiikan keskustelun keskeisiä teemoja sekä argumentteja tarkasteluajankohtana?

Analyysin toisessa vaiheessa tulkitaan tekstejä ja pyritään ymmärtämään diskurssia laajemmin. Tekstit asetetaan yhteiskunnalliseen kontekstiinsa, jonka avulla pyritään ymmärtämään niitä merkityksiä, joita teksteillä ja diskursseilla on tutkimuksen kontekstissa. Tulkinnan seurauksena syntyy representaatioita.⁶¹ Representaatioiden analyysi on Faircloughn mukaan selostus siitä, millaisia valintoja tekstissä on tehty. Faircloughn mukaan, tekstit eivät ainoastaan kuvaa todellisuutta, vaan luovat todellisuudesta myös omia muunnelmiaan. Muunnelmat syntyvät muun muassa kirjoittajien päämäärien mukaan. Analyysissä tulee siis havainnoida, mitä tekstissä sanotaan ja mitä jätetään sanomatta, mikä sanotaan suoraan ja mikä epäsuorasti.⁶²

⁵⁹ Fairclough (1997), 78–86.

⁶⁰ Pynnönen (2013), s. 32–33.

⁶¹ Pynnönen (2013), s. 33.

⁶² Fairclough (1997), s. 136.

Analyysin toisessa vaiheessa vastataan kysymykseen, miten ja millaisena ilmiö kuvataan sekä millaisia merkityksiä ilmiö tätä kautta saa⁶³. Analyysin toisen vaiheen suoritan limittäin analyysin ensimmäisen vaiheen kanssa, jossa selvitetään tutkittavan ajankohdan diskurssit. Analyysin toisen vaiheen lopputuloksena pyritään löytämään vastaus, miten julkilausuttu suomalainen sodan kuva näkyy upseerien operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa?

Pynnösen esittämään analyysin kolmanteen vaiheeseen voidaan edetä, mikäli se on tutkimustehtävän kannalta olennaista. Tässä vaiheessa analyttinen diskurssianalyysi muuttuu kriittiseksi diskurssianalyysiksi, jossa representaatiot kyseenalaistetaan ja asetetaan ne muun muassa vaikuttamisen viitekehyksiin.⁶⁴ Keskeistä kolmannessa vaiheessa on löytää kirjoituksista viitteitä siitä, miksi jokin kirjoitus on julkaistu tai miksi joku asiaa sanotaan siten kuin se kirjoituksessa on sanottu. Vaikuttamisena voidaan nähdä esimerkiksi pyrkimys suorituskykyjen kehittämiseen. Analyysin kolmannessa vaiheessa vastataan kysymykseen, miksi ilmiö kuvataan sellaisena kuin kuvataan sekä mitä merkityksiä sen saamalla merkityksillä on.

Kriittisen diskurssianalyysin kautta on mahdollisuus päästä johtopäätökseen, miten suomalaisten upseerien keskustelu on edennyt muuttuneessa sodan kuvassa ja miten suomalaiset upseerit operaatiotaidosta ja taktiikasta keskustelevat. Oleellista on myös huomata, että tutkimuksessa ei yritetä kuvata suomalaisen operaatiotaidon ja taktiikan todellista tilaa muuttuneessa sodan kuvassa. Diskurssianalyysin keinoin on kuitenkin mahdollista havaita muutoksia upseerien operaatiotaidollisessa ja taktillisessa ajattelussa.

1.6 Tieteenfilosofiset perusteet ja viitekehys

Tutkimuksen viitekehys muodostuu suomalaisesti kylmän sodan jälkeisestä julkilausutusta sodan kuvasta sekä käsitteistä operaatiotaito ja taktiikka. Tutkimuksen tieteenfilosofisena perustana toimii sosiaalinen konstruktivismi. Sosiaalisessa konstruktivismissa todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa⁶⁵. Sosiaalisen konstruktivismin mukaisesti upseerit julkisella kirjoittelulla luovat sitä todellisuutta, miten operaatiotaidosta ja taktiikasta keskustellaan. Julkinen kirjoittelu on aina myös oman aikansa tuote, joten keskustelun muutokseen vaikuttaa sitä ympäröivä yhteiskunnallinen muutos. Yhteiskunnallisesta muutoksesta havainnoidaan sodan kuvan muutosta ja sen vaikutusta operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksiin.

---

⁶³ Pynnönen (2013), s. 32.

⁶⁴ Pynnönen (2013), s. 32–33.]

⁶⁵ Pietikäinen & Mäntynen (2009), s. 12

Myös sodan kuvan voidaan nähdä rakentuneen sosiaalisen konstruktivismiin kautta. Sodan ja taistelun kuva on osiltaan muodostunut ja muodostuu tutkijoiden sekä muiden siitä tekemien määritelmien, teorioiden ja tulkintojen kautta. Sodan kuvan voidaan nähdä rakentuneen myös tekniikan ja resurssien asettamista mahdollisuuksista sekä omana aikanaan parhaimpina tai soveltuvimpina pidettyjen käyttöperiaatteiden ja doktriinien yhdistelmästä.⁶⁶ Sodan kuvan tavoin myös operaatiotaitoon ja taktiikkaan liittyvä oppi taisteluiden voittamisesta voidaan nähdä konstruktiiivisesti rakennettuna, oman aikansa parhaina pidettyjen ideoiden ja ideologioiden yhdistelmistä.

1.7 Keskeisimmät käsitteet

Operaatiotaito ja **taktiikka** kuuluvat sotataidon peruskäsitteisiin⁶⁷. Puolustusvoimissa kenttäohjesäännöt antavat perusteet puolustusvoimien poikkeusolojen toiminnalle sekä yhdenmu-kaistavat sotilaalliseen maanpuolustukseen liittyvää käsitteistöä⁶⁸. Nykyiset kenttäohjesäännöt eivät kuitenkaan ole julkisia, joten näitä ei voida tässä tutkimuksessa hyödyntää. Operaatiotaidon ja taktiikan käsitteitä on kuitenkin määritelty kattavasti julkisessa tutkimuksessa, joita hyödynnetään tämän tutkimuksen käsitteiden määrittelyssä.

Käsite operaatiotaito itsessään on hyvin nuori, vaikka jo Clausewitzin ja Jominin kirjoituksissa on löydettävissä yhtäläisyyksiä nykyaikaiseen käsitykseen operaatiotaidon käsitteestä⁶⁹. Operaatiotaito on käsitteenä eri, kuin operaatio tai operatiivinen taso. Näillä kaikilla on kuitenkin liityntä toisiinsa. Nils Marius Rekkedal on määritellyt näiden käsitteiden eroa siten, että *operaatio* kuvaa käytännössä tapahtuvaa toimintaa, *operatiivinen taso* taktisen ja strategisen tason välillä olevaa tasoa ja *operaatiotaito* taitoa suunnitella, valmistella ja toimeenpanna operaatioita⁷⁰.

Rekkedalin mukaan operaatiotaito liitetään yleensä sodan käytäntöön, jolla saavutetaan operatiivinen menestyminen sodassa. Operaatiotaidolla saadaan sotilaalliset operaatiot liittymään

⁶⁶ Tähtinen & Huupponen (2022), s. 14.

⁶⁷ Palokangas (2021).

⁶⁸ Pääesikunta: *Kenttäohjesääntö, yleinen, KOYL*. HK514/16.6.2014, Käyttö rajoitettu (STIV), s. 5.

⁶⁹ Jominin määrittämä suurtaktiikka on ”*taito ryhmittää joukot taistelukentällä maaston mukaisesti ja saattaa ne toimintaan.*” Clausewitzin kirjoituksista ei ole suoraan löydettävissä sodankäynnin kolmea tasoa, mutta Rekkedal on tehnyt huomion Clausewitzin jatkuvasti käyttämästä ilmaisusta ”operative elements” viitteitä mahdollisuudesta jakaa sodankäynti kolmeen tasoon. Rekkedal, Nils Marius: Johdatus operaatiotaidon sisältöön, *Operaatiotaito – operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Rekkedal, Nils Marius; Stig-Göran Grönberg & Pasi Kesseli. Maapuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o 1/2013. Edita Prima Oy, Helsinki 2013a, s. 23–26.

⁷⁰ Rekkedal (2013a), s. 84.

yhteen alimmasta taktisesta tasosta ylimpään strategiseen tasoon.⁷¹ Nykyään operaatiotaito määritellään pääsääntöisesti operaation tavoitteiden mukaan tai kuvaamalla operaation osakonnaisuuksia eli toimintaa⁷².

Suomessa operaatiotaidon käsite vakiintui käyttöön toisen maailmansodan jälkeen⁷³. Sotakorkeakoulu laati vuonna 1955 pääesikunnalle selvennyksen käsitteen *operatiivinen* tulkitsemiseksi. Tuolloin operaatiotaito määriteltiin olevan ”*operaatioiden suunnittele-, valmistelu ja suoritustaito, joka edellyttää taktiikan hallitsemisen lisäksi strategian asettamien vaatimusten ja mahdollisuuksien huomioon ottamista*”. Käsite ei kuitenkaan vielä 1950-luvulla saanut virallista sijaa käsitteiden *strategia* ja *taktiikka* rinnalla.⁷⁴

Ensimmäiset käsitteen viralliset määritelmät ilmestyivät 1980-luvulla, jolloin sotataidon määriteltiin muodostuvan strategiasta, operaatiotaidosta, taktiikasta ja taistelutekniikasta⁷⁵. 1980-luvulla muun muassa Antero Maunula on Strategian käsikirjassa määritellyt operaatiotaidon tarkoittavan ”*yleensä useammasta toisiinsa liittyvästä taistelusta koostuvan sotatoimen suunnitteluun, valmisteluun ja toteuttamiseen liittyvää toimintaa*”⁷⁶. Marco Krogars jakoi vuonna 1998 julkaistussa *Sotatieteelliset käsitteet puntarissa* tutkimuksessaan operaatiotaidon Maunulan tapaan sotatoimen suunnitteluun, valmisteluun ja toteuttamiseen. Krogarsin mukaan puolustusvoimien senhetkisessä ajattelussa operaatiotaito liitettiin yhtymän taisteluun.⁷⁷

Pasi Kesselin mukaan operaatiotaito on suomessa yleensä käsitetty Rekkedalín, Maunulan ja Krogarsin määritelmien mukaan toiminnan kautta, ja on yleensä sidottu joukon kokoon. 2000-luvulla on Kesselin mukaan myös suomessa ilmennyt viitteitä käsitteen käytöstä operaatioiden tavoitteiden mukaan. Kesselin mukaan nämä viitteet ilmenevät vuoden 2007 kenttäohjesäännössä, jossa puhutaan maa- meri- ja ilmavoimien sijaan maa- meri- ja ilmapuolustuksesta.⁷⁸

⁷¹ Rekkedal (2013a), s. 84.

⁷² Rantapelkonen, Jari & Lotta Koistinen: *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2, Tutkimuslustoista nro 1, Helsinki 2016, s. 88.

⁷³ Sama.

⁷⁴ Tynkkynen (2014), s. 4.

⁷⁵ Liimatta, Hannu: *Ulkomaisista esikuvista kohti omaperäisempiä ratkaisuja – Itsenäisen Suomen jalkaväkitaktiikan kehittämisen neljä ensimmäistä vuosikymmentä*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2008, s. 31.

⁷⁶ Strategian käsikirja on Sotataidon laitoksen julkaisema kirja, jonka tarkoituksena oli olla lähdeoteos strategian ja turvallisuuspolitiikan keskeisiin kysymyksiin ja käsitteisiin. Maunula, Antero: *Operaatiotaito ja taktiikka, Strategian käsikirja*, Uutaniemi, Pekka (toim.) Sotatieteen laitos, Strategian toimisto. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983, s. 55.

⁷⁷ Krogars (1998), s. 44.

⁷⁸ Kesseli, Pasi: *Operaatiotaito ja taktiikka tieteenalana, Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*, Huttunen, Mika & Jussi Metteri (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2 Nro 1/2008. Edita Prima Oy, Helsinki 2008. s. 11–13.

Operaatiotaidon ja taktiikan professorin Marko Palokankaan mukaan, operaatiotaito tarkoittaa yleensä ”*useammasta toisiinsa liittyvästä taistelusta koostuvan sotatoimen suunnitteluun, valmisteluun ja toteuttamiseen liittyvää toimintaa. Operaatiotaitoa voidaan luonnehtia opiksi tai taidoksi suunnitella, valmistella ja johtaa taktisten taisteluiden muodostama sarja.*”⁷⁹ Palokankaan mukaan operaatiotaitoon kuuluu muun muassa taisteluoppien laaja-alainen tuntemus, yleisten sotataidollisten periaatteiden tuntemus, suunnitteluprosessin ja esikuntatyöskentelyn hallinta, puolustushaarojen, aselajien ja toimialojen toiminnan tuntemus ja taito sovittaa näiden kaikkien toiminta yhteen.⁸⁰

Edellä mainitun mukaisesti, operaatiotaidon käsite vakiintui suomessa käyttöön 1950-luvulla. Käsite ei ole kokenut suuria muutoksia tultaessa 2020-luvulle. Merkittävin muutos näkyy 2000-luvun alkupuolella, jolloin myös suomessa on operaatiotaito kuvattu toiminnan lisäksi operatiivien tavoitteiden mukaisesti.

Toisin kuin operaatiotaito, on käsite *taktiikka* löydettävissä jo hyvin varhaisilta ajoilta. Sana taktiikka tulee Kreikan kielisestä ilmaisusta *taktika*, jolla on alun perin tarkoitettu joukkojen järjestämistä taisteluun sekä jalostuneemmassa tarkoituksessaan yleisemmin sotapäällikön taitoa⁸¹. Myöhemmässä vaiheessa käsite taktiikka on ulottunut käsittämään joukkojen taisteluun järjestämisen lisäksi myös joukkojen toimintaa taistelutilanteessa ohjaavat käyttöperiaatteet⁸².

Clausewitzin mukaan sotataito muodostuu strategiasta ja taktiikasta. Taktiikka on Clausewitzin mukaan oppi asevoimien käytöstä taistelussa. Taktiikkaa käytetään taisteluiden voittamiseen sekä vihollisen tuhoamiseen.⁸³ Itsenäisyyden alussa myös Suomessa vakiintui sotataidon jaottelu Clausewitzin mukaisesti strategiaan ja taktiikkaan. Vesa Tynkkynen mukaan itsenäisyyden alussa taktiikka ymmärrettiin Suomessa opiksi tai taidoksi taistelun voittamisesta. Käytännön tasolla taktiikka edelleen jaettiin muodolliseen taktiikkaan ja sovellettuun taktiikkaan. Muodollinen taktiikka käsitti käytännössä aselajitaktiikan, kun taas sovellettu taktiikka tarkoitti kahden tai useamman aselajin taktiikan yhdistämissä taistelussa. Myöhemmin sovelletusta taktiikasta alettiin käyttämään nimeä yleinen taktiikka.⁸⁴

---

⁷⁹ Palokangas (2021).

⁸⁰ Sama.

⁸¹ Palokangas (2021).

⁸² Krogars (1998), s. 50.

⁸³ Huttunen, Mika: Taktiikan käsitteestä ja määritelmästä. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 63*, 2005, s. 71. [<https://journal.fi/ta/article/view/47897>], Luettu 1.8.2023.

⁸⁴ Tynkkynen (2014), s. 2.

Lähempänä tämän tutkimuksen tarkasteluajankohtaa on taktiikkaa käsitteenä käsitellyt esimerkiksi Antero Maunula. Maunula on määrittänyt Strategian käsikirjassa käsitteen taktiikka olevan, ”*tietyn taistelun suunnittelua, valmistelua ja toteuttamista yleensä kun toimitaan prikaatein ja aina kun toimitaan prikaattia pienemmin maavoimien yksiköin*”⁸⁵.

2000-luvulla esimerkiksi Pasi Kesselin määritelmän mukaan taktiikka on ”*taistelun suunnittelua, valmistelua, toteuttamista ja johtamista*,”⁸⁶ kun taas Marko Palokankaan mukaan taktiikalla tarkoitetaan ”*perusyhitymien ja pataljoonan taistelutaitoa, jossa menettelytapajärjestelmiä ovat eri taistelulajit ja menettelytapoja joukkojen ja tulen käyttö, aselaji- ja huoltotoiminnot, yleisten taktisten periaatteiden noudattaminen, olosuhdetekijöiden hyväksikäyttö sekä johtaminen ja tiedustelu*.” Palokankaan mukaan myös perusyksiköiden ja sitä pienempien joukkojen toimintaa voidaan kuvata taktiikan käsitteellä, vaikka pääosiltaan nämä ovat taistelutekniikkaa.⁸⁷

Väitöskirjassaan Mika Huttunen tuo ilmi taktiikan käsitteen useat eri määritelmät. Taktiikkaa on määritelty eri tavoilla ainakin tietosanakirjoissa, Maanpuolustuskorkeakoulun opetuksessa, sotilaallisissa ohjeissa, oppaissa ja doktriineissa sekä erilaisissa taisteluita ja sotataitoa kuvaavissa kirjoituksissa. Johtopäätöksenä edellä mainituista lähteistä, Huttunen määrittelee, että ”*Taktiikka on tehtävän toteuttamiseen asetettujen resurssien ja keinojen optimaalista suunnittelua ja sovellettua käyttöä päämäärien saavuttamiseksi taistelussa. Taktiikka edellyttää taisteluun liittyvien keinojen tuntemista ja taitoa soveltaa niitä käytännössä*”.⁸⁸

Operaatiotaidon ja taktiikan keskiössä on siis taistelu. Marco Krogarsin mukaan historian suhde nykyhetkeen on taktiikan käsitteelle erityisen merkityksellinen. Krogarsin mukaan on luonnollista, että kulloinkin vallinnut käsitys taistelun kuvasta on vaikuttanut suuresti aikalaisten käsitykseen käsitteestä taktiikka.⁸⁹

Huttusen mukaan perinteisen näkemyksen mukaan taistelun eri elementit koostuvat tulesta, liikkeestä ja suojasta⁹⁰. Marco Krogarsin mukaan taistelun määrittäminen käy yhä vaikeammaksi

---

⁸⁵ Maunula (1983), s. 55.

⁸⁶ Kesseli (2008), 13.

⁸⁷ Palokangas (2021)

⁸⁸ Huttunen (2010), s. 191–200.

⁸⁹ Krogars (1998), s. 50.

⁹⁰ Huttunen (2010), 74.

edettäessä kohti informaatioidankäynnin konkretisoitumista käytäntöön⁹¹. Viimeisimpänä esimerkkinä käsitteen laajentumisesta voidaan käyttää käsitettä kybertaistelu⁹².

Taistelun laajentuminen uusiin toimintaympäristöihin on herättänyt keskustelua myös informaatio- ja kybertaktiikasta. Antti Paronen kutsuu *Keskusteluja taktiikasta -kirjassa* näitä informaatioteknologian ja tietoverkkojen kehityksen tuomia sodankäynnin muotoja ”taktiikan uudeksi aluevaltauksiksi”⁹³.

Edellä mainitun mukaisesti, operaatiotaito ja taktiikka ovat monitulkintaisia käsitteitä. Tässä tutkimuksessa ei pyritä määrittelemään käsitteitä uudelleen, mutta analyysiä varten on tiedostettava, miten käsitteet on saatettu ymmärtää eri aikakauden kirjoituksissa.

Käsitteiden monitulkintaisuudesta johtuen, kirjoituksia täytyy aineiston keräysvaiheessa tarkasteltava riittävän laajasti. On myös huomioitava, että yleensä käsitteet strategia, operaatiotaito ja taktiikka ovat keskustelussa hyvin erottamattomia toisistaan. Milan Vegon mukaan sotataidon elementit strategia, operaatiotaito ja taktiikka ovat erottamattomia. Vegon mukaan mitään sotataidollista elementtiä ei pitäisi selittää vain yhden tekijän avulla.⁹⁴

Marko Palokangas käsitteli käsitteen *sotataito* suomalaista määritelmää Kylkiraudan sotataitoa käsittelevässä teemanumerossa. Palokangas kuvaa, miten sotien jälkeen tietosanakirjassa kuvattiin sotataitoon kuuluvan laajasti ymmärrettynä strategia sekä taktiikka ja ahtaammin ymmärrettynä vain taktiikka. Määritelmän mukaan tarkan rajan vetäminen strategian ja taktiikan välillä oli mahdotonta. Nykyisin sotataito jaetaan Palokankaan mukaan tyypillisimmillään strategiaan, operaatiotaitoon ja taktiikkaan sekä puolustushaaroittain eriytyvään sotataitoon.⁹⁵

⁹¹ Krogars (1998), s. 50.

⁹² Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisema *Kybertaistelu 2020* -kirja määrittää kybertaistelun olevan ”valtioiden suvereniteettiin, elintärkeisiin toimintoihin ja erityisesti kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvan haitallisen tai vihamielisen vaikuttamisen ennaltaehkäisyä ja torjumista kybetoimintaympäristössä.” Edelleen kirjan mukaan ”kybertaistelulla on mahdollista vaikuttaa sekä kybetoimintaympäristöön että fyysiseen ympäristöön.” Kuusistö, Tuija (toim.): *Kybertaistelu 2020*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, asiatietoa No. 1/2014. Juvenes Print, Tampere 2014, s. 2.

⁹³ Kirjassa ei sen luonteen mukaisesti pyritä määrittämään yksiselitteisesti informaatiotaktiikan tai kybertaktiikan määritelmää. Informaatioulottuvuuden osalta kirjassa pohditaan sen merkitystä taktiikalle ja taktiikan muotoa tiedon käytössä. Kybetoimintaympäristön osalta pohditaan millaista taktiikka olisi tässä ulottuvuudessa olla. Molempien osalta kuitenkin todettiin niiden läpileikkaavuus kaikkiin toimintaympäristöihin. Paronen (2022), s. 14. 2022.

⁹⁴ Mälkki, Juha: Sotataito ja poikkitieteellisyys vaade. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 74*, 2017, s. 234. [<https://journal.fi/ta/article/view/60593>], Luettu 1.8.2023.

⁹⁵ Palokangas, Marko: Perinnetietoutta – tiesitkö tätä? Sotataidon suomalainen määritelmä. *Kylkirauta 2/2015*, s. 41.

Sodan ja taistelun kuvalle ei myöskään ole yksiselitteistä määritelmää. Yleisesti sodan ja taistelun kuvan voidaan sanoa määrittävän asevoimien tehtävät ja käytön periaatteet. Marko Palokankaan mukaan käsitteenä sodan kuva voidaan määrittää jonkun joukon yhtenäiseksi käsitykseksi sodasta ja sodankäynnistä. Yhtenäinen joukko voi olla esimerkiksi joku yksittäinen valtio, teolliset länsimaat tai vastaava. Edelleen Palokankaan mukaan sodan kuvan, eli eri maiden käsityksiin siitä mitä sota voisi lähitulevaisuudessa olla, voidaan nähdä ohjaavan minkälaisia asevoimia valtiot tarvitsevat ja minkälaisiin tehtäviin asevoimien on kyettävä.⁹⁶

Kirjallisuuskatsauksessa tuotiin ilmi 2000-luvun alkupuolelta oleva määritelmä taistelun kuvalle. Tuolloin todettiin, että myöskään taistelun kuvalle ei voida antaa yhtä määritelmää. Taistelun kuva kuitenkin kuvataan sodan kuvaa tarkentavana käsitteenä, johon kuuluu muun muassa sodankäynnin teoria, sotilaallinen doktriini ja operaatiotaito.

Englannin kielessä sodan kuvasta puhuttaessa esiintyvät termit *nature of war* ja *character of war*. Esimerkiksi Colin S. Gray on kuvaillut näiden eroa siten, että *nature* kuvaa sodankäynnin pysyvää luonnetta, kun taas *character* viittaa alati muuttuviin ja kulloinkin vallalla oleviin sodankäynnin ilmenemismuotoihin⁹⁷. Suomalaisessa tutkimuksessa esimerkiksi Antti Pihlajamaa on todennut, että suomessa näitä kahta määritelmää ei ole eroteltu, vaan on tyypillisesti puhuttu näistä yhdellä termillä sodan kuva. Pihlajamaa itse suomentaa käsitteen *nature of war* sodan perusolemukseksi ja käsitteen *character of war* sodan julkikuvaksi.⁹⁸

Tutkimustehtävän kartoituksessa esille tuotiin esille Jyri Raitasalon strategian tutkimukseen kehittämä sodan paradigma, jossa viitekehys muodostui uhkakuvasta, käsityksistä sodan luonteesta, asevoimien kehittämistarpeista, teknologian kehityksestä ja resursseista. Näistä etenkin sodan luonteen nähdään muokkaavan erilaisia käsityksiä sodan kuvasta. Sodan paradigman osatekijät ovat kuitenkin vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin kaikki osatekijät vaikuttavat siihen, minkälaiseksi sodan kuva rakentuu. Sodan kuvaan eri aikakausina vaikuttavat trendit lopulta vaikuttavat taisteluun kuvaan, eli siihen miten sota taistelukentällä näyttäytyy⁹⁹.

Janne Tähtinen tekee artikkelissaan johtopäätöksen, että sodan ja taistelun kuvan määrittely on kuljettava käsi kädessä. Sodan kuvan voidaan nähdä ilmentävän Clausewitzin mukaisena

⁹⁶ Palokangas (2021)

⁹⁷ Gray, Colin S.: War - Continuity in Change, and Change in Continuity. *Parameters Summer 2010 Volume 40*, The US Army war college quarterly, s. 6. Huom. termien suomennokset Antti Pihlajamaa. Pihlajamaa, Antti: Sodan perusolemus näkökulmana sodan kuvaan. *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Helsinki, 2022, s. 7.

⁹⁸ Pihlajamaa (2022), s. 7–8.

⁹⁹ Rantapelkonen, Jari: Jos sota syytty tänään... *Sotilasaikakausilehti 12/2011*, s. 51.

sodan perusluonteena, kun taas taistelun kuva kertoo enemmän Clausewitzin mukaisesta sodan luonteesta. Tämän mukaisesti sodan kuva painottuisi strategiselle tasolle ja taistelun kuva operatiivis-taktiselle tasolle. Edelleen sodan ja taistelun kuva voi olla, ja onkin erilainen eri maiden välillä. Joka tapauksessa sodan ja taistelun kuva ohjaavat sitä minkälaista sotilaallista puolustusta tarvitaan. Tähtisen mukaan sodan kuvaan, ja mahdollisesti jopa enemmän taistelun kuvaan, vaikuttavat sodan paradigman mukaiset tekijät.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Tähtinen, Janne: Sodan usvaa hälventämässä – Sodan kuvan käsitteet keskustelun keskiössä. *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimuslsteita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Helsinki, 2022, s. 139–140.

2 SUOMALAINEN SODAN KUVA KYLMÄN SODAN JÄLKEEN

Tässä luvussa paikannetaan julkisia lähteitä käyttämällä kulloinkin suomessa vallinnutta käsitystä julkilausutusta sodan ja taistelun kuvasta. Sodan kuvan mukaisia sodankäynnin ilmenemismuotoja voidaan mallintaa monella tapaa ja visioitu sodan kuva riippuukin usein näkökulmasta¹⁰¹. Tietyn hetken sodan kuvan määrittäminen onkin aina jossain määrin epämääräinen tai kiistanalainen, sillä mielipiteet käytännön toimista voivat olla ristiriitaisia¹⁰². Etenkin selonteokoja tarkasteltaessa otetaan huomioon aiemmin ilmi tuotu toimintaympäristön ja uhkakuvien rakentamisen poliittinen luonne.

Pääpaino on nimenomaan suomalaisissa lähteissä. Suomalaisia lähteitä käyttämällä pyritään havainnoimaan niitä merkityksiä, joita sodan kuvalle on suomalaisissa julkisissa lähteissä annettu. Aiemmin ilmi tuodun mukaisesti, suomalainen sodan kuva asuu tällä hetkellä hajanaisissa tuotteissa. Tästä syystä yksiselitteistä vastausta suomalaisesta julkilausutusta sodan kuvasta ei ole tämän tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaista pyrkiä selvittämään. Suomalaisista lähteistä pyritään löytämään keskeisiä trendejä, jotka ovat rakentaneet suomalaista julkilausuttua sodan kuvaa.

Aineiston perusteella osa trendeistä on vaikuttanut voimakkaammin sodan kuvan muodostumiseen kuin toiset. Tällöin näitä myös käsitellään tässä luvussa enemmän. Kuten tuotiin esille, on mahdollista, että julkisen keskustelun ulkopuolella on sodan kuvaan vaikuttavia tekijöitä, mutta tutkimuksen julkisuuden johdosta näitä asioita ei pyritä havainnoimaan.

2.1 Kylmän sodan päättyminen ja sodankäynnin vallankumous

Suurvaltojen välisen jännitteen aiheuttama laajamittaisen sodan uhka Naton ja Varsovan liiton välillä sekä Suomen puolueettomuuspolitiikka vaikuttivat suomalaiseen sodan kuvaan kylmän sodan aikana. Molempien sotilasliittojen nähtiin olevan valmiit käyttämään Suomen aluetta sotilaallisiin toimiin. Puolueettomuuspolitiikan takia Suomessa koettiin, että on näytettävä torjuntakyky kaikkialta suuntautuvien hyökkäysten torjuntaan. YYA-sopimuksesta huolimatta

---

¹⁰¹ Sotaa voidaan kuvata esimerkiksi terrorismin vastaiseksi sodaksi, jossa näkökulmana on uhkakuva. Sotaa voidaan kuvata myös kehitettävän teknologian kannalta, kuten vaikkapa verkostosodankäynti. Rantapelkonen, Jari: Sodankuva. *Kylkirauta* 2/2007a, s. 1. Sotaa on tutkimuskirjallisuudessa mallinnettu myös sukupolvimaisesti. Esim. Antti Paronen on artikkelissaan tehnyt tiivistelmän sodan sukupolvien kehittymisestä Napoleonin sodista nykypäivään. Paronen, Antti: Sodan usvaa jo viidennessä polvessa, *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimusselesteita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Joensuu, 2022, s. 34–36.

¹⁰² Raitasalo (2013), s. 207.

konkreettisin sotilaallinen uhka muodostui kuitenkin Neuvostoliiton asevoimista.¹⁰³ Ensi sijassa sotilaallinen maanpuolustus rakennettiin laajamittaisen yleiseurooppalaisen selkkauksen asettamia vaatimuksia vastaavaksi¹⁰⁴.

Kylmän sodan päättyminen sekä Varsovan liiton ja Neuvostoliiton hajoaminen 1990-luvun alussa aiheuttivat länsimaisesta perspektiivistä katsottuna uhkakuvan merkittävän muutoksen. Suurvaltojen välistä sotaa ei nähty todennäköisinä ja painopiste siirtyi pienempiin alueellisiin konflikteihin. Muutos uhkakuvassa vaikutti merkittävästi sotilaalliseen suunnitteluun ja valtioiden resurssien uudelleen jakamiseen sekä tärkeysjärjestyksen muuttumiseen.¹⁰⁵ Raitasalon mukaan tilanne oli ongelmallinen useille asevoimille, koska oltiin yhtäkkiä tilanteessa, jossa sota ja sotilaallinen voima oli ymmärrettävä uudelleen¹⁰⁶.

Kylmän sodan päättymisestä huolimatta, Suomi jatkoi aluepuolustukseen keskittyvällä järjestelmällä ja sotilaallisesti liittoutumattomana¹⁰⁷. Kylmän sodan lopun muutosten aikana Suomi irtautui YYA-sopimuksesta ja operaatio Paxina tunnetussa toimenpiteessä irtisanoutui Pariisin rauhansopimuksen artikloista. Nämä toimenpiteet antoivat Suomelle liikkumavaraa asevoimien kehittämiseksi.¹⁰⁸ Merkittävimpiä päätöksiä puolustuskyvyn kannalta oli poistaa huomattava osa maavoimien materiaalisesta puutteista niin sanotuilla *Saksan kaupoilla* sekä päätös torjuntahävittäjien hankkimisesta¹⁰⁹.

Arto Nokkalan mukaan kylmän sodan päättyessä suomalaisessa keskustelussa vallitsi varsin yksimielin käsitys Suomen sotilaallisesta toimintakyvystä. Alueellinen puolustus oli vakiintunut ja asevelvollisuuden myötä rakennettuja suuria maavoimia pidettiin tarpeellisena. Nokkalan mukaan puolustuskykyä ei kuitenkaan määritelty kovin täsmällisesti ja sitä ei suoraan liitetty naapurivaltioihin tai toisen osapuolen hyökkäyskykyyn. 1990-luvun alussa keskustelua käytiin materiaalisista puutteista sekä kyvystä seurata teknistä kehitystä. Keskustelu kärjistyi risteilyohjus- sekä torjuntahävittäjäkeskustelun myötä.¹¹⁰

---

¹⁰³ Raitasalo (2008), s. 87.

¹⁰⁴ Hägglund, Gustav: Kylmän sodan taisteluhaidoista 2000-luvulle, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 56*, 1998, s. 10. [<https://journal.fi/ta/article/view/47803>], Luettu 1.8.2023.

¹⁰⁵ Rekkedal, Nils Marius: Nykyaikainen sotataito – Johdanto, *Nykyaikainen sotataito 4. painos*, Rekkedal, Nils Marius & Juha Mälkki (toim.). Maapuolustuskorkeakoulu. Verkkoersio, Helsinki 2013b, s. 9. [<https://urn.fi/URN:ISBN:951-25-1734-5>], Luettu 1.8.2023.

¹⁰⁶ Raitasalo (2005), s. 110.

¹⁰⁷ Pesu, Matti: Koskiveneellä kohti valtavirtaa: Suomen puolustuspolitiikka kylmän sodan lopusta 2010-luvun kiristyneeseen turvallisuusympäristöön. Puolustusministeriön julkaisuja 1/2017, Helsinki 2017, s. 24.

¹⁰⁸ Pesu (2017), s. 25.

¹⁰⁹ Hägglund (1998), s. 10.

¹¹⁰ Nokkala, Arto: Suomen laajeneva sotilaspolitiikka. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 59*, 2001, s. 74. [<https://journal.fi/ta/article/view/47845>], Luettu 1.8.2023.

Suomessa vuoden 1995 valtioneuvoston selonteko *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat* kuvaa hyvin kylmän sodan jälkeistä ajattelun muutosta Suomen turvallisuuspolitiikassa ja uhkakuvassa. Selonteko linjaa Suomen tavoitteeksi ”kansainvälinen turvallisuus ja rauhanjärjestys, joka perustuu yhteisten arvojen ja kansainvälisen oikeuden periaatteiden kunnioittamiselle”¹¹¹.

Selonteko toteaa sotilaallisen tilanteen muuttuneen kylmän sodan jälkeen ja suursodan uhkan poistuneen. Selonteon mukaan kylmän sodan aikana merkittävin sotilaallinen uhkakuva oli kahden sotilasliiton vastakkainasettelusta johtuva Suomen alueen käyttäminen kauttakulkumaana tai tukikohtana. Suomen joutumista erillisen hyökkäyksen kohteeksi pidettiin kylmän sodan aikana epätodennäköisenä ja selonteon mukaan uudessa tilanteessa tämä uhka oli entisestään pienentynyt.¹¹²

Vuoden 1995 selonteko ei linjannut erikseen uhka- tai kriisimalleja. Sotilaallisen voiman käytön ja sotilaallisen suunnittelun perusteena olevat uhkamallit lueteltiin vuoden 1995 kenttäohjesäännön yleisessä osassa. Nämä uhkamallit olivat kuvattu seuraavasti: 1) ”maamme nopea alistamainen lamauttamalla ylin poliittinen ja sotilaallinen johto sekä ottamalla haltuun keskeiset alueet ja hallinto kaappauksenomaisella yllätyshyökkäyksellä”, 2) ”alueemme hyväksikäyttö läpikulkutienä tai tukialueena kolmatta osapuolta vastaan”, 3) ”maamme tai sen strategisesti tärkeän osan valtaaminen laajamittaisella sotatoimella”.¹¹³

Kenttäohjesäännön mukaiset uhkamallit oli ensimmäisen kerran esitelty julkisesti jo vuonna 1991 osana Suomen puolustusdoktriinin esittelyä¹¹⁴. Keskeisenä kykynä yllätyshyökkäyksen torjunnassa nähtiin joukkojen liikkuvuus ja johtaminen. Muita keskeisiä asioita olivat muun muassa taistelu asutuskeskuksissa, ilmatorjunta, suojautuminen ja pimeätoiminta. Laajamittaisen sodan uhkaa ei muuttuneesta turvallisuusympäristöstä huolimatta kuitenkaan suljettu pois.¹¹⁵

Vuoden 1995 selonteon mukaan ”Euroopan sotilaallisen tilanteen muutokset eivät ole aiheuttaneet tarvetta tarkistaa Suomen puolustusratkaisua”. Suomen puolustusratkaisuna pysyi yleisen asevelvollisuuden tuottama reserviläisarmeija sekä alueellinen puolustusjärjestelmä.

¹¹¹ Valtioneuvosto (1995), s. 5.

¹¹² Valtioneuvosto (1995), s. 30.

¹¹³ Pääesikunta: *Kenttäohjesääntö – Yleinen osa*. Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1995, s. 24.

¹¹⁴ Koli, Markku: Teollisesta sodankäynnistä tietosodankäyntiin – Sodankäynnin kehittyminen ja puolustusdoktriini. *Sotilasaikakausilehti 1/1995*, s. 19.

¹¹⁵ Kurenmaa, Pekka: Sotilaallinen uhka tulevaisuudessa ja vaateita puolustuksellemme. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 48*, 1990, s. 23–24. [<https://journal.fi/ta/article/view/47719>], Luettu 1.8.2023.

Perusteena ratkaisulle olivat Suomen alueen laajuus, vähäinen väestömäärä sekä voimavarojen rajat. Selonteko korostaa, että alueellinen puolustusjärjestelmä ei ole suunnattu ketään vastaan vaan alueellista vakautta ja turvallisuutta lisäävä tekijä.¹¹⁶

Selonteon aikoihin Suomi liittyi myös Naton rauhankumppaniksi ja Euroopan unionin jäseneksi, jotka ohjasivat Suomen sotilaallista toimintaa yhä enemmän kansainväliseen kriisinhallintaan yleisen eurooppalaisen suuntauksen mukaisesti. Vuoden 1995 selonteossa tuodaan esille Suomen tarpeen osallistua yhteiseen taakankantoon vaativissa kriisinhallintatehtävissä ja todettiin Suomelta puuttuvan nopean toimintavalmiuden ja kansainvälisen yhteistoimintakyvyn omaava valmiusjoukko¹¹⁷. Suomen liittyminen Naton PFP-yhteistyöhön sekä siihen liittyvään PARP-sopimukseen¹¹⁸ aloittivat Suomen puolustusvoimien kehittämisen monilta osin NATO yhteensopivaksi. Samalla monet suomalaiset käytännöt korvautuivat länsimaisilla käytännöillä¹¹⁹.

Vuoden 1995 selonteon mukaan uskottava puolustuskyky edellytti pitkäjänteistä joukkojen ja materiaalin kehittämistä¹²⁰. Tulevaisuudesta todettiin, että asevoimat Euroopassa jatkavat aseistuksensa teknistä parantamista ja luovat liikkuvia yksiköitä kansainvälisen kriisinhallinnan ja rauhanturvatoiminnan tarpeisiin¹²¹.

Jyri Raitasalon mukaan Persianlahden sota vuonna 1991 oli eräänlainen kylmän sodan jälkeisen ajan mallisota sen epäsymmetrisestä luonteesta huolimatta. Sodan perusteella tehtiin länsimaissa ja etenkin Yhdysvalloissa johtopäätöksiä tulevaisuuden asevoimien tarvitsevista asejärjestelmistä ja käyttöperiaatteista.¹²²

Raitasalon kuvaa tätä uudenlaista sotaa termillä *teknosota*¹²³. Teknosodassa korostui korkea informaatioteknologia sekä täsmäaseet ja kaukovaikutteiset aseet, jotka näyttivät mahdollistavan sodankäynnin ilman laajoja omien joukkojen tappioita tai siviiliuhreja.¹²⁴ Suomalaisessa keskustelussa Persianlahden sota vaikutti muun muassa pohdintoihin sodankäynnin uusista

¹¹⁶ Valtioneuvosto (1995), s. 31.

¹¹⁷ Raitasalo (2008), s. 90.

¹¹⁸ Lyhenne PFP tulee NATO:n ohjelmasta Partnership for Peace, jonka tarkoitus on yhteistyön ja luottamuksen lisääminen NATO:n ja sen kumppanimaiden kanssa. PARP tulee sanoista Partnership for Peace Planning and Review Process. Sopimuksen tarkoituksena on joukkojen yhteensopivuuden suunnittelu ja seuranta.

¹¹⁹ Pesu (2017), s. 34.

¹²⁰ Valtioneuvosto (1995), s. 31.

¹²¹ Valtioneuvosto (1995), s. 35.

¹²² Raitasalo (2005), s. 115.

¹²³ Raitasalo luettelee teknosodan esimerkeiksi muun muassa Persianlahden sota, operaatio Desert Fox, Bosnia (1995) ja Kosovo (1999)

¹²⁴ Raitasalo (2005), s. 110.

vaatimuksista, näkökulmiin maavoimien organisaatioiden kehittamisestä sekä torjuntahävittäjien hankintojen perusteluihin¹²⁵.

Vuoden 1991 Persianlahden sodan jälkeen käsite sodankäynnin vallankumous (Revolution in Military Affairs, RMA) nousi keskiöön. Keskiössä sodankäynnin vallankumouksessa oli etenkin teknologinen kehitys, mutta samalla myös uusiutuvat asevoimien organisaatiot, käyttöperiaatteet ja koulutusjärjestelmä. 1990-luvulla etenkin Yhdysvalloissa käytiin keskustelua sodankäynnin vallankumouksesta ja samalla käytettiin runsaasti taloudellisia resursseja tällaisen vallankumouksen luomiseksi.¹²⁶

Tultaessa vuoteen 1997, sodankäynnin vallankumous julistettiin jo viralliseksi Yhdysvaltojen puolustusministerin aloitteeksi, jolla turvataan tulevaisuudessa onnistuneet sotilasoperaatiot. Tuolloin käsite oli kuitenkin jo muuttunut sodan kuvan luonnehtimisesta tietoiseksi prosessiksi sodankäynnin muuttamiseksi Yhdysvaltojen eduksi. 1990-luvun lopussa alkoi Yhdysvaltojen asevoimien transformaatio vastaamaan sodankäynnin vallankumouksen mukaista sodan kuvaa.¹²⁷

Samaan aikaan Euroopassa ei käytetty samalla tavalla resursseja lieventyneiden jännitteiden takia. Tilanne aiheutti Yhdysvalloissa keskustelua, että Yhdysvaltojen etumatka sodankäynnin vallankumouksen soveltamisessa käy niin suureksi, että yhteistyö eurooppalaisten kumppanien kanssa käy mahdottomaksi. Tämän myötä vaikutukset levisivät Eurooppaan. Eurooppalaisia kehoitettiin asevoimien teknologian kehittämiseen ja luopumaan kylmän sodan massa-armeijoista. Ammattiarmeijat nähtiin asevelvollisuusarmeijaa hyödyllisempinä.¹²⁸ Myöhemmin sodankäynnin vallankumous sodan kuvan määrittelyssä on kohdannut myös kritiikkiä. Kriitikoiden mielestä ei ole mitään sodankäynnin vallankumousta, vaan muutos johtuu yleisesti sodan kuvan evoluutiosta¹²⁹.

---

¹²⁵ Nokkala (2001), s. 75.

¹²⁶ Raitasalo (2005), s. 116–117.

¹²⁷ Raitasalo, Jyri: Taistelu sodasta – Yhdysvaltojen vaikutus läntiseen sodan kuvaan kylmän sodan jälkeen. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 62*, 2004, s. 21–22. [<https://journal.fi/ta/article/view/47880>], Luettu 1.8.2023.

¹²⁸ Raitasalo (2005), s. 116–117.

¹²⁹ Tynkkynen, Vesa: Tulevaisuuden taistelu Suomen kannalta. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 62*, 2004, s. 147. [<https://journal.fi/ta/article/view/47885>], Luettu 1.8.2023.

2.2 Tietoyhteiskunnan informaatio sotaa

Ensimmäisen selonteon kanssa samana vuonna julkaistiin maavoimapäällikön kenraalimajuri Asko Sivulan kirjoittama *Tietoyhteiskunnan maavoimat – Maavoimien kehittämissuunnitelma 2020*. Julkaisun keskeisenä viestinä oli tietotekniikan mullistava vaikutus ja sen heijastuminen kokoonpanoihin, taktiikkaan, johtamiseen, henkilöstörakenteeseen ja koulutukseen. Julkaisun mukaan sodan kuvassa korostuu taistelun syvyys, rintamien katoaminen ja tietynlainen taistelukentän tyhjiys. Tietotekniikan kehittyminen ja sitä kautta kehittyneiden tiedustelu-, johtamis- ja asejärjestelmien nähtiin nostavan joukkojen suorituskyvyn kokonaan uudelle tasolle. Tavoitteeksi nähtiin, että tulevaisuudessa on oltava ”tulivoimaisempia, nopeampia, iskukykyisempiä, suojatumpia ja monipuolisempia kuin vastustajamme”.¹³⁰

Tietotekniikan rooli nähtiin julkaisussa niin keskeiseksi, että julkaisun mukaan tuolloin keskustelu tulisi siirtää aseista, panssarivaunuista ja tykeistä kohti järjestelmiä, joissa tietotekniikka yhdistää aseet ja asejärjestelmät. Kehityksen nähtiin myös kasvattavan tiedon merkitystä ja todettiin edellä mainituissa järjestelmissä olevan tiedon moninkertaistavan maavoimien vaikutusmahdollisuudet.¹³¹

Uutena terminä julkaisussa tuotiin taistelutilan hallinta. Termillä kuvattiin Maavoimissa menetelmiä, joilla ratkaistaan taistelun luomat johtamisen tekniset ongelmat. Julkaisun mukaan ”tiedustelu-, tiedonsiirto- ja johtamisjärjestelmät on integroitava yhtenäiseksi taistelutilan ja taistelun hallintajärjestelmiksi.”¹³² Julkaisu ei tarkasti määritä mitä termillä taistelutila tarkoitetaan. Julkaisusta on kuitenkin tulkittavissa, että sillä viitataan taistelun laajenemista informaatioon ja elektronisen sodankäyntiin. Julkaisussa todetaan, että ”Elektronisen sodankäynnin vaikutus kasvaa räjähdysmäisesti uudessa sodankäynnin ja taistelun ympäristössä, missä taistelutilan hallinta ja useimmat asejärjestelmät perustuvat tiedonsiirtoon ja -käsittelyyn.”¹³³

1990-luvulla sodankäynnin yleisesti nähtiinkin kehittyvän suuntaan, jossa tietoylivoima takaa edun kulutussodankäynnin ja liikesodankäynnin elementtien mukaisessa tulenkäytössä, liikkeessä ja kokonaistoiminnan tempossa. Taistelutilan leveyden, syvyyden ja korkeuden nähtiin laajenevan. Uuden teknologian myötä kehittynyt kyky seurata ja paikantaa maaleja sekä tuhota

¹³⁰ Sivula, Asko: *Tietoyhteiskunnan maavoimat – Maavoimien kehittämissuunnitelma 2020*. Maavoimaesikunta. Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1995, s. 8–12.

¹³¹ Sivula (1995), s. 6–7.

¹³² Sivula (1995), s. 8, 11, 16.

¹³³ Sivula (1995), s. 8, 11.

niitä täsmäaseilla nähtiin edelleen nopeuttavan taistelukentän laajenemista. Terminä tulevaisuuden sodankäynnistä puhuttiin tietosodankäyntinä.¹³⁴

Laajempi käsitteen määrittely ja keskustelu uudenlaisen sodankäynnin ominaisuuksista alkoi 1990-luvun puolessa välissä, jolloin käsite informaatioidankäynti yleistyi. Tuolloin yhden määritelmän mukaan informaatioidankäynnin nähtiin olevan salaista tai avointa sekä rauhan ja sodan aikana tapahtuvaa vaikuttamista, jonka tavoitteena oli informaatioetu vastustajaan nähden. Informaatioidankäynnin välineet, kohteet ja vaikuttamistavat nähtiin monipuolisina. Informaatioidankäynnin keinoilla pyrittiin minimoimaan tarvittavat resurssit ja molempien osapuolten tappiot.¹³⁵

Tuolloin puheessa käytettiin ristiin termejä tietosodankäynti ja informaatioidankäynti. Käytännössä näillä kuitenkin tarkoitettiin samaa asiaa. Myöhemmin tämä tulee ilmi esimerkiksi vuoden 2001 selonteossa, jossa informaatioidankäynti määriteltiin olevan ”*tietoa (antavien) tuottavien tai niiden käsittelyyn vaikuttavien keinojen kokonaisuus, jolla pyritään vaikuttamaan vastustajan tekniseen tai henkiseen kykyyn käydä sotaa. Informaatioidankäynnistä käytetään myös nimitystä tietosodankäynti. Se jakautuu tietotekniseen ja psykologiseen sodankäyntiin.*”¹³⁶

Vuoden 1997 selonteko *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus* otti edeltäjänsä enemmän kantaa sodan kuvaan ja asevoimien kehittämiseen. Myös selonteon kantavana teemana oli tietotekniikan kehitys sekä yhteiskunnan muutos kohti tietoyhteiskuntaa. Selonteko kuvaakin asevoimien olevan yhteiskuntansa heijastuma ja kehittymisen myötäilevän yhteiskunnan yleistä kehitystä.

Selonteon mukaan kylmän sodan aikaisten teollisuusyhteiskuntien muuttuminen nykyisiin tieto- ja informaatioyhteiskuntiin on vaikuttanut länsimaiseen tapaan käydä sotaa. Selonteko kuvasi muutosta seuraavasti: ”*Asevoimat ovat yhteiskuntansa heijastuma ... Teollisuusyhteiskunnan armeija soveltuu hyvin kulutussotaan, koska se on raskaasti aseistettu ja vahva. Tietoyhteiskunnassa asevoimat rakentuvat teknisesti korkeatasoisista, henkilövahvuudeltaan pienistä ja hyvän liikkuvuuden omaavista joukoista.*” Selonteon mukaan etenkin

¹³⁴ Toveri, Pekka & Heikki Välivehmas: Operaatiotaitomme kehittämismahdollisuuksia tietosodankäynnin hallitsemalla taistelukentällä, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 54*, 1996. s. 90. [<https://journal.fi/ta/article/view/47784>], Luettu 1.8.2023.

¹³⁵ Ahvenainen, Sakari: Informaatioidankäynnin perusteita, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 55*, 1997, s. 134. [<https://journal.fi/ta/article/view/47798>], Luettu 1.8.2023.

¹³⁶ Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001. s. 90.

huipputeknologian soveltaminen sotilaskäyttöön muokkaa asevoimien ja sodankäynnin kehitystä kohti vastustajan tietojärjestelmien lamauttamiseen tähtäävää informaatio- ja johtamissodankäyntiä.¹³⁷

Selonteossa sodan nähtiin muodostuvan kolmesta vaiheesta, joita ovat painostusvaihe, strateginen isku ja laajamittainen hyökkäys. Asejärjestelmien ja elektronisen sodankäynnin kehittymisen myötä uhkaksi nähtiin jo painostusvaiheessa asevaikutuksen kohdistamisen Suomea kohtaan ilman sodanjulistusta. Painostusvaiheessa kohteiksi nähtiin asevoimien lisäksi yhteiskunnan kriittiset rakenteet.¹³⁸

Strateginen isku kuvataan selonteossa seuraavasti: ”Hyökkäys aloitetaan kohdistamalla voimakas asevaikutus siviilihallinnon kohteita, johtamispaikkoja, energiahuoltoa, lentokenttiä, satamia, tiedonsiirtojärjestelmiä, sotilaallisen liikekannallepanon kriittisiä kohteita sekä taistelujoukkoja ja asejärjestelmiä vastaan. Tähän varsinaista maahyökkäystä edeltävään toimintaan käytetään ilmavoimia, ohjuksia, tykistöä sekä elektronisen sodankäynnin yksiköjä. Osaan kohteista suunnataan erikoisjoukkojen iskuja. Tuli-iskua seuraa maahanlaskujoukkojen, maihinnousujoukkojen ja muiden jo rauhan aikana toimintavalmiiden joukkojen hyökkäys. Niiden tehtävänä voi olla valtakunnallisten avainkohteiden valtaaminen, puolustajan joukkojen lyöminen sekä ilmapuolustuksen kohteiden haltuunotto ilmaherruuden hankkimiseksi.”¹³⁹

Laajamittainen hyökkäys nähtiin vaihtoehdoksi, mikäli hyökkääjä ei saavuta strategisella iskulla tavoitteitaan. Laajamittainen hyökkäys nähtiin vaihtoehdoksi myös, jos hyökkääjä arvioi lähtökohtaisesti strategisen iskun riittämättömäksi. Tällöinkin hyökkäykselle pyrittäisiin luomaan edullinen lähtöasetelma hyökkäystä edeltävällä tuli-iskulla. Teknologian nähtiin mahdollistavan yhtäaikaisen taistelun laajalla alueella ja entistä selvemman siirtymisen kulutusodasta liikesodankäyntiin.¹⁴⁰ Selonteon mukaan erityisinä kehittämiskohteina olivat vastustajan tietojärjestelmien lamauttamiseen tähtäävä informaatio- ja johtamissodankäynti, joukkojen strateginen ja operatiivinen liikkuvuus, tulivoima sekä kyky laajaan taistelun alueen kokonaisvaltaiseen hallintaan¹⁴¹.

¹³⁷ Valtioneuvosto (1997), s. 50–51.

¹³⁸ Valtioneuvosto (1997), s. 52–53.

¹³⁹ Valtioneuvosto (1997), s. 52.

¹⁴⁰ Valtioneuvosto (1997), s. 52.

¹⁴¹ Valtioneuvosto (1997), s. 51.

Suursodan uhan ja paikallisten selkkausten vaaran nähtiin muuttaneen sodan kuvaa. Vuoden 1991 Persianlahden sodan opeiksi selonteko luettelee uuden aseteknologian, ilmavoimien ja strategisen kuljetuskyvyn merkityksen.¹⁴²

Raitasalon mukaan vuoden 1997 selonteossa sodan kuvan muutos näkyy kahden eri tekijän kautta. Toisaalta kriisien luonne on muuttunut ja sotilaalliset uhkat saivat rinnalleen laajan kirjjon ”*uusua uhkia*”. Toisaalta taas edellä kuvattu sotatekninen kehitys kuvataan sodan kuvan muutosta selittävänä tekijänä. Raitasalon mukaan selonteon teknosodan analyysiin toimi kansainvälisen tapaan vuoden 1991 Persianlahden sota.¹⁴³

Jarmo Limnéllin mukaan, vuoden 1997 selonteossa mainitut uhkakuvat olivat jatkumoa kylmän sodan aikaisista uhkakuvista siitäkin huolimatta, että selonteossa korostetaan Euroopan muutunutta turvallisuusympäristöä. Limnéllin mukaan muun muassa strateginen isku oli kuvaukseltaan lähes samankaltainen kuin kylmän sodan aikainen kaappaushyökkäys, ja se voitiin liittää Venäjään, muuttuneeseen sodan kuvaan sekä kriisinhallintaan. Edelleen Limnéll mainitsee, että uhkien lähde ei selkeästi tuoda selonteossa ilmi, mutta niitä tarkastellaan suhteessa Venäjään.¹⁴⁴

Raitasalo vertaa selonteon kuvausta strategisesta iskusta vuoden 1995 kenttäohjesäännön kuvaukseen kaappauksen omaisesta yllätyshyökkäyksestä. Raitasalo toteaa Limnéllin tavoin käsitteiden samankaltaisuuden, mutta eroavaisuuksia etsittäessä, arvioi strategisen iskun sisältävän enemmän modernin informaatioajan teknosodan trendien mukaisia hyökkäyksellisiä suorituskykyjä.¹⁴⁵

Puolustusvoimien kehittämiseen liittyen selonteossa sodan ajan joukkojen kokonaismäärä mitoitettiin edelleen laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaan. Yhteiskunnan teknologinen kehitys sekä yleinen eurooppalainen kehitys mahdollistivat selonteon mukaan kuitenkin sodan ajan joukkojen vahvuuden pienentämisen sillä edellytyksellä, että jäljelle jäävien joukkojen teknistä tasoa nostettaisiin. Joukot jaettiin operatiivisiin ja alueellisiin joukkoihin. Operatiivisilla joukoilla kohotettiin nopeasti valmiutta ja luotiin painopiste. Alueellisilla joukoilla luotiin koko maan kattava puolustus. Tärkeimmiksi mainittiin avainalueiden puolustukseen tarkoitetut alueelliset prikaatit. Lisäksi selonteossa linjataan, että vapaaehtoisen maanpuolustusjärjestelmän avulla perustetaan alueellisiin joukkoihin liittyviä paikallisyksiköitä, joiden tarkoituksena on

¹⁴² Valtioneuvosto (1997), s. 14.

¹⁴³ Raitasalo (2008), s. 94.

¹⁴⁴ Limnéll (2009), s. 211–217.

¹⁴⁵ Raitasalo (2008), s. 97.

toimia liikekannallepanon tehtävissä sekä kohteiden suojaamisessa. Puolustusratkaisun keskeisenä periaatteena oli edelleen alueellinen puolustus¹⁴⁶.

Asevoimien ja etenkin Maavoimien kehittämisessä keskityttiin laadun ja teknillisen tason nostamiseen. Erityisesti tiedustelu- ja johtamisjärjestelmä, liikkuvuus, tulenkäytön teho ja ulottuvuus sekä sodan ajan joukoista valmiusyhtymien perustana oleva Prikaati 2005, olivat kehittämisen painopisteenä.¹⁴⁷

Vuoden 1997 selonteon mukaan ”*Maavoimien kehittämisessä keskitytään laadun ja teknillisen tason nostamiseen 2000-luvun ensi vuosikymmenten vaatimalle tasolle. ... Maavoimien sodan ajan joukkojen kehittämisen painopiste on kolmen valmiusyhtymän, tyyppinimeltään prikaati 2005, muodostamisessa. Ne ovat nopeasti perustettavia, suorituskykyisiä prikaateja, joiden varustus ja koulutus mahdollistavat toiminnan valtakunnan kaikissa osissa. Valmiusyhtymien kehittämisessä korostetaan hyvää tiedustelukykyä, operatiivista liikkuvuutta ja monipuolista tulo-voimaa. ... Uusien prikaatien ja koko maavoimien suorituskyvyn kannalta keskeinen hanke on 2000-luvun alussa aloitettava joukkojen kuljetuksiin ja tulitukeen tarkoitettujen helikoptereiden hankinta.*”¹⁴⁸

Vuoden 1997 selonteon linjausta asevoimien kehittämisestä maatalous- ja teollisuusyhteiskunnan asevoimista kohti tietoyhteiskunnan asevoimia voidaan pitää Raitasalon mukaan merkittävänä etenkin maavoimien näkökulmasta. Selonteossa meri- ja ilmavoimien todetaan jo omaavan tietoyhteiskunnan asevoimien suorituskykyjä. Raitasalon mukaan tuolloin alkoi maavoimienkin kehittäminen kohti pienempiä, ammattimaisempia ja kehittyneellä teknologialla varustettuja joukkoja.¹⁴⁹

Raitasalon mukaan vuoden 1997 selonteosta onkin tehtävissä johtopäätös sodankäynnin vallankumouksen diskurssin ujuttautumisesta suomalaisen viralliseen puolustusajatteluun¹⁵⁰. Myös Arto Nokkalan mukaan vuoden 1997 selonteossa tehtiin puolustusvoimien kehittämisessä perustavanlaatuisen linjavalinta kehittää teknistä kärkeä suurelle liikekannallepano armeijalle. Nokkalan mukaan tätä linjanvetoa ei kuitenkaan usein ole haluttu myöntää. Keskusteluissa tuli esille, että Suomi yrittää tarpeettomasti kehittää kahta eri tyyppistä armeijaa pystymättä

¹⁴⁶ Valtioneuvosto (1997), s. 54, 80.

¹⁴⁷ Valtioneuvosto (1997), s. 81, 87.

¹⁴⁸ Valtioneuvosto (1997), s. 81.

¹⁴⁹ Raitasalo (2008), s. 176–177.

¹⁵⁰ Raitasalo (2008), s. 97.

tekemään valintaa. Puolustusvoimien johto itsessään kritisoi teknoarmeijan käsitettä puhuttaessa Suomen puolustusvoimista.¹⁵¹

Massa- ja teknoarmeijan välisestä jännitteestä huolimatta, kärkiajattelulla pyrittiin Nokkalan mukaan pikemminkin strategisen iskun torjuntaan, kuin siihen, että kehitystä olisi viety selkeästi pois laajaan reserviin perustuvasta armeijasta. Tämän lisäksi se toimisi viestinä länteen, että puolustusvoimissa osataan seurata aikaa. Kärkiajattelu liittyi länsimaiseen sodan kuvaan, jossa laajamittaiset hyökkäys- ja puolustusoperaatiot olivat painumassa taka-alalle. Tämänkaltaiseen ajatteluun eivät Nokkalan mukaan sopineet kylmän sodan aikaiset suoja- ja kantajoukot.¹⁵²

Raitasalon mukaan kokonaisuudessa 1990-luvun alussa alkoi suomalaisen sodan kuvan hajautuminen. Toisaalta laajamittainen toisen valtion suorittama sotilaallinen hyökkäys nähtiin mahdollisena, vaikkakin epätodennäköisenä, kun taas toisaalta muualla maailmassa nousevat uudet sodat¹⁵³ merkitsivät tarvetta kehittää suomalaista sotilaallista suorituskykyä oman alueen ulkopuolisiin tehtäviin. Suomessa sodan kuvan hajautuminen alkoi tuolloin kuitenkin vielä hyvin maltillisesti.¹⁵⁴

Raitasalon mukaan, 1990-luvun lopulla sodan kuvan muutoksen näkökulmasta suomalaista sodan kuvaa muokkasivat erityisesti diskurssi uusista sodista, diskurssi sotilaallisesta kriisinhallinnasta ja humanitaarisista interventioista sekä diskurssi sodankäynnin vallankumouksesta. Kaksi ensin mainittua diskurssia kuvasivat kylmän sodan jälkeen muuttuneita käsityksiä uuden kansainvälisen turvallisuusympäristön turvallisuushaasteista ja lännen vastausta uusien sotien muodostamalle haasteelle muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Diskurssi sodankäynnin vallankumouksesta kuvasi kehittyneiden teollisuusmaiden mahdollisuutta siirtyä tietoyhteiskuntien sodankäyntitapaan hankkimalla informaatioteknologiaan perustuvia huipputeknisiä verkotettavia järjestelmiä.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Nokkala (2014), s. 222.

¹⁵² Nokkala (2014), s. 223.

¹⁵³ Uusilla sodilla Raitasalo viittaa tässä yhteydessä Mary Kaldoriin ja hänen määritelmiinsä uusista sodista. Uusista sodista Kaldor ottaa esimerkeiksi Itä-Euroopassa ja Afrikassa käydyt sodat, joita on kutsuttu myös sisällissodiksi tai matalan intensiteetin konflikteiksi. Kaldor käyttää käsitettä sota kuvatakseen näiden väkivaltaisuuksien poliittista luonnetta. Keskeisen uhkan Kaldorin määrittämässä uusissa sodissa muodostaa erilaisten identiteettien kohtaaminen. Uusissa sodissa osapuolina on hyvin erityyppisiä taistelijoita, kuten puolisotilaalliset joukot, paikalliset sotapäälliköt, rikollisjoukot, poliisivoimat ja palkka-armeijoita tavallisten armeijoiden lisäksi. Uusien sotien tarkoituksena on Kaldorin mukaan luoda epävakautta ja hallita väestöä hankkiutumalla eroon ihmisistä, joilla on erilainen identiteetti. Kaldor, Mary: *Uudet ja vanhat sodat*. Kustannus Oy Taifuuni, Tallinna 2001, s. 12–20.

¹⁵⁴ Raitasalo (2008), s. 93.

¹⁵⁵ Raitasalo (2008), s. 98.

Edelleen Raitasalon mukaan, 1990-luvulla nousi laaja kirjo erilaisia operaatioita kuvaavia käsitteitä, kuten ”*rauhaanpakottaminen*”, ”*muut sotilasoperaatiot kuin sota*” ja ”*pienimuotoiset sotilasoperaatiot*”. Raitasalon mukaan nämä termit kuvaavat hyvin sitä muutosta, jossa asevoimien tehtävät olivat 1990-luvulla.¹⁵⁶

Arto Nokkalan mukaan kaksi merkittävintä sotilaspoliittista keskustelu 1990-luvulla koskivat jalkaväkimiinoista luopumista sekä taisteluhelikoptereiden hankintaa. Keskustelussa oli Nokkalan mukaan havaittavissa ristiriitaa sodan kuvan muutoksesta. Jalkaväkimiinat kuuluivat aluepuolustukseen ja massa-armeijoille, kun taas helikopterit teknoarmeijalle. Nokkalan mukaan Suomi aloitti tuolloin muokkaamaan sodan kuvaansa länsimaisemmaksi. Strateginen isku sopi tähän ja sillä kyettiin liittämään laajempi sodan kuva sekä Venäjään liitetty uhkakuva.¹⁵⁷

2.3 Epäsymmetristen uhkien nouseminen ja verkostokeskeinen sodankäynti

Vuoden 2001 terroristi-iskut aiheuttivat länsimaissa terrorismin nousemisen uhkakuvien kärkeen¹⁵⁸. Vuoden 2001 terrori-iskut muokkasivat myös terrorismin yksinomaan sisäisen turvallisuuden kehyksestä osaksi asevoimien tehtäviä. Terrorismin vastainen sota laajensi asevoimien tehtäviä terroristiorganisaatioiden ja yksittäisten henkilöiden tuhoamiseksi.¹⁵⁹

Terrorismin vastainen sota hämärsi edelleen jo hajanaista käsitystä sodan kuvasta. Raitasalon mukaan oli siirrytty kylmän sodan aikaisesta kaksijakoisesta sodan luonteesta, kohti moniselitteisempää ja hajanaisempaa sodan luonteen kuvausta. Sodankäynnin ei-valtiolliset ilmenemis muodot nousivat valtioiden välisten sotien rinnalle ja sodan erottaminen asevoimille annetuista muista tehtävistä kävi vaikeammaksi.¹⁶⁰

Suomessa vuoden 2001 selonteko ei tuonut suurta muutosta uhkamalleihin eikä asevoimien kehittämiskohteisiin. Asevoimien erityisinä kehittämiskohteina nähtiin jo edellisen selonteon informaatio- ja johtamissodankäynnin lisäksi joukkojen strateginen ja operatiivinen liikkuvuus, täsmäaseita hyödyntävä tulivoima sekä kyky taistelun alueen hallintaan. Edellisen selonteon uhkamallit pysyivät ja niiden rinnalle tuotiin alueellinen kriisi, jolla voisi olla vaikutuksia Suomeen. Alueellisella kriisillä viitattiin Suomen rajojen ulkopuolella syntyneeseen kriisiin, ja joka voisi levitessään aiheuttaa Suomen joutumisen kriisiin osaksi.¹⁶¹

¹⁵⁶ Raitasalo (2005), s. 112.

¹⁵⁷ Nokkala (2001), s. 77–79.

¹⁵⁸ Raitasalo (2005), s. 106–107.

¹⁵⁹ Raitasalo (2005), s. 113.

¹⁶⁰ Raitasalo (2005), s. 114.

¹⁶¹ Valtioneuvosto (2001), s. 20, 39.

Vuoden 2001 selonteossa asevoimien kehittämisen painopisteenä oli edelleen strategisen iskun ennaltaehkäisy ja torjunta. Myös uutena uhkana tuotuun alueelliseen kriisiin pyrittiin vastaamaan tiedustelu-, valvonta- ja johtamiskyvyn nostamisella ja tärkeiden kohteiden suojaamisella. Lisäksi painotettiin, että puolustusvoimien on varauduttava alueellisen kriisin ja painostus-tilanteen aikana tukemaan muita viranomaisia. Asevoimien sodan ajan kokoa supistettiin 350 000 henkilöön. Puolustusjärjestelmän kehittämisen painopisteeksi linjattiin johtamisjärjestelmä, maavoimien valmiusyhtymät, yhteentoimiva sotilaallinen kriisinhallintakyky ja tietoyhteiskunnan sotatalousjärjestelmä.¹⁶²

Selonteossa viitataan selvitystyöhön 2010-luvun puolustusjärjestelmästä, mutta ei avata tarkemmin sen sisältöä. Selonteko kuitenkin mainitsee eräiksi suuntaviivoiksi muun muassa turvallisuuspoliittisen ympäristön ja uhkamallien edellyttämät tarkistukset alueelliseen puolustusjärjestelmään, operatiivisten yhtymien vähentäminen ja niiden tulivoiman sekä liikuntakyvyn kehittäminen, alueellisten yhtymien vähentäminen sekä pienempien kohde- sekä paikallispuolustus yksiköiden muodostaminen.¹⁶³

Raitasalon mukaan viimeistään vuoteen 2001 mennessä virallisessakin suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa hyväksyttiin kylmän sodan päättyminen ja laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhan lieventyminen. Selonteossa ilmenee jo vuoden 1997 selonteossa alkanut suuntaus uhkamallien siirtymisestä sotilaallisen hyökkäyksen uhasta kohti yhteiskunnan toimivuutta uhkaaviin tekijöihin. Tämä ilmeni esimerkiksi viranomaisyhteistyön ja kokonaismaanpuolustuksen korostamisena.¹⁶⁴

Laajamittaisen hyökkäyksen uhan lieventyminen näkyi hyvin vuoden 2004 selonteossa, jossa laajamittaista hyökkäystä ei enää erikseen mainittu uhkamallinani. Muilta osin uhkamallit pysyivät muuttumattomina vuoden 2001 selontekoon nähden. Vuoden 2004 selonteossa alueiden valtaamiseen pyrkivä hyökkäys oli kirjattu alkamaan strategisella iskulla.¹⁶⁵

Jari Rantapelkonen on liittänyt laajamittaisen sodankäynnin termistä luopumisen sodan kuvan muutokseen ja etenkin yleisesti vallalla olleeseen käsitykseen suursodan uhan häviämisestä.

¹⁶² Valtioneuvosto (2001), s. 39–40.

¹⁶³ Valtioneuvosto (2001), s. 47.

¹⁶⁴ Raitasalo (2008), s. 101.

¹⁶⁵ Vuoden 2004 selonteko mainitsee uhkakuvaksi, ”*strategisella iskulla alkava hyökkäys alueiden valtaamiseksi*”, kun taas vuoden 2001 selonteko mainitsi ”*laajamittainen hyökkäys, jonka tavoitteena on strategisesti tärkeiden alueiden valtaaminen*”. Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004*. Valtioneuvoston selonteko 6/2004, s. 99 ja Valtioneuvosto (2001), s. 39.

Rantapelkosen mukaan puhe ja toiminta kohdistuivat tuolloin yhä enemmän yhteiskunnan elintärkeisiin kohteisiin, vaikka koko valtakunnan aluetta varauduttiinkin puolustamaan.¹⁶⁶

Selonteko toi lisäksi uutena uhkamallina epäsymmetrisen sodankäynnin keinojen käyttämisen yhteiskuntaa vastaan¹⁶⁷. Selonteon mukaan ”*epäsymmetrisellä sodankäynnillä ymmärretään laajassa merkityksessä sekä sotilaallista että ei-sotilaallista toimintaa, jossa käytetään keinoja tai välineitä, joiden torjuntaan vastapuoli ei ole varautunut... Keskeisimpinä epäsymmetrisinä uhkina pidetään terrorismia ja tuholais toimintaa, joukkotuhoojien leviämistä ja käyttöä sekä informaatio sodankäyntiä.*”¹⁶⁸

Vuoden 2004 selonteossa sota kuvataan edelleen alkavan poliittisella, taloudellisella ja sotilaallisella painostuksella. Painostus voi jatkua yllättävällä strategisella iskulla, jolla pyritään laimauttamaan yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai aloittamaan hyökkäyksen alueiden valtaamiseksi. Selonteon mukaan puolustus pyritään murtamaan ”*mahdollisimman laajalla keinovalikoimalla*”. Keinovalikoimista selonteko nimeää informaatio sodankäynnin, erikoisjoukot, tuholais toiminta, kauaskantoiset täsmäaseet, maahyökkäyksen sekä kansainvälisen eristämisen. Edellä mainitun kaltaisen strategista iskua laajemman operaation valmistelun nähtiin kestävän kuukausia.¹⁶⁹

Suomen puolustusratkaisuna pysyi vuoden 2004 selonteossa edelleen alueellinen puolustus, mutta tuolloin siitä puhuttiin uudistuvana. Uudistuvassa alueellisessa puolustuksessa painopiste oli aiempaa korostetummin kohteiden ja elintärkeiden toimintojen puolustamisessa. Selonteon mukaan myös kansainvälinen kriisinhallintaan osallistuminen oli puolustuspolitiikalle ja puolustusvoimien valmiuksien kehittämiseksi tärkeää.¹⁷⁰ Raitasaloon havaintojen mukaan uudistuva alueellinen puolustus merkitsi käytännössä liikekannallepanossa perustettavien joukkojen määrän pienentämistä, niiden sotavarustuksen laadullista parantamista ja näiden joukkojen suorituskyvyn lisäämistä¹⁷¹.

Sodan ajan joukot jaettiin edelleen alueellisiin ja operatiivisiin joukkoihin. Alueellisten joukkojen tehtäväksi mainittiin yhteiskunnan ja puolustusvoimien kannalta tärkeiden kohteiden suojaaminen ja tärkeiden alueiden puolustaminen. Operatiivisten joukkojen tehtäväksi mainittiin

¹⁶⁶ Rantapelkonen (2007a), s. 1.

¹⁶⁷ Valtioneuvosto (2004), s. 99.

¹⁶⁸ Valtioneuvosto (2004), s. 101.

¹⁶⁹ Valtioneuvosto (2004), s. 100.

¹⁷⁰ Valtioneuvosto (2004), 97–98.

¹⁷¹ Raitasalo (2005), s. 107.

puolustuksen painopisteen luominen. Operatiivisten joukkojen mainittiin kykenevän liikkuviin yhteisoperaatioihin ja kauaskantoiseen tulenkäyttöön.¹⁷²

Keskeisenä puolustuksen kehittämisen perusteena selonteko linjasi, että ”*puolustusvoimille luodaan verkostokeskeisen sodankäynnin vaatimukset täyttävä, kaikki puolustushaarat kattava yhteinen tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmä.*” Järjestelmällä pyrittiin mahdollistamaan riittävä strategisen tason ennakkovaroitus, operatiivis-taktisen tilannekuvan luominen, oman valmiuden kohottaminen ja joukkojen oikea-aikaisen johtamisen¹⁷³.

Verkostosodankäynnin konsepti omaksuttiin alun perin Yhdysvalloissa osana asevoimien transformaatiota. Verkostosodankäynnin periaate pohjautuu ajatukseen lisätä suorituskykyä yhteen liitetyillä sensoreilla, päätöksentekijöillä ja aselaveteilla. Sensoriverkosto muodostuu maalla, merellä, ilmassa, avaruudessa ja kyberulottuvuudessa olevista sensoreista. Aseverkosto taas muodostuu hajautetuista asejärjestelmistä, jotka kykenevät entistä tarkempaan ja tehokkaampaan vaikutukseen. Verkoston avulla parannetaan tilannetietoisuutta, nopeutetaan päätöksentekoa, lisätään toimeenpanon nopeutta ja taistelunkestävyyttä.¹⁷⁴

Puolustusvoimiin perustettiin myöhemmin 2010-luvun alussa verkostopuolustuksen kehittämiskeskus. Keskuksen valmistelijana tuolloin toimineen komentaja Auvo Viita-ahon mukaan monet länsimaat näkivät, että informaatioaikakauteen siirtyminen ja toisaalta sodan kuvan muuttuminen edellytti merkittävää muutosta asevoimien suorituskyvyissä ja niiden rakenteissa. Tämän myötä aloitettu transformaatio tarvitsi tuekseen opin, johon muutos saattoi tukeutua. Verkostokeskeinen sodankäynti sopi tähän tarkoitukseen, vaikka se kehitettiin alun perin perinteistä sodan kuvaa ajatellen. Viita-Ahon mukaan suomessa puolustuksen peruspilarien ja uhkakuvien vakauden takia ei ollut syytä julistaa transformaatiota. Verkostopuolustus ymmärrettiin tiekartaksi, jonka puitteissa puolustusjärjestelmää kehitettiin.¹⁷⁵

Nokkalan mukaan laajan yleiseen asevelvollisuuteen perustuvaa massa- ja kansanarmeijaideaa pidettiin yllä 2000-luvun alussa puhumalla esimerkiksi kokonaismaanpuolustuksesta, alueellisten joukkojen suuresta määrästä, kansainvälisten tehtävien vaatimasta rekryointipohjasta ja asevelvollisuusarmeijan luotettavuudesta. Samanaikaisesti puolustusvoimia kuitenkin supistettiin ja ammattimaistettiin sekä alueellisen puolustuksen kokonaisvaltaisuutta haastettiin.

¹⁷² Valtioneuvosto (2004), s. 102.

¹⁷³ Valtioneuvosto (2004), 97, 104

¹⁷⁴ Rekkedal, Nils Marius & Milan Vego: Amerikkalaisia ajatuksia operaatiotaidosta, *Operaatiotaito – operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Rekkedal, Nils Marius; Stig-Göran Grönberg & Pasi Kesseli. Maa- ja puolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o 1/2013. Edita Prima Oy, Helsinki 2013. s. 192–193.

¹⁷⁵ Viita-aho, Auvo: VPKK – Verkostopuolustuksen kehittämiskeskus. *Sotilasaikakausilehti 5/2010*. s. 57–58.

Laajojen alueiden ei enää nähty joutuvan hyökkääjän haltuun. Asevoimien käyttämistä niin sanottuihin uusiin uhkiin näkyi Nokkalan mukaan joukkojen käyttämisessä kohteiden suojaamiseen.¹⁷⁶

Nokkalan mukaan 2000-luvun alun sodan kuva Suomessa oli vahvasti kaksijakoinen aluepuolustusodan ja kriisinhallinnan välillä. Aluepuolustusota kuitenkin nähtiin ”oikeaksi” sodaksi, eikä etäällä tapahtuvaa ”arvojen ja etujen” puolustamista nähty yhdysvaltalaiseen tapaan kotimaan turvallisuuden asiana. Hallitseva sodan kuva nähtiin uhrauksia vaativana puolustustaisteluna, jossa puolustetaan Suomen itsenäisyyttä.¹⁷⁷

2.4 Vaikutusperusteiset yhteisoperaatiot

Vuoden 2009 selonteko ei linjannut erikseen uhka- tai kriisimalleja. Vaikka jo aikaisemmissa selonteissa oli puhuttu laajentuneesta turvallisuudesta, niin vuoden 2009 selonteossa käsite laaja turvallisuus on ensimmäistä kertaa mainittuna. Selonteko määrittää laajan turvallisuuden seuraavasti: ”Laaja turvallisuus kattaa sellaiset turvallisuuskysymykset, jotka kehittyessään saattavat muodostua uhkiksi ja aiheuttaa merkittävää vaaraa tai haittaa Suomelle, väestölle tai suomalaisen yhteiskunnan elintärkeille toiminnoille. Tällaiset laaja-alaiset turvallisuusuhkat ovat joko aktiivista toimintaa kuten esimerkiksi sotilaallisen voiman käyttö, terrorismi ja tietoverkkojen häirintä tai tahattomia tapahtumia kuten sähköverkon laajat toimintahäiriöt, tai luonnon ääri-ilmiöitä.”¹⁷⁸

Vuoden 2009 selonteossa Suomeen ei arvioitu kohdistuvan sotilaallista voimankäyttöä ilman, että se olisi osa laajempaa kansainvälistä konfliktia. Tämä siitakin huolimatta, että elokuussa 2008 alkoi Venäjän ja Georgian välinen sota¹⁷⁹. Selonteossa sodasta puhutaan vielä konfliktina ja huomautetaan, että Georgian sota on osoituksena siitä, että valtioiden väliset aseelliset

¹⁷⁶ Nokkala, Arto: Suomen sota 2000-luvun vaihteessa, *Muuttuva sota, Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Kustannus Oy Suomen mies, Jyväskylä 2005, s. 186–187.

¹⁷⁷ Nokkala (2005), s. 188–190.

¹⁷⁸ Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. Valtioneuvoston selonteko 11/2009, s. 129.

¹⁷⁹ Vuoden 2008 Georgian sodassa Venäjän joukot löivät Georgian asevoimat nopealla hyökkäyksellä ja tulenkäytöllä. Hyökkäystä edelsi vuosien painostusvaihe, sotaharjoitusten varjolla tehdyt valmistelut sekä harhauttavat joukkojen siirrot. Venäjän varsinainen hyökkäysoperaatio käynnistyi noin puolessa tunnissa Venäjän yleisesikunnan antaman käskyn jälkeen. Operaatio käynnistyi ilmaoperaatiolla strategisiin kohteisiin, jota seurasi kahden operaatiosuunnan maahyökkäys. Merivoimilla suoritettiin merisaarto, jolla pyrittiin eristämään Georgia ulkomaailmasta. Kineettisen vaikuttamisen lisäksi operaatiossa käytettiin kyber- ja informaatiovaikuttamista, joka alkoi jo ennen varsinaisen hyökkäysoperaation käynnistymistä. Tähtinen, Janne: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun toteutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta – Suomalaisen uhkamallin analysointi Georgian sodan ja siitä saatavien oppien perusteella*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Helsinki 2013, s. 106 – 108.

konfliktit ovat mahdollisia myös Euroopassa.¹⁸⁰ Tämän kautta puolustuskyvyn pitkän aikavälin kehittämiseksi löytyi edelleen tekijä, vaikka sotilaallisen voimankäytön uhka koettiin vähäiseksi¹⁸¹. Georgian sodan havainnoiksi luettiin muun muassa Venäläisten toteuttama kaikkien puolustushaarojen yhteisoperaatio, Venäjän asevoimien kaikkien puolustushaarojen korkea valmius nopeasti käynnistettävään sotilaalliseen operaatioon, tilannetietoisuus sekä Venäjän kyky informaatio- ja tietoverkkosodankäyntiin¹⁸².

Vuoden 2009 selonteossa puolustusjärjestelmän kehittämisessä oli aiempaan vahvemmin yhteisoperaatiokeskeinen näkökulma¹⁸³. Yhteisoperaatio käsitettä itsessään käytettiin ensimmäisen kerran selonteissa vuonna 2004. Tosin jo vuoden 2001 selonteossa linjataan, että ”Pääesikunnan kykyä suunnitella ja johtaa kaikkien puolustushaarojen operaatioita kehitetään 1.1.2001 toimeenpannun organisaatiotarkistuksen pohjalta.”¹⁸⁴

Vuoden 2007 kenttäohjesäännössä yhteisoperaatio -käsite määriteltiin seuraavasti: ”Suomen sotilaalliseen puolustamiseen liittyvä Pääesikunnan johtama operaatio, jossa käytetään maa-, meri- ja ilmapuolustuksen suorituskykyjä ja joita tuetaan puolustusvoimien yhteisillä suorituskyvyillä halutun loppuasetelman saavuttamiseksi.”¹⁸⁵

Yhteisoperaatio-ajattelun taustalla oli jo 1990-luvulla Yhdysvalloissa perustettu uusi yhteisoperaatioesikunta (Joint Forces Command). Esikunta julkaisi 2000-luvun alussa asiakirjan *Joint Vision 2020*. Asiakirjassa painotettiin oikein aikautettuja kaikkien puolustushaarojen yhteisoperaatioita, joihin olisi yhdistetty informaatio- ja tietoverkkosodankäynti.¹⁸⁶ Etenkin vuonna 2003 käytiin

¹⁸⁰ Valtioneuvosto (2009), s. 13.

¹⁸¹ Raitasalo, Jyri: Puolustuskomiteoista selontekoihin, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018. s. 410.

¹⁸² Valtioneuvosto (2009), s. 16.

¹⁸³ Raitasalo, Jyri & Jarmo Limnell: *Selonteko 2009 – Turvallisuuden uudelleen arviointia*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 29, Edita Prima, Helsinki 2009, s. 8.

¹⁸⁴ Valtioneuvosto (2001), s. 48.

¹⁸⁵ Pääesikunta: *Kenttäohjesääntö yleinen osa – Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet*. Edita Prima Oy, Helsinki 2007, s. 109.

¹⁸⁶ Lindberg, Jarmo: JOINT – joustavaa kaikkien puolustushaarojen yhteissotaa Irakissa. *Sotilasaikakausilehti 5/2003*, s.9–17. Informaation suuresta määrästä ja informaation lähes reaaliaikaisesta siirtymisestä on hyvänä osoituksena operaation alkuvaiheen komentajana toimineen kenraali Tommy Franksin kommentit. Kenraali Franks on kertonut, että hän vietti suurimman osan ajastaan esikunnassa neljän näyttörüudun takana. Hänen mukaansa näyttörüudujen takaa ei tarvinnut, eikä kannattanut poistua esimerkiksi kiertämään operaatioaluetta, sillä muuten hän olisi menettänyt tilannekuvan kokonaisuudesta. Rantapelkonen, Jari: Näyttörüudun takana – Sotilasjohtaminen verkostoituneessa informaatioympäristössä. *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet*. Aki-Mauri Huhtinen (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2: artikkelikokoelmat N:o 16, Edita Prima Oy, Helsinki 2006, s. 112.

Persianlahden toinen sota Yhdysvaltojen johtaman liittouman ja Irakin asevoimien välillä oli eräänlainen malliesimerkki yhteisoperaatioista¹⁸⁷.

Yhteisoperaatioiden lisäksi vuoden 2009 selonteossa korostetaan oikein mitoitettuja puolustusvoimia ennaltaehkäisemään ja tarvittaessa torjumaan sotilaalliset uhkat. Ennaltaehkäisy edellyttää selonteon mukaan puolustusvoimilta muun muassa kattavaa tilannekuvaa ja ennakkovaroituskykyä, johtamisjärjestelmän jatkuvaa valmiutta, tärkeimpien joukkojen korkeaa suorituskykyä ja sotilaallisen voiman nopeaa operatiivista siirrettävyyttä koko valtakunnan alueella.¹⁸⁸

Selonteon mukaan puolustusvoimien on kyettävä toimimaan koko maan alueella sekä tarvittaessa muodostamaan painopiste kulloistenkin vaatimusten mukaisesti. Alueellisen puolustuksen tavoitteeksi määritettiin estää rajoilta alkaen hyökkääjän pääsy strategisesti tärkeille alueille ja kohteisiin sekä torjua yritykset lamauttaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Yhteisellä tiedustelulla, valvonnalla, logistiikalla sekä maalittamisella ja vaikuttamisella tuettiin puolustushaaroja yhteisoperaatioissa. Selonteon mukaan ”*Vaikuttamiseen sisältyy esimerkiksi kauaskan-
toinen tulenkäyttö, kuten ilmavoimien ilmasta-maahan -tulivaikutus, jolla vaikutetaan vastustajan avaintoimintoihin ja kohteisiin.*”¹⁸⁹

Vaikutuskeskeisyys vakiintui keskusteluun maailmalla 2000-luvun alussa. Tuolloin vakiintuivat keskusteluun Yhdysvalloista lähtöisin olevat käsitteet vaikutukseen perustuvat operaatiot (Effect Based Operations, EBO) ja vaikutusperusteinen lähestymistapa operaatioihin (Effect Based Approach to Operations). Käsite EBO otettiin virallisesti Yhdysvalloissa käyttöön vuonna 2001, vaikka alkujaan se oli konseptina käytössä jo aiemmin mainitussa Persianlahden sodan ilmaoperaatioissa. Käsite EBAO on jatkumoa EBO-konseptille.¹⁹⁰ Vaikutusperusteisuus perustuu verkostokeskeisen sodankäynnin tavoin systeemiajatteluun. Vaikutusperusteinen lähestymistavassa pyrittiin kohdistamaan halutut vaikutukset erityisesti vastustajan käyttäytymiseen ja sen toimintatapoihin.¹⁹¹

¹⁸⁷ Yhdysvaltojen johtaman liittouman operaatiota johdettiin ”Joint operations centeristä” (JOC), jonne oli yhdistetty kaikkien puolustushaarojen yhteinen tilannekuva. Puolustushaarojen eri sensorit tuottivat lähes reaaliaikaisia informaatiota esikuntaan, jonka perusteella kyettiin valitsemaan eri puolustushaaroista kuhunkin operaatioon soveltuva joukko- ja asejärjestelmä.

¹⁸⁸ Valtioneuvosto (2009), s. 106–108.

¹⁸⁹ Valtioneuvosto (2009), s. 108.

¹⁹⁰ Ilvonen, Janne: EBO ja EBOA – Vaikutusperusteinen lähestymistapa operaatioihin. *Sotilasajatus* 9/2008. s. 48.

¹⁹¹ Pietiläinen, Kari & Jukka Nurmi: Vaikutusperusteinen operatiivinen ajattelu (EBAO) – prosesseja, tekniikkaa vai uutta ajattelua? *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 66*, 2008, s. 206.

[<https://journal.fi/ta/article/view/1882>], Luettu 1.8.2023.

2.5 Konventionaalisten uhkien paluu osana hybridisodankäyntiä

Vuoden 2012 selonteko jatkoi edellisten selontekojen linjalla. Laajamittaista sodan uhkaa ei pidetty merkittävänä, mutta sen mahdollisuutta ei suljeta pois. Selonteon mukaan laaja-alainen voimankäyttö ei tulevaisuudessa välttämättä tarkoita kattavien maa-alueiden haltuunottoa, vaan tavoitteisiin voidaan pyrkiä yllätyksellisellä voimankäytöllä ja ydinalueiden haltuunotolla. Sodan kuvan ja sodankäynnin muotojen mainitaan laajentuvan kattamaan epäsymmetrisiä keinoja perinteisten sotilaallisten keinojen rinnalla. Epäsymmetrisistä keinoista mainitaan poliittiset, taloudelliset ja sotilaalliset painostukset, informaatio- ja kybersodankäynti sekä edellä mainittujen yhdistelmät.¹⁹²

Sotilaallisten operaatioiden kuvataan olevan tulevaisuudessa nopeatempoisia ja etenemiseltään vaikeasti ennustettavia, joukkojen entistä pienempiä ja ammattimaisempia sekä asejärjestelmien tulen tehon olevan ulottuvampaa ja tarkempaa. Sotilaallisista suorituskyvyistä selonteko korostaa erikseen tiedustelu- ja valvontajärjestelmiä, ilma- ja merivoimien suorituskykyjä sekä erikoisjoukkoja. Lisäksi mainitaan erikseen miehittämättömien laitteiden kehittämisen tiedusteluun ja valvontaa sekä täsmäasejärjestelmien laveteiksi.¹⁹³

Puolustuksen kehittämisen keskeisiksi tavoitteiksi mainitaan turvallisuusympäristöön ja voimavaroihin suhteutetun puolustuskyvyn ylläpitäminen, puolustuksen kehittäminen osana kokonaisturvallisuutta sekä kansainvälisen puolustusyhteistyön syventäminen. Sodan ajan joukkojen määrää päätettiin edelleen supistaa 230 000 sotilaaseen ja kompensoida tätä vähennystä suorituskykyisimmillä joukoilla ja asejärjestelmillä. Operatiivisten ja alueellisten joukkojen rinnalle luotiin paikallisjoukot, joilla vahvennettiin paikallispuolustusta. Operatiivisten joukkojen kyky ratkaisutaisteluihin edellytti tulivoiman, liikkuvuuden ja suojan ylläpitämistä ja kehittämistä. Meripuolustuksen keskiössä pysyi meriyhteyksien turvaaminen ja mereltä suuntautuvien hyökkäysten torjunta merimiinoittamisella sekä ohjustulenkäytöllä. Ilmavoimien osalta ilmasta maahan tulenkäytön ja ilmatorjunnan kehittämistä jatkettiin.¹⁹⁴

Ukrainan ja Venäjän välillä vuonna 2014 alkanut konflikti¹⁹⁵ nosti keskusteluun hybridisodankäynnin ja hybridivaikuttamisen käsitteet. Esimerkiksi tuolloin toimineen parlamentaarisen selvitysryhmän syyskuussa 2014 valmistuneen *Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet* -raportin

¹⁹² Valtioneuvosto: Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko 5/2012. s. 36–37.

¹⁹³ Valtioneuvosto (2012), s. 37.

¹⁹⁴ Valtioneuvosto (2012), s. 95, 99, 101.

¹⁹⁵ Vuoden 2014 parlamentaarisen selvitysryhmän julkaisu *Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet* sekä vuoden 2017 puolustuspoliittinen selonteko käytti Ukrainan ja Venäjän välisestä tilanteesta termiä ”konflikti”.

mukaan, Venäjän toimet Ukrainassa ovat esimerkki hybridisodankäynnistä, ”*jossa yhdistyvät sotilaalliset ja ei-sotilaalliset keinot, peiteoperaatiot, hyökkäykselliset informaatio-operaatiot, kyberhyökkäykset, taloudellinen, poliittinen ja sotilaallinen painostus, väestön sisäisten ristiriitojen lietsominen sekä epämääräisyyden ja epätasapainon luominen.*” Tämän lisäksi keskeisenä asiana raportti painottaa muutosnopeutta, ennakoimattomuutta ja epävarmuuden vuoksi kaventunutta strategista ennakkovaroitusaikaa sekä yllätyksiä. Raportin mukaan esimerkiksi erikoisjoukkoja käytetään aiempaa laajemmin ja monipuolisemmin heti kriisin alkuvaiheesta alkaen.¹⁹⁶

Venäjän käyttämät tunnuksettomat sotilaat, ”*vihreät miehet*”, kyberhyökkäykset, informaatio-sodankäynti sekä toiminta rauhan ja sodan välimaastossa mahdollistivat Venäjän saavuttamaan poliittiset tavoitteensa käyttämättä juurikaan sotilaallista voimaa¹⁹⁷. Jo tätä ennen kybersodankäynnin käsite itsessään oli noussut voimakkaasti keskusteluun 2008–2010-luvuilla ja syrjäytti osiltaan 1990-luvun puolivälissä yleistyneen informaatio-sodankäynnin käsitteen.¹⁹⁸

Hybridisodankäynnin käsite alkoi levitä viimeistään vuoden 2014 aikana Naton otettua sen käyttöön Walesin huippukokouksessa. Vuoden 2017 puolustuselonteko ei määritellyt hybridisodankäynnin käsitettä. Saman vuoden yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa hybridivaikuttaminen oli määritelty seuraavasti: ”*Toiminta, jolla pyritään erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen saavuttamaan omat tavoitteet. Hybridivaikuttamisen keinot voivat olla esimerkiksi taloudellisia, poliittisia tai sotilaallisia. Hybridivaikuttamisessa voidaan käyttää myös teknologiaa ja sosiaalista mediaa. Keinoja voidaan käyttää samanaikaisesti tai siten, että ne seuraavat toisiaan.*”¹⁹⁹

Aiemmin mainittu parlamentaarisen selvitysryhmän raportti kuvasi tarkemmin myös sodan ja taistelun kuvaan yleisesti vaikuttavia tekijöitä. Keskeistä oli korkean toimintavalmiuden korostaminen. Korkeaa toimintavalmiutta korostetaan niin maa-, meri-, kuin ilmapuolustuksessakin. Korkean toimintavalmiuden lisäksi raportti korostaa yhteisoperaatiokykyä.

¹⁹⁶ Parlamentaarinen selvitysryhmä: *Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet*. Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2014, Helsinki 2014, s. 8.

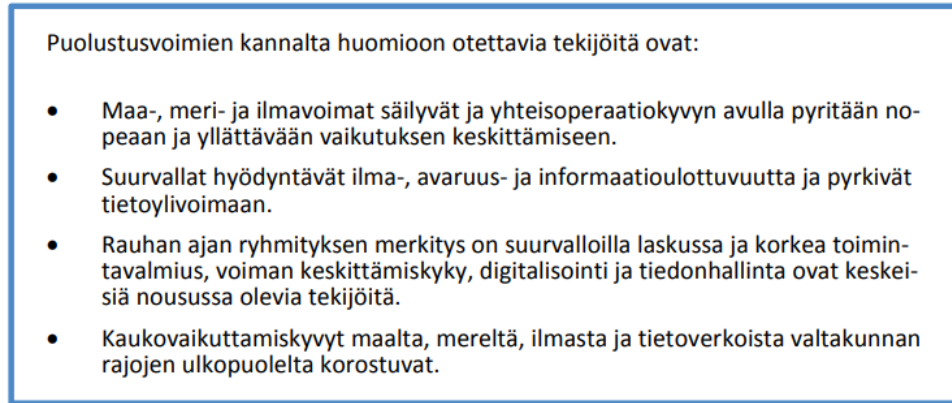
¹⁹⁷ Raitasalo, Jyri: Hybridisota ja hybridiuhat – paljon vanhaa...onko mitään uutta? *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 76*, 2018a, s. 27. [<https://journal.fi/ta/article/view/77541>], Luettu 1.8.2023.

¹⁹⁸ Lehto, Martti & Jarno Linnell: Kybersodankäynnin kehityksestä ja tulevaisuudesta, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 75*, 2017, s. 194. [<https://journal.fi/ta/article/view/67730>], Luettu 1.8.2023.

¹⁹⁹ Valtioneuvosto: *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017a, s. 96.

Yhteisoperaatiokyvyn kehittämisessä raportin mukaan korostuu taistelutilojen hallintakyky²⁰⁰ (maa, meri, ilma, avaruus, informaatio), kaukovaikuttamiskyky, ohjuspuolustuskyky ja kyberkyvyt. Edelleen raportin mukaan ”*lähialueiden asevoimien yhteisoperaatiot sisältävät em. maa-, meri-, ilma-, avaruus-, informaatio- ja erikoisjoukkojen operaatioita ja ne edellyttävät yhteisen johtamis-, tiedustelu- ja tilannekuva- sekä logistiikkajärjestelmän.*”²⁰¹

Kuva 1: Parlamentaarisen selvitysryhmän raportti luetteli sodan ja taistelun kuvaan vaikuttavia asioita 2020-luvulla.²⁰²

Vuonna 2014 alkanut Ukrainan kriisi näkyi myös vuoden 2017 selonteon kirjauksissa. Selonteon mukaan turvallisuusympäristön muutos edellyttää parlamentaarisen selvitysryhmän raportin tavoin puolustusjärjestelmältä korkeampaa valmiutta ja kykyä yhteisoperaatioihin²⁰³. Vuoden 2017 puolustusselonteko erosi edeltäjistään siinä, että puolustuselonteko keskittyi pelkäämään puolustuspoliittisiin linjauksiin. Edellisenä vuonna oli julkaistu valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, joka nimensä mukaisesti otti kantaa painopisteisesti yleisemmin turvallisuuspolitiikkaan laajan turvallisuuden näkökulmasta ja jätti sotilaallisen turvallisuuden käsittelyn puolustuselontekoon.

Ukrainan kriisin oppien mukaan etenkin valmiutta korostetaan selonteossa. Selonteko edellytti, että Puolustusvoimien on kyettävä säätelemään valmiutta joustavasti ja nopeasti, käyttämään sotilaallista voimaa erilaisissa tilanteissa sekä muodostamaan ja siirtämään puolustuksen

²⁰⁰ Taistelutilan laajentumista uusiin ulottuvuuksiin sodan kuvan määritelmässä on tutkinut muun muassa Janne Tähtinen. Tähtinen tutki taistelutilan käsitettä ulkomaisissa ja suomalaisissa asiakirjoissa. Tähtinen tuo esille, kuinka taistelutilasta puhutaan nykyään useilla eri termeillä kuten, taistelukenttä, operaatioympäristö, operatiivinen toimintaympäristö ja domaini. Yhteenvedossa Tähtinen itse käyttää termiä taistelutila. Uusimpien suomalaisten asiakirjojen mukaan taistelutilaan nähdään kuuluvaksi maa, meri, ilma, avaruus, kyber ja informaatio. NATO käsittää näiden lisäksi erilliseksi sähkömagneettisen spektrin, joka on suomalaisissa asiakirjoissa kuvattu olevan osa kybertoimintaympäristöä. Näiden keskellä on aika, tila ja voima, joista kamppailua sota taistelutilassa on. Tähtinen (2022), s. 135–139.

²⁰¹ Parlamentaarinen selvitysryhmä (2014), s. 11–12.

²⁰² Parlamentaarinen selvitysryhmä (2014), s. 11.

²⁰³ Valtioneuvosto: *Puolustuselonteko 2017*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2017b. s. 18.

painopiste koko valtakunnan alueella. Nopeaan tilanteenkehitykseen vastattaisiin nykyaikaisilla järjestelmillä varustetuilla kaikkien puolustushaarojen joukkoja sisältävillä välittömän valmiuden joukoilla.²⁰⁴

Selonteossa otetaan edeltäjiä enemmän kantaa puolustusjärjestelmän niin sanottuihin yhteisiin suorituskykyihin, joita mainitaan muun muassa kybersuorituskyvyt, kaukovaikutteiset asejärjestelmät ja erikoisjoukot. Lisäksi korostetaan puolustusvoimien varautumista sotilaalliseen maanpuolustukseen kokonaisturvallisuuden periaatteiden mukaisesti.²⁰⁵

Puolustusvoimien tutkimusagenda vuodelta 2015 kuvaili jo ennen selontekoa nykyaikaista toimintaympäristöä ja sodan kuvan muutosta selonteon kaltaisesti. Julkaisun mukaan laajentunut kineettistä ja ei-kineettistä vaikuttamista hyödyntämä keinovalikoima mahdollistaa laajan vaikuttamisen asevoimiin, kansalaisiin ja koko yhteiskuntaan. Asevoimien käyttö tapahtuu enenevässä määrin yhteisoperaatioina, joissa hyödynnetään maa-, meri-, ilma-, avaruus- ja informaatioympäristöjä. Edelleen julkaisun mukaan korkea operaatiotempo ja vastustajan käyttämät epäsymmetriset taktiikat vaativat yksittäiseltä sotilaalta, kuin myös sotilasryhmiltä nopeaa tilanteeseen adaptoitumista, päätöksentekokykyä ja taktisen ajattelun luovaa soveltamista.²⁰⁶

Jyri Raitasalon mukaan Ukrainan vuoden 2014 konfliktin ja siinä tapahtuneen Krimin niemimaan valtauksen jälkeen hybridiuhkien käsitteellä on käytännössä tarkoitettu länsimaisissa valtioissa piileviä haavoittuvuuksia, joita vastustaja voi hyödyntää. Edelleen Raitasalon mukaan, hybridisodankäynti ja hybridivaikuttamisen keskustelu on länsimaissa kuvastanut sitä, miten kylmän sodan jälkeen turvallisuuskäsitystään laajentaneet länsimaat ovat joutuneet ottamaan toisen valtion muodostaman uhan takaisin turvallisuusagendalleen.²⁰⁷

Raitasalo tutki vuoden 2018 artikkelissaan Krimin niemimaan tapahtumien jälkeistä länsimaista keskustelua Venäjän hybridisodankäynnistä. Raitasalon mukaan ”vihreiden miesten” lisäksi Venäjän hybridisodankäyntiin on liitetty monia toimia, kuten esimerkiksi kybersodankäynti, informaationsodankäynti, valeuutiset ja vaaleihin vaikuttaminen. Keskeistä länsimaisessa diskurssissa on ollut etenkin kuvaukset ”vihreiden miesten” onnistuneesta käytöstä. Vihreistä

²⁰⁴ Valtioneuvosto (2017b), s. 18.

²⁰⁵ Valtioneuvosto (2017b), s. 18, 24.

²⁰⁶ Puolustusvoimat: *Puolustusvoimien tutkimusagenda 2015*. s. 5–6. [https://puolustusvoimat.fi/documents/1951253/2670014/TUTKIMUS_Tutkimusagenda_2015_281015_painoversio_pieni.pdf/] Luettu 16.1.2023.

²⁰⁷ Raitasalo (2018), s. 28, 47.

miehistä muodostui iskusana, joka ainakin julkisessa keskustelussa muodostui Krimin niemimaan nopean valtauksen selittäväksi ”*uudenlaisen sodankäynnin*” symboliksi.²⁰⁸

Raitasalon mukaan hybridisodankäynnin käsitteellä on pyritty selittämään kylmän sodan jälkeisessä maailmassa Venäjän länsimaille aiheuttamaa strategista yllätystä ja kiristynyttä suurvaltapoliittista tilannetta. Edelleen Raitasalon mukaan hybridisodankäynti ja siihen liitetyt kybersodankäynti sekä informaationsodankäynti, on ollut tarpeellinen käsitteellinen työkalu länsimaille Venäjän toimien ymmärtämisessä kylmän sodan jälkeisessä muuttuneessa länsimaisessa turvallisuuskäsityksessä.²⁰⁹ Marko Palokankaan mukaan niin sanotut hybridiuhkakäytännöt eivät ole uusia ja hybridikäsitteelle ei saisi antaa liikaa painoarvoa. Palokankaan mukaan kyse on pitkälti vanhanmuotoisen sodan kuvan uusista tulkinnoista.²¹⁰

2.6 Johtopäätöksiä sodan kuvan muutoksesta

Yhteiskunnan ja turvallisuuskäsityksien muutos sekä asevoimien tehtävien laajentaminen ovat aiheuttaneet muutoksia siihen mikä yhteiskunnassa käsitetään sodaksi. 2000-luvun alku oli Yhdysvalloissa tapahtuneiden terrori-iskujen takia asevoimien käytön merkittävä käännekohta. Tuolloin terrorismin torjunta laajeni pelkästään sisäisen turvallisuuden tehtävistä myös asevoimien ennaltaehkäisevään toimintaan. Myöhemmin esimerkiksi verkossa tapahtuva kybersodankäynti on muuttanut käsityksiä sodan kuvasta ja siitä, missä taistelut käydään.

Kylmän sodan jälkeiseltä ajalta voidaan paikantaa muutamia keskeisiä trendejä, jotka ovat vaikuttaneet suomessa käsityksiin sodan kuvasta. Suomalaisen yhteiskunnan siirtyminen tietoyhteiskunnan aikaan aiheutti informaation nousemisen keskeiseen asemaan. Uudet tietojärjestelmät ja modernit teknologiat nähtiin nostavan joukkojen suorituskyvyt kokonaan uudelle tasolle. Samaan aikaan strategisen iskun uhkamalli korosti yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamista yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Sodankäynnin vallankumouksen mukaiset verkostokeskeinen sodankäynti, vaikutusperusteiset operaatiot ja yhteisoperaatiot nousivat viimeistään 2000-luvulla muokkaamaan käsityksiä sodan kuvasta myös suomessa. Teknologian kehittymisellä onkin aina ollut merkittävä vaikutus sodan kuvaan ja luonteeseen. Viimeisimpänä trendinä voidaan pitää Georgian ja Ukrainan vuoden 2014 oppeja, jossa Venäjä on käyttänyt laaja-alaista keinovalikoimaa strategisten

²⁰⁸ Raitasalo (2018), s. 32, 35.

²⁰⁹ Raitasalo (2018), 47–48.

²¹⁰ Palokangas, Marko: Sodan kuva -oppituntipaketti. Materiaali kirjoittajan hallussa.

tavoitteiden saavuttamisessa. Etenkin Ukrainan vuoden 2014 tapahtumien jälkeen hybridisodankäynnin termi on muokannut sodan luonnetta, jossa käytetään laaja-alaisesti kineettisiä ja ei-kineettisiä vaikuttamiskeinoja toiminnan tapahtuessa sodan ja rauhan välimaastossa.

Viimeisimmässä Valtioneuvoston puolustuspoliittisessa selonteossa vuodelta 2021 sotilaallisista uhkista puhutaan laaja-alaisena vaikuttamisena. Selonteon mukaan puolustusvoimat varautuvat laaja-alaisen vaikuttamisen torjuntaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa osana kehittyvää kokonaisturvallisuutta.²¹¹ Edelleen Venäjän helmikuussa 2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainaan aiheutti valtioneuvostossa tarpeen julkaista ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta. Ajankohtaiselonteko toi laajamittaisen sotilaallisen voimankäytön jälleen osaksi julkilausuttua sodan kuvaa.²¹² Tämä kuvastaa hyvin sodan luonnetta. Perusolemukseltaan se voidaan nähdä muuttumattomana, mutta historian kuluessa muun muassa teknologisten muutosten myötä sodankäynnin tavat ovat muuttuneet.

Seuraavissa luvuissa käsitellään operaatiotaidon ja taktiikan keskustelua kylmän sodan jälkeisessä julkilausutussa sodan kuvassa. Luvuissa vastataan kysymyksiin *Mitkä olivat operaatiotaidon ja taktiikan keskustelun keskeisiä teemoja sekä argumentteja tarkasteluajankohtana?* sekä *Miten julkilausuttu sodan kuva näkyy upseerien operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa?*

Luvuissa esitellyt teemat ovat muodostuneet aineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa tehtävässä tekstianalyysissä ja siihen liittyvässä teemoittelussa. Alkuvaiheessa teemoja oli useita, jonka jälkeen niistä on muodostunut seuraavaksi esitellyt keskeiset teemat ja argumentit.

---

²¹¹ Valtioneuvosto: Valtioneuvoston puolustusselonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78, PunaMusta Oy, Helsinki 2021, s. 8.

²¹² Valtioneuvosto: Ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:18, s. 8.

3 JOHTAMINEN JA SUUNNITTELU – OMAPERÄINEN JA OMIIN OLOSUHTEISIIN SOVELTUVA TAKTIIKKA VOIMASUHTEIDEN TA-SOITTAJANA

Tässä luvussa käsitellään operaatioiden ja taisteluiden suunnitteluun ja johtamiseen liittyviä teemoja. Tekstianalyysin perusteella oli kirjoituksista paikannettavissa kolme keskeistä teemaa. Näitä olivat suomalaisen taktiikan kehittäminen, taktisen tiedon ja taktisen taidon välinen suhde sekä suunnittelun ja toimeenpanon välinen suhde. Usein näitä teemoja käsiteltiin taktiikan opetuksen kautta. Opetuksen lisäksi tutkittavana ajankohtana nousi etenkin kansainvälisesti yhteensopivan suunnitteluprosessin käyttöönoton vaikutukset operaatioiden ja taisteluiden suunnitteluun ja johtamiseen.

3.1 Suomalaista taktiikkaa kehittämässä

Itsenäisyyden alussa suomalaisen taktiikan vaikutteet tulivat pääsääntöisesti ulkomaisilta asiantuntijoilta sekä ulkomaisista sotilasopetuslaitoksista saaduista opeista. Jo itsenäisyyden alkutaipaleella nähtiin kuitenkin tarve luoda omaperäinen Suomen oloihin soveltuva taktiikka ja strategia, joka johti tarpeeseen perustaa oma sotakorkeakoulu yleisesikuntaupseerien kouluttamiseen. Sotakorkeakoululla sekä jo aiemmin vuonna 1919 aloittaneella Suomen Kadettikoululla on ollut merkittävä vaikutus suomalaisten upseerien operaatiotaidon ja taktiikan koulutuksessa sekä näiden kehittämisessä.²¹³ Kadettikoulu ja sotakorkeakoulu jatkoivat toimintaansa itsenäisinä kouluina aina vuoteen 1993 saakka. Vuonna 1993 Kadettikoulu, Sotakorkeakoulu ja jatkokoulutusta antava Taistelukoulu yhdistettiin yhdeksi upseerikoulutusta antavaksi Maanpuolustuskorkeakouluksi.²¹⁴

”Suomalaisten upseerien ryhtyessä keskustelemaan sotakoulujen opetuksesta ei kulu montakaan minuuttia, kun on ajauduttu taktiikkaan. Se – ja siihen sidonnainen operaatiotaito – leimaavat siinä määrin opetuksen sisältöä, että olkoot kysymyksessä menetelmät, välineet, olot tai mikä tahansa muu opetukseen liittyvä alue, jokainen keskustelija tarkastelee aihetta kotvasen kuluttua taktiikan rillit silmillään. ... tilanne on aika luonnollinen. Taktiikalla suomalainen sotaväki on vetänyt potin kotiin liki puolen vuosituhannen ajan, Joutselosta Tali-Ihantalaan.”²¹⁵

²¹³ Tynkkynen (2014), s. 14–15.

²¹⁴ Puolustusvoimat: *Maanpuolustuskorkeakoulun historia ja perinteet*. [<https://puolustusvoimat.fi/web/historia/maanpuolustuskorkeakoulu>] Luettu 28.7.2023

²¹⁵ Nieminen, Esko: Ulkomailla siirretty oppilaskeskeisin menetelmiin. *Sotilasajakauslehti* 3/1990, s. 182.

Sotilasaikakausilehden silloinen päätoimittaja Eversti Esko Nieminen kuvaa artikkelissaan 1990-luvun alussa taktiikan opetusta ”pyhäksi lehmäksi” sekä lainaa jo 70-luvulta tuttua lausahdusta ”kaikkea voidaan muuttaa, kunhan taktiikkaan ei kosketa”²¹⁶.

Niemisen viittaama taktinen taitavuus liittyy jo itsenäisyyden alkutaipaleella muotoutuneeseen käsitykseen alivoimaisen taktiikasta. Määrällisesti ylivoimaiseen viholliseen on pyritty vastaamaan laadullisella paremmuudella. Oleellisena tässä on nähty komentajien taktinen taitavuus. Juha Hollannin mukaan itsenäisyyden alkutaipaleella ”alivoimaisen taktiikan ylivoimaisuutena pidettiin taitoa viedä joukon tulivaikutus vaikeiden olosuhteiden myötävaikutuksella yllätyksellisesti ratkaisukohtaan suhteellisesti ylivoimaisena.” Alivoimaisen taktiikka on Hollannin mukaan kehittynyt ajan myötä, mutta on pysynyt johtoajatukseltaan samanlaisena.²¹⁷

Nieminen jatkaa artikkelissaan ”Sotilas luo kun hän pystyy yllättämään” taktiikan olevan ”sotilaallisen luovuuden ihannealue. ... Sen ilmiänsä on useimmiten yllätys, jonka saavuttaminen yleensä merkitsee poikkeamista kaavoista.” Nieminen on kirjoituksessaan huolissaan taktisen keskustelun vähyydestä sekä luovuuden katoamisesta upseerien taktiikan opetuksessa.²¹⁸

Taktiikan julkisen keskustelun puute ja sen vaikutus luovaan ja yllätykselliseen taktiikkaan ei ole uusi asia. Hollanti toi väitöskirjassaan esille, että jo 1960-luvulla tuotiin esille taktiikan julkisen keskustelun puute, jonka nähtiin johtavan taktisen kehityksen hidastumiseen. Tuolloin Sotilasaikakausilehden kirjoituksissa tuotiin esille kolme auktoriteettia, jotka kahlitsivat vapaata taktista ajattelua. Näiksi kolmeksi auktoriteetiksi nimettiin ohjesäännöt, sotakoulujen taktiikan opettajien iskostamat näkemykset sekä entisten rintamakomentajien painokkaasti esille tuomat sotakokemukset.²¹⁹

Esko Nieminen jatkaa artikkelissaan, että ”ratkaisut löytyvät oikeasuuntaisesti rutinoituneesti. Opettajilta saa jopa kuulla mairittelevia tunnustuksia, että ne yhtyvät usein täysin opettajakunnan ratkaisuihin. ... ”Suomalainen sotilaskoulutuksen läpikäynyt upseeri tuntee perusteet, periaatteet ja välineet läpikotaisin ja osaa myös soveltaa niitä rutiininomaisesti kaikkiin koulutuksen esiin nostamiin tilanteisiin. Kaikki siis hyvin?... Ei sinne päinkään. Missä on taktinen

²¹⁶ Nieminen (1990), s. 182–183.

²¹⁷ Hollanti (2019), s. 364, 373.

²¹⁸ Nieminen, Esko: Sotilas luo kun hän pystyy yllättämään. Sotilasaikakausilehti 2/1991, s. 132–135.

²¹⁹ Hollanti (2019), s. 308.

keskustelu? Mihin on piiloutunut se sodanaikainen johtaja, joka yllätyksellisellä toiminnallaan asetti kaiken uuteen järjestykseen ja voitti taistelun?”²²⁰

Niemisen kirjoituksesta voidaan tehdä samansuuntaisia havaintoja, että vielä 1990-luvulla ainakin ohjesääntöjen ja taktiikan opettajien näkemyksien nähtiin kahlitsevan vapaata keskustelua. Sotakokemusten kahlitsevaa vaikutusta ei Niemisen tekstistä ole havaittavissa, vaan ylläolevan mukaisesti Nieminen korostaa sodanaikaisten johtajien yllätyksellistä toimintaa. Hollanti ei toki väitöskirjassaan tuo täsmällisesti esille, miten 1960-luvulla rintamakomentajat kahlitsivat taktista ajattelua sotakokemuksilla. Sotakokemukset nähtiin tuolloinkin edelleen hyödyllisinä nimenomaan käytännön toiminnan havainnoinnissa. Etenkin joukkojen johtamisesta saadut kokemukset nähtiin edustavan pysyvyyttä sotakokemusten hyödyntämisessä. Yhtenä tärkeimpänä oppina nähtiin tilanteenmukaiset ratkaisut. Sotakokemusten mukaan, valmiiden ratkaisujen ei nähty tuovan menestystä. Yleisesti kuitenkin 1960-luvulla alkoi upseerien kriittisempi suhtautuminen sotakokemuksiin, sillä tulen ja liikkeen kehitys nähtiin muuttaneen sodan kuvaa.²²¹

Aiemmin käsitellyssä Niemisen artikkelissa tuotiin uutena asiana taktiikan julkisen keskustelun kahlitsijaksi käsitykset alan asioiden julkisuudesta. Käsityksiksi on kirjoittajan mukaan mainittu muun muassa pelko siitä, että sota hävitään jo etukäteen, mikäli taktisia ratkaisuja käsitellään julkisesti. Kirjoittaja itse toteaa näiden käsityksien olevan väärä ja käyttää argumentteina sen aikaisia ”*tiedotusyhteiskunnan ominaisuuksia*”. Tällä hän viittaa epäsuorasti, siihen että vastustajalla on jo tiedustelun kautta tieto ohjesääntöjen mukaisista taktiikoista toteamalla käsityksien paljastavan ”*tietämättömyden siitä, miten niistä asioista otetaan selvää, joista ei julkisesti puhuta...Seurauksena saattaa olla, että vaikenija joutuu suuresti hämmästyään vastustajan tietoutta, jos taas kriisiin joudutaan*”. Suurempana vaarana Nieminen näkee, että itse ei kyetä muuta kuin jo vastustajan tiedossa oleviin kaavamaisiin ratkaisuihin, mikäli taktiikasta ei julkisesti keskustella.²²²

Aineistossa myöhemmin tietoturvaa sivutaan majuri Mika Piironen ja majuri Pekka Sviilin vuoden 2002 artikkelissa, jossa käsitellään taktiikan opettamista monimuoto-opiskeluna. Kirjoittajien mukaan ”*verkossa toteutettava taktiikan harjoitus herättää välittömästi kysymyksiä tietoturvallisuudesta.*”²²³ Oheisesta lainauksesta ja laajemmin tekstistä voidaan tehdä tulkinta,

²²⁰ Nieminen (1991), s. 132–134.

²²¹ Hollanti (2009), s. 233–236.

²²² Nieminen (1991) s. 135.

²²³ Piironen, Mika & Pekka Sviili: AVOT -opiskelu edellyttää myös avointa asennetta. *Sotilasajakauslehti* 9/2002, s. 32.

että tuohon aikaan taktiikan aiheiden käsittelyn tietoturva on aiheuttanut laajempaakin keskustelua.

Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen johtaja eversti Pekka Järvi ja Taktiikan laitoksen tutkimusryhmän johtaja everstiluutnantti Petteri Jouko aloittivat syksyllä 2011 Sotilas-aikakausilehdessä kirjoitussarjan taktiikasta, jonka päämääränä heidän mukaan oli ”herättää keskustelua operaatiotaidosta ja taktiikasta sekä tuottaa lukijoille lisätietoa operaatiotaidon ja taktiikan historiasta, nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä.”²²⁴

Artikkeli peräänkuuluttaa aiemmin käsitellyn Esko Niemisen artikkelin mukaisesti yllätyksellistä ja aloitteellista toimintaa keskustelemalla ja väittelemällä nykyisten joukkojen ja suorituskykyjen käyttöperiaatteista. Kirjoittajien mukaan ”mielikuvituksen pitää lentää. Ei ole oikeita tai vääriä mielipiteitä. Riittävän rohkeat ja poikkeavatkin päätökset ovat ainakin sotahistorian puitteissa johtaneet myös menestykseen.”²²⁵

Artikkelisarjan seuraavissa kirjoituksissa käsiteltiin sodankäynnin yleisiä periaatteita, taktiikan opetusta sekä pataljoonatasoisen joukon hyökkäystä yleisten taktisten periaatteiden kautta. Epäilemättä kaikilla artikkeleilla oli tarkoitus artikkelisarjan tavoitteiden mukaisesti herättää keskustelua taktiikasta. Erikseen tämä otettiin esille kuitenkin ainoastaan artikkelisarjan viimeisessä kirjoituksessa, joissa yleisesikuntaupseerikurssin opiskelijat majuri Jussi Viinamäki ja Jukka Vuorisalmi toivoivat artikkelinsa herättävän keskustelua. Kirjoittajien mukaan ”jokainen sotilas osallistuu intohimoisesti ’taktisiin kiistelyihin’ työpisteiden kahvihuoneissa, miksei samaa keskustelua voida käydä esimerkiksi tämän lehden sivuilla?”²²⁶

Keskustelua taktiikasta peräänkuulutettiin myös taktiikan tutkimukseen liittyen. Vuonna 1992 sotakorkeakoulun taktiikan opettajana toiminut majuri Pertti Salminen kirjoitti tulevaisuuden tarpeesta saada päätoimisia taktiikan tutkijoita. ”Päätoimisia taktiikan tutkijoita ei ole. Yrityksiä tämän puolustusvoimien kannalta tärkeimmän tutkimusalueen määrittelemiseksi on tehty, mutta ne ovat toistuvasti keskeytyneet.” Päätoimisten taktiikan tutkijoiden puuttumisen seurauksena on Salmisen mukaan taktiikan ”yhtenäisen tieteen teorian (järjestetty todistetun tiedon kokonaisuus) ja sen pohjana tieteenfilosofian jäsentymättömyys.”²²⁷

²²⁴ Järvi & Jouko (2011), s. 60–61.

²²⁵ Järvi & Jouko (2011), s. 60–63.

²²⁶ Viinamäki, Jussi & Jukka Vuorisalmi: Pataljoonan hyökkäyksen taistelutekninen tarkastelu. *Sotilasaikakausilehti* 12/2011. s. 63.

²²⁷ Salminen, Pertti: Systemaattiseen taktiikan tutkimukseen. *Sotilasaikakausilehti* 3/1992, s. 244.

Salmisen mukaan tuolloin käsitykset taktiikan tutkimuksesta vaihtelivat ja erikseen mainitsee, että ”osa painokkaidenkin mielipiteiden lausujista tuntuu ymmärtävän sen vain kartalla, laskentamalleilla ja kokeiluilla tapahtuvaksi puntaroinniksi. Usein sen puitteissa yritetään saada varsin pitkälle vain koulutukseen ja kokemukseen pohjautuvien henkilökohtaisten arvostusten perusteella luotua organisaatiota taistelemaan halutunlaisen vastustajan kanssa.” Salmisen mukaan tästä ei voi olla kysymys, ja esittää artikkelissaan oman näkemyksensä taktiikan tutkimuksesta. Näkemyksen ytimenä on taktiikan teoria, joka jakaantuu kymmeneen osateoriaan.²²⁸

Vuonna 1993 taktiikan laitoksen johtaja everstiluutnantti Kaarle Ruutu argumentoi kirjoituksessaan, kuinka sodan kuvan muuttuminen ja sen tuomat haasteet sekä uusiutuvat joukot, johtamisorganisaatio ja taisteluvälineet pakottavat tutkimaan ”jopa aivan perusasioita.” Kirjoittaja ei tuo tarkemmin ilmi mitä esimerkiksi sodan kuvan muuttumisen haasteet ovat tai mitkä ovat erityisesti niitä asioita, mitkä vaativat aivan perusasioiden tutkimista. Kirjoituksen pääviesti kuitenkin jatkaa samoilla linjoilla Pertti Salmisen kirjoituksen kanssa ja esittää, että taktiikkaan on ”luotava jatkuva tutkimusperinne, joka palvelee suomalaisen taktiikan kehittämistä.” Myös Ruutu on sitä mieltä, että tutkimuksen jatkuvuuden kannalta olisi Taktiikan laitokselle syytä muodostaa muutaman upseerin päätoiminen tutkimusryhmä.²²⁹

Ruudun kirjoituksen tarkoituksena on hänen omien sanojensa mukaan herättää yleisesti taktiikasta käytävää keskustelua, joka olisi samalla ”osa taktiikan tutkimukseen tarvittavaa ideointia.” Artikkelissa mielenkiintoisia mainintoja ovatkin viittaukset taktiikan tutkimuksen tuon aikaiseen keskusteluun. Ruutu kirjoittaa, että ”keskustelussa viisastellaan usein kysymyksellä siitä mikä on ’taktiikan tutkimusmenetelmä’.”²³⁰ Viittaukset vahvistavat Salmisen havaintoja taktiikan tutkimuksen vaihtelevista käsityksistä.

Molemmat kirjoittajat siis viittaavat keskusteluun taktiikan tutkimusmenetelmistä. Lisäksi Salminen erikseen mainitsee tutkimisen olevan ”kartalla, laskentamalleilla ja kokeiluilla” tapahtuvaa puntarointi. Puolustusvoimissa kokeilutoiminnalla on kiistatta ollut merkittävä rooli vapaussodan ja talvisodan välisenä aikana niin sotavarustuksen, asetekniikan kuin sotataidollisen osaamisen edistämässä²³¹.

²²⁸ Salmisen esittämässä mallissa taktiikan teorian tavoite on selvittää mitä taktiikka on, mitkä ovat yleiset taktilliset periaatteet ja mitkä ovat käsitteet sekä tieteenfilosofia. Osateorioiden aiheet ovat, metodit, taktiikan historia, ulkomaiden taktiikka, organisaatiotutkimus, taistelun kuva, asejärjestelmien ja taktiikan suhde, teorian soveltamisen tutkimus, ajankohtainen taistelujen seuranta, johtamisen tutkimus. Salminen (1992), s. 243–245.

²²⁹ Ruutu, Kaarle: Taktiikan tuntemus on kansallinen elinehto. *Sotilasaikakausilehti* 8/1993, s. 459, 461.

²³⁰ Ruutu (1993), s. 458, 461.

²³¹ Karjalainen, Mikko: Puolustusvoimien kokeilutoiminta vapaussodasta talvisotaan. *Puolustusvoimien kokeilutoiminta vuosina 1918-1939 – Kokeilutoiminnan historialliset juuret, osa 1*. Mikko Karjalainen (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: tutkimuksia Nro 43, PunaMusta Oy, Helsinki 2021, s. 251.

Myös Vesa Tynkkynen tuo tämän väitöskirjassaan esille ja mainitsee, että 1920-luvulla käynnistettiin laajat talvisotaan saakka jatkuneet kokeilut²³². Kokeilutoiminta on jatkunut myös sotien jälkeen, ja on ollut kiinteä osa puolustusjärjestelmän kehittämistä koko itsenäisyyden ajan.²³³ Otanta on pieni, mutta kokeilutoiminnan merkittävyys näyttäisi vaikuttaneen etenkin 1990-luvulla käsitykseen taktiikan tutkimuksen olemuksesta.

Mielenkiintoisia ovat myös kommentit taktiikan tutkimuksen perustumisesta kokemukseen ja mielipiteisiin. Ruudun mukaan ”kritiikkiä on usein kohdistettu varsinkin siihen, että taktiikan tutkimus perustuu vain kokemukseen tai mielipiteisiin.”²³⁴, sekä Salmisen esiin nostamista ilmeisen painokkaista mielipiteistä taktiikan tutkimuksen perustumisesta ”koulutukseen ja kokemukseen pohjautuvien henkilökohtaisten arvostusten perusteella luotua organisaatiota taistelemaan halutunlaisen vastustajan kanssa”²³⁵.

Artikkelit liittyivät Maanpuolustuskorkeakoulun perustamiseen. Selvää kuitenkin on, että taktiikka on tutkimuksen osalta herättänyt vahvoja mielipiteitä. Näitä mielipiteitä ei kuitenkaan ole aineiston perusteella julkisesti käsitelty. Kaarlo Ruudun mukaan ”avoin mielipiteiden vaihto taktiikasta on Maanpuolustuskorkeakoulun opetuksessa arkipäivää. Sen sijaan keskustelu taktiikasta laajemmin, esimerkiksi sotilaiden omissa ammattilehdissä, on kovin niukkaa.” Myös Ruutu peräänkuuluttaa keskustelua ja jatkaa, että ”Kenties nuoremman sukupolven upseerit murtavat tämän perinteen ja vuosia jatkunut kirjoittelu siitä, ettei taktiikkaa käsitellä riittävästi, saa lopun.”²³⁶

Vesa Tynkkynen on väitöskirjassaan liittänyt suomalaisen taktiikan teorian ja tutkimusperinteen puuttumisen aina itsenäisyyden alkutaipaleelle tullessiin clausewitzilaisiin vaikutteisiin. Tynkkynen mukaan Clausewitzin vaikutus näkyy suomalaisessa taktiikassa ehkä parhaiten siinä, että kaikki kaavamaisuus ja ajattelua rajoittavaksi koetut säännöt kielletään. Tynkkynen mukaan tämä on ilmeisesti johtanut siihen, että taktiikka kokonaisuudessaan on käsitteenä jäsentymätön ja taktiikan teoriaa käsittelevä kirjoitus puuttuu.²³⁷ Tämä näkyikin taktista

---

²³² Tynkkynen (2014), s. 28.

²³³ Karjalainen (2021), s. 7.

²³⁴ Ruutu (1993), s. 460.

²³⁵ Salminen (1992), 244.

²³⁶ Ruutu (1993), s. 461.

²³⁷ Tynkkynen (2014), s. 2.

keskustelua peräänkuuluttavissa argumenteissa. Taktista keskustelua peräänkuulutettiin nimenomaan omaperäisen ja luovan taktiikan kehittämiseksi.

Taktista keskustelua peräänkuulutettiin myös virallisemmissä tilaisuuksissa. Sotilasaikakausilehdessä julkaistiin alkuvuodesta 1999 apulaismaavoimapäällikkönä toimineen prikaatinkenraali Heikki Tilanderin alustus maavoimien joukko-osastojen komentajien neuvottelupäivillä loppuvuodesta 1998. Tilander tuo puheessaan esille, että ”*olisi saatava käyntiin kunnollinen tutkimus ja keskustelu maavoimien ja itse asiassa koko puolustusvoimien doktrinäärisestä kehittämisestä.*” Tilander viittaa doktrinäärisellä kehittämisellä strategisen doktriinin lisäksi myös taistelutekniikkaan.

Tilander tuo esille pääesikunnan roolin strategisen doktriinin kehittämisessä, maavoimaosaston roolin yhtymätason operaatiotaidolle ja taktiikalle sekä Maanpuolustuskorkeakoulun roolin taktillisten periaatteiden kehittäjänä, mutta ”*päätyönään dotkriinia ei kehitä kukaan.*” Edelleen Tilander tuo esille, että ”*tutkimus ja määrätietoinen doktrinäärinen kehittäminen, johon sisältyisi riittävä kriittinen ja rakentava keskustelu ovat meillä järjestämättä*” ja tuo esille, että ”*useimpien maiden asevoimissa on joku organisaation osa, jonka päätehtävänä on doktriinin kehittäminen.*”²³⁸

3.2 Taktista tietoa vai taktista taitoa

Edellä kuvatun mukaisesti, taktista keskustelua peräänkuulutettiin etenkin suomalaisen omaperäisen taktiikan kehittämiseksi. Taktiikan tutkimusta taas peräänkuulutettiin taktisen tietopohjan luomiseksi. Aineiston perusteella tämä taktisen tiedon ja taktisen taidon välinen suhde aiheutti myös laajempaa keskustelua.

Majuri Markku Koli kirjoitti vuonna 1993 artikkelissaan *Tulosjohtaminen alueellisessa puolustuksessa* luovasta taktisesta johtamisesta ja taktisesta johtamisprosessista. Koli toimi tuolloin Maanpuolustuskorkeakoulun operaatiotaidon ja taktiikan opettajana. Kolin mukaan ”*taktista johtamista pohdittaessa on erotettava toisistaan taktiikan kaksi elementtiä: ’kova’ ja ’pehmeä’, tieto ja taito.*”²³⁹

Kova taktiikka on Kolin mukaan taktiikan ”*perusteiden hallintaa*”, joihin hän nimeää välineen ja sen taisteluteknisen käytön tuntemista sekä taisteluopin ymmärtämistä. Pehmeä taktiikka taas

²³⁸ Tilander, Heikki: Maavoimat 2000-luvulle – Haasteita ja kehitystä. *Sotilasaikakausilehti* 2/1999, s. 10–11.

²³⁹ Koli, Markku: Tulosjohtaminen alueellisessa puolustuksessa – tehtävän määrittääkin sen toteuttaja. *Sotilasaikakausilehti* 12/1993, s. 727.

Kolin mukaan on kovan taktiikan ”soveltamista vallitsevan tilanteen mukaisesti” ja ”taitoa käyttää tietoa”. Kolin mukaan pehmeään taktiikkaan eivät kovan taktiikan ”tieteenalamäärittelyt” päde. Hänen mukaansa useilla menestyksekkäillä komentajilla on paljon yhteistä kirjailijoiden, runoilijoiden ja taidemaalareiden kanssa, jotka työskentelevät sekä rationaalisesti että intuitiivisesti.²⁴⁰

Yleisesikuntamajuri Mika Kerttunen osallistui vuonna 1995 keskusteluun taktisesta tiedosta ja taktisesta taidosta toimiessaan opettajana Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksella. Kirjoittajan mukaan tuloksellinen taktiikka koostuu taktisesta tiedosta ja taktisesta taidosta, jotka tulisi koulutuksessa erottaa toisistaan. ”Taktista tietoa ja taktista taitoa on näin ollen koulutettava sotilaille. Mutta taktiikan koulutuksemme suurin puute on juuri siinä, ettei näitä kahta asiaa, tietoa ja taitoa eroteta opetuksessa toisistaan. Uloskirjoitettua taktista taitoa pidetään näet taktisena tietona. Taktiikan teoriamme lähestyy tällöin ainoastaan johtamisopillista ”management”ia, mikä ei suinkaan riitä taktisen ajattelun kehittämiseksi.”²⁴¹

Taktista tietoa artikkelin mukaan on ”sotataidon teoria”, ja taktista taitoa on ”sovellettu taktiikka”. Kirjoittajan mukaan molempia tulisi harjoitella erikseen. Todellinen taktinen ajattelu kehittyy kirjoittajan mukaan vain harjoittelun kautta, jolloin sisäisesti opitut asiat ”ulkoistetaan”.²⁴²

Sovellettu taktiikka -käsitteellä Mika Kerttunen viittaa siis ei uloskirjoitettuun johtajan taktiseen taitoon. Kuten aiemmin taktiikan käsitettä käsiteltäessä tuotiin ilmi, ei *Sovellettu taktiikka* terminä ole uusi. 1920-luvun alussa taktiikka jaettiin *muodolliseen* ja *sovellettuun taktiikkaan*, josta myöhemmin alettiin käyttämään nimitystä *yleinen taktiikka*.²⁴³ Kerttunen ei siis suoraan viittaa yleiseen taktiikkaan käyttäessään termiä *sovellettu taktiikka*. Ajatus kuitenkin on sama.

Kapteeni Petri Riihijärvi kirjoitti vuonna 1995 kaksiosaisen artikkelin tutkimustyöhönsä liittyen, jossa tarkasteltiin jalkaväen kapteenikurssin opiskelijoiden taktisen ajattelun kehittymistä vuosina 1963–1990 laadittujen kapteenikurssin tutkielmien kautta. Riihijärven mukaan ”*taktinen ajattelu on aina tilannesidonnaista*” ja ”*taito ajatella taktisesti perustuu kykyyn soveltaa opettuja taktisia peruseriä siteen kuin vihollinen ja tilanteet kulloinkin vaativat sekä*

²⁴⁰ Koli (1993), s. 727.

²⁴¹ Kerttunen, Mika: On aika ryhtyä kouluttamaan taktista ajattelua. *Sotilasaikakausilehti* 12/1995, s. 26–28.

²⁴² Sama.

²⁴³ Tynkkynen (2014), s. 2.

oman joukon suorituskyky myöten antaa.” Riihijärvi kirjoittaa, että oman joukon suorituskyky on yksi vaikuttavimmista taktista ajattelua ohjaavista tekijöistä.²⁴⁴

Riihijärven tutkimuksen mukaan oman joukon suorituskyvyn puutteet tiedostettiin 1960- ja 1970-luvuilla erittäin selkeästi. Tutkimus keskittyi pataljoonatason taktiikkaan, jonka perusta tutkimuksen mukaan luotiin 1960- ja 1970-luvuilla. Tuolloin suomalaisessa taktiikassa siirryttiin prikaatinkokoonpanoihin ja taktista ajattelua ohjaavat käsitteet alkoivat Riihimäen mukaan vastata paremmin nykyaikaista taistelulenttää ja alueellista taistelua.²⁴⁵

Artikkelin ajatuksen kiteyttää hyvin Riihimäen artikkelin toisen osan alussa mainitsema ajatus: ”Pataljoonan nykymuotoisen taktiikan perusteet kumpuavat 1960-luvun hevosvetoisen pataljoonan ja 1980-luvun haavekuvan tutkimisesta.” Tuolloin kehitetty taktiikka oli Riihijärven mukaan aikaansa edellä ja vasta 1980- ja 1990-luvuilla hankittu kalusto on antanut tosialliset mahdollisuudet toteuttaa 1960-luvulla luotua taktiikkaa. Mielenkiintoinen havainto Riihijärven tutkimuksessa oli, että oma joukon materiaallinen suorituskyky tunnistettiin 1960- ja 1970-luvuilla erittäin selkeästi. Nämä puutteet pakottivat lisäämään luovuutta sekä kompensoimaan puuttuvaa suorituskykyä erilaisilla tilapäisvälineillä ja -menetelmillä. Pataljoonien komentajilta edellytettiin ”luovaa ajattelua.” Samaan aikaan Riihijärven havaintojen mukaan taktinen ajattelu eli kuitenkin tilanteessa, jossa tiedettiin, mitä tulevaisuudessa hankittavalla materiaalilla tulisi tehdä.²⁴⁶

Johtajien taktisen taitavuuden teemaan liittyi myös majuri Timo Pöystin²⁴⁷ vuonna 1996 julkaissama kolmen artikkelin artikkelisarja. Pöystin mukaan ”taktinen taito koostuu taistelun kuvan ymmärtämisestä, taktisen johtamisprosessin hallitsemisesta sekä soveltamiskyvystä.” Artikkelisarjan ensimmäinen osan aiheet muodostuivat vihollisen ja oman joukon suorituskykyjen tuntemisen, maaston ja olosuhteiden hyväksikäyttämisen sekä yleisten taktisten periaatteiden hyödyntämisen merkityksestä. Kaiken pohjana nähdään kuitenkin olevan taistelun kuva. Pöystin mukaan ”taistelun kuvan oikea ymmärtäminen onkin paitsi taktiikan myös kaiken taktisen johtamistoiminnan perusta.”²⁴⁸

²⁴⁴ Riihijärvi, Petri: Ainainen puute ja kurjuus pakotti luovaan taktiseen ajatteluun – Pataljoonan nykytaktiikan pohja luotiin kehnolla välineellä. *Sotilasaikakausilehti* 8/1995a, s. 28.

²⁴⁵ Riihijärvi (1995a), s. 29, 33.

²⁴⁶ Riihijärvi: Kehitetyn täysipainoiseen hyödyntämiseen – Pataljoonatason taktiikkaa paperilla olevalla jääkäriprikaatilla. *Sotilasaikakausilehti* 9/1995b, s. 8, 12.

²⁴⁷ Timo Pöysti toimi tuolloin Uudenmaan jääkäripataljoonassa Suunnittelu- ja valmiustoimiston päällikkönä.

²⁴⁸ Pöysti, Timo: Johtajien taktinen taito tasoittaa voimien ja suorituskyvyn alivoimaa. *Sotilasaikakausilehti* 1/1996a, s. 20–21.

Pöysti erottelee taistelun kuvan ymmärtämisen kahteen eri perustekijään. Ensimmäiseen Pöysti näkee kuuluvan eräänlaisen pysyvän ja lähes muuttumattoman ”*perustiedon*”, johon kuuluu vihollisen ja omien joukkojen käytössä olevat taistelutavat ja -välineet, maasto sekä taktiikan yleisten periaatteiden käsitteistö. Toisen perustekijän Pöysti näkee muodostuvan muuttuvista tekijöistä, joita ovat esimerkiksi joukkojen toiminta tai tila taistelukentällä, sää sekä taktiikan yleisten periaatteiden noudattaminen taistelun aikana.²⁴⁹

Artikkelisarjan toisessa osassa Pöysti jatkaa pohtimalla tarkemmin komentajien taktista johtamisprosessia. Pöystin mukaan ”*taktista taitoa on pelkistäen se, miten joukkoja käytetään. Se kuinka joukot saadaan toimimaan tehdyn ratkaisun toteuttamiseksi, on puolestaan johtamistaitoa.*” Kirjoitus pohjaa suomalaiseen tuon aikaisen taktisen johtamisprosessin vaiheisiin. Pöysti viittaa Kenttäohjesääntöön, Prikaatin taisteluohjeeseen ja Jalkaväen ohjesäännön ensimmäiseen osaan, joiden mukaisesti suomalaisen taktisen johtamisprosessin vaiheet ovat tilanteen seuraaminen, suunnittelu, käskytyks, valvonta sekä ohjaus. Komentajan tärkeimmäksi tehtäväksi Pöysti nimeää päätöksenteon.²⁵⁰

Artikkelisarjan kolmannessa osassa Pöysti pohtii taktisten periaatteiden soveltamiskyvyn merkityksen kasvamista mitä ylemmäksi johtamistasoilla siirrytään. Soveltamiskyvyllä Pöysti viittaa Kolin mainitsemaan ”*pehmeään*” taktiikkaan. Pöystin mukaan soveltamiskyvyn vaikuttavat komentajan henkilökohtaiset ominaisuudet ja kyvyt, ajattelutapa sekä kokemus. Artikkelissä käsitteleekin pääpainoisesti komentajan ominaisuuksia. Taktiikan näkökulmasta mielenkiintoisimpia ovat pohdinnat komentajan jatkuvasta ”*sisäisestä sotapelistä*”, jonka mukaisesti ”*komentajan on jatkuvasti pelattava ajatuksissaan sisäistä sotapeliä, jonka kuluessa hän arvioi tilanteen kehittymistä.*” Kirjoituksen mukaan taktisten periaatteiden soveltamiskyvyn merkitys kasvaa ylemmillä johtamistasoilla, kun taas taktisen johtamisprosessin hallinta on komppania ja pataljoona tasoilla soveltamiskykyä tärkeämpää. Joka tapauksessa johtajan ammattitaito nähdään jokaisella tasolla merkityksellisenä.²⁵¹

Taktisen ajattelun merkitys nousi aineistosta esiin etenkin taktiikan kouluttamista tai opetusta käsittelevissä artikkeleissa. Taktista ajattelua korostavat sovelletut ratkaisut näyttäisivät olleen keskustelun aihe myös opiskelijoiden keskuudessa. Yliluutnantti Jari Riihimäki käsittelee kirjoituksessaan kadettikurssin aikaista tutkielmaansa, jossa hän oli tutkinut maavoimalinjan kadettien käsityksiä taktiikan opetuksesta ja oppimisen arvioinnista. Tutkielman mukaan suosituin

²⁴⁹ Pöysti (1996a), s. 20–21.

²⁵⁰ Pöysti, Timo: Taktinen johtamisprosessi: Analyysia tai intuitiota. *Sotilasaikakausilehti* 2/1996b, s. 8, 12.

²⁵¹ Pöysti, Timo: Taktisen taidon hyödyntäminen – Soveltamisessa sen salaisuus. *Sotilasaikakausilehti* 3/1996c, s. 8–14.

taktiikan tenttien ja arviointikriteerien kehittämiseen liittyvä ajatus oli, että ”*tenttien arvosteluissa tulisi ottaa huomioon kadetin tilanteeseen soveltama toteuttamiskelpoinen ratkaisu – ei vain opettajan antama malliratkaisu*”. Yleisesti myös koettiin, että taktiikan opetukseen on liian vähän aikaa ja aikaa tulisi lisätä opetuskeskusteluille, joissa pohditaan vaihtoehtoisia taktisia ratkaisuja.²⁵²

Myöhemmin aineistossa taktiikan arvioinnin hankaluutta toivat esille yleisesikuntaupseerikurs- sin opiskelijat Antti Paronen ja Ilja Varha. Kirjoittajat oletettavasti tarkoituksellisestikin hieman kärjistäen argumentoivat, että ”*arvostelun näkökulmasta hyvää taktista osaamista osoittava suunnitelma on siis mahdollisimman täydellinen ja yksityiskohtainen sisällöltään*.” Kirjoittajat olivat huolissaan taktisen luovuuden häviämisestä upseereiden taktiikan opetuksessa ja kysyvät artikkeliin loppuun kysymyksen: ”*Kummassa onkaan lopulta helpompaa harjaantua työn ohessa: luovuuteen koulutetun upseerin ilmaisemaan luovat ajatuksensa prosessin avulla, vai prosessikeskeisen upseerin tuottamaan luovia ratkaisuja monimutkaisiin ongelmiin prosessin avulla?*”²⁵³

Aineistossa kadettien taktiikan opetusta käsiteltiin myös vuonna 2008 kapteeni Tomi Kallunkin artikkelissa. Verrattuna Riihimäen artikkeliin, käsitellään Kallunkin artikkelissa komppaniata- son taktiikkaa. Tämä juontaa juurensa Maanpuolustuskorkeakoulun tutkintouudistukseen, jonka mukaisesti vuonna 2006 aloittanut kadettikurssi harjaantui koulutuksessaan korkeimmil- laan sodanajan perusyksikön päällikön tehtäviin.²⁵⁴

Kallunki kirjoittaa, että ”*opetuksessa tulee pyrkiä aikaisempaa enemmän soveltavaan taktiseen ajatteluun, älylliseen taisteluun*”. Kirjoituksessa tuodaan ilmi analyttinen, prosessiin perus- tuva päätöksentekomenettely, mutta kirjoittajan mukaan kadettien taktiikan koulutuksen paino- piste tulee olla taistelunjohtamisessa. Kirjoituksessa älyllinen taistelu liittyy jo sotakokemuk- sista tuttuun tilanteenmukaisiin päätöksiin. Kallunki toteaa, että ”*jokaiselle opiskelijalle on an- nettava mahdollisuuksia soveltavaan ajatteluun ja päätöksien täytäntöönpanoon. Hänet on pa- kotettava tilanteen analysointiin, taktiseen ajatteluun, nopeaan päätöksentekoon ja päätöksen toteuttamiseen*.” Kirjoituksesta mainitaan myös vaikutusperusteisen ajattelun tulemisesta osaksi taistelunjohtamista. Kirjoittajan mukaan ”*älyllisen taistelun edellytyksenä on kyky*

²⁵² Riihimäki, Jari: Taktiikan opetus ja oppiminen. *Sotilasaikakausilehti 11/1995*. s. 24–25, 27.

²⁵³ Paronen, Antti & Ilja Varha: Taktiikan taitoa etsimässä – upseerit prosessin pyörteissä. *Sotilasaikakausilehti 5/2019*. s. 54, 57.

²⁵⁴ Vaahtolampi, Esko: *Maanpuolustuskorkeakoulu 20 vuotta – Sotilasyliopiston ensiaskleet 1993-2013*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print, Tampere 2013, s. 72.

*tilanteen analysointiin ja oleellisen tiedon erottamiseen, tehtävätaktiikan oikea ymmärtäminen ja vaikutuslähtöinen ajattelu.*²⁵⁵

Everstiluutnantti Risto Kuronen käsitteli vuoden 2005 artikkelissaan taktiikan ja operaatiotaidon opetusta esiuupseerikurssilla. Kirjoittaja toimi tuolloin esiuupseerikurssin maasotataktiikan opetusryhmän johtajana. Esiupseerikurssilla maasotalinjan opetuksen kehyksenä toimi maavoimien perusyhtymä eli prikaati. Kirjoituksessa mainitaan taktiseen ajattelun sijaan ”operatiivinen ajattelu”. Operatiivisen ajattelun avulla pyritään Kurosen mukaan hahmottamaan taktisista tilanteista taisteluun ja erityisesti sen lopputulokseen vaikuttavat oleellisimmat asiakokonaisuudet²⁵⁶. Operatiivisen ajattelun käsitteellä on tässä oletettavasti pyritty korostamaan toimintaa operatiivisella tasolla sekä nimenomaan operaatiotaidon opettamista. Ajatus on kuitenkin yhtenevä taktiseen ajatteluun.

Jo aiemmin viitatussa Mika Kerttusen artikkelissa painotettiin karttajarjoitusten merkitystä taktiikan opetuksessa. Mielenkiintoinen huomio tämän yhteydessä on maininta, että ”*tietenkin on oltava myös harjoituksia, joissa toimitaan esikuntana ja koulutetaan esikuntatyöskentelyyn. Niitä voidaan kutsua taktiikan harjoitusten asemasta johtamisharjoituksiksi.*”²⁵⁷ Kun taas Kuronen kirjoittaa omassa artikkelissaan, että ”*pääosa taktiikan ja operaatiotaidon opetuksesta toteutetaan esikuntakokoonpanossa. Taktiikan harjoitus 1 on ainoa taktiikan harjoitus, jossa ei toimita esikuntana.*” Havainto voidaan liittää myös Markku Kolin kirjoitukseen taktisen taidon ja taktisen tiedon erottamisesta koulutuksessa. Kolin mukaan välineen ja taistelutekniikan tunteminen on nimenomaan taktista tietoa, johon Pajarin kommentti ”*aselajien ja toimialojen*” kouluttamisesta voidaan liittää.

Aiemmin käsitelty Pekka Järven ja Petteri Joukon taktista keskustelua peräänkuuluttava artikkelisarja koostui aihepiiriltään vaihtelevista artikkeleista aina taktiikan opetuksesta sodankäynnin periaatteiden historiaan ja nykypäivän suomalaisen pataljoonan kokoisen joukon hyökkäykseen. Yhtenevä piirre voidaan nähdä tavasta, jolla kirjoittajat kirjoittavat mielikuvituksellisesta taktiikasta ja taktisesta taitavuudesta. Kuten artikkelisarjan avaajat kirjoittavat, artikkelisarjalla taktiikan laitos aloittaa ”*vastahyökkäyksen, toivottavasti ainakin osaratkaisuuun pyrkivän, ’mielikuvituksetonta’ taktista ajattelua sekä keskustelun puutetta vastaan.*”²⁵⁸

²⁵⁵ Kallunki, Tomi: Teoria hallinnassa – käytännön suorituksia tarvitaan enemmän. *Sotilasajakauslehti* 2/2008, s. 46–48.

²⁵⁶ Kuronen, Risto: Taktiikkaa ja operaatiotaitoa esiuupseerikurssilla. *Sotilasajakauslehti* 8/2005, s. 54.

²⁵⁷ Kerttunen (1995), s. 28.

²⁵⁸ Järvi & Jouko (2011), s. 61.

Artikkelisarjan kolmannessa osassa Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitoksen opettajan everstiluutnantti Antti Pajarin artikkelissa ”*Taktiikan opettaminen, helppoa kuin mikä!*”, Pajari käsitteli otsikon mukaisesti pääpainoisesti taktiikan opettamista. Artikkelin otsikolla kirjoittaja viittasi ”*kadettiveljensä*” sanoihin. Pajari kirjoittaa ymmärtäneensä jälkeinpäin, että lausuma ”*perustui hyvin samankaltaiseen kaavamaiseen käsitykseen taktiikasta, josta taistelijapari Järvi&Jouko jo syyskuun numerossa olivat huolissaan.*”²⁵⁹

Pajari kirjoittaa allekirjoittavansa itsekin ”*usein kuullun väittämän*”, että operaatiotaidossa ja taktiikassa on ”*enemmän kyse taiteesta kuin tieteestä.*” Edelleen Pajarin mukaan taktisten ratkaisujen perustana ”*on oltava vahva ymmärrys ohjesääntöjen esittämistä perusratkaisuista ja todistetuista taistelukentän lainalaisuuksista*”, mutta ”*menestykseen johtava taktillinen taito syntyy kuitenkin sotilasjohtajien ja heitä tukevien esikuntaupseerien kyvystä soveltaa käytännössä taktiikan perusoppeja.*”²⁶⁰

Mielenkiintoisen näkökulman taktiseen taitavuuteen toi Maanpuolustuskorkeakoulun ilmasodankäynnin opettaja majuri Rami Lindström vuoden 2017 artikkelillaan. Artikkelissa Lindström pohti tulisiko upseereille tulevaisuudessa opettaa ”*laskemista, kopioimista ja toistamista, vai taidetta ja luovaa ongelmanratkaisua metataitojen kautta.*” Kirjoituksen lähtökohta on pohdinta, minkälaisilla opeilla on mahdollista saavuttaa voitto tulevaisuuden tekoälyn hallitsemalla taistelukentällä. Kirjoittajan mukaan kaikkea edellä mainittua taitoa tarvitaan sopivassa suhteessa myös tulevaisuudessa, mutta päättää kirjoituksen taktista taitavuutta korostavaan ajatukseseen kirjoittamalla, että ”*ihmisen tulee kuitenkin tulevaisuudessa kyetä olemaan se voima, joka tuo epäsymmetrisyyden entistä autonomisemmalle taistelukentälle ja tekee voittoon vievät luovat ratkaisut.*”²⁶¹

Aki-Mauri Huhtisen ja Pasi Kesselin mukaan yleensä sotalaitosten kannattaisi kehitystyössään keskittyä siihen missä ovat hyviä. Suomen osalta tämä tarkoittaa Huhtisen ja Kesselin mukaan panostamista sotataidon taidolliseen puoleen. Tätä he perustelevat sillä, että suomalaiset ovat koulutettuja ja toisaalta Suomella ei todennäköisesti koskaan tule olemaan sitä mahdollisuutta, että Suomi voisi uuden sotateknologian määrässä ohittaa vastustajansa.²⁶²

²⁵⁹ Pajari, Antti: Taktiikan opettaminen, helppoa kuin mikä! *Sotilasaikakausilehti* 11/2011, s. 16.

²⁶⁰ Sama.

²⁶¹ Lindström, Rami: Luovuutta vai laskentaa? – Mitä upseerin tulee osata tulevaisuudessa. *Sotilasaikakausilehti* 2/2017, s. 12, 15.

²⁶² Huhtinen, Aki-Mauri & Pasi Kesseli: Maanpuolustus ei ole yhden ajatuksen asia. *Kylkirauta* 2/2007, s. 35.

Vuonna 2018 julkaistiin Kylkiraudan sotataitoa käsittelevä teemanumero, jossa pyrittiin pohtimaan sotataidon ja taiteiden välistä suhdetta. Pääkirjoituksessa eversti Vesa Valtonen toteaa, että ”*Sotakouluissa opetetun sotataidon tradition mukaan operaatiotaidon ja taktiikan shakki-
laudalla voittajaksi nousee se, joka huomioi sodan matemaattis-luonnontieteelliset lainalaisuudet paremmin kuin vastustaja. Sotahistoria kuitenkin opettaa, ettei paraskaan suunnitelma koskaan toteudu sellaisenaan, vaan ratkaisevaksi tekijäksi muodostuvat usein sotapäällikön henkiset ominaisuudet.*”²⁶³

Samassa Kylkiraudan teemanumerossa Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitoksella sotilasprofessorina työskennellyt everstilutnantti Janne Mäkitalo pohti miten kehittää suomalaisten upseerien sotataidollista ja luovaa ajattelua sekä kykyä taktisiin innovaatioihin. Mäkitalon mukaan taistelu ja operaatiot ovat nykypäivänä niin monivaiheisia ilmiöitä ja sisältävät monia muuttujia, joten voisi olla perusteltua paloitella ne pienempiin osiin. Simuloinnin ja sotapelaaamisen kautta voisi kerryttää kokemuspohjaa erilaisista tilanteista. Edelleen Mäkitalon mukaan ”*Kun upseerilla on tukenaan riittävän laaja kokemuspohja, on hänen ainakin teoriassa mahdollisuus päätyä parhaalta mahdolliselta tuntuvaan ratkaisuun joko innovatiivisen oivaltamisen tai huonot vaihtoehdot poissulkevan ajattelutavan kautta.*”²⁶⁴

Taktisen tiedon ja taidon välisessä keskustelussa näkyy hyvin Tynkkysen havainto jo itsenäisyyden alkutaipaleella vallinneesta taktisesta ajattelusta. Tynkkysen mukaan itsenäisyyden alkutaipaleella suomalaisessa taktisessa ajattelussa arvostettiin Clausewitzin näkemyksiä, jossa korostettiin johtajan tahdon merkitystä, joka ilmenee taistelussa älynä, rohkeutena, päättäväisyytenä ja osaamisena. Jominin näkemysten mukaista sääntöihin perustuvaa sotataitoa ei ilmeisesti upseerien keskuudessa arvostettu.²⁶⁵

Hollannin ja Niskasén mukaan alivoimaisen taktiikka perustuu etenkin immateriaalisten keinojen hyödyntämiseen, jotka ovat ajasta riippumattomia. Taistelutilassa on ajasta riippumatta tarve oivaltavalle ja luoville ratkaisuille.²⁶⁶ Myös tämän aineiston kirjoituksista on tehtävissä samanlainen tulkinta. Sodan kuvan muutoksesta huolimatta kirjoituksissa korostui taktinen taito, joka nähtiin edellytyksenä luovaan ja omaperäiseen taktiikkaan. Taktisen taidon ja taktisen tiedon välisessä keskustelussa usein pohdittiin asiaa nimenomaan koulutuksen kautta. Tulisiko opetuksessa olla keskiössä taktinen tieto vai taktinen taito. Taktinen taitavuus liitettiin pääsääntöisesti komentajan ominaisuudeksi.

²⁶³ Valtonen, Vesa: Sotataidon taiteellinen puoli. *Kylkirauta* 4/2018, s. 1.

²⁶⁴ Mäkitalo, Janne: Sotataito vai sotataide? *Kylkirauta* 4/2018, s. 13.

²⁶⁵ Tynkkynen (2014), s. 1.

²⁶⁶ Hollanti & Niskanen (2022), s. 33.

3.3 Suunnittelun ja toimeenpanon välinen suhde

Edellä kuvattiin sitä keskustelua, mitä upseereiden keskuudessa käytiin taktisen taidon ja taktisen tiedon suhteesta. Aineiston perusteella etenkin kansainvälisesti yhteensopivan FINGOP-prosessin²⁶⁷ käyttöönoton jälkeen on samanlaista keskustelua käyty myös suunnittelun ja toimeenpanon välisestä suhteesta.

Maapuolustuskorkeakoulun operatiivisen suunnittelun opetuksessa käytettiin vuoteen 2005 saakka pääsääntöisesti suomalaista suunnittelu- ja päätöksentekoprosessia. Osallistuminen kansainväliseen toimintaan tuotti kuitenkin tarpeen tarkastella suomalaisen ja Natossa käytössä olevaan suunnittelukäytänteen eroja sekä pohtia yhteensovittamisen tarvetta. Tuolloin Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan Unionin sekä yksittäisten maiden suunnittelu oli jo lähestynyt voimakkaasti Naton käyttämää mallia. Tämä yhdistettynä siihen, että Suomi osallistui Naton johtamiin operaatioihin, aiheutti tarpeen ymmärtää myös Naton käyttämää suunnitteluprosessia.²⁶⁸

Ensimmäinen Naton suunnitteluprosessin mukainen GOP-kurssi (Guidelines for operational planning) järjestettiin esipuseerikursseille vuonna 2002. Naton suunnitteluohjeen käännöstyö ja sovittaminen suomalaiseen suunnittelu- ja johtamisprosessiin tapahtui vuosina 2002–2007. FINGOP:n mukainen opetus alkoi ohjeen luonnoksella vuonna 2006. Jo vuotta aikaisemmin Maapuolustuskorkeakoulun opetuksessa otettiin käyttöön Yhtymän esikuntaopas, joka perustui FINGOP:n tapaan Naton suunnitteluprosessiin²⁶⁹. Keskeisenä kysymyksenä tuolloin oli, otettaisiinko Naton ohjeen mukainen prosessi käyttöön sellaisenaan vai pitäisikö suomalaisen suunnittelu- ja johtamisprosessin hyvät käytännöt säilyttää. Toinen keskustelun aihe oli, kuinka alas organisaatiossa uusi prosessi ulotetaan.²⁷⁰

Virallisesti FINGOP otettiin käyttöön vuonna 2009²⁷¹. Kuitenkin jo luonnoksen käyttöönoton jälkeen alkoi keskustelu suunnittelun ja toimeenpanon välisestä suhteesta taktiikan opetuksessa. Esimerkiksi Antti Pajari mainitsee vuoden 2011 artikkelissaan tuon aikaisesta keskustelusta,

²⁶⁷ Lyhenne tulee sanoista Finnish guidelines for operational planning.

²⁶⁸ Salminen, Pertti: Maapuolustuskorkeakoulu sotataidon tyysija, *Sotakorkeakoulu – Suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, Tilander, Heikki; Juhani Haapala; Tapio Partanen & Arto Kotro (toim.). Maapuolustuskorkeakoulun Perinneyhdistys ry. WS Bookwell Oy, Helsinki 2009, s. 336.

²⁶⁹ Parkkinen, Jonne: *Viestikomppanian (T) suunnittelu- ja johtamisprosessi*. Pro gradu -tutkielma, Maapuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, 2009, s. 26.

²⁷⁰ Salminen (2009), s. 336–337.

²⁷¹ Pääesikunta: PVOPO F.1.4: Operatiivisen suunnittelun perusteet (FINGOP), HF606, 5.6.2009.

jonka mukaan ”*opetuksen painottuminen operaatioiden suunnitteluprosessiin näivettää kymme toimeenpanoon ja luovaan operatiiviseen ajatteluun.*”²⁷²

Suomalaista suunnittelu- ja päätöksentekoprosessia on toki kuvattu tätäkin ennen eritasoisissa ohjesäännöissä²⁷³, mutta varsinaista ohjesääntöä tai asiakirjaa tästä ei aikaisemmin ollut. Ilkka Tuomisto perehtyi suomalaiseen suunnitteluperinteeseen toimiessaan APP-28 mukaisen suomalaisen taktisen tason suunnitteluohjeen projektin johtajana. Varhaisimmat Tuomiston tuomat esimerkit suomalaisesta suunnitteluperinteestä ovat Upseerin käsikirja vuodelta 1950 ja Kenttäohjesäännön I osa vuodelta 1954.²⁷⁴

1990-luvulla suomalaista suunnitteluprosessia on kuvattu esimerkiksi Jalkaväen taisteluohjesäännössä. Vuonna 1995 julkaistun ohjesäännön luvussa ”*Johtamistoiminta*” on kuvattu pataljoonan johtamisen olevan ”*jatkuvaa tilanteen seuraamista ja johtopäätösten tekoa sekä tehtävän täyttämiseen tähtäävää suunnittelua, käskytystä ja taistelun johtamista.*” Ohjesäännön mukaan, komentaja aloittaa heti tehtävän saatuaan suunnittelun, johon kuuluu tilanteen arviointi, päätös ja suunnitelma. Suunnittelun tarkoituksena on ohjesäännön mukaan ”*saada aikaan nopeasti ja hallitusti ratkaisu, menettelytavat ja käskyt tehtävän suorittamiseksi.*”²⁷⁵

Kadettikoulun johtamisopin ja taktiikan opettajaryhmän johtaja, majuri Tomi Nurminen käsiteli vuonna 1991 artikkelissaan uusia opetusmenetelmistä taktiikan koulutuksessa. Artikkeliliittyi upseereiden peruskoulutuksen uudistamiseen, jonka myötä jo kadettikoulusta valmistuneille luutnanteille annettiin perusteet pataljoonan komentajana toimimiseen.

Artikkelissa tuodaan esille taktillinen johtamisprosessi. Mallin mukaan itse taktiikka on analysointia sekä päätöksien ja suunnitelmien tekemistä ja se liitetään johtamisopin mukaiseen asioiden johtamiseen. Varsinainen toimeenpano eli käskytyks ja valvonta nähdään johtamistaitona ja liitetään ihmisten johtamiseen. Artikkelin lopussa kirjoittaja kiteyttää taktiikan tavoitteen olevan lopulta ”*pelkästään taktisen ajattelun ja toimeenpanokyvyn kehittämisen.*”²⁷⁶ Edellä

²⁷² Pajari (2011), s. 17.

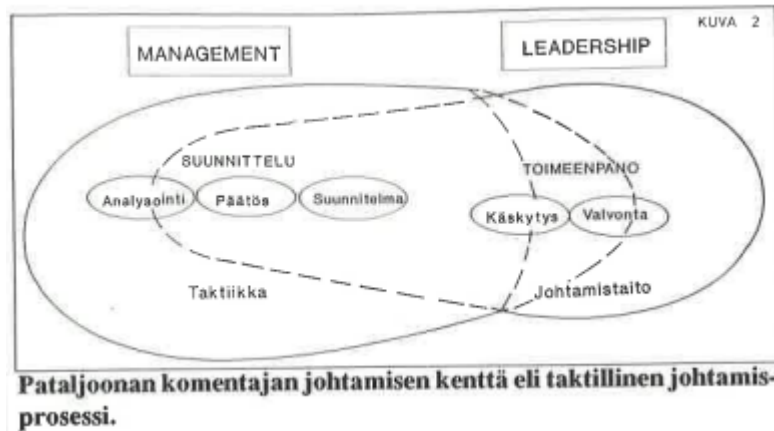
²⁷³ Tuomisto, Ilkka: *Prosessin perusteet 29.6.2022*. PV TUVEMOODLE-oppituntipaketti. Luettu 12.01.2023.

²⁷⁴ Risto Kuronen oli mukana FINGOP:n kehitystyössä toimiessaan Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksella. Vuonna 2006 hän kirjoitti *Kylkirauta*-lehden artikkelissaan seuraavasti: ”Olen viimeisen kolmen vuoden aikana pitänyt useita uudistettuun suunnitteluprosessiin liittyviä koulutustilaisuuksia ja kysynyt lähes aina kuulijoilta missä ohjesäännössä tai asiakirjassa suomalainen suunnitteluprosessi on aiemmin kuvattu. Totuushan on se, ettei missään. Perinteinen suunnitteluprosessimme opetus on perustunut eri sotilasoppilaitosten opetusmoneistisiin. Ohjesäännöissä, kuten Prikaatin taisteluohje 84:ssä suunnitteluprosessi kuvataan hyvin pelkistetyksi.” Kuronen, Risto: FINGOP – taktisten ratkaisujen apuvälineenä. *Kylkirauta* 3/2008, s. 38.

²⁷⁵ Puolustusvoimien Koulutuksen kehittämiskeskus: *Jalkaväen taisteluohjesääntö (JVO)*, Gummerus Kirjapaino Oy, Helsinki 1995, s. 38.

²⁷⁶ Nurminen, Tomi: Onko luutnantista pataljoonan komentajaksi. *Sotilasaikakausilehti* 9/1991, s. 621–622.

olevan kiteytyksen ja kuvan kolme mukaisesti asioiden johtaminen ja ihmisten johtaminen menevät kuitenkin limittäin. Nämä yhdessä muodostavat kirjoituksessa mainitun taktillisen johtamisprosessin.

Kuva 2: Taktillinen johtamisprosessi²⁷⁷

Nurmisen esittämästä mallista on nähtävissä yhteneväisyydet myös Jalkaväen ohjesäännön mukaiseen johtamistoimintaan. Nurmisen mallissa suunnittelu jakaantuu analysointiin, päätökseen ja suunnitelmaan. Eroavaisuutena on ainoastaan tilanteen arvioinnin kutsuminen analysoinniksi. Myöskään Nurmisen esittämä toimeenpano ei merkittävästi eroa Jalkaväen ohjesäännön kirjauksista. Myös Jalkaväen ohjesäännössä korostetaan suunnitelman jälkeistä käskytystä, ”sillä vasta käsky käynnistää toiminnan” sekä komentajan on ”suunnitelmallisesti tehtävä havainnot vastuualueella tapahtuvasta toiminnasta ja saatava alaisilta ilmoituksia.”²⁷⁸

1990-luvun alkupuolella Suomen koko valtionhallinnossa siirryttiin tulosohjaukseen ja -budjetointiin. Puolustusvoimissa tulosjohtamiskokeilu aloitettiin keväällä 1991.²⁷⁹ Kokeilu ja myöhempi siirtyminen tulosjohtamisen malliin heijastui aina taktiikan keskusteluun saakka. Esimerkkinä tästä jo aiemmin mainittu majuri Markku Kolin artikkeli tulosjohtamisen ilmentymisestä alueellisessa puolustuksessa.

Artikkelissaan Koli käsitteli Nurmisen tapaan taktista johtamisprosessia. Kolin mukaan ”’pehmeän’ taktiikan säännöstöä – voiton kaavaa – ei voida luoda. ... Pyrkimyksenä on päinvastoin oltava oikeiden työkalujen antaminen eli tarkoituksenmukaisten menettelytapojen luominen toiminnan perustaksi.” Koli mainitsee artikkelissaan, että uusimman länsimaisen tutkimuksen

²⁷⁷ Nurminen (1991), s. 621.

²⁷⁸ Puolustusvoimien Koulutuksen kehittämiskeskus (1995), s. 42–43.

²⁷⁹ Merjola, Timo: Tulosjohtaminen tuodaan kokeillen puolustushallintoon. *Sotilasajakauslehti* 3/1992, s. 210.

mukaan²⁸⁰ komentajan tarvitsemat taktiikan työkalut muodostuvat sodankäynnin periaatteiden ymmärtämisestä, kokemuksesta, henkisestä virittäytymisestä ja selkeästä taktisesta johtamisprosessista. Kolin mukaan prosessi ei voi olla intuitiivinen vaan yksinkertainen ja kaavamainen. Kolin mukaan ”vain kaavamaisella prosessilla kyetään harjoittamaan esikuntien toiminta rutiinitasolle ja vapauttamaan voimavaroja sekä aikaa luovaan ajatteluun, ’pehmeään’ taktikointiin. Prosessin yksinkertaisuus ja kaavamaisuus ovatkin sen vahvuuksia eivätkä heikkouksia.”²⁸¹

Tulosjohtaminen liittyi Kolin artikkelissa edellä mainittuun taktiseen johtamisprosessiin. Koli kirjoittaa, että ”Taktinen johtamisprosessi kulminoituu tulosjohtamisena ylempään johtoportaan komentajan päätöksentekoon, siihen, miten hän määrittää alaistensa komentajien ’tulostavoitteet’.” Osana taktista johtamisprosessia ja tulosjohtamista, Koli ottaa esille myös tehtävätaktiikan kirjoittamalla, ”Kun alainen ymmärtää täysin sen, mitä ylempi komentaja häneltä edellyttää, hän pystyy itsenäisesti mukautumaan nopeastikin muuttuviin tilanteisiin ja säilyttämään johtamistavoitteiden yhteneväisyyden läpi organisaation.”²⁸²

Koli ottaa vielä artikkelinsa lopuksi esille, että taktinen johtamisprosessi on itseasiassa kaksi prosessia, lyhyt ja pitkä prosessi. Lyhyestä prosessista Koli mainitsee prikaatin komentajakeskeisen johtamisen, jota hänen mukaansa ei ole kuitenkaan tarkoitettu ylempien johtoportaiden johtamisprosessiksi tai rauhan ajan suunnitteluprosessiksi. Ajan salliessa tulee Kolin mukaan noudattaa pitkää prosessia, joka ei kuitenkaan saa olla niin erilainen, että ”komentajat ja esikunnat sotkeutuvat oikean kaavan etsimiseen.” Pitkä kaava tulisi Kolin mukaan muodostaa sellaiseksi, että lyhyt kaava muodostuu sen tärkeimmistä elementeistä.²⁸³

Timo Pöystin johtajien taktista taitavuutta käsittelevän artikkelisarjan toinen osa käsitteli painopisteisesti taktista johtamisprosessia. Pöysti erottelee ”taktisessa päätöksenteossa” kaksi erilaista prosessia, intuitiivinen ja analyttinen päätös. Analyttisellä päätöksenteolla Pöysti viittaa prosessiin, jossa tehtävä analysoidaan tarkasti ja eri vaihtoehtoja verrataan toisiinsa. Pöystin mukaan analyttinen prosessi on periaatteessa juuri se, mikä esiintyy ohjesäännöissä. Intuitiivisella päätöksenteolla kirjoituksessa viitataan ”sisäisten mallien avulla tapahtuvaan päätöksentekoon.”²⁸⁴

²⁸⁰ Koli ei artikkelissaan tarkemmin tuo ilmi, mihin tutkimuksiin hän viittaa.

²⁸¹ Koli (1993), s. 726–728, 731.

²⁸² Koli (1993), s. 729.

²⁸³ Koli (1993), s. 731.

²⁸⁴ Pöysti, (1996b), s. 12.

Pöystin mukaan Intuitiivinen päätöksentekijä määrittelee ”*taktisessa tilanteessa ympäristön vaikutuksen, huomioi tilanteen oleelliset tekijät, arvioi oman tilanteensa ja vertaa kokonaisuutta aiempiin kokemuksiinsa.*” Esimerkkinä Pöysti käyttää Erkki Raappanan lentokoneessa vaiston perusteella ja ilman karttaa tehtyä päätöstä, joka johti 1944 Ilomantsissa neuvostojoukoista saavutettuun voittoon.²⁸⁵

Vertailtaessa Pöystin kirjoitusta aiemmin käsiteltyyn Markku Kolin kirjoitukseen, painottavat molemmat taktisen johtamisprosessin olevan perusmuodossaan hyvinkin analyttinen ja kaavamainen. Koli jopa totesi omassa kirjoituksessaan, että prosessi ei voi koskaan olla intuitiivinen. Tällä hän kuitenkin tarkoitti esikunnan työskentelyä, kun taas Pöysti omassa kirjoituksessaan viittaa komentajan itsenäisesti tekemään intuitiiviseen päätöksentekoon.

1990-luvun puolivälissä julkaistun *Tietoyhteiskunnan maavoimat* -julkaisun mukaisesti, informaation määrä taistelukentällä kasvoi merkittävästi. Myös vuoden 1997 selonteossa keskeisiä kehittämishankkeita olivat muun muassa uudet tiedustelu- ja johtamisjärjestelmät. Taistelukentän informaation määrän kasvaminen sekä uusien johtamisjärjestelmien vaikutusta johtamisprosesseihin kuvasi tuolloin esimerkiksi Kimmo Lehto vuonna 2000 Jalkaväen vuosikirjassa julkaistussa artikkelissa. Lehdon mukaan johtajien on opittava käyttämään uusia järjestelmiä ja ”*johtamisprosesseja on kehitettävä niin, että erityisesti johtamiseen liittyvä suunnittelu ja käsitys nopeutuu.*”²⁸⁶

Jalkaväen vuosikirja ei kuulu tämän tutkimuksen analysoitavaan aineistoon, mutta Lehdon artikkeli synnytti Sotilasaikakausilehdessä julkaistun vastineen. Kirjoituksessa majuri Aki-Mauri Huhtinen kirjoitti Järjestelmäharjoitus 2000:n antamiin kokemuksiin perustuen informaation lisääntymisen merkitystä yhtymän esikunnan prosesseihin. Huhtisen mukaan yhtymän esikunnassa pitäisi erottaa ”*tulevaisuutta suunnitteleva ja mallintava prosessi erilleen reaaliaikaista tilannetta prosessoivasta taistelunjohtamisesta.*” Huhtisen mukaan ”*Komentaja tarvitsee reaaliin taistelutilanteen johtamiseen tapaamis- ja puheyhteyksiä alaisiin persoonallisen ja tunnepitoisen yhteyden ylläpitämiseksi, kun taas tulevien taisteluiden mallintamiseen vaaditaan teksti- ja kuvapohjaista informaatiota.*”²⁸⁷ Sekä Lehdon, että Huhtisen kirjoitukset on liitettävissä tuolloin kehitteillä olevaan verkostokeskeisen sodankäynnin mukaisiin tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmiin. Tätä teemaa käsitellään tarkemmin luvussa neljä.

²⁸⁵ Pöysti, (1996b), s. 12.

²⁸⁶ Lehto, Kimmo: Prikaati 2005:n taistelu – Milloin viimeksi väittelit taktiikasta? *Jalkaväen vuosikirja XXIII*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000, s. 26.

²⁸⁷ Huhtinen, Aki-Mauri: Liike ja aika johtamisessa vaatii vuoropuhelua. *Sotilasaikakausilehti 5/2001*, s. 66.

GOP:n mukainen yhtymän esikunta- ja suunnitteluopas mainittiin aineistossa ensimmäisen kerran heti vuonna 2005, jolloin everstiluutnantti Risto Kuronen käsitteli artikkelissaan taktiikan opetusta. Tuolloin suunnittelu- ja johtamisprosessin koulutuksesta vastasi Johtamisen laitos. Kurosen mukaan taktiikan opettaja käytti ”suunnitteluprosessia operaatiotaidon ja taktiikan koulutusvälineenä.” Kuronen myös mainitsee, että ”taktiikan ja operaatiotaidon harjoitusten 2 – 4 sekä esikunta- ja johtamisharjoituksen opetussuunnitelmat on laadittu yhtymän esikunnan suunnittelu- ja johtamisprosessin pohjalta.”²⁸⁸ Kirjoituksessa ei kuitenkaan tuolloin vielä syvemmin käsitelty suunnitteluprosessin käyttöä.

FINGOP:n luonnoksen julkaisun jälkeen vuonna 2007 Kylkiraudassa kirjoitettiin useampi artikkeli FINGOP:sta. Ensimmäinen oli majuri Petri Siivosen artikkeli, jossa Siivonen pyrki omien sanojensa mukaan kuvaamaan lyhyesti prosessin vaiheet. Siivonen toimi tuolloin korkeakouluosaston johtajana Viesti- ja sähkötekniisessä Koulussa. Kirjoituksen pohjana oli Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitoksen julkaisema luonnos yhtymän suunnitteluprosessista, Viesti- ja Sähkötekniisen Koulun laatima Esikunta- ja Viestipataljoonan taktinen ohje sekä kirjoittajan omat kokemukset.²⁸⁹

Siivonen kuvaili FINGOP-suunnitteluprosessia ”ylhäältä – alas” toteutettavaksi peräkkäiseksi ”prosessiksi/operatioanalyysiksi”, joka soveltuu parhaiten strategisen ja operatiivisen tason esikuntiin. Siivosen mukaan prosessi erosi perusrakenteeltaan suhteellisen vähän tuolloin käytössä olleesta kansallisesta suunnitteluprosessista. Merkittävimmät erot kirjoittajan mukaan liittyvät ”johtamiskulttuuriin, operatiiviseen ajatteluun sekä suunnitteluvaiheiden ja suunnittelu-tuotteiden sisältöihin.” FINGOP-prosessista Siivonen korosti systemaattista tiedon keruuta, tiedon hallintaa ja analysointia sekä tietojen päivittämistä, joita hän pitää myös prosessin ehdotomina vahvuuksina.²⁹⁰

Artikkelissaan Siivonen kirjoitti myös, kuinka prosessissa operaatioiden suunnittelu tähtää aina ylemmän johtoportaan määrittämien tavoitteiden saavuttamiseen. Siivonen argumentoi kuinka prosessin avulla ”suunnittelussa saadut perusteet ja käskyt muunnetaan sarjaksi keskenään yhteen sovitettuja toimenpiteitä, jotka toteuttamalla ylemmän johtoportaan asettamat tavoitteet kyetään saavuttamaan tehokkaasti ja hyväksyttävällä riskillä.”²⁹¹

²⁸⁸ Kuronen (2005), s. 54.

²⁸⁹ Siivonen, Petri: FINGOP – Operatiivinen suunnitteluprosessi. *Kylkirauta* 1/2008, s. 18.

²⁹⁰ Siivonen (2008), s. 18–19.

²⁹¹ Sama.

Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen professori Aki-Mauri Huhtinen ja Taktiikan laitoksen professori Pasi Kesseli käsittelivät artikkelissaan *FINGOP – suunnittelu- vai johtamisprosessi?* Maanpuolustuskorkeakoulun esikunta- ja johtamisharjoituksessa kesällä 2007 tehdyn FINGOP-prosessia koskevan kyselyn tuloksia. Kyseessä oli enemmänkin mielipidekartoitus kuin tieteellinen tutkimus. Kyselyn tulosten ja johtopäätösten kautta on kuitenkin mahdollista tarkastella tuon ajan mielipiteitä ainakin kyselyyn vastanneiden keskuudessa.²⁹²

Kyselyn johtopäätösten mukaan FINGOP-prosessia voidaan käyttää kokonaisuudessaan vain tilanteessa, jossa suunnittelijoiden ei tarvitse itse kantaa vastuuta resurssien riittävydestä tai vastustajan toiminnan muutoksista. Edelleen johtopäätösten mukaan ”*FINGOP-prosessi toimii optimaalisesti tilanteessa, jossa suunnittelija on lähes kaikissa suhteissa ylivoimainen vastustajaan nähden.*” Kirjoittajien mukaan ”*kun edellistä vasten tarkastellaan FINGOP-prosessin käyttöä perinteisessä suomalaisessa yhtymän puolustustehtävässä, ei perinteisestä ajattelusta voida luopua. Komentaja joutuu aina itse miettimään oman resurssinsa riittävyttä ja toiminta-alueensa hallintaa vastustajaan nähden.*”²⁹³ Kirjoittajat eivät suoraan kerro mitä tarkoittavat ”*perinteisellä ajattelulla*”. Edellä esitetystä lainauksesta voidaan kuitenkin tehdä tulkinta viitauksesta esimerkiksi Jalkaväen ohjesäännössä esitettyyn komentajan tilanteenarviointiin.

Toinen mielenkiintoinen havainto sekä Siivosen, että Huhtisen ja Kesselin kirjoituksista on havainnot prosessin tuomista uusista operaatiotaidon ja taktiikan käsitteistä. Siivonen nimeää FINGOP-prosessin yhdeksi suurimmaksi haasteeksi uusien käsitteiden jalkauttamisen upseereiden ajattelumaailmaan²⁹⁴. Ajatus tukee Huhtisen ja Kesselin käsittelemän kyselyn tuloksia. Kyselyn perusteella vastaajat pitivät FINGOP-prosessin käsitteitä melko epäselvinä ja niiden nähtiin poikkeavan ”*muista perinteisemmistä operatiivis-taktisista suunnittelun käsitteistä.*”²⁹⁵

Vastaajien keskuudessa oli myös hajontaa siinä, miten he ymmärtävät operatiivisen ja taktisen toiminnan. Huhtinen ja Kesseli kirjoittavatkin kuinka Yhdysvaltalaiset ymmärtävät strategian, operaatiotaidon ja taktiikan eri tasoina. Yhdysvaltalaisen käsityksen mukaan puolustushaarojen toiminta on taktista toimintaa ja suomalaisessa järjestelmässä taktinen toiminta on sijoittunut alemmaksi ja pienemmille joukkokokonaisuuksille. Edelleen kirjoittajat huomauttivat, kuinka tasot voidaan ajatella myös tavoitteina tai toiminnan vaikutuksina. Kirjoittajien mukaan ”*käsi-
tejärjestelmän selkiyttämiseen on selvä tarve.*”²⁹⁶

²⁹² Huhtinen, Aki-Mauri & Pasi Kesseli: FINGOP – suunnittelu- vai johtamisprosessi? *Kylkirauta* 1/2008, s. 20, 23.

²⁹³ Huhtinen & Kesseli (2008), s. 23.

²⁹⁴ Siivonen (2008), s. 19.

²⁹⁵ Huhtinen & Kesseli (2008), s. 20.

²⁹⁶ Sama.

Pioneeri- ja Suojelukoulun taktiikan opettajina toimineet kapteenit Janne Väänänen, Jarkko Patrikainen ja Tommi Sikanen osallistuivat keskusteluun FINGOP:sta Kylkiraudan seuraavassa numerossa. Kirjoittajat liittivät keskustelun käsitteistä lähinnä muutosvastarintaan sekä FINGOP:n erilaiseen ajatusmaailmaan verrattuna aikaisemmin käytössä olleeseen prosessiin. Kirjoituksessa muutosvastarinta liitetään yleiseen harjaantumattomuuteen uudesta prosessista. Kirjoittajien mukaan ”*Puolustusvoimien sisäinen muutosvastarinta valitettavasti perustuu usein mielikuviin eikä tietoon, taitoon ja osaamiseen. ... asioita lähdetään ajamaan ja opettamaan ilman, että ne ovat opettajillekaan ’selviä’.*”²⁹⁷

Pioneerikoulun- ja Suojelukoulun opettajien kirjoituksen mukaan FINGOP:n hyödyt tunnustetaan laajasti niiden keskuudessa, jotka ”*todella ovat prosessia testanneet*”. Artikkelissa FINGOP:n hyödyiksi mainitaan etenkin standardituotteet kaikissa vaiheissa, jolloin prosessin dokumentointi on kirjoittajien mukaan aivan eri luokkaa kuin aiemmin. Tämä korostuu etenkin rauhan aikana, kun tehtävien vaihdon yhteydessä ”*ei tarvitse arvailla mihin edellinen komentaja on päätöksensä perustanut.*” Tämän lisäksi tuotteiden standardointi ohjaa kirjoittajien mukaan suunnittelijaa ajattelemaan analyttisesti ja järjestelmällisesti sekä pakottaa suunnittelemaan nimenomaan operaatioita, eli kokonaisuuksia. Kirjoittajien mukaan ”*ehkä tämä onkin suurin kynnys suomalaisen upseerin ajattelun kehittämisessä. Taisteluteknisen ja taktisen tason sekä detaljien suunnittelu on paljon mukavampaa, helpompaa ja ymmärrettävämpää.*”²⁹⁸

Kirjoittajien mukaan tuolloin Pioneeri- ja Suojelukoululla oli noin puolitoista vuotta opetettu ja toteutettu ”*suunnitteluprosessit (ja johtamisprosessit)*” taktiikan harjoituksissa FINGOP:n mukaisesti. Prosessia oli harjoituksissa sovellettu kirjoittajien mukaan onnistuneesti aina perusyksikkötasalle saakka. Kirjoittajat kyseenalaistavat ”*mihin Kesselin ja Huhtisen kyselyssä ne 99 %, jotka olivat sitä mieltä, että prosessi ei sovi edes patajoonatasolle, perustivat mielipiteensä?*”²⁹⁹

Kirjoittajien mukaan ”*Suomalainen kenttäjohtaja on aina ollut ylpeä kyvystään tehdä päätöksiä nopeasti. Operaatioiden ja taistelujen johtamisprosessissa kuvattu taistelujen johtamisprosessin osuus (’OODA-loop’³⁰⁰) on meillä uskallettu yksinkertaistaa*”. Kirjoittajat kuvaavat kuinka heidän havaintonsa mukaan OODA -loopin vaiheet eivät lopulta paljoa eroa FINGOP:n

²⁹⁷ Väänänen, Jarkko; Jarkko Patrikainen & Tommi Sikanen: FINGOP työkaluna. *Kylkirauta* 2/2008, s. 50, 52-53.

²⁹⁸ Väänänen, Patrikainen & Sikanen (2008), s. 50–51.

²⁹⁹ Väänänen, Patrikainen & Sikanen (2008), s. 51.

³⁰⁰ OODA-loop on Yhdysvaltalaisen eversti John Boyd:n kehittämä päätöksentekosykli, joka koostuu neljästä vaiheesta, Act, Observe, Orient, Decide.

vaiheista. Kirjoittajat argumentoivat, että kaikki jotka epäilevät prosessin soveltuvuutta eri tasoille, olisi syytä tutustua Yhdysvaltojen Armeijan ohjesääntöihin ja kuinka he soveltavat prosessia aina armeijakuntatasolta pataljoonatasolle ja siitä alaspäin.³⁰¹

Keskeisinä uuden prosessin hyötyinä kirjoittajat näkevät myös käskyrunkojen yhtenäistämisen ja prosessin soveltuvuuden myös tilanteenmukaiseen sodan aikaiseen johtamiseen. Myös näissä argumentoidaan sen puolesta, että ”Näin ainakin Yhdysvaltalaiset ovat todenneet” ja ”Näin se amerikkalainenkin toimii.”³⁰²

Petri Järven ja Petteri Joukon vuonna 2011 aloittamassa artikkelisarjassa suunnittelun ja toimeenpanon suhde oli selkeästi esille. Artikkelisarjan avaajien artikkelissa mainitaan muun muassa kuinka taktiikan opetuksen keskeinen väittelyn aihe on ”suunnittelun ja toimeenpanon välinen tasapaino tai tasapainottomuus.” Kirjoittajien mukaan yleisiä argumentteja on, että ”nykyinen taktiikka on lähinnä suunnittelua”, ”harjoitukset ovat mielikuvituksettomia”, ”FINGOP:n mukainen suunnittelujärjestelmä on tehnyt taisteluun ehtimisen vaikeaksi” ja kuinka ”taktiikka on muuttunut akateemiseksi puuhasteluksi ja johtajien toimeenpanokyky alkaa olla heikko.”³⁰³

Järven ja Joukon mukaan yleinen käsitys tuolloin oli, että taktiikassa painottuu liiaksi suunnittelu ja ”varsinainen toimeenpano jää auttamatta taka-alalle.” Kirjoittajien mukaan FINGOP:n mukainen suunnittelujärjestelmä ”oikein sovellettuna eri joukkotasoilla on hyvä ja perusteellinen työkalu rauhan ajan suunnittelussa”, mutta korostavat taktiikan ja operaatioiden olevan sekä suunnittelua, että toimeenpanoa, ”joista jälkimmäinen pohjautuu toivottavasti oikeaan tilannekuvaan.” Myöhemmin artikkelissa kirjoittajat tosin toteavat, että päätöksiä on tehtävä myös puutteellisen tilannekuvan pohjalta. Kirjoittajien mukaan toisinaan syntyykin kuva, että ”monelta johtajalta puuttuu rohkeus tai taito johtaa” ja ”käskemisen ja valvomisen sijasta ohjataan ja koordinoidaan alatasoja myöten.”³⁰⁴

Edelleen kirjoittajien mukaan toimeenpano on se, joka ratkaisee taistelun lopputuloksen. Tässä kirjoittajat viittaavat aikaisemmin käsitellyn Jalkaväen ohjesäännön mukaisesti, kuinka ”komentajilta vaaditaan edelleen kykyä arvioida tilanne nopeasti, tehdä päätöksiä ja käskää niiden

³⁰¹ Väänänen, Patrikainen & Sikanen (2008), s. 50–51.

³⁰² Väänänen, Patrikainen & Sikanen (2008), s. 52.

³⁰³ Järvi & Jouko (2011), s. 60–61.

³⁰⁴ Järvi & Jouko (2011), s. 61–62.

toimeenpano.” Kirjoittajien mukaan ”sodan kaoottisuus on päässyt unohtumaan ja alivoimaisen on oltava vastustajaansa nopeampi kyetäkseen saavuttamaan ratkaisevia osavoittoja”.³⁰⁵

Järven ja Jouko aloittaman artikkelisarjan kolmannessa osassa taktiikan laitoksella opettajana toiminut everstiluutnantti Antti Pajari otti vuoden 2011 artikkelissaan kantaa keskusteluun³⁰⁶, jonka mukaan opetuksen painottumien suunnitteluprosessiin näivettää kyvyn toimeenpanoon ja luovaan operatiiviseen ajatteluun. Kirjoittaja itse on tästä eri mieltä ja argumentoi kuinka ”prosessi itsessään on vain operatiivis-taktista ajattelua loogisesti jäsentävä työkalu, jonka hallittu käyttö johtaa toteuttamiskelpoisiin suunnitelmiin ja käskyihin.”³⁰⁷ Argumentti on havaittavissa yhtäläisyyksiä Petri Siivosen argumentin kanssa prosessin hyödyllisyydestä toteuttamiskelpoisiin ja tehokkaisiin taktisiin ratkaisuihin.

Pajari ottaa kirjoituksessaan kantaa myös jo aiemmin ilmi tulleeseen toimeenpanon vähyyteen ja esittää poikkeavan näkemyksen verrattuna aineistossa aiemmin esitettyihin näkemyksiin. Pajari kirjoittaa, että ”Mitä taas tulee väitteeseen toimeenpanon vähyydestä opetuskokonaisuudessa, annan opiskelijapalautteen puhua puolestaan.” Opiskelijan palautteessa liitetään toimeenpano myös osaksi suunnitteluprosessia ja todetaan esimerkiksi prosessin eri vaiheissa tehtävät esittelyt komentajalle ja esikunnalle sekä sotapelit olevan toimeenpanoa.³⁰⁸ Myöhemmin Pajari totesi vuoden 2013 artikkelissaan, että ”Tunnustan vilpittömin mielin osasyllisyyteni siihen, että viime vuosina taktiikan opetuksessa on painotettu FINGOP:sta johdetun suunnitteluprosessin sisältöjä ja toimeenpanoa.”³⁰⁹

Pajari käsittelee kirjoituksessaan myös taktisen taidon ilmentymistä osana suunnitteluprosessia. Pajarin mukaan ”hyvä taktinen taito” edellyttää muun muassa omien joukkojen kokoonpanojen, suorituskykyjen ja toimintaperiaatteiden tuntemista, vihollisen tuntemista, taitoa hahmottaa toimintaympäristön ja olosuhteiden vaikutukset toiminnalle sekä kykyä käyttää keskeisiä taktisia periaatteita ja taitoa soveltaa sotahistorian opetuksia. Taktiikan opetuskokonaisuudessa on Pajarin mukaan kyse siitä, että edellä mainitut asiat on osattava johtaa ”toimivaksi kokonaisuudeksi suunnitteluprosessin kautta.” Tätä kautta Pajarin mukaan ”saamme taktiseen ajatteluun ja soveltamiseen kykeneviä esikuntaupseereita.”³¹⁰

³⁰⁵ Järvi & Jouko (2011), s. 61.

³⁰⁶ Kirjoittaja ei tarkasti viittaa mihinkään yksittäiseen artikkeliin. Keskustelun lähteeksi mainitaan ”alamme julkaisuissakin on viime aikoina esitetty näkemyksiä...”

³⁰⁷ Pajari (2011), s. 17.

³⁰⁸ Pajari (2011), s. 17.

³⁰⁹ Pajari, Antti: Uudistukset ravistavat taktiikan opetusta. *Kylkirauta* 2/2013, s. 12.

³¹⁰ Pajari (2011), s. 17.

Myös artikkelisarjan neljännessä osassa Viinamäki ja Vuorisalmi ottavat kantaa suunnittelun ja toimeenpanon suhteeseen ja kysyvät ehkä tarkoituksellisestikin kärjistetyksi ”*olisiko aika jo herätä ja yrittää hahmotella toimeenpanon opetuksen sovittamista opetussuunnitelmiin?*” Kirjoittajien mukaan ”*nykyään nuori upseeri alkaa toimeenpanon opiskelun päästessään ensimmäisen kerran päälliköksi tai komentajaksi ja oppii, että komentajan tärkein tehtävä on toimia marssi-osastojen johtajana.*” Ratkaisuksi kirjoittajat esittävät erilaisia karttajarjoituksia, jotka voisivat ”*pääsääntöisesti lähteä siitä, että mikään ei mene suunnitelman mukaan.*”³¹¹

Kirjoituksessa tarkasteltiin pataljoonan hyökkäystä voimien vaikutuksen keskittämisen, aktiivisuuden, olosuhteiden häikäilemättömän hyväksikäytön ja ”*ennen kaikkea toimeenpanon näkökulmasta.*” Kirjoittajat tuovat artikkelissa ilmi, että jo tehtävänannossa oli pyydetty käsittelemään pataljoonan hyökkäystä taktisten periaatteiden avulla.

Kirjoituksessa tuodaan osittain tarkoituksenmukaisestikin kärjistetyksi esille vaihtoehtoisia näkemyksiä toteuttaa pataljoonan hyökkäys. Kirjoittajien mukaan ”*hieman varioiden hyökkäystä on harjoitettu kymmeniä vuosia.*” Tätä kirjoittajat eivät kuitenkaan näe pelkästään positiivisena asiana ja kirjoittavat, että tarkasteltaessa ”*hyökkäystä ja sen toteuttamista valittujen yleisten taktisten periaatteiden näkökulmasta, nousee nykyisestä joukkojen käyttöperiaatteista paljon kyseenalaistettavaa. Harjoituksissa oikeassa elämässä ja simulaattorein toteutetussa bittiavuorudessa on kuitenkin havaittu useita puutteita ja suorastaa typeryyksiä joukkojen käyttöperiaatteissa.*”³¹²

Artikkelissa ei tosin tuoda ilmi miksi juuri kyseiset taktiset periaatteet on otettu tarkastelun alle. Valituista aiheista voidaan kuitenkin tehdä havaintoja aiheista, jotka ovat olleet keskusteluissa esillä. Kuten kirjoittajat itsekin tuovat esille ”*pataljoona on hyökännyt samalla tavalla ja samoilla periaatteilla jo vuosikymmeniä; kuitenkin jo vuosia sitten havaitut virheet ovat edelleen tuotannossa. Johtopäätöksenä voidaan siis todeta, että toimintojen uudistaminen vie aikaa ja vaatii ennakkoluulotonta ajatuksien tuulettamista.*”³¹³

Antti Pajari käsitteli taktiikan opetusta aiemmin mainitun mukaisesti vielä vuonna 2013. Aiheena oli tuolloin painopisteisesti vuonna 2012 lanseeratun maavoimien uudistetun taistelutavan vaikutukset taktiikan opetukseen. Pajari kirjoitti, että taktiikan opetuksen ”*Painopisteen luominen suunnitteluun on toki ollut perusteltua ja tilanteen sanelemaakin, sillä nykyisen*

³¹¹ Viinamäki & Vuorisalmi (2011), s. 67.

³¹² Viinamäki & Vuorisalmi (2011), s. 64.

³¹³ Viinamäki & Vuorisalmi (2011), s. 63–67.

operatiivisen suunnittelukierroksen onnistuminen on riippuvainen uudet suunnittelumenetelmät ja -käsitteet hallitsevasta henkilöstöstä.” Pajarin mukaan osaaminen oli tuolloin kuitenkin jo niin laajaa, että ”*ehkäpä juuri nyt on oikea hetki keventää suunnittelun osuutta Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan opintojaksoilla ja korvata sitä taisteluosastotaktiikalla.*”³¹⁴ Pajari ei tosin tarkenna tarkoittaako hän ”*taisteluosastotaktiikalla*” taisteluosaston käytön suunnittelua vai taistelun toimeenpanoa. Kommentista suunnittelun keventämiseen, voidaan kuitenkin tulkita hänen tarkoittavan Viinamäen ja Vuorisalmen kuvailemaa taistelun toimeenpanoa.

Vuoden 2015 Kylkiraudan sotataidon teemanumerossa Maanpuolustuskorkeakoulun maasotaopin pääopettajana toiminut everstiluutnantti Petteri Kajanmaa pohti, että suunnitteluprosessin syvintä olemusta ei tunneta, ja tämä voi aiheuttaa ajatuksen sen operatiivista ajattelua kahlitsevasta vaikutuksesta. Kajanmaan mukaan prosessi ”*on työväline, jolla komentaja varmistuu päätöksensä mahdollisimman oikeellisesta sisällöstä.*” Prosessin eduksi Kajanmaa mainitsee, että sen avulla ei ”*yksikään kivi jää kääntämättä, mikäli prosessia vain osataan noudattaa. Toisin sanoen komentajalle syntyy varmuus siitä, että hänellä on käytettävissään paras mahdollinen tieto kaikista operaation vaikuttavista tekijöistä.*”³¹⁵

Myös Kajanmaa ottaa esimerkin Yhdysvalloista ja miten Yhdysvaltalaisessa Joint-tason esikuntien käsikirjassa komentaja on päätöksenteon keskipiste. Käsikirjan mukaisesti komentaja ohjaa esikunnan työtä prosessin eri vaiheissa sekä hyväksyy sen tuotteet. Kajanmaan mukaan tämä edellyttää ”*suunnitteluprosessin tuntemusta sekä kykyä operatiiviseen ajatteluun, ennakointiin ja päätöksentekoon. Komentajan tulee tietää, milloin hän voi luottaa intuitioon osana prosessin toteutusta.*”³¹⁶

Kajanmaa pohti kirjoituksessaan laajemminkin komentajan roolia ja omaan kokemukseensa perustuen toteaa, ”*että nykyinen suunnittelukulttuurimme opettaa komentajat liian ’valmiille’*” ja pohtii kysymystä ”*Tulisiko komentajien olla aloitteellisempia ja tehdä itse tiettyjä osia prosessista?*” Kajanmaa esittää, että ”*Komentaja voi helpottaa suunnittelua ja vähentää esikunnan painetta osallistumalla henkilökohtaisesti suunnitteluun ja tekemällä suunnitteluperusteita ja vaihtoehtoja laadittaessa aikakriittisiä päätöksiä.*”³¹⁷ Lainauksesta voidaan tehdä havainto muutoksesta Jalkaväen ohjesäännön sekä aiemmin käsiteltyjen taktisen johtamisprosessin mukaiseen komentajan henkilökohtaisesti tekemään tilanteenarviointiin.

³¹⁴ Pajari (2013), s. 12.

³¹⁵ Kajanmaa, Petteri: Suunnitteluprosessi – komentajan työkalu. *Kylkirauta 2/2015a*, s. 31–32.

³¹⁶ Kajanmaa (2015a), s. 32.

³¹⁷ Kajanmaa (2015a), s. 33.

Kajanmaa kuitenkin korostaa edelleen prosessin komentajakeskeisyyttä. Kajanmaa kirjoittaa, että, ”Viimeisimmän operatiivisen suunnittelukierroksen sekä ylempien upseerikurssien opetuksen kautta itselleni on vahvistunut näkemys siitä, että FINGOP-prosessi on erittäin komentajakeskeinen. Se tarjoaa komentajalle mahdollisuuden toteuttaa operatiivista älykkyyttään sekä päättää ja ohjata lähes kaikkia operaatioon liittyviä kokonaisuuksia.”³¹⁸ Kommentti voidaan liittää Pajarin mainitsemaan keskusteluun prosessin vaikutuksesta operatiivisen älykkyyden näivettymiseen.

Esimerkiksi Markku Iskanius kirjoitti Operaatiotaidon ja taktiikan opettajan ohjeeseen vuonna 1998 taktisen taidon edellyttävän ”kaavoittumatonta luovaa toimintaa ja itsenäistä ajattelua, eikä koskaan mallien tai kaavojen mekaanista toteuttamista.”³¹⁹ Kurosen ja Pajarin kirjoituksissa suunnitteluprosessi painottaa taktisen ajattelun merkitystä osana esikunnan suunnittelua. Kirjoituksissa siis osin legitimoidaan suunnitteluprosessin käyttöönottoa taktisella taitavuudella, joka taas liittyy jo aiemmin havaitun mukaisesti itsenäisyyden alkutaipaleelta lähtien kehittyneeseen alivoimaisen taktiikkaan.

Aiemmin mainitussa Parosen ja Varhan upseerien taktiikan koulutusta käsittelevässä artikkelissa kirjoittajien mukaan tarkoituksella hieman provosoivasti kuvattiin, minkälainen on suomalaisen upseerin taktiikka sotakoulujen opetuksen perusteella. Artikkelissa kuvataan kuinka suunnitteluprosessit ovat viime aikoina vallanneet alaa operaatiotaidon ja taktiikan opetuksessa. ”Koska taktiikan opetus on poikkeuksetta suunnittelua, syntyy mielikuva, malli³²⁰, että taktiikka on suunnittelua.” Kirjoittajat toteavat, ettei tämä mielikuva vastaa taktiikan määritelmää, ja viittaavat tässäkin tutkimuksessa aiemmin ilmi tuotuun Mika Huttusen määritelmään taktiikasta, jossa suunnittelu on vain osa taktiikkaa.³²¹

Taktisen ajattelun näkökulmasta kirjoittajat mainitsevat komentajan taistelujatituksen ja kuvaavat artikkelissaan myöhemmin, että ”komentajan taistelujatitus on joukon taistelun taktinen ydin.” Kirjoittajat mainitsevat, että ”mielikuvituksellisinkin suunnitelma saadaan riittävän suuressa ryhmässä hiottua särmistään kaikkien hyväksymään muottiin, jolloin lopputulos on poikkeuksetta kuin suoraan ohjesäännön sivuilta – täysin yllätyksetön.”³²²

³¹⁸ Kajanmaa (2015a), s. 33.

³¹⁹ Iskanius (1998), s. 7.

³²⁰ Kirjoittajat kuvaavat artikkelin alussa, kuinka sosiaalisen konstruktivismiin mukaisesti taktiikan opiskelijat muodostavat havaitsemistaan ilmiöistä yhteisiä, jaettuja merkityksiä.

³²¹ Paronen & Varha (2019), s. 50–52.

³²² Paronen & Varha (2019), s. 53.

Petri Riihijärvi kirjoitti samansuuntaisia havaintoja vuonna 1999 *Tiede ja Ase* -julkaisussa, jossa hän vertaili suomalaista, yhdysvaltalaista ja venäläistä operaatioiden suunnittelua ja johtamista. Tuon aikaisessa yhdysvaltalaisessa suunnitteluprosessissa³²³ oli hyvin pitkälti samoja piirteitä GOP:n mukaiseen suunnitteluprosessiin.

Riihijärven mukaan yhdysvaltalainen prosessi on mutkikas ja harjaantuneeltakin esikunnalta aikaavievä kokonaisuus. Riihijärvi kirjoittaa myös, kuinka Yhdysvalloissa esikunnan henkilöstö on yleensä koulutettu kapea-alaisesti ainoastaan oman toimialansa tehtäviin ja tästä syystä toimintojen yhteensovittaminen edellyttää aina yksityiskohtiin menevää suunnittelua ja aikaa. Prosessi voidaan toteuttaa myös lyhennettynä ja komentajakeskeisenä, jolloin se Riihijärven mukaan muistuttaa ”jossain määrin omaa johtamisprosessiamme.”³²⁴

Samaan temasta kirjoitti myös kapteeni Jukka Mälkki vuoden 2006 *Kylkiraudan* kirjoituksessaan, jossa hän pohti suomalaisen sotataidon ”*natomaistumista*”. Mälkin mukaan suomalaisessa taktiikassa ja sotataidossa onkin merkityksellistä se, että ne ovat kehittyneet ”*omaperäiseksi omiin tarkoituseriimme, olosuhteisiin ja resursseihin soveltuviksi.*” Mälkin mukaan voidaan kysyä, ”*onko suomalainen sotataito säilyttänyt vuosien saatossa tuoreutensa sekä yksittäisen upseerin ajatuksen voiman, luovuuden ja kaavattomuuden.*”³²⁵

Mälkin mukaan yhdysvaltalaista operatiivista suunnittelua leimaa ”*äärimmilleen viety analyytisyys ja systemaattisuus*” sekä esikuntien henkilöstön koulutuksen kapea-alaisuus, ”*joka johtaa toimintojen yhteensovittamisen osalta aikaa vievään yksityiskohtien suunnitteluun.*” Suomalainen ”*perinteinen sotilaallinen päätöksenteko*” eroaa Mälkin mukaan etenkin joustavuudessa. Mälkin mukaan ”*Ilman tiukasti käsiä sitovaa päätöksentekoprosessin vaiheistusta suomalainen komentaja on voinut joustavasti tilanteeseen sitoen määrittää tarvittavan taustatyön määrän.*”³²⁶

Mälkin mukaan ”*Kuitenkin se, mikä joustavuudessa on voitettu, on analyytisyydessä hävitty. Suomalaisessa sotilaallisessa päätöksenteossa onkin ilmeisesti korostunut nopea päätöksenteko analyytisyyden sijaan. Niukkojen resurssien valtiossa käytäntöä voidaan edelleen puolustaa, vaikka kehittämiselle löytynee sijaa.*”³²⁷

³²³ Kirjoittaja käyttää suunnitteluprosessin sijasta termiä johtamisprosessi käsitellessään yhdysvaltalaisia operaatioiden suunnittelua.

³²⁴ Riihijärvi, Petri: Operaatioiden suunnittelu ja johtaminen – tarkastelua suomalaisen, yhdysvaltalaisen ja venäläisen johtamisprosessin näkökulmasta. *Tiede ja ase* vol 57, 1999, s. 131–132. [<https://journal.fi/ta/article/view/47820>], Luettu 1.8.2023.

³²⁵ Mälkki, Jukka: Minne menet suomalainen sotataito? *Kylkirauta* 3/2006, s. 20–22.

³²⁶ Mälkki (2006), s. 22.

³²⁷ Mälkki (2006), s. 22.

Myöhemmin muun muassa Jarmo Sinkkosen käsitteli verkostoavusteista puolustusta käsittelevässä artikkelissa, miten suomalaisessa johtamiskulttuurissa on aina arvostettu ”nopeaa päätöksentekokykyä” ja sitä, miten ”suunnitelmat syntyvät tarvittaessa klubi-askin kanteen kannon nokassa.” Sinkkosen mukaan on toki edelleen tilanteita, jossa tarvitaan nopeaa päätöksentekoa, mutta verkostopuolustuksen kannalta tämä ei ole hyvä. Tulisi olla myös ”ruotsalaista ’diskuteerausjohtamista’”, jolla saadaan ”ryhmä-äly” paremmin hyödynnettyä.³²⁸

Mälkin ja Sinkkosen kommentit kuvaavat hyvin aineistossa ilmentynyt keskustelua suunnittelun ja toimeenpanon välisestä suhteesta, sekä taktisen tiedon ja taktisen taidon välisestä suhteesta. Aineiston perusteella 1990-luvulla kirjoituksissa käsiteltiin komentajan taktista johtamisprosessia, komentajan taktista taitoa sekä nopeaa päätöksentekoa. Kansainvälistymisen ja FINGOP-prosessin käyttöönoton jälkeen komentajan taktisesta johtamisprosessista ei enää kirjoitettu, vaan kirjoitukset painottuivat suunnitteluprosessiin sekä komentajan rooliin osana prosessia. Samalla puheet suunnittelun ja toimeenpanon välisestä suhteesta lisääntyivät. Puheet suunnittelun ja toimeenpanon välisestä suhteesta voidaan liittää suomalaiseen johtamiskulttuuriin ja taktiikan perinteeseen, jossa on arvostettu nopeaa päätöksentekoa sekä taktisesti taitavia komentajia.

Sotahistorian professori Vesa Tynkkynen otti samaan teemaan kantaa Kylkiraudan haastattelussa vuonna 2015. Tynkkynen mukaan suomalainen operaatioiden ja taistelun suunnitteluperiaate korosti aiemmin prosessin sijasta enemmän ajattelua ja nopeaa toimeenpanokykyä. Tynkkynen ei kritisoi itsessään suunnitteluprosessia vaan ennemminkin sitä, keskitytäänkö taktiikan koulutuksessa kouluttamaan komentajia vai suunnitteluprosessin osajia.³²⁹

Tynkkynen mainitsema koulutuksen painopisteen muutos ilmeni aineistossa myös taktiikan koikeita käsittelevissä artikkeleissa. Aineistossa taktiikan kokeiden sisältöjä käsiteltiin vuoden 1994 yleisesikuntaupseerikurssin valintatilaisuuden taktiikan soveltavaa koulutyötä esittelevässä artikkelissa sekä vuoden 2014 valintatilaisuuden yleistä operaatiotaidon sekä maasotalinjan eriytyvää operaatiotaidon koetta esittelevissä artikkeleissa.

Vuoden 1994 pääsykokeessa tilanteena oli tilanteenmukainen pataljoonan vastahyökkäys. Kokeen laatijan mukaan ”pääsykokeessa ei ratkaisevaksi muodostunut se minne hyökkäyksen

³²⁸ Sinkkonen, Jarmo: Verkostoavusteinen puolustus – sehän olemme me! *Sotilasajakauslehti* 5/2011, s. 20–21.

³²⁹ Liimatta (2015), s. 8–9.

suoritti, vaan miten sen toteutti. Kokeessa haluttiin selvittää pyrkijän taidot johtaa pataljoonan taistelua.” Koe muodostui kahdesta tehtävästä. Ensimmäinen tehtävä oli ryhmittää pataljoona puolustukseen ja toinen tehtävä oli laatia komentajan päätös vastahyökkäystehtävään liittyen. Tilannekuvaus, johon kokeessa vastattiin, oli pyritty laatimaan ”sekavahkoksi” ja siten, että ylempään johtoportaan ei ollut yhteyksiä. Tällä testattiin kokeen laatijan kykyä toteuttaa vastahyökkäys itsenäisesti ja kykyä johtaa pataljoonan taistelua.³³⁰

Vuoden 2014 kokeessa tilanteena oli operatiivisen suunnittelukierroksen aikana suunniteltava taisteluosaston valmisteltu hyökkäys. Vuoden 2014 koe koostui kolmesta tehtäväkokonaisuudesta. Ensimmäisessä tehtävässä mitattiin vastustajan joukkojen käyttöperiaatteita ja arvioitiin vihollisen toimintaa annetussa skenaariossa. Toisessa tehtävässä mitattiin taisteluosaston käyttöperiaatteiden tuntemista sekä kykyä analysoida toimintaympäristön vaikutukset hyökkäykseen. Kolmannessa tehtävässä mitattiin taisteluosaston aseleijijoukkojen käyttöperiaatteita ja keskeisten aselajijoukkojen vaikutuksia hyökkäyksen toteuttamiseen. Mikäli koetta verrataan käsitteiden määrittelyssä ilmi tuotuihin operaatiotaidon ja taktiikan käsitteisiin, oli vuoden 2014 koe taktiikan koe, vaikka se olikin nimetty operaatiotaidon kokeeksi. Artikkelin yhteenvedosakin todetaan, että kokeessa ”erottuivat ne, jotka olivat harjoitelleet perusteltujen taktisten päätösten tekemistä sekä taktisten merkkien piirtämistä... osakoetta pidettiin mielekkäänä ja odotettuna taktiikan osaamisen testaamiseen soveltuvana tehtävyyppinä.”³³¹

Operaatiotaidosta järjestettiin vuoden 2014 pääsykokeissa kuitenkin vielä erillinen koe. Kokeessa mitattiin operaatiotaitoa teettämällä FINGOP:n mukainen operaation perusrakenne sekä arvioita toisen maailmansodan aikaisesta operaatiosta.³³² Puhutaan vuoden 2014 maasotalinjan kokeesta sitten operaatiotaitona tai taktiikkana, niin artikkeleista on tehtävissä havainto, että vuoden 2014 maasotalinjan operaatiotaidon kokeessa painotettiin ennakoivaa suunnittelua, ja vuoden 1994 kokeessa tilanteenmukaista johtamista.

Aiemmin mainituissa Huhtisen ja Kesselin artikkelissa, sekä Pioneerikoulun opettajien kirjoittamassa artikkelissa mainittiin uusien käsitteiden hankaluus. Kapteeniluutnantti Pekka Snellman kirjoitti myöhemmin vuonna 2014 Sotilasaikakausilehteen ”*operaatiotaidon ja taktiikan kielestä*”. Snellman pohjasi kirjoituksensa esipuseerikurssin aikaisiin kokemuksiinsa. Snellman suoritti kirjoituksen aikaan käännettieteen opintoja ja laati osana opintojaan operatiiviseen

³³⁰ Kyllönen, Kauko: Jalkaväkkipataljoona vastahyökkää – Taktiikan toinen sovellettu koulutyö vuoden 1994 pääsytkinnossa. *Sotilasaikakausilehti* 8/1994, s. 8–12.

³³¹ Seppä, Jukka: Uudistuneen yleisesikuntaupseerikurssin valintakoe – Maasotalinjan operaatiotaidon soveltava osakoe. *Sotilasaikakausilehti* 9/2015, s. 20–23.

³³² Kajanmaa, Petteri: Uudistuneen yleisesikuntaupseerikurssin valintakoe – Operaatiotaidon soveltava osakoe. *Sotilasaikakausilehti* 3/2015, s. 20–23.

suunnitteluun liittyvän 70 termiä sisältävän kaksikielisen sanaston. Snellmanin mukaan ”*Monessa operatiivisen suunnitteluprosessin tekstissä täsmälliset, yksinkertaisesti määriteltävät alakäsitteet on korvattu yläkäsitteillä, joiden määritelmät ovat itsessään monimutkaisia käsite-rakennelmia.*”³³³

Esimerkkinä tämänkaltaisesta ”yläkäsitteestä” Snellman käyttää termiä ”*vaikutus*”. Snellmanin mukaan ”*yleistävän yläkäsitteen*” sijasta voisi käyttää täsmällisempää, kuten esimerkiksi ”*tappiot tai vielä paremmin esimerkiksi termiä tuhotut ajoneuvot*”. Edelleen Snellmanin mukaan ”*Käyttämällä yleistävää yläkäsitettä siirretään vastuu viestin ymmärtämisestä lukijalle. Samalla lukija alkaa epäillä, onko tekstin kirjoittaja itsekään selvillä siitä, mitä hän tarkalleen ottaen haluaa sanoa.*”³³⁴

Snellman myös kirjoitti, että ”*Kuinka moni lukijoista osaa suoralta kädeltä sanoa, mitä eroa on toiminta-ajatuksella, toiminnan perusajatuksella, operaatioajatuksella, komentajan tahdolla tai komentajan operaatioajatuksella? Entä operatiivisella rakenteella, operaation perusrakenteella tai operaatiolinjalla? Entäpä tärkeällä tekijällä, ratkaisukohdalla tai voimanlähteellä?*”³³⁵ Kommentti voidaan liittää Pioneerikoulun opettajien sekä Huhtisen ja Kesselin mielipidekartoituksen kyselyyn käsitejärjestelmän selkeyttämistä. Käsitteet aiheuttivat keskustelua myös muissa teemoissa, joita kuvataan myöhemmin tässä tutkimuksessa.

---

³³³ Snellman, Pekka: Operaatiotaidon ja taktiikan kieli. *Sotilasaikakausilehti* 3/2014, s. 24.

³³⁴ Snellman (2014), s. 24.

³³⁵ Sama.

4 OPERAATIOTAIDON JA TAKTIIKAN AIKALAISILMIÖT – TIETOYHTEISKUNNAN SODANKÄYNTIÄ

Edellisessä luvussa painopiste oli operaatiotaidon ja taktiikan suunnitteluun ja johtamiseen liittyvissä teemoissa. Tässä luvussa analysoidaan Mika Huttusen väitöskirjassa esiin tuomia operaatiotaidon ja taktiikan aikalaisilmiöihin liittyvää keskustelua. Huttunen mainitsee aikalaisilmiöksi muun muassa doktriinit, olosuhteet ja maaston, ajan, vihollisen, teknologian, viranomaisyhteistyön sekä taisteluvoiman, joka jakautuu resursseihin, henkilöstöön ja koulutukseen.³³⁶

Tutkittavan ajankohdan aineistossa nousi esille etenkin teknologian vaikutukset operaatiotaitoon ja taktiikkaan. Näitä käsiteltiin muun muassa puolustushaarojen johtotehtävissä ja aselajitarkastajien kirjoittamissa tiedottamistyyppisissä artikkeleissa. Usein näissä artikkeleissa kirjoitettiin keskeisistä materiaalihankkeista tai materiaalliseen kehittämiseen liittyvistä ajankohtaisista asioista. Näiden lisäksi artikkeleissa sivuttiin myös operaatiotaitoa ja taktiikkaa, jonka perusteella on mahdollista tehdä havaintoja, miten näistä asioista on tutkittavana ajankohtana kirjoitettu.

4.1 Ohjaako taktiikka tekniikkaa vai tekniikka taktiikkaa?

Jorma Vuohelainen, Heikki Tilander ja Ari Uutinen kirjoittavat suurvaltojen operaatiotaitoa ja taktiikkaa käsittelevässä artikkelissaan, kuinka suurvaltojen doktriinit muodostuvat poliittisen ja sotilaallisen johdon monivaiheisessa päätösprosessissa. Kirjoittajien mukaan tulevaisuudessa yhä enemmän operaatiotaito ja taktiikka on teknologian hyväksikäyttöä. Tästä syystä artikkeleissa pyrittiinkin kirjoittajien mukaan antamaan erityinen paino sotateknisen kehityksen antamille mahdollisuuksille operaatioiden toteuttamisessa sekä uusien asejärjestelmien antamille mahdollisuuksille. Teknologisen kehityksen nähtiin nostavan tulen tehoa oleellisesti, joka kirjoituksen mukaan vahvistaa käsitystä mahdollisesta eurooppalaisesta sodasta rajuna, mutta lyhytaikaisena.³³⁷

Kirjoituksen johtopäätöksinä esitetään, että suurvaltojen yhtymien toimintaa harjoitellaan ensisijaisesti tavanomaisin asein käytävään ”*syvään taisteluun*”. Syvällä taistelulla viitattiin pyrkimykseen laajentaa taistelualuetta, jonka katsottiin edellyttävän ”*nopeita ja liikkuvia sotatoimia laajoilla alueilla, yllättäviä iskuja vastustajan selustan tärkeisiin kohteisiin ilmakuljetteisilla*

³³⁶ Huttunen (2010), s. 19.

³³⁷ Vuohelainen, Jorma, Heikki Tilander & Ari Uutinen: Suurvaltojen operaatiotaito ja taktiikka 1990-luvulla, Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 47, 1989, s. 56, 91. [<https://journal.fi/ta/article/view/47711>], Luettu 1.8.2023.

joukoilla sekä kaukovaikutteisten asejärjestelmien määrän lisääntymistä.” Kirjoituksen mukaan taistelualueen laajentaminen ”*vahvistaa jo kauan voimassa ollutta käsitystä*” siitä, että täsmällisiä linjoja ei nykyaikaisessa sodassa todennäköisesti muodostu. Huomiota ja resursseja joudutaan kirjoituksen mukaan kohdistamaan aiempaa enemmän taaempiin joukkoihin ja selustaan, joka samalla vaikeuttaa painopisteen luomista.³³⁸

Markku Iskanius kirjoitti vastineen Sotilasaikakausilehden vuoden 1990 syyskuun numerossa edellä mainittuun Vuorelaisen, Tilanderin ja Uutisen artikkeliin liittyen. Kirjoituksessa Iskanius ei suoranaisesti kiistä artikkelin havaintoja, mutta pyrkii herättämään keskustelua poikkeavilla näkemyksillä. Iskanius kirjoittaa, että ”*käsittäakseni usko siihen, ettei linjoja muodostu, perustuu pitkälti uskoon hyökkäyksen onnistumisesta.*” Ajatus lähtee siis vastustajan puolustajan murtumisesta.³³⁹

Iskanius argumentoi, että Vuorelaisen, Tilanderin ja Uutisen kirjoituksessa on käsitelty ”*suurvalta-armeijoiden taisteluperiaatteita, joihin oleellisesti kuuluu yllätyksen, aloitteen säilyttämisen ja jatkuvan liikkeen ylläpitämisen merkityksen korostaminen.*” Iskanius muistuttaa, että liikkeen korostaminen ei ole uusia asia ja jo Clausewitz totesi omissa kirjoituksissaan liikkeen merkityksestä. Omasta puolustajan näkökulmasta Iskaniuksen mukaan tulisi tarkastella tilannetta, jossa puolustuksemme kestää ensi-iskun.³⁴⁰

Iskaniuksen mukaan hyökkääjän ”*etsiessä uusia hyökkäysuria ja puolustajan pyrkiessä estämään tämän levittämällä joukkoja, alkaa syntyä linjoja taaempine asemineen kuten talvi- ja jatkosodassakin.*” Kirjoittaja huomauttaa, että hyökkäyksen kulminoiduttua, muodostuivat linjat myös Lähi-idässä sekä Irakin ja Iranin sodassa. Argumenttina Suomen kannalta Iskanius mainitsee, että ”*meillä on erilainen maasto ja vaatimattomampi aseistus ja varustus. Siksi en heittäisi talvi- ja jatkosodan asemasotakokemuksiamme vanhentuneina tunkiolle.*”³⁴¹

Iskanius ottaa kantaa myös Tilanderin, Vuohelaisen ja Uutisen mainitsemaan teknologian vaikutuksesta rajuun, mutta lyhytaikaiseen sotaan. Iskaniuksen mukaan sotahistorian perusteella sota on jäänyt lyhyeksi vain silloin, kun ”*vastustaja on eri syistä luhistunut sotilaallisesti ja/tai poliittisesti jo ensi-iskussa taikka ulkoiset tekijät ovat pakottaneet lopettamaan sotatoimet. Ellei*

³³⁸ Vuohelainen, Tilander & Uutinen (1989), s. 90–91.

³³⁹ Iskanius, Markku: Operaatiotaidon ja taktiikan kehitysnäkymät. *Sotilasaikakausilehti* 9/1990, s. 724.

³⁴⁰ Iskanius (1990), s. 724–725.

³⁴¹ Sama.

*näin ole käynyt, on pienikin vastustaja pystynyt harvinaisen sitkeään ja kohtuullisen pitkälliseen vastarintaan.*³⁴²

Iskaniuksen argumentit erilaisesta maastosta ja vaatimattomasta aseistuksesta voidaan liittää jo edellisessä luvussa käsiteltyyn alivoimaisen taktiikkaan, jonka mukaisesti itsenäisyyden alkutaipaleella *”alivoimaisen taktiikan ylivoimaisuutena pidettiin taitoa viedä joukon tulivaikutus vaikeiden olosuhteiden myötävaikutuksella yllätyksellisesti ratkaisukohtaan suhteellisesti ylivoimaisena.*³⁴³

Eversti Asko Sivula otti kantaa yllätyshyökkäyksen torjuntaan vuonna 1991 Sotilasaikakausilehden artikkelissa. Myös Sivula haki ratkaisua uhkakuvaan etenkin ei-teknologisista lähtökohdista. Sivulan mukaan muuttuneessa uhkakuvassa *”on varauduttava hyvin monenlaisiin tilannevaihteluihin.*” Sivula kirjoitti Sun Tzuta lainaten, että *”Odota tilanteen kehittymistä, sen jälkeen liiku*”³⁴⁴. Tällä hän viittasi reservin käytön ajoitukseen, joka Sivulan mukaan *”taktiikassa ja operaatiotaidossa on kaiken toiminnan perusta.*³⁴⁴

Sivulan mukaan *”On hyväksyttävä, että nykyisessä tilanteessa perussuunnitelma on kaikkiin tilanteisiin sopiva minimisuunnitelma, jota tilanteitten muuttuessa kriittisemmäksi kehitetään vaihtoehtosuunnitelmassa ja, että edelleen pääesikunta jättää kaikissa tilanteissa itselleen voimakkaan strategisen reservin sodan todellisen tilanteen hallitsemiseksi.*³⁴⁵

Hannu Uusmies kirjoitti taktiikan ja tekniikan suhteesta Sotilasaikakausilehden keskusteluaosiossa vuonna 1991. Kirjoituksen ajatukset olivat syntyneet jo aiemmin käsitellyn Esko Niemisen artikkelin pohjalta, jossa Nieminen käsitteli yllätystä suomalaisessa taktiikassa. Uusmies kirjoittaa kriittisesti teknologian vaikutuksista suomalaiseen taktiikkaan ja toteaa, että *”maaston vierastamiseen jouduttiin traktorikaudella 1960- ja 70-luvuilla.*” Kirjoittaja kysyykin kärjistäen, että *”Onko moottorointi lannistanut taktillisen johtajan teknilliseksi?”* ja *”Osaammeko käyttää maastoamme?”* Jälkimmäistä kysymystä tehostetaan toteamuksella, kuinka *”maaston omaperäinen hyväksikäyttö sekä omintakeinen taktiikka toivat voiton suomalaisille niin Joutselossa 1955 kuin Suomussalmella 1939.*” Kirjoittajan mukaan on vaara ajatella, että taistelu käydään ajoneuvoin ja jatkaa, että *”entinen polkupyörin varustettu komppania vilahti kuin*

³⁴² Iskanius (1990), s. 724–725.

³⁴³ Hollanti (2019), s. 364, 373.

³⁴⁴ Sivula, Asko: Reservin käytöstä löytyy ratkaisu puolustuksellemme. *Sotilasaikakausilehti 9/1991b*, s. 606.

³⁴⁵ Sivula (1991b), s. 606–610.

varas halki metsäisen alueen... Moottoroitu joukko vaikuttaa tehokkaalta – ainakin paraatissa – mutta jo yksikin helikopteri voi mellastaa sen kimpussa mielin määrin.”³⁴⁶

Uusmies korosti Persianlahden sotaan peilaten ilmasta tulevaa uhkaa sekä pohti, tulisiko suomalaisessa hyökkäystaktiikassa siirtyä enemmän iskuosastomaiseen ja taistelupartiomaiseen toimintaan. Sissitaistelussa käytettäisiin ”läpihyökkäystä, jota varten eri osastot vasta viime hetkellä kokoontuvat omille alueilleen, iskevät ja hajaantuvat.” Uusmies esittää huolensa, että olemme alkaneet taktikoimaan suurvalta-armeijan mukaisesti, ja esittää kysymyksen ”*pystymekö keksimään jotakin aivan uutta ja outoa, johon huipputeknisen sotavarustuksen omaava hyökkääjä kangistuu?*”³⁴⁷

1980-luvun alussa jätti mietintönsä kolmas ja samalla viimeiseksi jäänyt parlamentaarinen puolustuskomitea. Komitean mietinnön materiaalisen kehittämisen suositukset painoutuivat maavoimien kehittämiseen. Mietinnön jälkeistä vuosikymmentä on kuvattu maavoimien vuosikymmeneksi.³⁴⁸ Maavoimien vuosikymmenen päättyessä silloinen kenttätykistön tarkastaja eversti Asko Sivula kysyi ehkä retoriseksikin tarkoitetun kysymyksen ”*Tarvitaanko tässä tilanteessa uutta taktiikkaa?*”³⁴⁹

Sivula pohti artikkelissaan ohjaako taktiikka sotavarustuksen ja organisaatioiden kehitystä vai tekniikkaa taktiikkaa ja organisaatioita. Sivula argumentoi, että ”*Taktiikka ei voi määrittää tullelle, liikkeelle, suojalle eikä johtamiselle mitään absoluuttisia tavoitteita, vaan ne ovat alati kehittyvän tekniikan tuotteita*”. Edelleen Sivulan mukaan ”*Tekniikan kehitys kulkee suuressa määrin omia latujaan ja taktiikka ohjaa sen kulkua vain rajoitetussa määrin.*”³⁵⁰

Sivulan mukaan tekniikka on keskeinen ”*operaatiokyvyn*” kehittämislle. Operaatiokyvyn kehittämisessä ei Sivulan näkemyksen mukaan ole keskeistä se ”*ohjaako taktiikka tekniikkaa vai tekniikka taktiikkaa. Kysymys kuuluu, miten operaatiokyvyn kehitysprosessi etenee ja miten tässä prosessissa hallitaan oikein asiakokonaisuuksien vuorovaikutus.*”³⁵¹

³⁴⁶ Uusmies, Hannu: Traktorista se alkoi. *Sotilasaikakausilehti 5/1991*, s. 380.

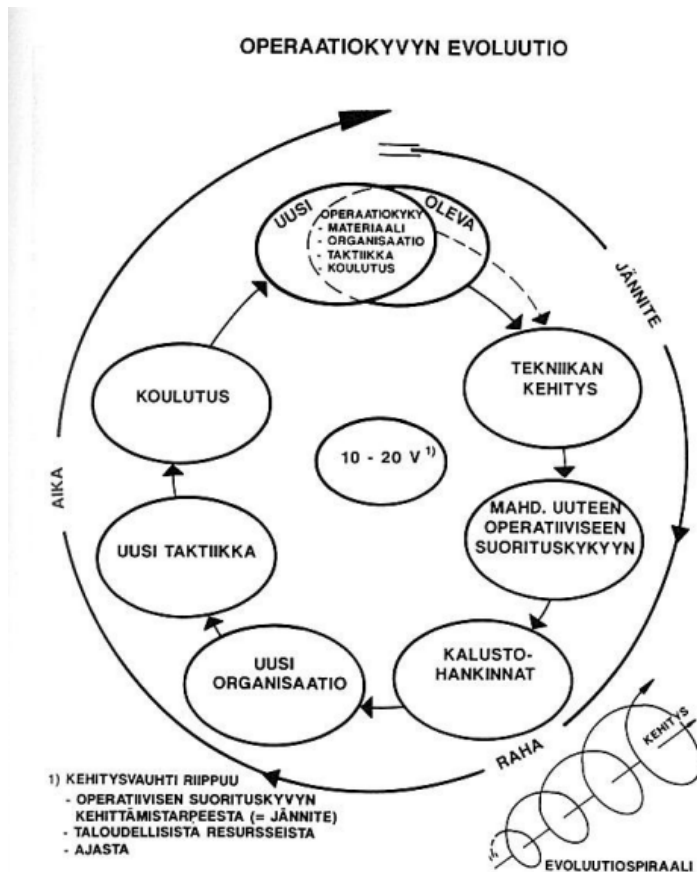
³⁴⁷ Uusmies (1991), s. 380–381.

³⁴⁸ Jouko, Petteri: Materiaalinen kivijalka uusitaan 1970-1990-luvuilla, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018, s. 309–311.

³⁴⁹ Sivula (1991a), s. 887.

³⁵⁰ Sivula (1991a), s. 884.

³⁵¹ Sivula (1991a), s. 885.

Kuva 3: Operaatiokyvyn evoluutio.³⁵²

Keskeistä Sivulan artikkelissa oli, että taktiikan kehittämistä ei tulisi jättää ohjesääntöjen kirjoittamiseen. Taktiikan kehittäminen tulisi olla jatkuvaa. Sivulan mukaan ”Suomessa taktillista ajattelua ei pyritä kahlitsemaan, monesta muusta maasta poiketen, etukäteen kirjoitetuilla ohjesäännöillä ja määräyksillä. ... Vaikka eräät periaatteet uudesta taktiikasta ovat kehittyneet yhtäaikaaisesti organisaation kanssa ja ohjeet käytöstä ovat valmiit, ei taktiikka ole läheskään valmis. Maavoimissa onkin aivan erityisesti paneuduttava uuden välineen käyttöön.” Sivula nostaa sotakoulut keskeiseen asemaan taktiikan kehittämisessä, mutta korostaa myös joukkojen roolia ryhdyttäessä ennakkoluulottomasti kehittämään taktiikkaa.³⁵³

Pääasia Sivulan mukaan onkin, että ”Nyt on katsottava eteenpäin. On löydettävä uusi taktiikka, jolla kyetään maksimoimaan uusien joukkojen suurempi tulivoima, liikkuvuus, suoja ja johtamiskyky.” Edelleen Sivulan mukaan ”kirjoituksen tarkoituksena ei ole ollut sanoa, mikä on uusi taktiikka. On kuvattu prosessi, joka edetessään väijäämättä vaatii uutta taktiikkaa. On teidän aikanne sanoa, kirjoittaa, väitellä ja kehittää se.”³⁵⁴

³⁵² Sivula (1991a), s. 885.

³⁵³ Sivula (1991a), s. 887.

³⁵⁴ Sivula (1991a), s. 888.

Myöhemmin vuonna 1992 Everstilutnantti Erkki Heinilä ottaa kantaa edellä mainittuun Asko Sivulan artikkeliin Sotilasaikakausilehden keskusteluosiossa. Heinilän mukaan operaatiokyvyn evoluutiossa taktiikka on ”keskeinen tai ainakin mielenkiintoisin osa-alue, jota voidaan kehittää ajatuksissakin, vaikka voimavarat muutoin olisivat niukkoja.” Heinilän mukaan ”Voidaksemme kehittää taktiikkaamme ja kaikkea muutakin, mikä operaatiokykymme evoluutioon kuuluu, meidän tulee kyetä hahmottamaan rauhanaikaista organisaatiota ja koulutusjärjestelmäämme niin, että ne palvelevat paremmin tätä tarkoitusta.” Tällä Heinilä viittaa rauhanaikaisiin harjoituksiin, joissa ei käytännössä ole joukkoa ”elävänä” sekä harjoituksiin, jotka ovat ”taisteluteknisiä koulutustilaisuuksia, joissa taktiikka ja tapahtumat on sovittu etukäteen tunnin tarkkuudella.” Heinilän mukaan ”yhä enemmän joudumme kuvittelemaan, miten asiat olisivat todellisuudessa ja miten taktikoisimme, jos ja jos.”³⁵⁵

Heinilä kirjoittaa artikkelissaan pääasiassa tykistötaktiikasta ja toteaa, että se ei ole perusperiaatteiltaan vanhentunutta. Tekniikan kehittyminen aiheuttaa kuitenkin sen, että ”vihollinen (kettään erikseen nimeämättä), jääkäriprikaatin liikkuvuus ja sen tykistön kasvanut teho, asettavat kertaluokkaa tiukempia vaatimuksia itse tulen käytölle esimerkiksi maalitiedustelulle, tulen ajoittamiselle, tuliasema- ja viestitoiminnalle ja ampumatarvikehuollolle.”³⁵⁶

Maavoimien vuosikymmenen suunniteltujen hankintojen toteuttaminen jäi osittain kuitenkin kesken rahoituksen siirryttyä uusien torjuntahävittäjien hankintaan. Mahdollisuus maavoimille suunnattuihin täydennyshankintoihin aukeni Neuvostoliiton ja Varsovan liiton hajoamisen seurauksena 1990-luvun alussa. Petteri Joukon mukaan *Saksan kaupassa* hankitun materiaalin vaikutukset olivat merkittävät siitähän huolimatta, että maavoimien vuosikymmenellä vajaaksi jäänyttä jääkäriprikaatin liikkuvuutta ei kyetty kaupoilla parantamaan.³⁵⁷

Materiaalihankintojen jälkeiseen taktiikan kehittämiseen otti lyhyesti kantaa vuonna 1993 maavoimaosaston apulaisosastopäällikkönä tuolloin toiminut everstilutnantti Ismo Turunen. Turunen kirjoittaa, että ”Maavoimat ovat viime vuosina saaneet siinä määrin uutta materiaalia, että painopiste voidaan siirtää materiaalin käyttöönottoon, käyttötekniikan ja taktiikan kehittämiseen sekä varastointi- ja huoltojärjestelmän luomiseen.”³⁵⁸ Kirjoitus itsessään ei pohdi

³⁵⁵ Heinilä, Erkki: Uutta taktiikkaa etsimään. *Sotilasaikakausilehti* 1/1992, s. 79–80.

³⁵⁶ Heinilä (1992), s. 80.

³⁵⁷ Jouko, Petteri: Maavoimien varustaminen jatkuu lamasta huolimatta – Itä-Saksan kauppa 1991-1994, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018, s. 319.

³⁵⁸ Ismo Turunen mainitsee, että tuohon aikaan julkisuudessa esitettiin tietoja, joiden mukaan maavoimat ovat paremmassa kunnossa kuin koskaan ja toisaalta väitettiin, että maavoimien kehittäminen on jouduttu lyömään laimin torjuntahävittäjähankinnan takia. Edelleen Saksan hankintoja kutsuttiin kaikkien aikojen onnenpotkuksi, ja samaan aikaan osan mielestä ostettu materiaali kuuluisi tasoltaan toisen maailmansodan kaudelle. Turunen, Ismo: Maavoimat ovat kunnossa – suhteellisesti. *Sotilasaikakausilehti* 8/1993, s. 462–463, 466.

taktiikan kehittämistä ja onkin lähinnä maavoimaosaston vastaus tuolloin julkisuudessa käytyyn keskusteluun maavoimien kehittämisen onnistumisesta. Huomionarvoista kuitenkin on, että myös Turunen edellyttää materiaalihankintojen jälkeistä taktiikan kehittämistä.

Eversti Ahti Lappi otti osaa keskusteluun maavoimien vuosikymmenen kalustohankinnoista ja siihen osaammeko hyödyntää sitä taktiikassamme vuoden 1995 kirjoituksellaan *Maavoimat tekniikan kourissa*. Lappi ottaa Uusmiehen tavoin kantaa moottoroinnin vaikutuksesta suomalaiseen taktiikkaan kirjoittamalla, kuinka ”*taktiikassamme pidettiin vielä muutama vuosi sitten vihollisen motorisointia ja mekanisointia puolustajan etuna*” ja miten, ”*Omassa kehityksessämme on kuitenkin kuin huomaamatta tapahtunut valtava muutos lyhyessä ajassa. 'Maavoimien vuosikymmenen' tulokset ovat nyt selvästi näkyvissä.*”³⁵⁹

Lapin mukaan oleellisin muutos on maavoimien teknillistyminen. Lappi kirjoittaa, että ”*Ennen oli ongelma, kun ei ollut ajoneuvoja. Nyt ongelman muodostaa se, että ajoneuvoja on todella runsaasti.*” Lappi tuo kirjoituksessaan esille nykyajan taistelulentän lisääntyneen vaatimuksen tilannekuvasta ja erikseen mainitsee ilmatilan ja elektronisen ulottuvuuden seuraamisen. Lappi korostaa, että ”*oma puolustuskyky on saatava pidettyä edes likimain tasavertaisena potentiaalisen hyökkääjän kanssa.*” Tässä kirjoittaja viittaa nimenomaan teknillisiin järjestelmiin toteamalla, että ”*eräs sodankäynnin realiteeteista on, että tekniikkaan on vastattava tekniikalla.*”³⁶⁰

Myöhemmin Lappi kuitenkin tuo ilmi, kuinka suomalainen maasto ja sää rajoittavat modernin teknologian käyttöä ja toteaa, että maasto- ja sääolot suosivat enemmän puolustajaa kuin hyökkääjää. Lapin mukaan ”*Maassamme ei todennäköisesti koskaan tullakaan käymään Persianlahden sotaa, mutta ei enää uutta Talvisotaakaan.*” Tämä on kirjoittajan mukaan selittävänä tekijänä sille, että Suomi on kyennyt ylläpitämään suuriin maavoimiin perustuvan puolustuskyvyn.³⁶¹

Lapin mukaan ”*teknillisten järjestelmien lisääntyessä on kuitenkin selvää, että tekniikka vaikuttaa taktiikkaan yhä enemmän. ... Pitääkin pyrkiä tilanteeseen, jossa sotilaat eivät juokse tekniikan perässä, vaan käyttävät sitä ja kehittävät sitä palvelemaan sotilaallisen maanpuolustuksen tavoitteita.*” Tätä kirjoittaja perustelee sillä, että tekniikka asettaa taktiikalle ja

³⁵⁹ Lappi, Ahti: Maavoimat tekniikan kourissa – Olemmeko sen herroja vai orjia. *Sotilasaikakausilehti* 11/1995, s. 8.

³⁶⁰ Lappi (1995), s. 8.

³⁶¹ Sama.

taistelutekniikalle reunaehdot, joista ei voi poiketa. Eli esimerkiksi tulen ulottuvuus ja teho ovat mitä ovat tai että järjestelmä toimii myös pimeällä ja huonossa säässä tai sitten se ei toimi.³⁶²

Lapin vuoden 1995 kirjoituksen jälkeen *maavoimien vuosikymmenen* kalustohankintojen vaikutuksesta operaatiotaitoon ja taktiikkaan ei aineiston perusteella enää keskusteltu. Keskustelu taktiikan ja tekniikan suhteesta jatkui kuitenkin muiden aiheiden osalta.

Vuonna 1995 julkaistiin aiemmin mainittu ”*Tietoyhteiskunnan maavoimat*”, jossa käsiteltiin Maavoimien kehittämistä vuoteen 2020 saakka. Julkaisu herätti lyhyen ajatustenvaihdon Sotilasaikakausilehden sivuilla kenraaliluutnantti evp³⁶³. Ermei Kannisen ja kehittämisohjelman kirjoittajan kenraalimajuri Asko Sivulan välillä.

Kirjoituksessaan Kanninen ottaa kantaa tämän tutkimuksen alaluvussa 2.2 mainittuun kohtaan, jonka mukaisesti maavoimien on tulevaisuudessa oltava ”*tulivoimaisempia, nopeampia, iskukykyisempiä, suojatumpia ja monipuolisempia kuin vastustajamme.*” Kannisen mukaan aikaisemmin ei ole uskallettu esittää näin kovaa vaatimusta ja epäilee ”*onko se todella saavutettavissa nykytason puolustusmäärärahoilla.*” Kannisen mukaan ainoastaan ”*suojatumpi ja monipuolisempi*” on ollut ne mihin ”*maaston ja ilmaston tuntemus sekä niiden hyväksikäyttö*” on antanut etulyöntiaseman suurvalta-armeijaan nähden.³⁶⁴

Kanninen ottaa kirjoitukseen kantaa useaan kehittämisohjelman kantaan. Taktiikan osalta mielenkiintoinen on edellä mainitun lisäksi johtamiseen liittyvä maininta. Johtamisen osalta Kanninen ottaa kantaa kehittämisohjelman mainintaan, kuinka ”*taistelun hallinnassa on päästävä nykyisestä reagoivasta johtamisesta ennakoivaan johtamiseen.*” Kannisen mukaan reagoivasta johtamisesta ei voida päästä eroon sillä ”*koskaan emme voi olla varmoja vihollisen aikeista eikä omienkaan joukkojen aiheuttamasta yllätyksestä.*”³⁶⁵

Vastauksessaan Sivula ei kiistä Kannisen havaintoja. Sivulan mukaan julkaisun yhtenä tarkoituksena olikin keskustelun herättäminen upseerien keskuudessa, jolloin osa asioista on jätetty Sivulan mukaan käsittelemättä. Sivula kuitenkin huomauttaa, että on tärkeää nähdä, että ”*Eu-rooppa, sen turvallisuusrakenteet, doktriinit, sotatekniikka ja näiden aiheuttamat muutokset*

³⁶² Lappi (1995), s. 8-12.

³⁶³ Lyhenteellä viitataan ei vakituksessa palveluksessa olevaan henkilöön.

³⁶⁴ Kanninen, Ermei: Maavoimat 2020 – Sotaveteraanin ja kehittäjän kommentti. Sotilasaikakausilehti 4/1996. s. 60.

³⁶⁵ Kanninen (1996), s. 60–61.

sotalaitosjärjestelmissä ovat suuressa muutostilassa.” Sivulan mukaan ”meidän on edettävä näiden muutosten aiheuttamassa tilassa niin, että suorituskykymme ja uskottavuutemme säilyy.”³⁶⁶

Sivulan mainitsemilla muutoksilla hän viittaa tulivoiman kasvuun, taistelulentäen tyhjiyteen, tilannenopeuteen, päätöksenteossa huomioonotettavien tekijöiden lukumäärän kasvuun ja niiden käsittelyajan lyhyteen. Näiden asioiden hallinta vaatii Sivulan mukaan reagoivaa johtamista nopeampaa ennakoivaa johtamista ja tätä tukevia teknillisiä järjestelmiä.³⁶⁷ Ajatukset voidaan liittää myös edellisessä luvussa käsiteltyyn komentajan tilanteenarviointiin sekä informaatioteknologian aiheuttamia muutoksia johtamisprosesseihin.

Ahti Lappi käsitteli myöhemmin vuonna 1999 julkaistussa artikkelissaan vuoden 1995 artikkelin tavoin maaston ja olosuhteiden hyväksikäyttöä vastauksena teknisesti ylivoimaista vihollista vastaan. Lappi pohti artikkelissaan Puolustusvoimien tuon aikaisen puolustusdoktriinin soveltumista strategisen iskun torjuntaan. Lappi kirjoittaa, että *”taktiikassa ja taistelutekniikassa on hyödynnettävä nykyistä enemmän laajan alueen, maaston ja sääolojen meille suomia etuja”* ja *”taktiikka on oppi teknillisten järjestelmien käytöstä taistelussa torjuntavoiton saavuttamiseksi.”³⁶⁸* Lappi kuitenkin muistuttaa edellisen kirjoituksen tavoin, kuinka *”sotia on hävitty enemmän huonojen sotilaiden kuin huonon kaluston takia”* sekä *”emme voi voittaa taistelussa suurvaltahyökkääjää sen omilla keinoilla, mutta voimme voittaa sen omilla keinoillamme – niinhän olemme ennenkin tehneet.”³⁶⁹*

Keskustelusta taktiikan ja tekniikan suhteesta on tehtävissä samanlaisia havaintoja, kuin jo 1960–1970-luvulla käydystä keskustelusta. Juha Hollannin mukaan alueellisen taistelun vuosina suomalaisessa taktisessa ajattelussa merkitsi yksittäisen sotilaan taistelutaito ja -tahto enemmän kuin sotatekniikka. Tuolloin alivoimaisen taktiikan nähtiin edellyttävän omaperäistä ja omiin olosuhteisiin sopivaa taktiikkaa.³⁷⁰ Edellä esitetyn mukaisesti myös tämän tutkimuksen aineistossa korostettiin, että uuden tekniikan myötä taktiikkaa tulee kehittää nimenomaan omiin olosuhteisiin soveltuvaksi. Tekniikan merkitys kuitenkin tunnustettiin.

³⁶⁶ Sivula, Asko: Maavoimat 2020 – vastaus kenrl Ernei Kannisen kirjoitukseen. *Sotilasaikakausilehti* 5/1996, s. 62.

³⁶⁷ Sama.

³⁶⁸ Lappi oli tuonut samankaltaisen ilmauksen esille jo 1992 artikkelissaan *”Ilmatorjunnassa taktiikka on oppi järjestelmien käytöstä”*. Vuoden 1992 artikkelissa Lappi käsitteli kuitenkin pelkästään ilmatorjuntaa ja ilmatorjunnan uusia järjestelmiä.

³⁶⁹ Lappi, Ahti: Miekka ja kilpi – Puolustusdoktriinin analyysia. *Sotilasaikakausilehti* 3/1999, s. 9, 14.

³⁷⁰ Hollanti (2019), s. 350.

4.2 Taistelualueesta taistelutilaan

1990-luvun puolivälissä alkanut laajempi keskustelu informaatiiosodankäynnistä ei aineiston perusteella heijastunut välittömästi operaatiotaidon ja taktiikan keskusteluun. Informaatiiosodankäyntiä kyllä käsiteltiin lehtien palstoilla, mutta liityntä suomalaiseen operaatiotaitoon ja taktiikkaan oli vähäistä. Arto Nokkalan mukaan 2000-luvun vaihteessa sotaa pidettiin vahvasti territoriaalisena. Sotaa käytiin maalla, merellä ja ilmassa. Nokkalan mukaan informaatiiosodankäyntiä ei tuolloin pidetty sodan opillisena ytimenä, vaikka muutoksia yleisen eurooppalaisen suuntauksen mukaisesti oli näkyvissä.³⁷¹

Tämän tutkimuksen aineistossa ensimmäiset liitokset informaatiiosodan vaikutuksista operaatiotaidon ja taktiikan keskusteluun oli majuri evp. Kari Norkolan artikkeli vuodelta 1996. Artikkelissa Norkola käsittelee yhdysvaltalaisen kenraaliluutnantti Hugh Sheltonin ja everstiluutnantti Timothy Vanen vuonna 1995 *Military Review*'ssa kirjoittamaa artikkelia ”*Informaatiiosodan voittaminen Haitissa*”. Shelton ja Vane käsittelevät artikkelissaan, miten tiedottamiseen on valmistauduttava kaikkien operaatioiden yhteydessä. Norkolan mukaan ”*voi vain toivoa siitä otettavan ideoita myös suomalaiseen sotilastiedottamiseen.*”³⁷²

Norkola liittää informaatiiosodassa onnistumisen aloitteen tempaamiseen. Norkolan mukaan ”*Yhtä paljon kuin aloitteen saaminen tai yllätys taistelussa merkitsee operaation onnistumiselle oikea tiedottaminen. Jos aloite pystytään pitämään siinäkin omissa käsissä, uutiset joukon toimista tukevat komentajaa hänen tehtävässään.*” Edelleen Norkola viittaa myös aiemmin mainittuun artikkeliin, kuinka ”*komentajille on tärkeää journalistien avustaminen, koska ei ole samantekevää, mitä heidän joukostaan kirjoitetaan.*”³⁷³ Norkolan näkemys informaatiiosodasta liittyi median kautta tapahtuvaan tiedottamiseen. Norkolan viittaama tiedottaminen nähtiin olevan vaikuttamista vastustajan, sekä omien joukkojen mieleen. Kohdeyleisönä ei ollut pelkästään sotilaat vaan myös niin sanottu ”*kotirintama*”.

”*Yhtymätasolle*” ja sotilaiden keskuuteen informaatiiosota tuotiin majuri Jari Rantapelkosen³⁷⁴ ja Teuvo Arolaisen³⁷⁵ vuoden 2001 artikkelilla ”*Yhtymien ja median suhteet*”

³⁷¹ Nokkala (2005), s. 189.

³⁷² Norkola, Kari: Tiedotus tukee komentajaa – ”Me emme voita, ellei CNN sano meidän voittavan.”. *Sotilasajakkalehti* 12/1996, s. 20.

³⁷³ Norkola (1996), s. 22.

³⁷⁴ Rantapelkonen oli tutkinut informaatiiosodankäyntiä aiemmin esimerkiksi kirjassaan *Imagewars: beyond the mask of information warfare*. Rantapelkonen, Jari & Aki Huhtinen. *Imagewars: Beyond the Mask of Information Warfare*. 2nd ed. Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund, Gummerus Kirjapaino Oy 2002.

³⁷⁵ Teuvo Arolainen ei ollut upseeri. Arolainen työskenteli tuolloin Nelosen uutistoimittajana.

informaatiosodassa”. Kirjoittajien mukaan ”*Medialle 'informaatiosota' tarkoittaa osallisuutta yhtymien käymään varsinaiseen informaatiosotaan, joko tietoisena toimijana, neutraalina apuvälineenä tai operaatioiden kohteena.*” Kirjoittajat viittaavat Somalian vuoden 1993 tapahtumiin, joka heidän mukaansa näytti, kuinka sota voidaan ratkaista visuaalisin keinoin, hallitsemalla havaintoja, luomalla mielikuvia ja vaikuttamalla järjen asemasta tunteisiin, jotka taas vaikuttivat poliittisen keskustelun kautta sotatoimiin.³⁷⁶

Artikkeli käsittelee pääasiassa asevoimien ja median suhteita viime aikaisten sotakokemusten perusteella ja tekevät päätelmän, että ”*julkisuuden paine ohjaa jopa operatiivista toimintaa*”. Lisäksi teknisen kehityksen kautta taistelukentälle on kirjoittajien mukaan ”*perinteisten aseellisten keinojen rinnalle tulleet informaatio-operaatiot*”, jotka ovat samalla sekoittaneet taktisen ja strategisen tason.³⁷⁷

Suomalaiseen kontekstiin informaatiosodan kirjoittajat tuovat käsittelemällä Miekka 2001 -harjoituksen havaintoja. Kirjoittajien mukaan harjoitus opetti, ”*että yhtymien esikuntien tulee kyetä suunnitelmallisempaan informaatitoimintaan.*” Tätä kirjoittajat perustelevat sillä, että informaatitoiminnan suunnitelmat tulee olla osa ”*perinteisiä 'kovia' sotilasoperaatioita*” ja ulotuttava aina taktiselle tasolle saakka, koska ”*jokin toisarvoinen asia saattaa muuttua merkitykselliseksi, jos media tarttuu siihen. Vaikutuksena voi olla vaikkapa siviilien hallitsematon pako tai asevoimiin yllättäen kohdistuva poliittinen paine.*”³⁷⁸ Yhteenvetona kirjoittajat toteavat, että ”*informaatioaika vaatii informaatioasevoimat, joiden toimintatavat, organisaatio ja välineet sekä koulutus ovat ajan vaatimusten mukaiset*”³⁷⁹.

Samaan johtopäätökseen tuli myöhemmin myös taktiikan laitoksella opettajana toiminut majuri Jukka-Pekka Virtanen. Artikkelissaan ”*Propagandaa ja informaatiosodankäynti*” Virtanen käsittelee talvi- ja jatkosodan henkistä sodankäyntiä³⁸⁰ ja sen liityntää tuon aikaiseen informaatiosodankäyntiin. Virtanen liittää Rantapelkosen tapaan ”*informaatiotaistelun*” osaksi yhtymän operaatioita. Virtasen mukaan ”*Informaatiotaistelu tulee toteuttaa osana yhtymän operaatioita, jossa kokonaisuudessa valistus-, sielunhoito-, tiedotus- ja virkistystoiminnalla on omat*

³⁷⁶ Rantapelkonen, Jari & Teuvo Arolainen: Yhtymien ja median suhteet informaatiosodassa. *Sotilasaikakausilehti 11/2001*, s. 22.

³⁷⁷ Rantapelkonen & Arolainen (2001), s. 25–26.

³⁷⁸ Rantapelkonen & Arolainen (2001), s. 28.

³⁷⁹ Sama.

³⁸⁰ Henkinen sodankäynti oli propagandan virallinen määritelmä. Henkisellä sodankäynnillä tarkoitettiin suunnitelmallista mielialan ja taistelutahdon kehittämistä sodan päämäärien mukaisesti. Virtanen, Jukka-Pekka: Propagandaa ja informaatiosodankäyntiä – Psykologinen sodankäynti käy yhä tärkeämmäksi. Tärkeää se oli jo talvi- ja jatkosodan aikana. *Sotilasaikakausilehti 9/2002*, s. 25.

*roolinsa. ... Yhtymissä tulee olla informaatio-operaatioiden vastuuhenkilöt, jotka vastaavat operaatioiden suunnittelusta ja toteuttamisesta.*³⁸¹

Virtasen mukaan talvi- ja jatkosodan henkisen sodankäynnin ja informaatioidankäynnin välillä ei ole suurta eroa ja toteaa, että ”*vaikka teknologian kehittyminen on tuonut mukanaan uusia välineitä ja reaaliaikaisuutta, ovat periaatteet ja sisältö säilyneet paljolti samanlaisina, kohteesta ja tavoitteista puhumattakaan.*”³⁸²

Rantapelkonen ja Arolainen jatkavat informaatioidankäynnin käsittelyä vielä vuosien 2002 ja 2004 artikkeleissaan. Artikkelit jatkavat edellisen linjoilla pääpainon ollessa informaatioidankäynnin vaikutuksessa kriisi- ja uhkamalleihin. Operaatiotaidon ja taktiikan osalta artikkelit korostavat ympäröivän yhteiskunnan keskinäisriippuvuuden ja median merkityksen arvioimista omalle toiminnalle.³⁸³ Tämä voidaan liittää sodan kuvan muutokseen, jossa yhä enemmän korostui koko yhteiskunnan muiden toimijoiden rooli.

Rantapelkonen ja Arolaisen vuoden 2002 artikkeli ”*Strateginen (media)isku*” käsittelee strategista iskua informaatio-operaatioiden verkkokeskeisyyden ja epäsymmetrisyyden kautta. Kirjoittajien mukaan ”*hyökkääjän (ase)voiman vaikutuksia arvioitaessa tulee puolustajan kyetä käyttämään verkostoa etuna ja epäsymmetrisiä keinoja aseina. Siksi kysymys uusista tarvittavista ja kehitettävistä operatiivisista kyvyistä myös asevoimille kannattaa rohkeasti nostaa käsiteltäville asialistoille.*” Kirjoittajat toteavatkin, että käsitykset strategisesta iskusta saattavat olla liian sotilaallisia ja voivat johtaa ”*tarkennuksiin organisaatioissa, operatiivisessa suunnitteluprosesseissa ja johtamisessa sekä yhteistoiminnassa.*”³⁸⁴

Maavoimien esikunnan rungon suunnittelu-upseerina tuolloin toiminut majuri Arto Hirvelä³⁸⁵ käsitteli vuoden 2006 artikkelissaan informaatio-operaatioiden vaikutusperusteista suunnittelua. Hirvelän mukaan informaatioidankäynti oli tuolloin ilmiö, joka loi uuden merkityksen koko sodankäynnin käsitteelle. Edelleen Hirvelän mukaan informaatio-operaatioita voi olla vaikea määritellä sodankäynniksi, mikä aiheuttaa sodan ja rauhan rajan hämärtyksen. Hirvelä

³⁸¹ Virtanen (2002), s. 29.

³⁸² Virtanen (2002), s. 29.

³⁸³ Rantapelkonen, Jari & Teuvo Arolainen: Strateginen (media)isku – ”Uudet sodat” nostavat verkostot yhteiskunnan toiminnan elintärkeiksi tekijöiksi. *Sotilasajakauslehti 12/2002*; Rantapelkonen Jari & Teuvo Arolainen: Vahvennettu toimittajilla – Yhdysvaltain mediastratogia Irakissa. *Sotilasajakauslehti 3/2004*.

³⁸⁴ Rantapelkonen & Arolainen (2002), s. 25.

³⁸⁵ Hirvelä oli myös laatinut vuonna 2005 yleisesikuntaupseerikurssin diplomityön informaatioidankäynnin vaikutuksesta informaatioympäristöön. Hirvelä, Arto: *Aivomyrsky Ja Informaatiotulva: Informaatioidankäynnin Vaikutus Informaatioympäristöön*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2005.

esittää yhtenevän näkemyksen Rantapelkosen ja Arolaisen kanssa informaatiotosodankäynnin liittymisestä koko yhteiskuntaan toteamalla, että ”*Informaatiotosodankäynnin luomat uudet uhat sekä lisääntynyt kansainvälinen toiminta edellyttävät varautumista kaikkiin kriisiasteisiin sekä kokonaisuomaanpuolustuksen kaikkien osa-alueiden huomioimista sotilaallisessa suunnittelussa.*”³⁸⁶

Hirvelä liittää informaatio-operaatiot osaksi ”*kansainvälisten kriisien vaatimaa vaikuttamisen ja suojautumisen keinovalikoiman laajentamista.*” Hirvelän mukaan ”*Informaatio-operaatiot mahdollistavat vaikuttamisen ja suojautumisen laajentamisen niin ajallisesti, ulottuvuudellisesti kuin menetelmällisestikin.*”³⁸⁷

Hirvelä mainitsi informaatio-operaatioiden koostuvan osakokonaisuuksista, joita hänen mukaansa ovat operaatioturvallisuus, elektroninen sodankäynti, harhauttaminen, psykologiset operaatiot ja tietojärjestelmäsodankäynti.³⁸⁸ Tultaessa 2010-luvulle keskustelu informaatiotosodankäynnistä laantui kybersodankäynnin noustessa keskustelun keskiöön.

Esimerkiksi evp. upseeri ja tuolloin Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen professorini työskennellyt Aki-Mari Huhtinen³⁸⁹ kirjoitti vuoden 2011 artikkelissaan ”*Viestinnästä vaikuttamiseen*”, kuinka ”*Tänään kyberulottuvuus nousee perinteisen maa-, meri- ja ilmaulottuvuuksien rinnalle*”³⁹⁰. Samana vuonna myös Viestikoululla tuolloin työskennellyt kapteeni Tero Palokangas³⁹¹ kirjoitti, että ”*Sodankäynnin viiteen ulottuvuuteen kolmiulotteisen tilan, ajan ja sähkömagneettisen spektrin rinnalle on noussut viime vuosina vahvasti mukaan kyberavaruus eli tietojärjestelmädimensio.*”³⁹²

Keskustelu painottui aineiston perusteella kuitenkin samojen teemojen ympärille, kuin aiemmin käyty keskustelu informaatiotosodankäynnistä. Huhtinen käsitteli psykologisia operaatioita ja vastustajan mieleen vaikuttamista kyberavaruudessa, kun taas Palokangas käsitteli vaikuttamista tietoverkoissa olevaan informaatioon.

³⁸⁶ Hirvelä, Arto: Informaatio-operaatioiden vaikutusperusteinen suunnittelu. *Sotilasaikakausilehti 11/2006*, s. 14.

³⁸⁷ Hirvelä (2006), s. 14, 17.

³⁸⁸ Hirvelä (2006), s. 16.

³⁸⁹ Huhtinen oli toinen kirjoittaja aiemmin mainitussa kirjassa *Imagewars: beyond the mask of information warfare*. Rantapelkonen & Huhtinen (2002).

³⁹⁰ Huhtinen, Aki-Mauri: Viestinnästä vaikuttamiseen – psykologiset operaatiot kyberajassa. *Sotilasaikakausilehti 1/2011*, s. 11.

³⁹¹ Palokangas oli laatinut yleisesikuntaupseerikurssin diplomityönsä tietoverkkovaikuttamisesta osana tietoverkko-operaatioita. Palokangas, Tero: *Tietoverkkovaikuttaminen Osana Tietoverkko-operaatioita*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011. Käyttö rajoitettu (STIV).

³⁹² Palokangas, Tero: Tietoverkkovaikuttaminen – taistelulentän kuudes ulottuvuus sotilaallisena mahdollisuutena. *Sotilasaikakausilehti 10/2011*, s. 54.

Palokangas myös kirjoitti, että ”*informaatio-operaatioiden suunnittelu tulee toteuttaa kiinteänä osana muuta operatiivista suunnitteluprosessia*” sekä tavoitteena olevan kussakin tilanteessa käytettävissä olevilla suorituskyvyillä kyetä ”*mahdollisimman hyvin tukemaan kokonaisoperaation tavoitteiden saavuttamista*.” Palokankaan mukaan ”*tietoverkko-operaatiot tulisi suunnitella mahdollisimman korkealla tasolla, sillä käytettävät suorituskyvyt ovat rajallisia ja niiden käytön painopiste on strategis-operatiivisten tavoitteiden ja informaatiovaikutusten saavuttamisessa*.”³⁹³

Kirjoituksesta on tehtävissä samankaltaisia havaintoja aiemmin käsiteltyjen Rantapelkosen ja Virtasen kirjoitusten kanssa, jossa painotettiin informaatio-operaatioiden suunnittelua kiinteänä osana muita operaatioita. Erotuksena kuitenkin oli, että Palokangas korosti kyberoperaatioiden suunnittelua mahdollisimman korkealla tasolla, kun taas Rantapelkonen ja Virtanen painottivat informaatio-operaatioiden suunnittelua yhtymätasolla.

Vuonna 2013 julkaistiin Suomen ensimmäinen kyberturvallisuusstrategia. Strategiassa esiteltiin muun muassa kymmenen strategista linjausta, joiden mukaisesti kansallista kyberturvallisuutta kehitetään. Puolustusvoimien osalta strategia linjaa muun muassa, että ”*Sotilaallinen kyberpuolustuskyky muodostuu tiedustelun, vaikuttamisen ja suojautumisen suorituskyvyistä*” sekä antaa vaatimuksen, että Puolustusvoimat suojaa omat järjestelmänsä kyberuhkilta. Strategia myös linjaa, että kyberpuolustusta tulee harjoitella ja kehittää yhdessä keskeisten viranomaisten, järjestöjen ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa kansallisesti ja kansainvälisesti.³⁹⁴

Kyberturvallisuusstrategian julkaisun kanssa samana vuonna eversti evp. Martti Lehto kirjoitti artikkelissaan ”*Kybermaailman määrittelyä*” kyberuhkien koostuvan kyberaktivismista, kyberrikollisuudesta, kybervakoilusta, kyberterrorismista ja kybersodankäynnistä. Määritelmä oli sama, joka mainittiin kyberturvallisuusstrategiassa.

Lehto jakaa kybersodankäynnin tarkemmin strategiseen kybersodankäyntiin, taktis-operatiiviseen kybersodankäyntiin ja kybersodankäyntiin sotaa alemmissa kriiseissä. Tämä poikkeaa Palokankaan esittämästä ajatuksesta, että tietoverkko-operaatiot tulisi suunnitella mahdollisimman korkealla tasolla. Lehto kuitenkin liitti Palokankaan, Rantapelkosen ja Virtasen tavoin kyberoperaatiot kiinteäksi osaksi muita operaatioita ja kirjoitti, että ”*kyberoperaatiot eivät ole*

³⁹³ Palokangas (2011), s. 58.

³⁹⁴ Turvallisuuskomitean sihteeristö: *Suoman kyberturvallisuusstrategia*, Valtioneuvoston periaatepäätös 24.1.2013, s. 8.

*kokonaan itsenäisiä muusta sodankäynnistä erillään olevia operaatioita, vaan kiinteä osa kokonaisoperaatiota.*³⁹⁵

Lehdon artikkelin pääpaino oli otsikon mukaisesti kybersodankäynnin määrittelyssä. Lehdon lisäksi vuonna 2013 julkaistiin muitakin kybersodankäyntiä käsitteleviä artikkeleita. Kybersodankäynnin sotilaallisten suorituskykyjen tai kybersodankäynnin kansallista operaatiotaitoa ja taktiikkaa artikkeleissa ei kuitenkaan juurikaan käsitelty.

Poikkeuksen tähän teki yleisesikuntaupseerikurssin opiskelijoista koostuva kirjoittajaryhmä, joka julkaisi kaksiosaisen artikkelin ”*Sotilaalliset kybersuorituskyvyt*”. Kirjoittajat toteavatkin, että ”*kokonaisuudessaan Suomen kyberturvallisuusstrategian henki on enemmän liikkeenjohdon strategiaa kuin sotataidollinen lähestyminen voimavarojen käytöstä halutun loppuasetelman saavuttamiseksi.*³⁹⁶

Kirjoittajat tarkastelivat kyberpuolustuksen kehittämisvaihtoehtoja kyberpuolustuksen eri osatekijöiden kautta, joiksi mainitaan kyberturvallisuusstrategiaa mukaillen suojaaminen, tiedustelu, vaikuttaminen, osaaminen ja yhteistoiminta. Kirjoittajat ottavat myös edellisten artikkeleiden tapaan kantaa, kuinka ”*kyberulottuvuudessa vaikuttaminen ei ole erillinen suorituskyky vaan se on osa puolustusvoimien vaikuttamista*” ja kuinka ”*kyberoperaatiot ovat osa taktisen tason operointia ja maalittamisprosessia*”.³⁹⁷

Kuten luvussa kaksi todettiin, Ukrainan vuoden 2014 tapahtumat nostivat pinnalle hybridisodankäynnin käsitteen. Puolustusvoimien operaatiopäällikkönä tuolloin toiminut kenraaliluutnantti Mika Peltonen kirjoitti Kylkiraudan sotataitoa käsittelevässä teemanumerossa vuonna 2015 Ukrainan kriisin nostamia sotataidollisia kysymyksiä. Peltosen mukaan keskeinen haaste sotilaallisesta näkökulmasta on siinä, ”*miten voidaan varautua ja määrittää sotilaallisia päämääriä, kun on varauduttava laajamittaisen hyökkäyksen torjunnan lisäksi monimuotoisten hybridiuhkien torjuntaan.*” Edelleen Peltosen mukaan hybridiuhkien liiallinen painottaminen olisi ”*merkittävä virhe*” ja sotaan ei voi varautua ”*kuvittelemalla sen olevan vain Ukrainan kaltaista ’kevyttä sotaa’.*”³⁹⁸

³⁹⁵ Lehto, Martti: Kybermaailman määrittelyä. *Sotilasaikakausilehti* 12/2013, s. 12, 14.

³⁹⁶ Huovinen, Petri, Anssi Kärkkäinen, Mikko Lehto, Lauri Noronen, Kimmo Piispa & Ville Viita: Sotilaalliset kybersuorituskyvyt – Näkökulmia suorituskyvyn kehittämiseen. *Sotilasaikakausilehti* 2/2014, s. 17.

³⁹⁷ Huovinen, Kärkkäinen, Lehto, Noronen, Piispa & Viita (2014), s. 18, 21.

³⁹⁸ Peltonen, Mika: Sodankäynti tänään – mitä voisimme tehdä toisin? *Kylkirauta* 2/2015, s. 15.

Myös hetkeksi laantunut keskustelu informaatioidankäynnistä nousi jälleen osaksi kirjoitetta. Samassa Kylkiraudan sotataidon teemanumeron pääkirjoituksessa eversti Mika Kalliomaa kirjoitti, että ”*Informaatioidankäynti on kokenut uuden tulemisen.*” Myös Kalliomaa toteaa jo aiemmin informaatioidankäyntiä käsittelevissä kirjoituksissa esille nostetun asian, että sinällään asia ei ole uusi. Kalliomaan mukaan vaikuttamiskeinojen ja -mahdollisuuksien lisääntyessä ja monipuolistuessa, on informaatioidankäynti ”*noussut entistä tärkeämmäksi osaksi sotataitoa.*”³⁹⁹

Myös Peltonen totesi, että informaatio-operaatiota eivät ole uusi asia, mutta toteaa niiden merkityksen kasvaneen teknologian kehityksen myötä. Peltonen mukaan ”*Informaatiolla, oli se sitten tietoa tai tarua, on merkittävä osuus päätöksenteossa, johtamisessa ja operaatioiden toimeenpanossa. Se ei saisi olla vain näkökulma, vaan informaation hyödyntäminen ja jatkuva varmentaminen pitää olla harjoiteltu perustaito, eikä keinovalikoima saa poiketa merkittävästi vastustajan käyttämistä keinoista. Jossain tapauksessa kyber voi siis olla jopa veretön vaihtoehto kriisin ratkaisemiseksi.*”⁴⁰⁰

Samassa Kylkiraudan numerossa Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitoksella sotilasprofessorina työskennellyt everstiluutnantti Jari Rantapelkonen pohti tulevaisuuden sotataitoa ja siihen vaikuttavia trendejä. Rantapelkonen käsittelee artikkelissaan pääsääntöisesti teknologian vaikutuksia sekä mainitsee, että trendejä voisi mainita muitakin, ”*kuten viestinnän muutos, joka eittämättä tulee asettumaan entistä lähemmäksi sotataidon ydintä.*” Keskeisin kysymys Rantapelkonen mukaan kuitenkin on, ”*miten tässä kehityksessä kyetään ottamaan huomioon omat erityispiirteemme, kuten maasto, olosuhteet ja ihminen ja kehittämään omaperäistä operaatiotaitoa ja taktiikkaa.*”⁴⁰¹

Majuri Tero Palokangas kirjoitti yhdessä sotatieteiden tohtori Saara Jantusen kanssa vuonna 2015 Sotilasaikakausilehden kirjoittama artikkeli informaatioajan operoinnista. Kirjoittajien mukaan Venäjän toimintaa Ukrainassa ei voida pitää minään uutena sodankäynnin vallankumouksena, vaan ”*osittain unholaan painuneiden kokonaisvaltaisten operaatioiden paluuna juhlapuheiden sijasta myös käytännön toiminnan keskiöön.*” Kirjoittajat eivät puhu suoraan opeista Suomella, vaan yleisesti ”*länsimaille*”. Joka tapauksessa keskeisenä johtopäätöksenä kirjoittajat esittävät, että ”*jos informaatiovaikuttamisen merkitystä ei ymmärretä, ei samalla*

³⁹⁹ Kalliomaa, Mika: Sotataito kadettiupseerien osaamisen ytimessä. *Kylkirauta* 2/2015, s. 1.

⁴⁰⁰ Peltonen (2015), s. 16–17.

⁴⁰¹ Rantapelkonen, Jari: Tulevaisuuden sotataito. *Kylkirauta* 2/2015, s. 37.

*jatkossa ole mahdollista kyetä tunnistamaan sitä harmaata vaihetta, jonka aikana olisi viimeistään kyettävä tehostamaan omaa valmiutta ja toimimaan aktiivisesti.”*⁴⁰²

Kirjoittajien mukaan länsimaissa tulisi tarkastella, millainen on sodan ja taisteluiden suhde nykypäivänä. Kirjoittajat perustelevat tätä argumentoimalla, että mikäli ”*varaudumme vain sotiin ja määrittelemme nekin vain perinteisten, menneiden sotien taistelutoiminnan perusteella, olemme vaarassa hävitä eri ulottuvuuksissa jo osin normaalioloissa käytävät taistelut.*”⁴⁰³

Normaaliolojen teemaan liittyi myös kapteeni Maria Keinosen⁴⁰⁴ vuoden 2017 artikkeli ”*Kyberkukkulan kuningas*”, jossa hän käsitteli kyberhyökkäyksiä Georgian ja Ukrainan sodassa, mutta myös Suomeen kohdistuvia hyökkäyksiä normaaliaikana ja Suomen mahdollisuuksia puolustautua näiltä. Kirjoittajan mukaan emme saisi jäädä vain ”*reagoivaksi osapuoleksi kybersodankäynnissä*” vaan ”*tulee meidän kehittää aktiivisesti omia kyberpuolustuskykyjämme.*” Edelleen Keinosen mukaan kyberpuolustuksen tulee nivoutua yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen. Keinonen ei liitä kyberpuolustusta kirjoituksessaan mihinkään organisaation tasoon, kuten aiemmissa informaatiopuolustusta käsittelevissä artikkeleissa tehtiin, vaan tyytyy toteamaan toiminnan olevan vielä hyvin nuorta ja käytäntöjen vasta syntymässä.⁴⁰⁵

Huomionarvoista Palokankaan, Jantunen ja Keinosen artikkeleissa on kuitenkin painotus normaaliajan käsittelyyn. Tämä liittyi Ukrainan sodan havaintoihin, joissa operaatiot toteutettiin sodan ja rauhan välimaastossa. Kuten vuoden 2017 selonteossa mainittiin, turvallisuusympäristön muutos aiheutti vaatimuksen korkeammasta valmiudesta sekä jatkuvaa toimintaympäristön seurantaa, jolla mahdollistetaan oikea-aikaisten toimenpiteiden käynnistäminen.⁴⁰⁶ Informaatio- ja kybersodankäynnistä käytävä keskustelu osoitti operaatiotaidon ja taktiikan keskustelun osittaisesta siirtymisestä perinteisistä maa-, meri- ja ilmatoimintaympäristöistä informaatio- ja kyberulottuvuuteen. Samalla keskusteluun nousi yhä keskeisemmäksi muun yhteiskunnan huomioiminen sekä toiminta jo osin normaalioloissa.

⁴⁰² Jantunen, Saara & Tero Palokangas: Informaatioajan operointi edellyttää kaikkien toimintaympäristöjen hallintaa. *Sotilasaikakausilehti 1/2015*, s. 9, 13.

⁴⁰³ Jantunen & Palokangas (2015), s. 15.

⁴⁰⁴ Maria Keinonen oli aloittanut kybertoimintaa Jyväskylän yliopistossa vuonna 2016. Myöhemmin hän aloitti laatimaan aiheesta väitöskirjaa. Maanpuolustuskorkeakoulu: Sotataidon ytimessä podcast osa 02 Kyber. [<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/182814/02%20Kyber.pdf?sequence=4&isAllowed=y>]

⁴⁰⁵ Keinonen, Maria: Kyberkukkulan kuningas. *Sotilasaikakausilehti 3/2017*, s. 20.

⁴⁰⁶ Valtioneuvosto (2017), s. 18.

4.3 Kärkiajattelulla strategisen iskun torjuntaan

Vuoden 1997 selonteon mukaisesti puolustusjärjestelmän valmiutta ja reagointikykyä tuli parantaa. Voimavarat tuli siirtää erityisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn kehittämiseen.⁴⁰⁷ Luvussa kaksi tuotiin ilmi, miten tuohon aikaan aloitettiin maavoimissakin kehittämään tietoyhteiskunnan teknisesti korkeatasoisia ja hyvän liikkuvuuden omaavia joukkoja. Heikki Tilander toi vuoden 1999 puheessaan esille valmiusyhtymääjattelun olevan uutta maavoimissa ja vertaa asiaa meri- ja ilmavoimiin, joiden joukko-osastot ”*ovat aina olleet luonteeltaan valmiusyhtymiä.*” Tilanderin mukaan ”*muuttuvassa maailmantilanteessa ja erityisesti sotilaallisesti jännittyneinä aikoina maavoimien valmiusyhtymät luovat meille uudenlaista valmiutta ja ennaltaehkäisykykyä.*”⁴⁰⁸

Alueellinen puolustus periaatteena ja alueellinen puolustus rakenteena vastasi Tilanderin mukaan yleisperiaatteiltaan tulevaisuuden uhkiin, mutta nostaa esille, että ”*reagointikykyämme on kuitenkin selvästi parannettava.*”⁴⁰⁹ Arto Nokkalan mukaan tämän kärkiajattelun yksi selvimpiä ilmauksia oli tuohon aikaan käyty taisteluhelikopterikeskustelu. Taisteluhelikopterikeskustelu ilmeni myös tämän tutkimuksen aineistossa.

Tarve helikoptereiden hankkimiselle oltiin tuotu esille jo *Tietoyhteiskunnan maavoimat* -julkaisussa, jossa todettiin maavoimien tarvitsevan kyvyn reagoida nopeasti vihollisen erikoisjoukkotoimintaan. Julkaisun mukaan ”*Tähän antaa mahdollisuudet vain helikopteri, jolla on sotilaiden siirtokyky, tulivoimainen aseistus ja pimeätoimintakyky.*”⁴¹⁰ Muun muassa Sotilasaikakausilehden vuoden 1997 syyskuun pääkirjoituksessa everstiluutnantti Pekka Kouri kirjoitti sodankäynnin kuvan muuttuvan ”*yhä rajummin*”. Kirjoituksessa mainittiin nykypäivän sodankuvassa olevan tyypillistä ilmoitse tapahtuvat nopeat erikoisjoukkojen iskut, joiden ”*torjuntaan ei maateitse ehditä.*”⁴¹¹

Jo ennen vuoden 1997 selontekoa oli maavoimaesikunnassa aloitettu keskustelu ja esiselvitystyön valmistelu helikoptereiden hankinnasta. Apulaismaavoimapäällikkönä toimineen Heikki Tilanderin mukaan, ei puolustusvoimilla tuolloin ollut helikopteridoktriinia, joka olisi määrittänyt mitä suorituskykyä helikoptereilla haluttiin lisätä. Esimerkeiksi tuolloin pohdituista

⁴⁰⁷ Valtioneuvosto (1997), s. 78.

⁴⁰⁸ Tilander (1999), s. 9–10.

⁴⁰⁹ Sama.

⁴¹⁰ Sivula (1995), s. 14.

⁴¹¹ Kouri, Pekka: Hevosesta helikopteriin. *Sotilasaikakausilehti* 9/1997, s. 7.

kysymyksistä Tilander mainitsee, ”*Tarvittiinko kuljetuskykyä vai tulivoimaa?*” sekä ”*Oliko tavoiteltava käyttömahdollisuuksia taistelualueella vai pelkästään sen ulkopuolella?*”⁴¹²

Maavoimaesikunnan keväällä 1997 käynnistetyn esiselvitystyön perusteella, helikoptereiden vaarallisimmaksi uhkaajaksi koettiin toinen helikopteri. Tämän perusteella nähtiin tarve hankkia kuljetushelikoptereiden lisäksi niitä tukevia saattohelikoptereita⁴¹³. Puolustusministeriön tilaaman ja selvitysmies Keijo Suilan laatiman helikopterihankkeen selvityksen mukaan koptereiden käyttötarkoituksen määrittäminen muodostui vaikeaksi tehtäväksi, sillä selonteon kirjaus helikoptereiden kiinteästä yhteydestä valmiusyhtymiin oli vielä ideatasolla.⁴¹⁴

Selvityksen mukaan helikopterihanke oli Suomessa kroonisesti negatiivisessa valossa. Tarve tuotiin vuoden 1997 selonteossa esille, mutta uutta konseptia, käyttötarkoitusta ja -tapaa ei selvityksen mukaan oltu tuossa vaiheessa määritetty riittävän selkeästi. Tämä aiheutti julkisen repostelun aiheesta, johon myös puolustusvoimien edustajat osallistuivat ristiriitaisin lausunoin.⁴¹⁵ Tuohon aikaan Sotilasaikakausilehdessäkin kirjoitettiin useita artikkeleita helikoptereista. Osa artikkeleista kuitenkin koski pelkästään esimerkiksi ulkomaisia kokemuksia tai eri helikopterimallien suorituskykyjä. Tässä tutkimuksessa ei ole tarpeen käsitellä näitä kaikkia artikkeleita. Mielenkiinnon kohteena on se, miten helikoptereiden nähtiin vaikuttavan suomalaisen operaatiotaitoon ja taktiikkaan.

Tämän tutkimuksen aineistossa näkyvin kirjoittaja helikoptereiden taktiikasta oli puolustusvoimien helikopteriprojektissakin toiminut majuri Jouni Laari⁴¹⁶. Jo selonteon kanssa samana vuonna julkaistiin Sotilasaikakausilehdessä neljä Laarin kirjoittamaa artikkelia helikoptereista. Laari pohjaa kirjoituksensa ajatukseen ilmamekanisoiduista joukoista, joita tarvitaan tulevaisuuden taistelulentäällä. Laarin mukaan ”*Tulevaisuuden sota koostuu sarjasta syvällä vastustajan selustassa tapahtuvia ilmamekanisoitujen yhtymien operaatioita.*”⁴¹⁷

⁴¹² Tilander, Heikki: *Sotilaan vuosikymmenet – Muistikuvia noottikriisin ajasta EU-Suomeen*, Kustannus Oy Suomen Mies, Jyväskylä 2006, s. 227.

⁴¹³ Jyri Raitasalon mukaan taisteluhelikoptereista käytettiin ”*poliittisesti korrektimpaa*” nimitystä saattokopterit. Heikki Tilanderin mukaan ”*saattohelikopteri*” nimitystä käytettiin niiden tehtävän sekä kansainvälisen terminologian mukaisesti. Puolustusvoimia myös syytettiin mediassa, että saattohelikopteri nimityksellä yritetään ”*sumuttaa*”. Tämä ei kuitenkaan ollut Tilanderin mukaan tarkoitus. Raitasalo (2008), s. 178. Tilander (2006), s. 231.

⁴¹⁴ Puolustusministeriö: *Suomen helikopterihanke – Selvitysmies Keijo Suilan raportti NH90-hankinnasta 1998-2008*, Picaset Oy, Helsinki, 2008, s. 3.

⁴¹⁵ Puolustusministeriö (2008), s. 11.

⁴¹⁶ Ala-Sankila, Jorma & Jouni Laari: Helikoptereilla lisätehoa maavoimien taisteluun. *Sotilasaikakausilehti 5/1999a*, s. 55.

⁴¹⁷ Laari, Jouni: Ilmataisteluhelikopteri on pienen maan tehokkain tulevaisuuden vaihtoehto. *Sotilasaikakausilehti 4/1997*, s. 8.

Laarin mukaan tällainen ”ilmamekanisoitu joukko on tulevaisuudessa Sun Tzun kuvailema taistelun ratkaiseva epätavanomainen joukko”, jonka torjuntaan tarvitaan vastaavanlainen epätavanomainen joukko. Laarin mukaan ”Sellainen saadaan aikaan käyttämällä ilmataisteluun erikoistuneita helikoptereita aktiivisen hyökkäävästi hävittäjätorjunnan tapaan. Silloin kyetään ylivoimaiseltakin vastustajalta tempaamaan aloite, aiheuttamaan sille riittävät, toiminnan keskeyttävät tappiot sekä siten estämään ilmamekanisoituja muodostelmia toimimasta vapaasti.”⁴¹⁸

Aineistossa keskusteluun helikoptereiden taktiikasta osallistuivat lisäksi ilmatorjunnan entinen tarkasta eversti Ahti Lappi sekä Maanpuolustuskorkeakoululla tutkijana toiminut everstiluutnantti Kyösti Halonen. Lappi ja Halonen esittävät poikkeavia näkemyksiä helikoptereiden käytöstä torjuntatehtäviin. Halonen totesi omassa kirjoituksessaan, että ”Suomalaiseen puolustukselliseen taktiikkaan kuuluu oleellisena osana tärkeinä pidettyjen maastonkohtien pitäminen ja niiden haltuun ottaminen vastahyökkäyksillä. Ainakin näin maalaisjärjellä ajatellen se olisi kovin vaikeaa helikoptereilla.”⁴¹⁹

Ahti Lappi argumentoi sen puolesta, että esimerkiksi Persianlahden sodassa USA:n johtama liittokunta hankki ensin absoluuttisen ilmanherruuden ja vasta sen jälkeen käytti helikoptereita ”taitavasti ja harkitusti”. Lappin mukaan Persianlahden sodassa ”Olosuhteet suosivat teknisen ylivoiman hyödyntämistä laajassa mitassa. Amerikkalaiset ovat kuitenkin itsekkin todenneet, että samanlaista sotaa ei käydä Euroopassa, eikä varsinkaan Suomessa.”⁴²⁰ Lappi kirjoitti 1990-luvulla ja 2000-luvun taitteessa useammankin artikkelin ilmapuolustuksesta, joka voidaan liittää hänen tehtävänsä ilmatorjunnan tarkastajana⁴²¹.

Taisteluhelikopterit putosivat parlamentaarisen prosessin tuloksena pois hankintalistalta vuoden 1998 ensimmäisen lisätalousarvion perusteella. Tätä ennen oli käyty tiedotusvälineissä ja eduskunnan lähetekeskusteluissa vilkas ja pitkäkestoinen keskustelu, jossa etenkin

⁴¹⁸ Laari (1997), s. 12.

⁴¹⁹ Halonen, Kyösti: Helikoptereita – Hämmästyttää, kummastuttaa... *Sotilasaikakausilehti* 11/1999, s. 30.

⁴²⁰ Lappi, Ahti: Helikopterit ja lennokit – Maavoimien lentojoukkojen käyttömahdollisuudet. *Sotilasaikakausilehti* 1/1998, s. 15.

⁴²¹ Esimerkiksi aiemmin mainittu vuoden 1999 artikkelissa Lappi korosti, että ilmavoimien voimasuhdelaskelmissa pitää ”ottaa puolustajan ilmatorjunta mukaan voimasuhdelaskelmiin, sillä hyökkääjän on lamauttava myös se, jotta se saavuttaisi ilmanherruuden.” Lisäksi vuonna 1995 Lappi kirjoitti, että ”Ilmapuolustus ei ole vain Hornetien liittoa taivaalla. Se on myös ilmatorjuntaa ja ilmasuojelua.” Yhteensä Lappi kirjoitti tarkasteltavana ajankohtana viisi artikkelia, joissa käsiteltiin tai ainakin sivuttiin ilmatorjunnan suomalaista taktiikkaa. Lappi, Ahti: Ilmapuolustuksen sotaoppi – Lyhyt mutta kattava oppimäärä, *Sotilasaikakausilehti* 5/1995b; Lappi, Ahti: Ilma- ja avaruusmahti sodassa, *Sotilasaikakausilehti* 10/1997; Lappi, Ahti: Helikopterit ja lennokit – Maavoimien lentojoukkojen käyttömahdollisuudet, *Sotilasaikakausilehti* 1/1998; Lappi, Ahti: Puolustusdoktriinin analyysiä – Miekka ja kilpi, *Sotilasaikakausilehti* 3/1999; Lappi, Ahti: Ilmasodan vallankumous, *Sotilasaikakausilehti* 1/2014.

taisteluhelikopterit joutuivat vastatuuleen.⁴²² Heikki Tilanderin mukaan vuonna 1998 pidettiin puolustusministeriössä neuvonpito, jossa sovittiin tiedottamisen periaatteista. Periaatteiden mukaisesti pidättäydyttäisiin puhumasta taisteluhelikoptereista ja päätöksen negatiivisista vaikutteista. Puolustusvoimissa keskityttiin kuljetushelikoptereiden hankintaan, mutta lähdettiin siitä, että tulevaisuudessa olisi järjestelmä, joka sisältäisi myös taisteluhelikopterit. Tuolloin puolustusvoimien komentajana toiminut kenraali Gustav Hägglund totesi usein julkisuudessa, että taisteluhelikopteripäätös pitää tuoda paremmin valmisteltuna eduskuntaan.⁴²³

Puolustusvoimien uusi pitkän tähtäimen suunnittelu oli käynnistynyt vuonna 1998. Tilanderin mukaan yhtenä keskeisenä kysymyksenä oli tuolloin taistelupanssarivaunujen ja helikoptereiden keskinäinen suhde kehittämissuunnitelmassa. Edelleen Tilanderin mukaan Maavoimaesikunnassa ei kuitenkaan nähty saattohelikoptereita ja taistelupanssarivaunuja toisiansa poissulkevinä.⁴²⁴

Edellä mainitut seikat kuitenkin vaikuttivat myös tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevaan operaatiotaidon ja taktiikan keskusteluun. Laari kirjoitti vuonna 1999 yhdessä Utin jääkäriyrykmentin komentajana tuolloin toimineen everstiluutnantti Jorma Ala-Sankilan kanssa kaksiosaisen artikkelin. Kirjoittajien mukaan helikopteri on vakiinnuttanut asemansa taistelukentällä maavoimien toiminnan osana. Tämä oli kirjoittajien mukaan seurausta tekniikan kehitymisestä ja asevoimien supistamisista, joista on seurannut ”*voimakas tarve panostaa liikkuvuuteen sekä voiman projisointikykyyn.*” Taisteluhelikoptereiden ja taistelupanssarivaunujen suhteeseen liittyen kirjoittajat toteavat, että ”*Monet upseerit ennustavat lisäksi, että taisteluhelikopteri syrjäyttää ainakin osittain panssarivaunun vielä seuraavan kymmenen vuoden kuluessa.*”⁴²⁵

Ala-Sankilan ja Laarin kirjoituksessa hahmoteltiin ”*ilmarynnäkövalmiuspataljoonaa*”, johon tulisi kirjoittajien mukaan kuulua ”*tilausvaltuuksiin jo hyväksytyt kuljetushelikopterit, tulevaisuudessa myös taisteluhelikopterit sekä vielä ilmarynnäköpataljoona.*” Visioidun kaltaista joukkoa verrattiin ”*perinteiseen mekanisoituun yhtymään*”. Kirjoittajien mukaan ”*Varusmiesten lisäksi koulutus- ja valmiusjärjestelmää voitaisiin ylläpitää sopimussotilaiden avulla. Joukko-osasto olisi tällaisessa mallissa käytännössä pääosin valmiiksi sodan ajan kokoonpanossa ja siten todellinen valmiusyhtymä.*” Tämän lisäksi helikoptereita perusteltiin, että niillä on myös ”*pehmeä ja puolipehmeä puoli*” eli ne ovat ”*automaattisesti tärkeä osa*

⁴²² Puolustusministeriö (2008), s. 3.

⁴²³ Tilander (2006), s. 242–243.

⁴²⁴ Tilander, Heikki (2006), s. 249.

⁴²⁵ Ala-Sankila & Laari (1999a), s. 55.

valtakunnallista pelastuspalvelujärjestelmää” sekä ”erityisen soveltuvia helikopterit ovat kriisinhallintatehtäviin”. Kirjoittajat päättävät, että ”Näin tarjoutuu myös mahdollisuus kehittää koko toiminta-ajatusta ja omintakeista suomalaista operaatiotaitoa ja taktiikkaa.”⁴²⁶

1999 vuoden lopussa julkaistiin vielä Laarin ja tuolloin Suomen apulaissotilasasiamiehenä Ruotsissa⁴²⁷ toimineen majuri Pekka Toverin kaksiosainen artikkeli *Helikopteri vai panssarivaunu*. Myös tässä artikkelissa kirjoitettiin helikopterijoukkojen lisäävän *”liikkuvuutensa ja ulottuvuutensa ansiosta merkittävästi maavoimien joustavuutta sotaa alemman asteisissa kriiseissä”* sekä helikoptereiden kykyä *”tukea rauhan aikaista yhteiskuntaa sodan kynnystä ylittämättömissä kriiseissä ja käydä myös perinteistä laajamittaista sotaa.”* Kirjoittajien mukaan *”Kaikki sotilaallisesti merkittävien maiden asevoimat ovatkin tunnustaneet uskonsa helikoptereiden lisääntyneeseen merkitykseen.”⁴²⁸*

Artikkelin toisessa osassa kirjoittajat hahmottelevat erityyppisiä joukkoja, jotka olisivat käytettävissä eri valmiusasteiden mukaan. Hahmotelman mukaan nämä koostuisivat *”välittömän valmiuden joukoista”, ”operatiivisista joukoista”, ”nopean toiminnan joukoista” ja ”reservistä”*. Joukot olisivat yhdistelmä helikoptereita ja mekanisoituja joukkoja. Kirjoittajien mukaan *”Ratsuväen taisteluteho perustui kevyen ja raskaan ratsuväen yhdistettyyn voimaan. Nyt 2000-luvulla saavutetaan paras teho yhdistämällä kevyempien ja siten myös liikkuvampien helikopterijoukkojen sekä raskaiden, mutta hyvän suojan ja iskukyvyn omaavien mekanisoitujen joukkojen vaikutus.”* Alla esitetyssä kuvassa on esiteltyä kirjoittajien hahmottelevat joukkojen käyttöperiaatteet.⁴²⁹

⁴²⁶ Ala-Sankila, Jorma & Jouni Laari: Kaikkien kriisimallien keskitetyt helikopterijoukot. *Sotilasaikakausilehti 6-7/1999b*, s. 23–27.

⁴²⁷ Ensimmäiset keskustelut Ruotsin kanssa toteutettavasta yhteisestä helikopterihankkeesta käytiin 1998. Myöhemmin vielä Norja ja Tanska liittyivät yhteispohjoismaiseen helikopterihankkeeseen. Storgårds, Karl-Gustav & Harri Luoma: Yhteispohjoismainen helikopterihanke – Mahdollisuus vai painajainen. *Sotilasaikakausilehti 4/2001*, s. 52.

⁴²⁸ Toveri, Pekka & Jouni Laari: Helikopteri vai panssarivaunu. *Sotilasaikakausilehti 11/1999a*, s. 26.

⁴²⁹ Toveri, Pekka & Jouni Laari: Helikopteri vai panssarivaunu – Tulevaisuus on vaikutuksen yhdistämistä. *Sotilasaikakausilehti 12/1999b*, s. 29–32.

ESIMERKKI JOUKKOJEN RÄÄTÄLÖINNISTÄ VALMIUDEN
JA KÄYTETTÄVYYDEN MUKAAN

A. Kansainvälinen kriisinhallinta

1. Väliittömän toiminnan helikopterijoukoilla otetaan nopeasti haltuun oman jatkotoiminnan kannalta tärkeimmät kohteet ja estetään osapuolten suunnitelmallinen toiminta, tarvittaessa tuhoamalla ilmarynnäkköjoukoilla ja taisteluhelikoptereilla osapuolten toiminnan kannalta kriittiset kohteet.
2. Tilanne vakautetaan operatiivisten joukkojen raskaista mekanisoiduista joukoista ja nopean toiminnan joukkojen kevyesti panssaroiduista joukoista räätälöidyillä mekanisoiduilla joukoilla. Helikopterijoukoilla jatketaan levittäytymistä operatioalueelle ja näytetään voimaa sekä tuetaan mekanisoituja joukkoa tiedustelussa, valvonnassa, kuljetuksissa ja tulituksessa.
3. Uhkataso laskettua vähennetään joukkojen määrää ja hallitaan tilannetta väliittömän toiminnan helikopterijoukoilla ja nopean toiminnan kevyillä mekanisoiduilla joukoilla. Helikopterijoukoista, supistetuista mekanisoiduista joukoista ja osasta nopean toiminnan joukkoja muodostetaan reservi.

B. Laajamittainen hyökkäys

1. Väliittömän toiminnan helikopterijoukoilla otetaan nopeasti haltuun oman jatkotoiminnan kannalta tärkeimmät kohteet ja estetään vastustajan suunnitelmallinen toiminta tuhoamalla ilmarynnäkköjoukoilla ja taisteluhelikoptereilla sen toiminnan kannalta kriittiset kohteet ja joukot. Nopean toiminnan joukot tukevat ilmakuljetteisia joukkoja ottamalla nopeasti vastuun pitämistehävistä ja vapauttamalla ilmakuljetteiset joukot uusiin tehtäviin.
2. Operatiiviset, raskaasti mekanisoidut joukot toimivat maaportaan kärkenä, jonka tehtävänä on tuhota vastustajan sirpaloidut joukot, helikopterijoukot tuhoavat tai sitovat taisteluun vastustajan tärkeimmät operatiiviset reservit. Operatiivisissa vastahyökkäyksissä helikopterijoukot mahdollistavat maajoukon syvät iskut ottamalla etukäteen haltuun avainmaastoja, tuhoamalla vastustajan keskeisiä kohteita ja suojaamalla hyökkäävän joukon sivustoja.
3. Nopean toiminnan kevyet mekanisoidut joukot varmistavat selusta-alueet ja sivustat yhteistoiminnassa helikopterijoukkojen kanssa.
4. Kriisin pitkittyessä mobilisoidaan moottoroituja joukkoja.

Kuva 4: Helikopterit ja mekanisoidut joukot kansainvälisen kriisinhallinnan ja laajamittaisen hyökkäyksen torjunnassa.⁴³⁰

Vuoden 2001 selonteko ei tuonut muutosta taisteluhelikoptereiden hankintaan. Selonteon mukaisesti taisteluhelikoptereita tutkitaan vielä uudelleen tutkimuksessa, jonka tuli antaa perusteet vuoden 2004 selontekoon. Kuljetushelikoptereiden osalta todettiin, että yksiköitä ”käytetään valmiusyhtymien toimintaan liittyen.”⁴³¹

Päätös aiheutti aineiston perusteella keskustelua minkälaista taktiikkaa valmiusyhtymät voivat toteuttaa pelkillä kuljetushelikoptereilla. Pääesikunnan ilmailuosastolla toiminut everstiluutnantti Kari Hokka kirjoitti Sotilasaikakausilehteen vuonna 2002 artikkelin kuljetushelikopterijärjestelmän kehittämisestä. Hokka esittää oletettavasti yleisesti keskusteluissa olleita kysymyksiä, kuten ”Millaisissa olosuhteissa ja millaisiin tilanteisiin voidaan vain kevyesti aseistettu jalkaväikyksikkö viedä?”, ”Mikä on yksikön suorituskyky ilman ajoneuvojaan ja raskasta

⁴³⁰ Toveri & Laari (1999b), s. 30.

⁴³¹ Valtioneuvosto (2001), s. 49, 52.

aseistusta?” sekä ”Pystytäänkö vain ’häirintä’ -aseilla varustetuilla kuljetushelikoptereilla ilman tulitukea hakemaan vaikeuksiin joutunut jalkaväkiyksikkö pois taistelusta?”⁴³²

Hokan mukaan ”*Helikopterijärjestelmän kehittäjälle ratkaisu edellä mainittuihin kysymyksiin on liiankin selvä – taisteluhelikopteri.*” Hokka tuo kirjoituksensa lopuksi esille vielä ajatuksen erillisestä joukosta, joka toimisi nimenomaan helikoptereiden kanssa. Hokka mainitsee, että ”*Erillinen helikopterikuljetuspalvelu ei vielä tuo valmiusyhtymien taisteluun suurta lisäarvoa, kun muistetaan, että komppanioiden ja pataljoonien on jätettävä ajoneuvonsa ja raskas aseistus lähtöalueelle. ... Olisi luonnollista kehittää myös toimintakykyinen nopean toiminnan joukko, joka on erikoistunut toimimaan nimenomaan helikoptereiden kanssa.*” Osin varmasti aiheesta käydyn keskustelun vuoksi Hokka kuitenkin korostaa artikkelin lopuksi, että ”*Orgaaninen jalkaväki- tai erikoisjoukkoyksikön luominen ei millään tavalla vähennä tai estä valmiusyhtymien osien kuljettamista helikoptereilla.*”⁴³³

Huomionarvoista on, että helikoptereihin liittyvässä kirjoittelussa ei juurikaan käsitelty valmiusyhtymien taktiikkaa. Raitasalon mukaan valmiusprikaatit toimivatkin eräänlaisena välittäjänä, kun modernin sodankäynnin suorituskykyjen mukaiset kuljetushelikopterit integroitiin osaksi Suomen aluepuolustusjärjestelmää. Raitasalo liittää kuljetushelikoptereiden hankinnan osaksi aluepuolustusdiskurssia, sillä näitä perusteltiin vuoden 1997 selonteossa nimenomaan valmiusyhtymien uskottavan suorituskyvyn rakentamiseksi. Edelleen Raitasalon mukaan kuljetushelikopterit ovat liitettävissä myös kriisinhallintasodan ja YETT-sodan diskursseihin. Tähän vaikutti etenkin taisteluhelikoptereiden hankkimatta jättäminen, jolloin kuljetushelikopterit itsessään eivät kustannushyöty suhteessa tuottaneet merkittävää lisäarvoa.⁴³⁴ Aineiston havainnot tukevat Raitasalon havaintoja. Helikoptereiden taktiikasta keskusteltiin ensisijaisesti aluepuolustukseen liittyvästä taktiikasta, mutta näitä perusteltiin myös kriisinhallintaan sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamiseen liittyen.

Jouni Laari kirjoitti vielä vuonna 2002 artikkelin helikoptereiden käytöstä vastassitoimintaan. Laari kirjoitti tuolloin, että ”*Pääosalle asevelvollisista annetaan perinteisen taistelukentän edellyttämä sotilaskoulutus. Vastassitoiminta ja erikoisjoukkojen torjunta edellyttää kuitenkin lisäksi aivan erilaisia taitoja.*” Laari luettelee muun muassa partioinnin poliisin kanssa, kohteiden vartioinnin ja suojelun sekä yhteistoiminnan poliisin kanssa terrorismin torjunnassa. Laarin mukaan ”*tehtäviä, jotka ovat arkipäivää kriisinhallintaoperaatioissa*” ja joihin annetaan

⁴³² Hokka, Kari: Kuljetushelikopterijärjestelmän kehittäminen – NH-90 helikopterit hankitaan valmiusyhtymien liikkuvuuden parantamiseksi. *Sotilasaikakauslehti* 3/2002, s. 75.

⁴³³ Sama.

⁴³⁴ Raitasalo (2008), s. 178.

koulutusta ”erikoisjääkäreille, sotilaspoliiseille ja kansainvälisiin kriisinhallintajoukkoihin koulutettaville.”⁴³⁵

Laari korostaa, että vastasissitoiminta sekä erikoisjoukkojen torjunta korostuvat etenkin sotaa alempiasteisissa uhkamalleissa, joissa perustettavien joukkojen lukumäärä on rajallinen. Joukkojen vähäistä määrää kompensoimaan ”tarvittaisiin niiden tueksi helikopterilla liikkuva valtakunnallinen reservi, jonka koulutus perustuisi erikoisjääkärikoulutukseen painottuen kuitenkin ilmarynnäkkökoulutukseen.” Lisäreservinä voitaisiin Laarin mukaan käyttää valmiusyhtymien joukkoja. Laari esittää, että taktiikka voisi perustua sovellettuun Fireforce⁴³⁶ malliin, jossa maanpuolustusalueille toimisi erikoisjääkärikomppaniasta ja kuljetushelikoptereista muodostettu Fireforce-mallin mukainen osasto.⁴³⁷

Arto Nokkalan mukaan sotilaalliset kyky- ja uhkatekijät tulivat politisoitumiselle alttiiksi 1990-luvun alussa etenkin puolustuksen kansainvälistymisen myötä. Nokkalan mukaan puolustuspolitiikalla ominaista on, että puolustusministeriö ja puolustusvoimat sekä yhdessä, että erikseen tuottavat innovaatioita ja suuntaviivoja, joita perustellaan toimintaympäristön muutoksilla ja resurssitarpeilla.⁴³⁸ Helikopterikeskustelussa on havaittavissa näitä samoja piirteitä. Etenkin taisteluhelikoptereita perusteltiin strategisen iskun sekä myös kriisinhallintaan ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen liittyvillä resurssitarpeilla.

Kuten todettua, jäi valmiusyhtymistä kirjoittaminen ja keskustelu aineiston perusteella vähäiseksi. Tämä siitäkkin huolimatta, että aiemmin mainitussa Tilanderin puheessa vuodelta 1999 pyrittiin avaamaan keskustelua operaatiotaitoon ja taktiikkaan liittyvistä kysymyksistä.⁴³⁹ Valmiusyhtymiä sivuttiin vuoden 2004 aikana, jolloin Sotilasaikakausilehdessä julkaistiin aselajitarkastajien toimesta artikkelit aselajien kehittämiseen liittyen⁴⁴⁰. Operaatiotaidon ja taktiikan käsittely jäi artikkeleissa kuitenkin vähäiseksi. Osassa kirjoituksia toki mainitaan uusien

⁴³⁵ Laari, Jouni: ”Ratsuväki roottoreille” – Helikopterijoukkojen käyttö vastasissitoiminnassa. *Sotilasaikakausilehti* 10/2002, s. 22.

⁴³⁶ Laari esittelee kirjoituksessaan Rhodesian asevoimien Fireforce taktiikan, joka perustui nopeaan ja häikäilemättömään jalkaväen iskuun, jota tuettiin ilmatulituella. Fireforce osasto tuotiin kohteelle joko helikoptereilla tai kuljetuskoneilla laskuvarjopudotuksin.

⁴³⁷ Laari (2002), s. 22.

⁴³⁸ Nokkala (2014), s. 216, 221.

⁴³⁹ Tilander nostaa puheessaan esimerkiksi kysymyksen, että ”Valmiusyhtymien perustamaa Prikaati 2005:ta ajatellaan käytettävän strategisen iskun torjunnassa tavalla, joka ei ulottuvuudeltaan ole perinteinen prikaatin operaatio. Sen johtamisessa, tiedustelussa, suojaamisessa tai tulenkäytössä on vielä ratkaisemattomia kysymyksiä.” Tilander (1999), s. 10.

⁴⁴⁰ Valmiusyhtymiä toki sivuttiin myös osana helikopterikeskustelua. Lisäksi valmiusyhtymiä sivuttiin aselajitaktiikkaa käsittelevissä kirjoituksissa, kuten aiemmin käsitellyssä Aki-Mauri Huhtisen vuoden 2001 kirjoituksessa ”liike ja aika johtamisessa vaatii vuoropuhelua.” Tarkemmin valmiusyhtymien operaatiotaidosta ja taktiikasta ei kuitenkaan näissä kirjoitettu.

uhkakuvien ja uusien suorituskykyjen vaikuttavan taktiikkaan, mutta näitä vaikutuksia ei tarkemmin avata.⁴⁴¹

Raitasalon mukaan vuoden 2004 selonteon uudistuva alueellinen puolustus korosti korkeaa teknologiaa, joukkojen laatua sekä kansainvälistä yhteistyötä ja muille viranomaisille annettavaa tukea. Laajamittainen sota haalistui ja maavoimien toiminta keskittyi lisääntyvässä määrin kohteiden ja toimintojen suojaamiseen.⁴⁴² Esimerkiksi jalkaväen tarkastajana tuolloin toiminut eversti Mika Peltonen kirjoitti, että ”vuoden 2001 selonteon linjaukset ovat tiedossa. Laatua kehitetään määrän kustannuksella. Käytettävissä olevat resurssit suunnataan tulevaisuudessa välttämättömiin asioihin. Jalkaväkeä kehitetään tässä hengessä osana maavoimakokonaisuutta.”⁴⁴³

Jos vielä helikopterikeskustelun kirjoitukset olivat hyvin pitkälti uusia suorituskykyjä visioivia kirjoituksia, oli vuoden 2004 aselajitarkastajien kirjoitukset enemmän tiedottamistyyppisiä kirjoituksia. Kirjoitukset noudattivat tiettyä kaavaa käsitellen aselajin nykytilaa, kehittämistä, aselajin roolia kansainvälisissä tehtävissä sekä aselajin tulevaisuuden näkymiä. Myös sodan kuvan osalta kirjoitukset myötäilevät selonteon kirjauksia korostaen lyhytaikaista ja alueellista kriisiä tai sotaa, strategista iskuja, taistelua asutuskeskuksissa sekä tietoverkoissa tapahtuvaa sodankäyntiä. Jalkaväen tarkastaja eversti Peltosen mukaan ”Päähuomio on suunnattava operatiivisten joukkojen iskevien osien liikkuvuuden ja tulivoiman lisäämiseen sekä tunkeutumiskyvyn luomiseen.”⁴⁴⁴

Teknisestä kehityksestä huolimatta, pyrittiin kirjoituksissa muistuttamaan sotakokemuksista sekä perinteistä. Tämän voidaan nähdä liittyvän luvussa kolme tuotuun näkemykseen alivoimaisen taktiikasta, jonka mukaisesti määrällisesti alivoimaisen tulee olla taktisesti taitavampi. Kirjoituksissa tätä ei suoraan sanota, mutta tämä voidaan todeta esimerkiksi jalkaväen tarkastajan toteamuksesta, että ”jalkaväessä arvostetaan edelleenkin sotakokemusta”⁴⁴⁵ tai tykistön tarkastajan toteamuksesta, että ”suomalaista tykistöä kehitetään järjestelmänä perintö ja perinteet huomioiden.”⁴⁴⁶

⁴⁴¹ Esimerkiksi jalkaväen tarkastaja kirjoitti, että ”Jalkaväen koulutus onkin vaativien haasteiden edessä niin kaluston, taistelutekniikan kuin taktiikankin osalta, sillä suorituskykyä syntyy vain osajien kautta.” Pioneeriaselajista kirjoittava majuri Marko Alamäki kirjoitti, että ”Tulevaisuuden kehitys merkitsee pioneeriaselajin taktiikan, toimintaperiaatteiden, organisaatioiden ja kaluston tarkistamista ja uusimista kaikissa puolustushaaroissa joukkojen liikkeen varmentamiseksi.” Peltonen, Mika: Jalkaväen uudet kasvot. *Sotilasaikakausilehti* 1/2004, s. 12; Alamäki, Marko: Kehittyvä pioneeriaselaji. *Sotilasaikakausilehti* 9/2004, s. 60.

⁴⁴² Raitasalo (2008), s. 180.

⁴⁴³ Peltonen (2004), s. 9.

⁴⁴⁴ Peltonen (2004), s. 9.

⁴⁴⁵ Peltonen (2004), s. 13.

⁴⁴⁶ Hartikainen, Esko: Tykistö – tulivoimaa nyt ja tulevaisuudessa. *Sotilasaikakausilehti* 3/2004, s. 64.

Aineiston perusteella ei voida varmasti sanoa, miksi keskustelu valmiusyhtymien operaatiotaidosta ja taktiikasta jäi niin vähäiseksi. Osasy syytä voidaan hakea myös sodan kuvan muutoksesta. Kansainvälinen kriisinhallinta merkitys oli noussut samaan aikaan kun laajamittaisen hyökkäyksen uhka oli merkittävästi laskenut. Vuoden 2004 aselajitarkastajien kirjoituksissa yhtenä keskeisenä teemana olikin kansainvälinen kriisinhallinta.

Muun muassa jalkaväen tarkastajana toiminut eversti Mika Peltonen kirjoitti, että kansainvälisestä toiminnasta ”on saatu arvokasta kokemusta eri toimintamalleista ja välineiden käytettävyydestä.”⁴⁴⁷ Kansainväliseen kriisinhallintaan osallistumisella pyrittiin myös saavuttamaan legitimitettä oman aselajin suorituskykyjen kehittämiseksi. Esimerkiksi tykistön tarkastajana tuolloin toiminut eversti Esko Hartikainen kirjoitti, että ”Sotaa alempiasteisissa kriiseissä ja kansainvälisissä erikoisoperaatioissa koko tykistöjärjestelmän tehoa ei yleensä tarvita. Tilanteisiin tykistöllä on tarjottavana tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän suorituskykyisiä palveluja ja laadukkaita tuotteita. Tulitukeakin on oltava annettavissa vaikkapa ei tappavalla asevaikutuksella, mikäli niin halutaan.”⁴⁴⁸

Pioneeriaselajista kirjoittanut majuri Marko Alamäki taas kirjoitti joukkojen kansainvälisestä vertailukelpoisuudesta kirjoittamalla, että ”Suomalaisen pioneeriaselajin koulutus on osoittautunut kansainvälisen vertailun kestäväksi. Niin pioneeriaselajin palkattu henkilöstö kuin reserviläiset ovat saaneet kansainvälisestä palveluksestaan kiittäviä arviointeja.”⁴⁴⁹

Samaan aikaan myös asevoimien tehtävät olivat siirtyneet yhä enemmän yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen. Vuoden 2004 selonteossa linjattiinkin alueellisten joukkojen osalta sotilaskohteiden nopean suojaamisen suorituskykyä, kykyä virka-avun antamiseen muille viranomaisille sekä kykyä yhteiskunnan elintärkeiden kohteiden suojaamiseen päätettiin kehittää. Raitasalon mukaan kaikki nämä ilmentävät YETT-sodan diskurssin Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseksi aiheuttamia muutoksia.⁴⁵⁰

Valmiusyhtymät myös liitettiin keskeisesti strategisen iskun torjuntaan. Strategisen iskun torjunta uhkamallina nähtiinkin aineiston perusteella osittain hankalaksi operaatiotaidosta ja taktiikasta keskusteluun sekä opetukseen.

⁴⁴⁷ Peltonen (2004), s. 10.

⁴⁴⁸ Hartikainen (2004), s. 64.

⁴⁴⁹ Hartikainen (2004, s. 64; Alamäki (2004), s. 64.

⁴⁵⁰ Raitasalo (2008), s. 198.

Esimerkiksi aiemmin käsitellyssä Risto Kurosen operaatiotaidon ja taktiikan opetusta käsittelevässä kirjoituksessa oli maininta, että ”*koulutuksen painopiste on laajamittaisen hyökkäyksen/laajennetun voimankäytön uhkatilanteissa ... Tilannekehys mahdollistaa esimerkiksi ase-lajien ja toimialojen taktiikkaan liittyvän koulutuksen huomattavasti tehokkaammin kuin esimerkiksi strategisen iskun uhka- tai torjuntatilanne.*”⁴⁵¹ Lisäksi huomionarvoista on, että tuohon aikaan selonteoissa laajamittaisen hyökkäyksen uhkamallista oli jo luovuttu. Kuronen tätä kirjoituksessaan vielä käyttää, mutta lieventää sitä käyttämällä rinnalla termiä laajennetun voimankäytön uhkatilanne.

Tätäkin mielenkiintoisemman näkökulman esitti T Ontelo nimimerkillä kirjoittanut henkilö⁴⁵² Sotilasaikakausilehden mielipidepalstalla vuonna 1999. T Ontelo kirjoitti: ”*Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole olemassa strategisen iskun uhkakuvasta sellaista taktisen ja operatiivisen tason mallia, joka olisi jalostettu julkiseen käyttöön ja avoimen keskustelun pohjaksi. Tämä on johtanut siihen, että kehitystä eteenpäin vievä sotataidollinen keskustelu tyrehtyy usein jo käsitteiden määrittelyn problematiikkaan. Se on näkynyt muun muassa upseerikoulutuksen eri tasoilla. Kun ei oikein tiedetä mihin joukkueiden, komppanioiden ja pataljoonien tulisi varautua, on vaikea myös suunnitella niiden järkiperäistä käyttöä.*”⁴⁵³

Aiemmin mainituissa Hakan, Ala-Sankilan ja Laarin kirjoituksissa oli havaittavissa viitteitä maininnoista helikoptereilla liikkuvista erikoisjoukoista. Kirjoitukset voidaankin liittää vaikuttamispyrkimyksinä paitsi taisteluhelikoptereiden hankintaan, niin myös helikoptereiden sitomisesta erikoisjoukkojen käyttöön. Kirjoitusten perusteella erikoisjoukoista keskustelu kiihtyi juuri 2000-luvun vaihteessa, jolloin aloitettiin kouluttamaan ammattimaisia palvelussuhteessa olevia sopimussotilaita⁴⁵⁴.

Vihollisen erikoisjoukkojen torjuntaan tähtäävä koulutus varusmiesten osalta aloitettiin Suomessa vuonna 1997. Tuolloin aiemmin perustettujen laskuvarjojääkäreiden rinnalle luotiin erikoisjääkärit. Tätä ennakoi Kylkiraudassa vuonna 1996 julkaistu Jorma Ala-Sankilan kirjoitus ”*Erikoisjoukot oleellinen osa asevoimia myös Suomessa.*” Ala-Sankilan mukaan tuolloin

⁴⁵¹ Kuronen (2005), s. 55.

⁴⁵² Artikkelin perusteella ei voi varmasti sanoa, kuka nimimerkin takana oli. Kirjoituksen lopun kommentista voidaan kuitenkin päätellä, että kirjoittaja oli upseeri. Ontelo kirjoitti: ”*Riittää, kun joku pelkistäisi uhkakuvan ja tulevaisuuden kehityslinjaukset riittävän yksinkertaiseen muotoon. Niin yksinkertaiseen, että tällainen keskiverto riviupseerikin ne sisäistäisi.*”

⁴⁵³ Ontelo, T: Doktriinin tarve. *Sotilasaikakausilehti 12/1999*, s. 25.

⁴⁵⁴ Airo, Paavo & Tero Tuominen: *Erikoisjääkäreitä on koulutettu parikymmentä vuotta – Tällaisia ovat Puolustusvoimien erikoisjoukot*, 16.5.2019. [<https://reservilainen.fi/erikoisjaakareita-on-koulutettu-parikymmentavuotta-tallaisia-ovat-puolustusvoimien-erikoisjoukot/>], luettu 25.7.2023

puhuttiin erikoisjoukkokoulutuksen aloittamisesta, joka aiheutti yleisessä keskustelussa kysymyksiä, ”*mihin tällaisia uusia joukkoja tarvitaan?*” Kirjoituksen tarkoituksena oli kirjoittajan mukaan ”*riisua salamyhkäisyyttä ja asettaa tämän joukkotyypin omalle paikalleen osaksi normaalia modernia puolustusjärjestelmää.*”⁴⁵⁵

Ala-Sankilan mukaan ”*Suomessa erikoisjoukot on organisaationsa, koulutuksensa, taktiikkansa ja varustuksensa puolesta suunniteltava nimenomaan suomalaisten olosuhteiden, resursien ja vaatimusten mukaisesti. Varsinkaan suurvaltojen erikoisjoukkojen toimintaperiaatteita ei pidä suoraa yrittää soveltaa. Suomalaisten erikoisjoukkojen tehtävien tulee painottua puolustusjärjestelmän perusteiden mukaisesti maan rajojen sisäpuolelle.*” Uhkamallien näkökulmasta Ala-Sankila argumentoi erikoisjoukkojen roolin olevan merkittävä kaappauksenomaisessa yllätyshyökkäyksessä, jossa korostuu valmius vastata hyökkääjän erikoisjoukkoihin sekä yhteistoiminta ”*useiden eri joukkojen ja myös siviiliviranomaisten kanssa.*”⁴⁵⁶

2000-luvun alussa julkaistiin Sotilasaikakausilehdessä kaksi majuri Janne Jaakkolan kirjoittamaa artikkelia erikoisjoukoista. Molemmissa artikkeleissa tarkoituksena oli pyrkimys tuoda tietoa, millä tavoin erikoisjoukot voitaisiin liittää osaksi muita puolustusvoimien operaatioita. Jaakkolan mukaan ”*Länsimainen erikoisjoukkoajattelu korostaa pelkän erikoisjoukon luomisen ja ylläpitämisen sijasta erikoisjoukkojärjestelmän kehittämistä.*” Kansainvälisten esimerkkien kautta kirjoituksessa tuotiin esille ajatus, että ”*Erikoisoperaatioiden sulauttamista osaksi operaatiotaitoa on helpottanut niiden integroiminen sotänäyttämöiden ja operaatioiden päämäärän tueksi. Erikoisoperaatiot ovat ’neljäs puolustushaara’, joka lisää päätöksentekijöiden keinovalikoimaa tietyntyyppisissä tehtävissä ja tilanteissa.*” Tällaisiksi tehtäviksi luetellaan muun muassa tiedustelu vihollisen syvyydessä, maalittaminen ja vauriotiedustelu.⁴⁵⁷

Jaakkolan mukaan erikoisjoukkojen optimaalinen käyttö olisi ”*Toisin sanoen aktiivista, aloitteellista ja painopistemäistä joukkojen käyttöä varmistaen johtamisen jatkuvuus ja reservin käyttömahdollisuus.*” Tätä Jaakkola korostaa toteamalla, että ”*Nämähän olivat operaatiotaitomme kulmakivet, eikä totta?*”⁴⁵⁸

Jaakkola jatkoi vielä kahdella artikkelilla vuonna 2003 ja 2004. Ensimmäinen näistä artikkeleista keskittyi terrorismin torjuntaan, jossa sotilaallisesta näkökulmasta korostuu hänen

⁴⁵⁵ Ala-Sankila, Jorma: Erikoisjoukot oleellinen osa asevoimia myös Suomessa. *Kylkirauta* 4/1996. s. 12.

⁴⁵⁶ Ala-Sankila (1996), s. 14.

⁴⁵⁷ Jaakkola, Janne: Operaatio BARRAS – Brittiläisten erikoisjoukkojen taidonnäyte Sierra Leonessa. *Sotilasaikakausilehti* 10/2000. s. 23; Jaakkola, Janne: Erikoisjoukot osana länsimaista operaatiotaitoa. *Sotilasaikakausilehti* 2/2001. s. 16, 21.

⁴⁵⁸ Jaakkola (2001), s. 21.

mukaansa ”strateginen ilmakuljetuskyky, verkkokeskeisen sodankäynnin komponentit (tiedustelusensorit, viestijärjestelmät, aselavetit), helikopterit, kevyesti vastustetut liikkuvat yksiköt sekä erikoisjoukot.”⁴⁵⁹

Vuoden 2004 artikkeli tarkasteli painopisteisesti erikoisjoukkojen historiaa, nykypäivää ja tulevaisuutta. Jaakkolan mukaan ”Erikoisjoukot ja -operaatiot ovat vakiinnuttaneet asemansa länsimaisessa operaatiotaidossa.” Artikkelin jatkaa aikaisempien linjoilla korostaen erikoisjoukkojen käyttöä yhdessä muiden joukkojen kanssa, korostaen niiden nopeutta, keveyttä, tarkkuutta ja itsenäisyyttä sekä keskitettyä käyttöä suoraan ylijohdon alaisuudessa.⁴⁶⁰

Erikoisjoukoista kirjoittelu voidaan liittää paitsi erikoisjoukkokoulutuksen käynnistämiseen, mutta myös vuoden 2004 selonteon kirjauksiin. vuoden 2004 selonteon kirjatukset korostivat puolustus suunnittelussa tapahtuvaa varautumista estämään ja rajoittamaan epäsymmetristen sodankäynnin keinojen käyttöä yhteiskuntaa vastaan yhteistoiminnassa muiden viranomaisten kanssa⁴⁶¹. Myös Sakari Ahvenainen on liittänyt erikoisjoukkojen roolin lisääntymisen sodankäynnin siirtymisestä suorasta vaikuttamisesta epäsuoraan vaikuttamiseen. Ahvenaisen mukaan suorassa vaikuttamisessa korostui tavanomainen sodankäynti, kun epäsuorassa vaikuttamisessa korostuvat muun muassa verkostot, psykologiset operaatiot, teknologia ja erikoisjoukot.⁴⁶²

4.4 Sodankäynnin vallankumous

Tietoyhteiskunnan maavoimat julkaisussa uutena terminä tuotiin taistelutilan hallinta, jolla pyrittiin ratkaisemaan taistelun luomat johtamisen tekniset ongelmat. Julkaisun mukaan ”tiedustelu-, tiedonsiirto- ja johtamisjärjestelmät on integroitava yhtenäisiksi taistelutilan ja taistelun hallintajärjestelmiksi.”⁴⁶³ Tähän liittyen majuri Pasi Välimäki kirjoitti vuonna 2000 artikkelin ”Taistelutilan hallinta – Sanoista tekoihin ja heti!” Välimäen mukaan tuolloin oli käynnissä ensimmäinen konkreettinen yritys muodostaa nykyaikainen integroitu järjestelmäkokonaisuus.⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Jaakkola, Janne: Terrorismin torjunta: Poliittikkaa, poliisitoimintaa vai sotilasoperaatioita? *Sotilasaikakausilehti* 11/2003, s. 70.

⁴⁶⁰ Jaakkola, Janne: Erikoisoperaatiojoukkojen tulevaisuus – Kaukopartioista terrorismin torjuntaan. *Sotilasaikakausilehti* 1/2004, s. 58, 60, 62.

⁴⁶¹ Valtioneuvosto (2004), s. 99.

⁴⁶² Ahvenainen, Sakari: Verkostosodankäynti – 21. vuosisadan teknis-organisatorinen vaikuttamistapa, osa 2. *Sotilasaikakausilehti* 5/2002, s. 25.

⁴⁶³ Sivula (1995), s. 8, 11, 16.

⁴⁶⁴ Välimäki tarkoitti ensimmäisellä konkreettisella yrityksellä eduskunnassa käsiteltävänä olevaa puolustusvoimien integroidun tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän kehittämissuunnitelmaa. Välimäki, Pasi: Taistelutilan hallinta – Sanoista tekoihin ja heti! *Sotilasaikakausilehti* 2/2000, s. 26.

Välimäki kirjoitti, että ”*Taistelutilaa hallitaan informaation ylivoimalla. Se rakentuu kyvystä yhdistää tietotekniikkaa, tiedustelu, sensorit, operaatiotaito, taistelun johtaminen ja logistiikka uudeksi kokonaisuudeksi. ... Aakkospelin avaimena on järjestelmien integrointi 'systeemien systeemiksi'. ... 'Systeemien systeemissä' ei enää suunnitella ja toimeenpanna puolustushaarojen omia kokonaisuuksia. Sen puitteissa toteutettavissa kansallisissa tai monikansallisissa yhteisoperaatioissa jokaisella puolustushaaralla, aselajilla ja toimialalla on omat, kokonaisuutta palvelevat tehtävänsä ja roolinsa.*”⁴⁶⁵ Välimäki toimi tuolloin Pääesikunnan maavoimaosastolla ja kirjoitus voidaankin nähdä tiedottamisena ajankohtaisesta kehittämisohjelmasta.

2000-luvulla yhä enemmän kirjoituksissa alkoikin näkyä sodankäynnin vallankumouksen mukaista ajatusta korkean teknologian hyväksikäytöstä. Kuten Välimäki artikkelissaan totesi, ”*uudesta teknologiasta on kyettävä ottamaan kaikki hyöty irti ja tehtävä se suomalaisella tavalla.*”⁴⁶⁶ Etenkin verkostokeskeinen sodankäynti oli keskeisenä teemana 2000-luvun kirjoituksissa.

Myöhemmin vuoden 2004 selonteossa linjattiin puolustusvoimille kehitettävän verkostokeskeiseen sodankäynnin asettamat vaatimukset täyttävä tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmä. Raitasalon mukaan ajatus verkostokeskeisestä sodankäynnistä on osa länsimaista diskurssia sodankäynnin vallankumouksesta. Raitasalon mukaan tämä yhdessä aikaisempaa pienempien ja liikkuvampien joukkojen kehittämisessä näkyivät selonteossa yleisen länsimaisen sodan kuvan vaikutuksesta Suomen puolustusjärjestelmän kehittämiseen.⁴⁶⁷

Tämä tulikin hyvin ilmi maavoimaesikunnan materiaaliosaston johtamisjärjestelmäsektorilla työskennelleen majuri Juhana Nenosen artikkelista *Tilannekuvasta uudenlaiseen tilannetietoisuuteen*.⁴⁶⁸ Nenonen kirjoitti, että ”*Verkostokeskeinen sodankäynti ja sen perusta, informaatioylivoima, eivät tarvitse kehittyneitä täsmäjärjestelmiä toimiakseen. Asejärjestelmät ovat välineitä, joilla tiedustelu- ja valvontaverkon havaitsemaan maaliin toimitetaan haluttu vaikutus. ... Uudella johtamisjärjestelmällä varustettavat valmiusprikaatit eivät saa jäädä yksittäisiksi joukoiksi. Kokonaisuus olisi luotava kaikista joukoista, alueellisia joukkoja unohtamatta. ... Verkostoon tunkeutunut vihollinen havaitaan ja tulenkäyttö siihen aloitetaan. ... Kun*

⁴⁶⁵ Välimäki (2000), s. 26.

⁴⁶⁶ Välimäki (2000), s. 26, 28, 31.

⁴⁶⁷ Raitasalo (2008), s. 108–109.

⁴⁶⁸ Kirjoitus julkaistiin samoihin aikoihin vuoden 2004 aselajitarkastajien kirjoitusten kanssa, joten sillä voidaan nähdä olevan samalla tavalla tiedottamiseen pyrkivä tarkoitus. Toinen esimerkki oli ilmatorjunta. Artikkelisarjassa julkaistiin ilmatorjunnan tarkastajan artikkeli ja erikseen ilmatorjuntaohjusjärjestelmä 2005:tä käsittelevä kirjoitus.

suojauksessa ja tulenkäytössä voidaan tukeutua verkostoon, operatiiviset joukot voivat nostaa operaatiotemponsa korkealle tasolle, murtaa vihollisen johtamissyklin ja tuhota sen.”⁴⁶⁹

Nenosen mukaan ”Keskeistä ei ole enää massiivisen tuliylivoiman saavuttaminen, vaan vastustajan päätöksentekosyklin sisälle murtautuminen, jotta optimoitu asevaikutus voidaan suunnata vastustajan kriittisiin maaleihin oikeaan aikaan. ... Riittävä informaatioylivoima mahdollistaa jatkuvan aloitteellisuuden ja jopa ’virtuaaliset väijytykset’, joissa omat vastatoimet kyetään suuntaamaan vastustajan ennustetun suuntautumisen mukaisesti.”⁴⁷⁰

1990-luvun lopulla Yhdysvalloista lähteneen verkostokeskeisen sodankäynnin keskiössä oli suuren informaatiomäärän kerääminen, käsittely ja välittäminen sekä tiedon muuttaminen nopeaksi käskyksi. Verkostokeskeisen sodankäynnin konseptissa sensoriverkko nähtiin koostuvan maalla, merellä, ilmassa, avaruudessa ja kyberavaruudessa olevista sensoreista. Sensoriverkko tuotti konseptissa sekä joukoille, että johtajille tilannetiedot omista ja vihollisen joukoista sekä toimintaympäristöstä koko taistelutilassa.⁴⁷¹ Informaatioylivoima olikin keskeisenä argumenttina verkostokeskeistä sodankäyntiä käsittelevissä artikkeleissa.

Esimerkiksi aiemmin käsitellyssä Rantapelkosen ja Arolaisen informaatioidankäyntiä käsittelevässä artikkelissa otettiin kantaa informaation ja ajan hallintaan. Kirjoittajien mukaan Verkostokeskeisessä sodankäynnissä korostuu ”alueiden hallinnan sijaan ajatus informaation ja ajan hallinnasta.”⁴⁷² Edelleen kirjoittajien mukaan ”Sekä informaatioidankäynti että verkostosodankäynnin teoria nostavat esille vahvan tarpeen kehittää uusia organisaatioita, tietotaitoja ja tapoja operoida.”⁴⁷³

Myöhemmin esimerkiksi Pääesikunnan Johtamisjärjestelmäosastolla työskennellyt everstiluutnantti Jarmo Sinkkosen kirjoitti, että ”Olemme valitulla verkostoituneen puolustuksen polulla, osittain pakostakin. Millään muulla tavalla ei saada taistelutehoa rajallisista joukoistamme yhtä paljon kuin verkostoitumisen tuomalla informaatioylivoimalla. Yksinkertaistettuna ja kärjistäen: kun tietää kaiken, tekee parempia ratkaisuja.”⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ Nenonen, Juhana: Tilannekuvasta uudenlaiseen tilannetietoisuuteen – Maavoimien joukkojen tilannekuvan muodostaminen 2010-luvulla. *Sotilasaikakauslehti* 9/2004, s. 25.

⁴⁷⁰ Nenonen (2004), s. 16–17.

⁴⁷¹ Rekkedal & Vego (2013), s. 192–193.

⁴⁷² Lisäksi kirjoittajat liittävät informaation ja ajan hallinnan sodankäynnin vallankumoukseen sekä informaatioidankäyntiin.

⁴⁷³ Rantapelkonen & Arolainen (2004), s. 10.

⁴⁷⁴ Sinkkonen (2011), s. 19.

Verkostokeskeisen sodankäynnin keskiössä oli siis saavuttaa informaatioylikvoima vastustajaan nähden. Rekkedal ja Vegon mukaan johtavien verkostokeskeisen sodankäynnin kannattajien mielestä kaikki sodan kompleksisuus ja epävarmuus on pyritty supistamaan vain suuren informaatiomäärän keräämiseksi, käsittelyksi ja välittämiseksi sekä nopeaksi käskynannoksi.⁴⁷⁵ Tämä voidaan liittää myös luvun kolme havaintoihin suunnittelun ja toimeenpanon väliseen suhteeseen. Esimerkiksi Pekka Järvi ja Petteri Jouko kirjoittivat taktista keskustelua peräänkuultavassa artikkelissaan, että ”*Toisinaan tuntuu siltä, että johtajat eivät päätä vaan odottavat tilannekuvan täydentymistä tai tarkempia perusteita yläjohtoportaalta. Sotakokemukset kuitenkin osoittavat, että päätöksiä on tehtävä myös puutteellisen tilannekuvan pohjalta.*”⁴⁷⁶

Samaa teemaa käsitteli Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksella maasotataktiikan pääopettajana työskennellyt Simo Antikainen vuonna 2006 *Kylkirautaan* kirjoittamassaan artikkelissa verkostopuolustuksesta ja taktisista periaatteista. Kirjoituksen tarkoituksena oli tarkastella sodan kuvan muutosta ja verkostopuolustuksen ”*mahdollisesti aiheuttamia muutoksia suomalaisissa ohjesäännöissä esitettyihin taktisiin periaatteisiin ja niiden mukaiseen ajateluun.*”⁴⁷⁷

Artikkelissaan Antikainen pohtii, mikä lopulta muuttuu taistelukentällä. Antikainen vetoaa prikaatin taisteluohjesääntöön vuodelta 1984 ja vuoden 2001 yhtymän taisteluohjesäännön käsi- kirjoitukseen, joiden lähtökohtana on se, että taistelukentän olosuhteet ovat usein sekavat ja ratkaisuja joudutaan tekemään usein puutteellisen tilannekuvan perusteella. Antikaisen mukaan ”*Joukkojen on siis syytä varautua edelleenkin oman johtamisjärjestelmänsä osittaiseen tai/ja ajalliseen lamauttamiseen. Johtamisjärjestelmässä olevien häiriöiden vaikutusta vähennetään huolellisella ennakkosuunnittelulla, varajärjestelmien luomisella sekä tehtävätaktiikan periaatteita noudattamalla.*”⁴⁷⁸

Antikaisen mukaan verkostopuolustuksen mahdollistama mahdollisimman tarkka ja luotettava tilannekuva ei riitä, vaan ”*käskyjä annettaessa henkilökohtainen kosketus on edelleen hyvin tärkeä.*”⁴⁷⁹ Antikaisen kommentit on liitettävissä luvussa kolme käsiteltyyn *perinteiseen* komentajan tilanteenarviointiin. Esimerkiksi Jalkaväen ohjesääntö korosti vielä komentajan oma-kohtaisilla havainnoilla muodostettavaa tilannekuvaa.⁴⁸⁰

⁴⁷⁵ Rekkedal & Vego (2013), s. 192.

⁴⁷⁶ Järvi & Jouko (2011), s. 62.

⁴⁷⁷ Antikainen, Simo: Verkostopuolustus ja taktiset periaatteet – Mikä muuttuu? *Kylkirauta* 3/2006, s. 14.

⁴⁷⁸ Antikainen (2006), s. 17–18.

⁴⁷⁹ Antikainen (2006), s. 19.

⁴⁸⁰ Puolustusvoimien Koulutuksen kehittämiskeskus (1995), s. 38.

Jari Rantapelkosen mukaan informaatioajan taistelukentän hahmottamistavat ovatkin haastaneet perinteisiä kylmän sodan aikaisia taistelukentän hahmottamistapoja, jotka korostivat komentajan henkilökohtaisten joukkoihin tehtyjen havainnointikierrosten merkitystä. Tämä on seurausta informaation lisääntymisestä sekä tilannekuvan siirtymisestä erilaisten näyttöruutujen taakse.⁴⁸¹

Rantapelkonen kirjoitti myös Kylkiraudan pääkirjoituksessa vuonna 2006 verkostokomentajuudesta, jossa hän pohti verkostoajattelun antavan ”mahdollisuuden megaluokan muutokseen sodankäynnissä.” Kirjoituksessaan Rantapelkonen pohtii lähinnä komentajan ominaisuuksia. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen on Rantapelkosen kommentti, että komentajalle keskeinen vaatimus olisikin ”kyky informaatiotosotia postmodernissa ympäristössä.” Tällöin Rantapelkosen mukaan ”Verkostomainen johtajuus tukee ajatusta erilaisten ihmisten, intressiryhmien, organisaatioiden, tietojen ja suorituskykyjen verkostoitumisesta.”⁴⁸²

Rantapelkonen mainitsema ”megaluokan” muutos aiheutti myös kaksi vastinetta Kylkiraudan seuraavassa numerossa. Everstiluutnantti Markku Tomperi liitti ajatuksen verkostopuolustuksesta alueelliseen puolustusjärjestelmään Kylkiraudan seuraavan numeron mielipidepalstalla. Tomperin mukaan ”verkostoajattelu on ollut meillä jo 1970-luvulla ... Siitä tosin on käytetty ja käytetään edelleen nimeä alueellinen puolustusjärjestelmä. Edelleen Tomperin mukaan ”suuri virhe tehdään, mikäli maailmalta lainatulla ’tähtien sota-ajatuksella’, sen sotamateriaalilla ja tekniikalla korvataan alueellisen taistelun oppimme, sen taktiikka ja operaatiotaito, strategista puhumattakaan.”⁴⁸³

Toisessa vastineessa everstiluutnantti Seppo Ruohonen pohti Rantapelkosen tarkoittaneen ”megaluokan” muutoksella tietosodankäyntiä, jossa sota voitaisiin hävitä verkoissa ilman yhtään laukausta. Ruohosen mukaan kyse olisi ”kai vasta ensimmäisestä erästä.” Ruohosen mukaan puolustajan näkökulmasta kokonaisuun puolustus, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia ja poikkeusoloihin varautuminen joutuisivat kyllä koetukselle, mutta ”Yhteiskunnan kaikki voimavarat suunnattaisiin elintärkeiden toimintojen turvaamiseen. Viimekädessä sodanajan puolustusvoimat torjuisi kriisiajan verkkoihin ja verkostoihin tukeutuen maahantunkeutujan.”⁴⁸⁴

⁴⁸¹ Rantapelkonen (2006), s. 112.

⁴⁸² Rantapelkonen, Jari: Verkostokomentajuus. *Kylkirauta* 3/2007b, s. 1.

⁴⁸³ Tomperi, Markku: Kylmän sodan veteraaniverkostokomentaja vastaa muuhunkin kuin puhelimeen. *Kylkirauta* 4/2007, s. 33

⁴⁸⁴ Ruohonen, Seppo: Verkostokomentajuudesta. *Kylkirauta* 4/2007, s. 34–35.

Rantapelkonen pohti verkostokomentajan vastuuksi ”*sovittelijan roolia*” toimittaessa eri siviilitoimijoiden, viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa, asevoimien ja humanitaaristen toimijoiden kanssa⁴⁸⁵. Tähän Ruohonen otti kantaa ja totesi, että ”*Kansallisessa puolustuksessa verkostokomentajan ensisijainen tehtävä on vastata johtamansa sotilasyhteisön kyvystä aloittaa ensimmäiset tehtävänsä. Hän eikä hänen joukkonsa käy kyselemässä perheissä terroristista, asekatkōista eikä hämäämistä. Sen tekevät muut viranomaiset, joita verkostokomentaja valmistautuu tukemaan.*”⁴⁸⁶

Edellä mainitut kirjoitukset pohtivat painopisteisesti komentajan roolia. Puheenvuoroista tuli kuitenkin hyvin ilmi sodan kuvan muutos, jonka mukaisesti yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaaminen tuli yhä merkityksellisemmäksi osana uudistuvaa alueellista puolustusjärjestelmää. Samalla puheenvuorot voidaan liittää sodan kuvan muutoksesta kohti hybridisodankäyntiä, jossa vastustaja käyttää monipuolista keinovalikoimaa strategisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Tuolloin näistä ei kuitenkaan puhuttu vielä hybridisodankäyntinä.

Samasta teemasta kirjoitti pääesikunnan johtamisjärjestelmäosastolla työskennellyt ja strategisesta suunnittelusta vastannut everstiluutnantti Jyrki Heinonen vuonna 2006. Heinonen liittää verkostopuolustuksen yhteiskunnan muutokseen. Keskeistä yhteiskunnallisessa muutoksessa oli riippuvuuden kasvu informaatioteknologia- ja muita oheispalveluja tuottavista kumppaneista.

Heinosen mukaan verkostopuolustus oli tuolloin epävirallisesti määritelty seuraavasti: ”*alueellisen puolustusjärjestelmän kehittämiseen liittyvä käsite, joka kuvaa 2010-luvun kokonaisuudessaan puolustuksen, alueellisen taistelun ja tehtävätaktiikan toteuttamista yhteiskäyttöisiä tietoja ja tietoverkkoja laajasti hyödyntäen.*” Heinonen nimeää ajattelutapaan kaksi keskeistä komponenttia: ”*yhteistoimintaverkostot ja erilaiset tietoverkot.*” Verkostopuolustus liitettiin siis puolustusvoimien sisäisen toiminnan lisäksi yhteistoimintaan muiden viranomaisten kanssa. Heinonen kirjoitti, että ”*mitä laajempi on tuo verkosto, sen enemmän tietoa on mahdollisuus saada yhteisesti hyödynnettäväksi.*”⁴⁸⁷

Raitasalon mukaan vuoden 2004 selonteossa virallistettu uudistuva alueellinen puolustusjärjestelmä ja verkostokeskeiseen sodankäyntiin soveltuva tiedustelu-, valvonta ja johtamisjärjestelmä liittyivätkin myös vuoden 2006 julkaistuun Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen

⁴⁸⁵ Rantapelkonen (2007b), s. 1.

⁴⁸⁶ Ruohonen (2007), s. 35.

⁴⁸⁷ Heinonen, Jyrki: Verkostopuolustus – yhteiskunnallisen muutoksen heijastuma. *Kylkirauta 1/2006*, s. 46–47.

turvaamisen strategiaan ja siinä annettuun kansainväliselle kriisinhallinnalle osoitettuun tehtävään.⁴⁸⁸

Maanpuolustuskorkeakoulun operaatiotaidon ja taktiikan professori Pasi Kesseli ja tuolloin väitöskirjaa taktiikan laitoksella valmistellut Mika Huttunen kirjoittivat vuonna 2006, kuinka verkostokeskeinen sodankäynti ymmärrettiin vielä tuolloin suomessa ”*aika yleisesti johtamisjärjestelmien väliseksi taisteluksi teknisessä mielessä.*” Kirjoittajien mukaan tämä on kuitenkin vain puolilotuus, koska ”*verkostosodankäynnissä on kysymys laajemmista asioista kuin tiedonhallinnasta nykyaikaisella taistelukentällä. Pikemminkin vaikutukseen perustuva verkostoavusteinen taistelu olisi ymmärrettävissä doktriiniksi, joka määrittää sotilaallisen voiman käyttöpperiaatteet.*”⁴⁸⁹

Arto Nokkalan mukaan verkostokeskeinen sodankäynti näkyi myös vuoden 2004 iskukykytutkimuksessa. Tietotekniikan ja sitä kautta tilanneymmärryksen parantumisen myötä taistelut oli tarkoitus viedä paremmin puolustusasemien etupuolella, jolla pyrittiin rikkomaan hyökkääjän taisteluajatus. Iskukykytutkimuksen suositusten mukaisilla raskailla raketinheittimillä, tykistön erikoisampumatarvikkeilla ja ilmavoimien ilmasta-maahan kyvyllä luotiin kykyä vaikuttaa vihollisen syvyyteen.⁴⁹⁰ Raitasalon mukaan ilmasta-maahan kyky toi lisäarvoa uudistuvan alueellisen puolustuksen uskottavuuden ylläpitämiselle samalla, kun yleiset kansainväliset trendit korostivat asevoimien ammattimaistumista, teknistymistä ja laatua.⁴⁹¹

Vuoden 2001 selonteossa linjatun iskukykytutkimuksen keskeinen tutkimuskysymys oli ”*millaisella useamman asejärjestelmän muodostamalla kokonaisuudella parhaiten kehitetään kokonaispuolustusjärjestelmää suorituskykyvaatimusten mukaisesti.*” Puolustusministeriö täsmensi vielä selonteon jälkeen, että tarkastelun tulee sisältää myös mahdollinen ilmasta-maahan suorituskyky. Näkökulman tuli painottaa puolustushaarakohtaisen tarkastelun sijaan kaikkia puolustushaaroja koskevaa tulen kokonaiskäyttöä.⁴⁹²

⁴⁸⁸ Vuoden 2006 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia linjasi, että ”Puolustusvoimien kansainvälistä yhteistoimintakykyä kehitetään EU:n ja Naton vaatimusten, tarpeiden ja painopisteiden mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään verkostoavusteista sodankäyntiä koskevien valmiuksien, nopean toiminnan kykyjen sekä erityisosaamisalueiden kehittämiseen. Kriisinhallintaan tarkoitettujen joukkojen harjoitetaan ja arvioidaan kansainvälisen sertifiointin mahdollistamalla tavalla.” Puolustusministeriö: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006, Kirjapaino Keili Oy, Helsinki 2006. s. 29. Raitasalo (2008), s. 110.

⁴⁸⁹ Kesseli, Pasi & Mika Huttunen: Sodankäynnin vallankumous? – Näkemyksiä yhdysvaltalaisen sotataidon kehityksestä, osa 1. *Sotilasaikakausilehti 8/2006*, s. 11.

⁴⁹⁰ Nokkala (2014), s. 228–229.

⁴⁹¹ Raitasalo (2008), s. 185.

⁴⁹² Pääesikunnan maavoimaosasto: Iskukykytutkimuksen tulokset. 4.3.2004. s. 1–2.

Välimäki otti myös tähän kantaa vuoden 2000 artikkelissan. Välimäki kirjoitti, että ”*ei tietoyli-voimalla sinällään itseisarvoa ole. Tiedolla ei näet tee mitään, ellei ole kykyä myös vaikuttamiseen.*” Välimäen mukaan, ”*kun ensin panostetaan nykyaikaisen tiedustelu-, valvonta-, ja johtamisjärjestelmän kehittämiseen, luodaan samalla hyvät perusteet rajallisten ja tarkoituksenmukaisten vaikuttamisjärjestelmien hankinnalle sekä käytölle. Tällainen lähestymistapa lisää niin valmiuksiamme kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin kuin kykyymme puolustaa Suomea. Asennemuutos on itse asiassa pieni.*”

Sotilasaikakausilehden päätoimittaja eversti Martti Lehto kirjoitti Sotilasaikakausilehden vuoden 2001 kesäkuun numeron pääkirjoituksessa, kuinka alkuvuodesta 2001 toteutetussa Pääesikunnan organisaatiouudistuksessa jäi ”*tärkeä muutostarve toteuttamatta.*” Muutostarpeella hän viittasi itsenäisiin maavoimiin. Lehdon mukaan ”*Maavoimien itsenäisyys antaisi Pääesikunnalle aidon mahdollisuuden johtaa kolmea puolustushaaraa.*” Pääesikunta olisi Lehdon mukaan uudistuksen jälkeen ”*länsimallinen maa,- meri- ja ilmavoimatietoutta sisältävä JOINT-esikunta*”.⁴⁹³

Ville Vänskä kirjoitti vuonna 2010 Sotilasaikakausilehden artikkelissaan puolustusvoimien yhteisentulenkäytön määritelmästä ja miten se usein sekoitetaan yhteisoperaation käsitteeseen⁴⁹⁴. Aineiston perusteella nämä molemmat käsitteet nousivatkin keskusteluun 2000-luvun vaihteessa⁴⁹⁵.

Suomalaisesta yhteisoperaatiosta ei kuitenkaan aineison perusteella käyty 2000-luvun alussa laajaa keskustelua. Artikkeleita toki julkaistiin ulkomaisista ratkaisuista ja tutkittavana ajankohtana käydyistä sodista. Esimerkiksi Jarmo Lindberg käsitteli Yhdysvaltojen yhteisoperaatiota vuoden 2003 Irakin sodassa. Lindbergin mukaan Irakissa toteutettu operaatio oli ”*ensimmäinen todellinen JOINT-yhteisoperaatio, missä kaikkien puolustushaarojen joukkoja ja asejärjestelmiä käytettiin samanaikaisesti vaihtaen painopistettä meri-, maa- ja ilmavoimien*

⁴⁹³ Lehto, Martti: Itsenäiset maavoimat. *Sotilasaikakausilehti 6-7/2001*, s. 5.

⁴⁹⁴ Vänskä viittaa artikkelissaan kenttäohjesäännön yleiseen osaan, jonka mukaisesti puolustusvoimien yhteisellä tulenkäytöllä tarkoitetaan vihollisen kriittisiin järjestelmiin ja kohteisiin kohdistettavaa, Pääesikunnan johtamaa, yli puolustushaarojen tapahtumaa vaikuttamista. Puolustusvoimien yhteisellä tulenkäytöllä synkronoidaan vaikuttamisen resurssien käyttö yhteisoperaation päämäärän saavuttamiseksi. Keinovalikoimaan kuuluu puolustushaarojen tulenkäyttö, erikoisjoukkojen käyttö, sotilastiedustelujärjestelmän käyttö sekä elektroninen vaikuttaminen. Vänskä, Ville: Yhteisoperaatioita, puolustushaarojen yhteistoimintaa vai yhteistä tulenkäyttöä. *Sotilasaikakausilehti 10/2010*, s. 10, 12.

⁴⁹⁵ Välimäen lisäksi muun muassa Tilanderin vuoden 1999 puheessa otetaan esille ajatus ”*aselajirajat*” ylittävistä vaikuttamisesta. Tilanderin mukaan tulevaisuudessa on yhä enemmän nähtävä aselajirajojen yli ja ”*on tavoiteltava kokonaisvaikuttamista aselajirajojen häiritsemättä.*” Välimäen ja Tilanderin kirjoituksissa mainittiin myös yhteisoperaatiot. Tilander lisäksi mainitsi puheessaan, kuinka pääesikuntaan ollaan lisäämässä kaikkien puolustushaarojen johtamiskykyä ja ”*johtamisessa ja organisoinnissa JOINT-periaate – kaikkien puolustushaarojen johtamisen yhdistäminen – tehostuu.*” Tilander (1999), s. 9.

järjestelmien välillä tilanteen edellyttämällä tavalla.” Lindbergin mukaan toiminnan edellytyksenä oli yhteensopivat tieto- ja kommunikaatiojärjestelmät, joita ilman toimeenpanoketju olisi liian hidas.⁴⁹⁶

Lehdon mainitsema ”*tärkeä muutostarve*” toteutui lopulta 2008, jolloin maavoimista tuli itsenäinen puolustushaara. Samaan teemaan otti Jyrki Heinonen kantaa jo vuoden 2006 artikkelissa, jossa hän mainitsee, että ”*Verkostoitunut toimintatapa on siirtymässä kovaa vauhtia käytännön tasolle. ’Joint-vaatimus’ ja ’Joint-toimintamalli’ ovat arkipäivää uusia asejärjestelmiä kehitettäessä. ... ’Uusien maavoimien’ rakentaminen antaa mahdollisuuden tarkastella yhteisoperaatioiden vaatiman suorituskyvyn luomista hyvin luovasti. Joint fires ja joint -johtaminen ovat keskeisessä asemassa päätöksiä tehtäessä.*”⁴⁹⁷

Raitasalo on liittänyt puheet yhteisoperaatioista osaksi teknosodan-diskurssia. Raitasalon mukaan tarve yhteisoperaatioille on ilmaantunut tarpeesta hyödyntää paremmin puolustusvoimien väheneviä järjestelmiä ja toisaalta pyrkimyksenä kehittää puolustusvoimia länsimaisen sodan kuvan mukaisiksi joint-asevoimiksi.⁴⁹⁸

Vuoden 2009 selonteossa puolustusjärjestelmän kehittämisessä olikin aiempaa vahvemmin yhteisoperaatiokeskeinen näkökulma⁴⁹⁹. Tämän jälkeen myös kirjoittelu yhteisoperaatioista lisääntyi. Aiemmin mainitusti Ville Vänskä kirjoitti vuonna 2010 artikkelin yhteisoperaatioista. Vänskä opiskeli tuolloin yleisesikuntaupseerikurssilla ja laati diplomityötä merivoimien roolia yhteisoperaatioissa. Pääpaino artikkelissa oli käsitteiden yhteisoperaatio, puolustusvoimien yhteinen tulenkäyttö ja puolustushaarojen yhteistoiminta erojen tutkimisessa, mutta tämän lisäksi Vänskä käsiteli myös yhteisoperaationteorian soveltuvuutta suomelle.⁵⁰⁰

Vänskän mukaan suomessa pyrkimys yhteisoperaatioihin liittyy sodankäynnin vallankumouksen ja vaikutuskeskeiseen ajatteluun. Vänskän mukaan ”*omaksuttaessa maailmalta sotateorian uusimpia suuntauksia tulisi tarkkaan harkita, soveltuvatko ne sellaisenaan pienen maan, kuten Suomen käytettäväksi.*” Vänskän tutkimus osoitti tuolloin, että yhteisoperaatiokykyä ja yhteisoperaatioajattelua yritettiin luoda puolustusvoimiin ilman olemassa olevaa doktriinia. Vänskän mukaan ”*väistämättä syntyy mielikuva, että puolustusvoimiin yritetään kritiikittä*

⁴⁹⁶ Lindberg (2003), s. 9, 17.

⁴⁹⁷ Heinonen (2006), s. 46–47.

⁴⁹⁸ Raitasalo (2008), s. 206.

⁴⁹⁹ Raitasalo & Limnell (2009), s. 8.

⁵⁰⁰ Vänskä (2010), s. 9.

lainata jotain maailmalla luotua” ja toteaa, että yhdysvaltalaisessa yhteisoperaatiokyvyssä on nähtävissä, että ”sitä on suunniteltu käytettäväksi projisoituna maailman kriisipesäkkeisiin.”⁵⁰¹

Esittämästään kritiikistä huolimatta Vänskä toteaa, että ”yhteisoperaatioilla ja yhteisoperaatioajattelulla saavutettavat edut ovat tavoittelemisen arvoisia”. Vänskä korostaa innovatiivisuutta, ennakkoluulottomuutta, pitkäjänteisyyttä ja omintakeisuutta, joilla ”pystytään varmasti luomaan maailman paras suomalaiseen toimintaympäristöön sopiva kyky ja taito yhteisoperaatioihin.”⁵⁰²

Seuraavana vuonna Vänskä jatkoi yhdessä toisen yleisesikuntaupseerikurssin opiskelijan Marko Palokankaan kanssa yhteisoperaatioiden käsittelyä. Kirjoittajien mukaan ”yhteisoperaatio tuo taistelukentälle epäsymmetriaa, optimoi suorituskykyjen käytön, huomioi taistelukentän kaikki ulottuvuudet ja on taistelutapa, jolla heikompi osapuoli voi iskeä tuntuvasti.” Kirjoittajat myös erottavat toisistaan yhteisoperointikyvyn ja yhteisoperaatioajattelun. Yhteisoperaatiokyky on kirjoittajien mukaan toteutettavissa teknisin ratkaisuin, kun taas yhteisoperaatioajattelu vaatii mentaalista valmiutta yhteistoimintaan. Näiden yhdistelmästä muodostuu yhteisoperaatioajattelu, johon kirjoittajien mukaan ”meillä suomalaisilla sotilaille on vielä pitkä tie kuljettavana puolustushaarojen omista toimista käytännön yhteistoimintaan.”⁵⁰³

Tähän samaan teemaan otti kantaa myös pääesikunnan valmiuspäällikkönä tuolloin toiminut Jorma Ala-Sankila operatiivista johtamista käsittelevässä artikkelissaan vuonna 2013. Ala-Sankila kirjoitti, että ”Nykyaikaiset tilannekuva- ja johtamisjärjestelmät tukevat teknisesti hyvin yhteistä, oikein aikautettua vaikuttamista.” Ala-Sankila kirjoitti, että haasteeksi muodostuu ”operaatioiden toteutusaikataulu ja niihin liittyvä käskytyks ja koordinointi. Puolustushaarojen johtamisprosessit ja pääasejärjestelmät säilyvät toisistaan poikkeavina. Maaoperaatioiden aikautuksessa puhutaan nykyäänkin vähintään päivistä, merioperaatioissa tunneista ja ilmaoperaatioissa minuuteista. Tulevaisuuden operaatiotaitoa on näiden kaikkien suorituskykyjen koko voiman oikein ajoitettu keskittäminen ja sen seurauksena halutun vaikutuksen aikaansaaminen.”⁵⁰⁴

Ala-Sankilan kirjoituksen kanssa samassa Kylkiraudan numerossa Vänskä käsitteli yhteisoperaatioiden johtamista. Vänskä korosti Ala-Sankilan tapaan yhteisoperaatioiden suunnittelua ja

⁵⁰¹ Vänskä (2010), s. 13.

⁵⁰² Vänskä (2010), s. 16.

⁵⁰³ Palokangas, Marko & Ville Vänskä: Näkökulmia yhteisoperaatioon – tahtoa, operaatiotaitoa ja johtamista. *Sotilasaikakausilehti* 3/2011, s. 54–55, 58.

⁵⁰⁴ Ala-Sankila, Jorma: Puolustusvoimien operatiivinen johtaminen – sodanjohto uusien haasteiden edessä. *Kylkirauta* 1/2013, s. 8.

johtamista. Vänskän mukaan ”*Johtaminen on tärkein osa yhteisoperaatiota.*” Tämän lisäksi Vänskä mainitsi, että teknologisen kehityksen myötä suurien miesmäärien ja massamaisuuden lisäksi toinen sodankäynnin muutokseen liittyvä piirre sotataidollisessa ajattelussa on korostunut vaikutuskeskeisyys.⁵⁰⁵

Aineistossa yhteisoperaatioita ja verkostokeskeistä sodankäyntiä käsittelevissä kirjoituksissa mainittiin usein termi *vaikuttaminen*. Vaikuttaminen sanana esiintyi aineistossa jo tätäkin ennen. Osana yhteisoperaatioita ja verkostokeskeisestä sodankäyntiä käsitteleviä kirjoituksia, sillä voidaan nähdä tarkoittavan Vänskän mainitsemaa vaikutuskeskeisyyttä. Arto Hirvelä kiteytti ajatuksen jo aiemmin käsitellyssä informaatio-operaatioiden vaikutusperusteista suunnittelua käsittelevässä artikkelissa seuraavasti: ”*Kaikilla tasoilla tulisi keskittyä siihen mitä vaikutuksia halutaan saada aikaiseksi, eikä käytettäviin asejärjestelmiin, menetelmiin tai hyökkäyskohteiden määrittämiseen.*”⁵⁰⁶

Juha Mälkin mukaan kylmän sodan jälkeisessä ajassa sodankäynnin vallankumous -tyyppiset ohjelmat ovat suunnanneet asevoimia samankaltaisten teknisten ja mekaanisten kysymysten ja teemojen äärelle. Mälkin mukaan länsimaat ovat käyneet läpi intensiivisiä konseptien ja doktriinien kehittämisjaksoja 1990-luvulla sekä erityisesti 2000-luvulla. Konseptit on laadittu vaikuttavuus-teeman ympärille, joissa vastustajan kukistaminen on nähty lähinnä kustannuskysymyksenä. Näissä konsepteissa ja doktriineissa on Mälkin mukaan korostunut teknologisen ylivoimaisuuden mahdollistamat suorat lähestymistavat.⁵⁰⁷

Juha Mälkki on jakanut sotataidollisen lähtökohdan suoraan ja epäsuoraan lähestymistapaan. Mälkin mukaan suoraan sotataidolliseen lähtökohtaan liittyviä termejä ovat esimerkiksi taistelu, systeemi, operatiivinen taso, tieto käynnistää toiminnan, läpinäkyvyys sekä suunnitelma ja havainnot. Epäsuoraan sotataidolliseen lähtökohtaan liittyy termejä kuten, sota, kulttuuri, operaatiotaito, viholliskosketus tuottaa tietoa, harhautus sekä toimintamallit ja intuitio. Mälkin mukaan etenkin 2000-luvulla on sodankäynnin vallankumouksen mukaisten konseptien myötä länsimaissa lisääntynyt suorat sotataidolliset lähtökohdat. Samalla keskustelu on yksipuolistunut.⁵⁰⁸

⁵⁰⁵ Vänskä, Ville: Yhteisoperaation johtaminen. *Kylkirauta* 1/2013, s. 10–11.

⁵⁰⁶ Hirvelä (2006), s. 14.

⁵⁰⁷ Mälkki, Juha: Väärää sotataittoa – taloustieteen ja sotataidon yksipuolistuminen. *Sotilasajakauslehti* 4/2017, s. 11.

⁵⁰⁸ Mälkki (2017), s. 10–11.

Suoraan sotataidolliseen lähtökohtaan liittyviä termejä	Epäsuoraan sotataidolliseen lähtökohtaan liittyviä termejä
Taistelu	Sota
Systeemi, rakenne	Kulttuuri
Operatiivinen taso	Operaatiotaito
Tieto käynnistää toiminnan	Viholliskosketus tuottaa tietoa
Läpinäkyvyys	Harhautus
Suunnitelma, havainnot	Toimintamallit, intuitio

Kuva 5: Suoraan ja epäsuoraan sotataidolliseen lähtökohtaan liittyviä termejä⁵⁰⁹

Aineiston perusteella Mälkin mainitsemat suorat ja epäsuorat lähtökohdat aiheuttivatkin keskustelua, vaikka näihin ei suoraan viitattukaan. Uusia konsepteja perusteltiin informaatioylivoimalla, jolla kyetään luomaan tarkka tilannekuva toiminnan perustaksi. Samaan aikaan keskusteluissa ilmeni myös vastakkaisia näkemyksiä, jotka korostivat komentajan henkilökohtaista tilanteenarviointia sekä omakohtaista havainnointia. Tähän voidaan liittää aiemmin mainitun Antikaisen kirjoituksen lisäksi vuoden 2004 aselajitarkastajien kirjoituksia. Kirjoituksissa tätä ei suoraan sanota, mutta tämä voidaan todeta esimerkiksi jalkaväen tarkastajan toteamuksesta, että ”*jalkaväessä arvostetaan edelleenkin sotakokemusta*” ja uudesta teknologiasta huolimatta, on pidettävä huoli jalkaväkisotilaan kyvystä tehdä ”*tilanteen mukaisia ratkaisuja*”. Tällä hän viittasi siihen, että ”*Suorituskykyä ei rakenneta pelkällä materiaalilla.*”⁵¹⁰

Rekkedal ja Vegon mukaan verkostokeskeisen ja vaikutusperusteisen sodankäynnin kannattajien näkemys sodan luonteesta poikkeaa suuressi muun muassa Clausewitzin näkemyksistä. Näiden näkemysten mukaan Clausewitzin klassisen sodankäynnin teoria on vanhentunut, koska sodan luonne muuttuu jatkuvasti kehittyvän teknologian myötä. Edelleen kannattajien mukaan verkostokeskeisen sodankäynnin konsepti korostaa tieteellistä sodankäyntinäkemystä ja taidon osuus on epäolennainen.⁵¹¹ Myös Aki-Mauri Huhtinen ja Jari Rantapelkonen kirjoittavat vuoden 2007 artikkelissaan, kuinka ”*Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ovat läntiset maat Yhdysvaltain johdolla pyrkineet ratkaisemaan klassisia sotataidon ongelmia lähinnä teknologialla.*”⁵¹²

⁵⁰⁹ Mälkki (2017), s. 11.

⁵¹⁰ Peltonen (2004), s. 9.

⁵¹¹ Rekkedal & Vego (2013), s. 194.

⁵¹² Huhtinen, Aki-Mauri & Jari Rantapelkonen: Informaatioajan sotataidon kritiikki. *Sotilasajakauslehti* 5/2007, s. 16.

4.5 Paluu juurille – Alueelliset joukot ja uskottavuuden mittarini valmius

Aiemmin mainitussa jalkaväen tarkastajan vuoden 2004 artikkelissa korostettiin päähuomion olevan operatiivisten joukkojen kehittäminen. Heti tämän perään kuitenkin todetaan, että ”*Samalla on huolehdittava alueellisten jalkaväkijoukkojen uskottavasta suorituskyvystä.*”⁵¹³

Vuoden 1997 selonteossa sodan ajan joukot jaettiin alueellisiin ja operatiivisiin joukkoihin. Alueellisten joukkojen taktiikasta ei kuitenkaan merkittävässä määrin kirjoitettu lukuun ottamatta yllä olevan kaltaisia yksittäisiä mainintoja. Alueellisten joukkojen merkitys kuitenkin tunnistettiin, kuten Tilander toi vuoden 1999 puheessaan esille. Tilanderin mukaan ”*Suomea ei puolusteta pelkillä valmiusyhtymillä.*”⁵¹⁴

Arto Nokkalan mukaan tuohon aikaan oli selvää, ettei kolme prikaatia riittäisi monissa kuvatuissa tilanteissa. Paljon riippuisi siitä, mitä muita joukkoja olisi perustettavissa näiden kolmen jälkeen. Puolustusmäärärahojen matala taso aiheutti Nokkalan mukaan pelkoa siitä, että kolmen valmiusprikaatin varustaminen riittävän nykyaikaisiksi saattaisi vaikeuttaa puolustuksen jatkokehittämistä.⁵¹⁵

Vuoden 2009 selonteon aikaan maavoimien esikunnan esikuntapäällikkönä toiminut kenraalimajuri Arto Rätty kirjoitti Sotilasaikakausilehteen artikkelin, jonka tarkoituksena on toimia Maavoimien esikunnan näkemyksenä maavoimien tulevaisuudesta. Tarve näkemyksen julkaisulle on Rädyn mukaan selonteon linjaukset⁵¹⁶ erityisesti maavoimien alueellisten joukkojen kehittämisestä, joka on Rädyn mukaan ”*herättänyt paljon keskustelua alan lehdissä.*”⁵¹⁷ Rätty ei tarkemmin eritellyt missä lehdissä keskustelua on käyty ja mistä näkökulmasta.

Rätty perusteli alueellisten joukkojen roolia seuraavasti: ”*Vahva tukeutuminen alueellisiin joukkoihin on suomalainen erikoisuus ja osasy syy puolustusjärjestelmämme kustannustehokkuuteen. Ilman alueellisia joukkoja operatiiviset joukot joutuvat liikuntataisteluun, jossa nopein ja vahvin voittaa. Tehtävänsä alueelliset joukot toteuttavat heikentämällä, sitomalla ja tuhoamalla vastustajan joukkoja niin, että operatiiviset joukot voivat tuhota taisteluun sitoutuneen*

⁵¹³ Peltonen (2004), s. 9.

⁵¹⁴ Tilander (1999), s. 11.

⁵¹⁵ Nokkala (2014), s. 221–223.

⁵¹⁶ Selonteon mukaan alueellisten joukkojen organisaatioista muodostetaan entistä joustavampia ja niiden käyttö- ja toimintaperiaatteita kehitetään aktiivisemmiksi puolustustaistelussa. Lisäksi selonteossa mainitaan, että tärkeimpien alueellisten joukkojen tulivoimaa ja suojaa sekä erityisesti taktista liikkuvuutta kehitetään.

⁵¹⁷ Rätty, Arto: Maavoimat kohti 2020-lukua. *Sotilasaikakausilehti 6-7/2009*, s. 9.

vastustajan. *Puolustuskonseptimme on ns. suomalainen erikoisuus, joka toimii hyvin vaikeakulkuisessa, vesistöjen rikkomassa maastossamme ja keliolosuhteissamme.*⁵¹⁸

Jos vielä valmiusyhtymien kehittäminen nähtiin niin sanottuna kärkiajatteluna, perusteltiin alueellisia joukkoja Rädyn kirjoituksessa kustannustehokkaana ratkaisuna koko maan puolustamiseen perinteisen sotilaallisen voiman käytön tilanteessa. Rätty ei tätä artikkelissaan suoraan mainitse, mutta tämänkaltainen tulkinta voidaan tehdä maininnasta Venäjän valmistautumisesta ”*alueellisiin ja paikallisiin sotiin lähellä sen rajoja*” sekä Rädyn käyttämästä termistä ”*liikuntataistelu*”. Liikuntasota terminä oli alun perin lähtöisin jatkosodasta, jossa sillä tarkoitettiin Laatokan pohjoispuolella käytyjä taisteluita, jotka sisälsivät sekä puolustus- että hyökkäystaisteluita⁵¹⁹.

Rätty myös kirjoittaa, että alueellisten joukkojen kehittäminen ei ole pelkästään korvaavan suorituskyvyn hankkimista. Rädyn mukaan ”*vähintään yhtä tärkeää on joukkojen taistelutavan, organisaatioiden ja huollon kehittäminen*”, joiden kehittämisessä pyritään ”*operatiivis-taktisen konseptin mukaisesti hyödyntämään omia vahvuusalueitamme.*” Rätty ei suoraan mainitse, mitä nämä omat vahvuusalueet ovat. Aiemmin kirjoituksessa Rätty kuitenkin mainitsee viimeaikaisten sotien kokemukset, joissa ”*pienten joukkojen toistuvilla iskuilla on voitu rajoitetuksi ajaksi pysäyttää ylivoimainenkin mekanisoitu vastustaja.*” Rädyn mukaan tällainen ”*epäsymmetrinen toimintatapa soveltuu myös meidän joukkojemme käyttöön*”.⁵²⁰

Edelleen Rädyn mukaan tämä ei yksin riitä, vaan ”*hajautetusti taistelevien joukkojemme torjuntavaikutus voi kunnolla vaikuttaa hyökkääjään vasta, kun siihen liitetään keskitetty tulenkäyttö ja operatiiviset vastahyökkäykset.*” Näiden ”*yhteisvaikutuksena*” vastustajalle kyettäisiin kirjoituksen mukaan tuottamaan ”*kestämättömät vaikutukset.*”⁵²¹

Tarve uudistetulle taistelutavalla oli huomattu jo vuoden 2008 tutkimusharjoituksissa. Tuolloin tehtiin havainto, että uusitullakaan sotavarustuksella vanha maastonkohtien pitämiseen perustuva taistelutapa ei ollut enää mahdollinen. Muun muassa vastustajan maalinosoituksen tarkkuuden kasvaminen ja täsmäaseiden lisääntyvä määrä nähtiin uhkana passiiviselle puolustus-taistelulle.⁵²² Tähän myös Rätty viittasi ja mainitsi, että ”*Suurimmat haasteet tulevat vastustajan tiedustelun ja valvonnan sekä täsmäaseiden tehon ja tarkkuuden kasvusta. Kun vasteaika*

⁵¹⁸ Rätty (2009), s. 12–13.

⁵¹⁹ Tynkkynen (2014), s. 135–136.

⁵²⁰ Rätty (2009), s. 12.

⁵²¹ Sama.

⁵²² Lagerstam, Kaarle: Tutkimuksen viimeisimmät vuosikymmenet, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018, s. 2019.

*havainnoista vaikuttamiseen pienenee, on kiinnitettävä erityistä huomiota joukkojen suojaan ja kykyyn väistää asevaikutusta.”*⁵²³ Rädyn mainitsemissa havainnoissa onkin nähtävissä yhteneväisyyksiä myöhemmin julki tuodusta Maavoimien uudistetussa taistelutavassa.

Vuoden 2012 selonteko linjasi, että ”*Maavoimien operatiivisten joukkojen kyky ratkaisutaiste-
luihin edellyttää tulivoiman, liikkuvuuden ja suojan ylläpitämistä ja kehittämistä. Maavoimien
vaikuttamiskyvyn keskeisen osan muodostavat raskas raketinheittimistö ja tykistö sekä sulutta-
minen. Tärkeimpiä alueellisia joukkoja kehitetään aktiiviseen puolustustaisteluun kykeneviksi.
Niitä käytetään hyökkääjän sitomiseen ja kuluttamiseen, hyökkäyksen torjuntaan sekä tärkei-
den alueiden pitämiseen. Uudistetussa taistelutavassa joukot toimivat aktiivisesti, joustavasti
ja kykenevät hajautettuun toimintaan.*”⁵²⁴

Pääesikunnassa operaatiopäällikkönä tuolloin toiminut kenraaliluutnantti Mika Peltosen mu-
kaan tulevaisuuden taistelukentällä vaikuttamisen tarve ja mahdollisuus kasvaa, vaikka taiste-
luun suoranaisesti osallistuvien jalkaväkijoukkojen määrä vähenee⁵²⁵. Keskeistä maavoimien
uudistetussa taistelutavassa oli pyrkimys siirtyä jäykähköstä alueiden pitämiseen perustuvasta
taktiikasta joustavampaan toimintamalliin. Taistelutavassa korostuivat aktiivisuus, aloitteelli-
suus, liike ja joustavuus. Tulenkäytöllä ja yllättävillä iskuilla pyrittiin tuottamaan viholliselle
kumulatiivisia tappioita ja rikkomaan vihollisen taistelujärjestys. Taistelutilan valmisteluun
kuului keskeisinä asioina suluttaminen, linnoittaminen ja oman toiminnan suojaaminen.⁵²⁶

Sotilasaikakausilehdessä julkaistiin vuosina 2012–2013 artikkelisarja maavoimien uudistetusta
taistelutavasta. Artikkelisarjan avasi maavoimien operaatiopäällikkönä tuolloin toiminut pri-
kaatinkenraali Veli-Pekka Parkatti. Parkatin mukaan uudistuksen lähtökohtana ovat ”*uhkamal-
lit, jotka eivät ole oleellisilta osiltaan muuttumassa.*” Parkatti huomioi sotateknisen kehityksen
ja erikseen mainitsee aiemmin mainitun Rädyn kirjoituksen tavoin kasvaneen tiedustelukyvyn
sekä asejärjestelmien tehon ja tarkkuuden lisääntymisen. Parkatti kuvaa hyökkääjällä olevan
aina alkuvaiheessa aloite ja ylivoima painopistesuunnassa. Tähän vastatakseen puolustajalla
”*on oltava kyky aloittaa taistelut ja sitoa hyökkääjä kaikissa suunnissa sekä keskittää tämän
jälkeen eri suorituskykyjen ja joukkojen yhteisvaikutus ratkaisukohtiin.*” Parkatin mukaan alu-
eellisen puolustuksen ”*perusperiaatteet*” säilyvät, mutta ”*Maavoimien taistelutapaa ja*

⁵²³ Rätty (2009), s. 13.

⁵²⁴ Valtioneuvosto (2012), s. 101.

⁵²⁵ Peltonen, Mika: Sodan kuva muuttuu, puolustusvoimat muuttuu, jalkaväki muuttuu. *Jalkaväen vuosikirja XXIX 2013-2014*, Jalkaväen säätiö KTMP/Ykkös-Offset Oy, Tuusula 2013, s. 17.

⁵²⁶ Hulkko, Petri: Maavoimien taistelu 2015, uudistettu taistelutapa, *Jalkaväen vuosikirja XXIX 2013-2014*, Jal-
kaväen säätiö KTMP/Ykkös-Offset Oy, Tuusula 2013, s. 22.

*joukkoja uudistetaan omista suomalaisista lähtökohdista niin, että puolustus voidaan toteuttaa pienemmällä joukkomäärällä.”*⁵²⁷

Pienvät joukkomäärät liittyivät vuonna 2015 toimeenpantuun puolustusvoimauudistukseen, jonka osana sodan ajan vahvuutta edelleen pienennettiin. Verrattaessa Parkatin tekstiä Rädyn vuoden 2009 tai vuoden 2004 aselajitarkastajien artikkeleihin, ei Parkatti perustele muutosta taktiikassa sodan kuvan muutoksella. Parkatti sen sijaan kuvaa uudistuksen olevan välttämätön, koska maavoimien joukkojen määrä pienenee sekä uudistuksen jälkeenkin vanhenevan materiaalin korvaamiseen on niukasti varoja. Tästä huolimatta ”*Koko maata on kuitenkin puolustettava, eikä uhkamalleissa ja puolustusvoimien tehtävissä ole näköpiirissä merkittävää muutosta.*”⁵²⁸

Rädyn mukaisesti myöskään Parkatti ei korosta teknologian merkitystä, vaan maastoa ja olosuhteita, jotka antavat mahdollisuuden taistelu omilla ehdoilla ja valitulla tavalla. Parkatin mukaan ”*taktiikkaa ja sotavarustusta on kehitettävä käsi kädessä*” ja ”*edelleenkin suhteellisen suu- ralle reservistä perustettavalle joukkomäärälle ei voida hankkia täysimääräisesti kokonaan uutta materiaalia.*”⁵²⁹

Parkatin mukaan maavoimatutkimuksen perusteella ”*voidaan kiistatta osoittaa, että taistelutavan uudistuksessa tarkastelluilla kehittämisohjelman mukaisesti varustetuilla organisaatioilla ja toimintatavoilla päästään nykymalleja parempiin tuloksiin.*” Uudistetussa taistelutavassa toiminta perustui tehtävätaktiikkaan kaikilla tasoilla. Parkatti kirjoitti keskeisenä haasteena olevan johtajien kouluttamisen ymmärtämään taistelutavan ”*syvin olemus.*”⁵³⁰

Juha Hollannin mukaan alueellisen maanpuolustusjärjestelmän johtoajatuksena sotien jälkeen oli vihollisen kuluttaminen pientenkin joukkojen taistelulla syvällä alueella. Tämän lisäksi tärkeänä pidettiin luopumista jäykästä ja kaavamaisesta alueiden hallussapitoon tähänneestä linjapuolustuksesta. Taistelun ratkaisevaksi tekijäksi nostettiin Hollannin mukaan vaikuttaminen vihollisen voimaan.⁵³¹ Verrattaessa tätä kirjoitukseen maavoimien uudistetusta taistelutavasta, perusteltiin sitä osittain samoilla argumenteilla, kuin alueellista puolustusjärjestelmää jo sotien jälkeen.

⁵²⁷ Parkatti, Veli-Pekka: Maavoimien taistelu uudistuu. *Sotilasaikakauslehti* 9/2012, s. 11.

⁵²⁸ Sama

⁵²⁹ Parkatti (2012), s. 11–12.

⁵³⁰ Parkatti (2012), s. 14, 19.

⁵³¹ Hollanti (2019), s. 224–225.

Kirjoitukset maavoimien uudistetusta taistelutavasta olivat edellä kuvatun mukaisesti lähinnä tiedottamistyyppisiä artikkeleita. Muutos tiedottavampaan suuntaan ilmeni hyvin Antti Pajarin vuonna 2013 Kylkiraudassa julkaistusta kirjoituksesta, jossa hän käsitteli taktiikan opetusta. Pajari kirjoitti, että ”*Ensireaktioni Maavoinen taistelu 2015:ttä kohtaan oli hämmentynyt mutta toiveikas. Hämmentynyt olin siksi, että sen käyttöönotto lanseerattiin julkisuudessa poikkeuksellisen voimakkaasti siihen nähden, että opetuksen näkökulmasta sitä ei ainakaan Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksessa ollut valmisteltu lainkaan.*”⁵³²

Maavoimien uudistettu taistelutapa perustui edellä kuvan mukaisesti vaikutuskeskeisyyteen. Vaikutus terminä, aiheutti aineiston perusteella myös keskustelua. Tykistön tarkastaja eversti Esko Hartikainen kirjoitti maavoimien uudistettuun taistelutapaan liittyen artikkelin ”*Vaikututtaminen maavoimien uudistetussa taistelutavassa*”. Hartikaisen mukaan ”*vaikuttamisessa on tarve myös ajattelutavan muutokseen.*” Hartikainen kuvasi kuinka ”*nykytaktiikkamme perustuu pääosin vastustajan etenemisen estämiseen ja tappioiden tuottamiseen ennalta valituilla alueille. ... Tulevassa toimintamallissa johtajiemme tulee kyetä löytämään vastustajan kriittisiä joukkoja ja järjestelmiä ja tuottamaan niille riittävä kertautuvat tappiot.*”⁵³³

Eversti evp. Juhana Paakkinen kirjoitti Hartikaisen kirjoitukseen liittyen mielipidekirjoituksen Sotilasaikakausilehden keskustelua palstalla. Kirjoituksista on tehtävissä havainto aiemmin käsiteltyjen *yläkäsitteiden* käytön lisääntymisestä operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa. Paakkinen kirjoitti, että ”*Lienevätkö pyrkimys tieteellisyyteen vaiko anglosaksisten käsitteiden käännöskömpelyys vaiko tarve kätkeä sotiminen todellisuus vaikuttaneet siihen, että kirjoitukset ovat monesti tukahduttavaa pullamössöä.*” Paakkinen jatkoi vaikuttaminen termistä, että ”*Kokonaisvaikuttaminen, vaikuttamisen suorituskykykori, yhteinen vaikuttamiskyky, vaikuttamisketju, yhteisvaikuttaminen jne. eivät kyllä kolahtaneet. Vaikutus jäi heikoksi. Sikäli kuin kuvan perusteella ymmärsin kirjoitusta, sen perusajatukset ovat tuttuja jo 1970-luvun sotakorkeakoulusta. Silloin ne ilmaistiin paljon ymmärrettävimpin.*”⁵³⁴

Myös Pajari otti kantaa käytettäviin käsitteisiin. Pajari kirjoitti, että tehtävätaktiikkaa ei saisi uudistetun taistelutavan yhteydessä korostaa, sillä ”*tehtävätaktiikkaa ei ole suomalaisittain yksiselitteisesti käsitteenä määritelty ja näkemykset siitä tuntuvat poikkeavan huomattavasti sen mukaan, kuka ne on esittänyt. Ainakaan opetuksen peruskiveksi ei saisi nostaa asiaa, jota ei ole*

⁵³² Pajari (2013), s. 10.

⁵³³ Hartikainen, Esko: Vaikuttaminen maavoimien uudistetussa taistelutavassa. *Sotilasaikakausilehti 11/2012*, s. 14.

⁵³⁴ Paakkinen, Juhani: Vanha tuote uudessa kääreessä. *Sotilasaikakausilehti 12/2012*, s. 45.

*selkeästi määritelty.*⁵³⁵ Toisena terminä myös Pajari ottaa esille aiemmin mainitun vaikuttamisen. Tästä Pajari tosin tyytyy toteamaan, että hänen jo avatessa keskustelun tehtävätaktiikan osata, ”niin jätän vaikuttamisen kommentointini toteamukseen, ettei ihan helppo asia ole sekään.”⁵³⁶

Poikkeuksen tiedottamistyyppisiin artikkeleihin teki merisotakoulun taktiikan pääopettajana tuolloin toiminut komentajakapteeni Hannu Roponen ja tuolloin kriisinhallintatehtävissä toiminut komentajakapteeni Ville Vänskä. Kirjoittajat pohtivat artikkelissaan hajautetun taistelutavan soveltamista meripuolustuksessa. Kirjoittajien mukaan joukkojen vähentyessä taistelutilan ”tyhjiyttä tulee hallita toisin keinoin.”⁵³⁷

Tulevaisuudessa rannikkojoukot voisivat kirjoittajien mukaan edelleen toimia maalinosoittajina, mutta asevaikutus pitäisi tulla muualta. Kirjoittajien mukaan ”Tavoitteena tuleekin olla pyrkimys pois puolustushaarakeskeisestä toiminnasta, päämääränä mahdollisimman kustannustehokas, yhtenäinen ja yhteisoperointikykyinen puolustusjärjestelmä.”⁵³⁸

Vuoden 2014 Ukrainan tapahtumista tehdyt havainnot korostivat ennakkovaroituksen antamiseen ja valmiuden kohottamiseen käytettävän ajan lyhenemistä.⁵³⁹ Vesa Tynkkynen tuo esille Kylkiraudan vuoden 2015 haastattelussa omien sanojen mukaan hieman kärjistäen, että kylmän sodan viimeisinä vuosina keksittiin neljäs taistelutyyppi ”passiivisuus”. Tuolloin Tynkkynen mukaan nähtiin, että tiedon hankinnalla mahdollistetaan riittävä ennakkovaroitus liikekannallepallon suorittamiseksi. Tynkkynen mukaan asioita alettiin tarkastella ”enemmän talouden kuin taktiikan silmälasien läpi.”⁵⁴⁰

Valmiutta toki korostettiin jo vuoden 1997 selonteon jälkeen, kuten tuotiin ilmi valmiusyhtymiä ja kärkiajattelua käsittelevässä luvussa⁵⁴¹. Lisäksi esimerkiksi eversti Mika Kalliomaa totesi Kylkiraudan valmiutta käsittelevän teemanumeron pääkirjoituksessa, että ”*Moni näkee valmiuden parantamisen paluuna vanhaan, ja näinhän asia monessa mielessä onkin.*

⁵³⁵ Pajari myös epäilee tehtävätaktiikan tarpeellisuutta ja tehtävätaktiikan soveltumista uudistetussa taistelutavassa. Tätä hän argumentoi sillä, että uudistetussa taistelutavassa tilannekuva muodostetaan teknisin apuvälinein ryhmätasolta alkaen ja joukon toiminta on yhdistettävissä kiinteästi jonkin muun joukon toimintaan.

⁵³⁶ Pajari (2013), s. 12.

⁵³⁷ Roponen, Hannu & Ville Vänskä: Hajautetun taistelutavan soveltaminen meripuolustuksessa. *Sotilasajakauslehti* 2/2013, s. 48.

⁵³⁸ Sama.

⁵³⁹ Puolustusministeriö: Suomen puolustus 2020-luvulla – Puolustusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskat-saus 2014, Erweko Oy, Helsinki 2014, s. 1.

⁵⁴⁰ Liimatta (2015), s. 8.

⁵⁴¹ Hyvänä esimerkkinä valmiuden korostamisesta on Tilanderin vuoden 1999 puheissa mainitsemat ”*muuttuvassa maailmantilanteessa ja erityisesti sotilaallisesti jännittyneinä aikoina maavoimien valmiusyhtymät luovat meille uudenlaista valmiutta ja ennaltaehkäisykykyä.*” ja ”*reagointikykyämme on kuitenkin selvästi parannettava.*”

*Turvallisuusympäristömme mahdollisti lähes kahden vuosikymmenen ajan matalan sotilaallisen valmiustason.*⁵⁴²

Puolustusvoimien operaatiopäällikkö totesi jo aiemmin mainitussa Kylkiraudan artikkelissaan vuonna 2015, että ”*Valmius on kallis sana.*” Peltosen mukaan ”*Valmiudesta on tulossa uusi uskottavuuden mittari.*”⁵⁴³ Kommentti voidaan tulkita viittaavan Tynkkysen mainitsemaan asioiden tarkastelemiseen enemmän talouden kuin taktiikan silmien. Samalla se voidaan nähdä vaikuttamisena poliittisiin päättäjiin korostamalla valmiutta uskottavuuden mittarina. Myöhemmin muun muassa maavoimien esikunnan suunnitteluosastolla toiminut everstiluutnantti Jukka Nurmi kirjoitti vuonna 2018 tiedottamistyyppisen artikkelin Sotilasaikakausilehteen, jossa totesi maavoimien kehityksen painopisteen olleen viime vuosina ”*erityisesti valmiuden kehittämisessä.*”⁵⁴⁴

Vuonna 2017 julkaistiin Kylkiraudan teemanumero valmiudesta ja uhkasta. Kyseisessä numerossa maavoimien esikuntapäällikkönä tuolloin toiminut prikaatinkenraali Markku Myllykangas kirjoittikin, että ”*Monet puolustuselonteon kirjaukset kehittävät toteuduttuaan Puolustusvoimien valmiutta.*” Näistä toimenpiteistä Myllykangas mainitsi lisärahoituksen, sodan ajan joukkovahvuuden lisäyksen, vapaaehtoisen maanpuolustustyön kehittämisen sekä strategiset suorituskyky-, kyberpuolustuskyky- ja puolustusyhteistyöhankkeet. Valmiuden parantamiseen liittyvistä asioista Myllykangas mainitsee lainsäädännön kehittämisen sekä varusmiesten valmiusyksikkökoulutuksen aloittamisen.

Operaatiotaitoon ja taktiikkaan artikkelissa ei syvällisemmin mennä. Myllykangas toteaaakin, että ”*Julkisuudessa uutisoidaan usein varsin laajasti lähialueen maiden valmiustarkastuksista ja valmiusharjoituksista. On sanomattakin selvää, että oman järjestelmämme valmiutta kehitetään ja testataan vastaavalla tavalla. Niistä ei kuitenkaan raportoida julkisuudessa, sillä yksityiskohtaiset sodan ajan joukkojen perustamispaikat, kokoonpanot, sijoitukset, joukkojen ja johtajien nimet, käyttöperiaatteet, operaatioalueet, vasteajat ja tehtävät ovat salassa pidettäviä asioita.*”⁵⁴⁵

⁵⁴² Kalliomaa, Mika: Uhka = tahto x kapasiteetti. *Kylkirauta* 3/2017, s. 1.

⁵⁴³ Peltonen (2015), s. 17.

⁵⁴⁴ Nurmi, Jukka: Maavoimat – maa-alueen puolustaja nyt ja tulevaisuudessa. *Sotilasaikakausilehti* 3/2018, s. 16.

⁵⁴⁵ Myllykangas, Markku: Valmiutta kaiken varalle. *Kylkirauta* 3/2017, s. 9–11.

Edelleen Myllykankaan mukaan ”On hyvä, että myös valmiuteen liittyvistä asioista käydään julkista keskustelua. Valmiuteen liittyvät yksityiskohdat ovat kuitenkin ehdottoman salassa pidettävää tietoa, josta emme julkisuudessa keskustele.”⁵⁴⁶

---

⁵⁴⁶ Myllykangas (2017), s. 11.

5 SYNTEESI

5.1 Päättökysymykseen vastaaminen

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia upseerien operaatiotaidon ja taktiikan keskustelua sotilasammattilehdissä käytävän kirjoittelun kautta. Analyysi kohdistui siihen, miten suomalaisesta operaatiotaidosta ja taktiikasta on kylmän sodan jälkeisessä julkilausutussa sodan kuvassa keskusteltu. Tutkielman teoreettisena viitekehystenä toimi sosiaalinen konstruktivismi, jonka mukaisesti sodan ja taistelun kuva sekä etenkin sen muutoksen tunnistaminen voi perustua sille annettuihin merkityksiin.

Tutkimuksen aineiston muodosti upseerien operaatiotaitoa ja taktiikkaa käsittelevät kirjoitukset Suomen sotilasaikakauslehdessä sekä Kadettikunnan julkaisemassa Kylkiraudassa vuosina 1990–2020. Tutkimuksen kattavuuden lisäämiseksi analyysin sisällytettiin myös kirjoitukset, jotka eivät painopisteisesti käsitelleet operaatiotaitoa tai taktiikkaa, mutta joissa aiheita kuitenkin käsiteltiin. Kirjoituksia analysoitiin soveltamalla kriittistä diskurssianalyysia. Aineiston analyysin tukena käytettiin muita tutkittavan ajankohdan kirjoituksia, tutkimuksia, viranomais-tekstejä sekä myöhemmin julkaistuja tutkimuksia.

Tutkimuksen päättökysymyksenä oli *Miten ja miksi upseerit ovat julkisessa kirjoittelussa keskustelleet operaatiotaidosta ja taktiikasta 1990–2020-lukujen julkilausutussa suomalaisessa sodan kuvassa?* Tähän kysymykseen vastaamiseksi muodostettiin neljä alatutkimuskysymystä.

Ensimmäinen alatutkimuskysymys oli, *Millainen oli julkilausuttu suomalainen sodan kuva vuosina 1990–2020?* Tähän kysymykseen vastattiin luvussa kaksi. Ensimmäisellä alatutkimuskysymyksellä pyrittiin hahmottamaan se konteksti, sodan kuva, joka on antanut viitekehysten operaatiotaidon ja taktiikan keskustelulle. Julkilausuttua sodan kuvaa tutkittiin valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen, tutkimuskirjallisuuden, sekä tutkittavana ajankohtana julkaistujen artikkeleiden kautta. Tutkimusmenetelmänä luvussa kaksi oli laadullinen sisällönanalyysi.

Luvun perusteella suomalainen julkilausuttu sodan kuva on muuttunut yleisen länsimaisen sodan kuvan mukaisesti. Yleisestä länsimaisesta kehityksestä poiketen, on suomessa kuitenkin aina pidetty laajamittaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhkaa mahdollisena, vaikka tätä ei olisi julkilausutuissa uhkamalleissa aina mainittukaan. 1990-luvulla alkanut teollisuusyhteiskuntien

muuttuminen tietoyhteiskunniksi muutti länsimaista tapaa käydä sotaa. Informaatio nousi keskeiseen rooliin sodan kuvaa muokkaavana tekijänä. 2000-luvulla sodan kuva on edelleen jatkanut hajautumista. Epäsymmetriset uhkat ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen ovat nousseet yhä keskeisemmiksi.

Vuoden 2008 Georgian sota osoitti, että valtioiden väliset aseelliset konfliktit ovat mahdollisia myös Euroopassa. Sodan ja rauhan välisen rajan nähtiin edelleen hämärtyvän. Niin sanottuun harmaaseen vaiheeseen nähtiin olevan mahdollista sotilaallisen voiman käytöllä uhkailu ja mahdollinen rajoitettu käyttö. Myös yhteiskunnan normaalien toimintojen häiritseminen informaatio- ja epäsymmetrisen sodankäynnin keinoin jo ennen varsinaisen sotilaallisen voiman käyttöä nähtiin mahdollisena. Vuoden 2014 Ukrainan konflikti nosti hybridisodankäynnin ja hybridivaikuttamisen käsitteet keskusteluun. Hybridisodankäynti edelleen laajensi käsityksiä sodankäynnistä. Erityisesti niin sanottujen ”*vihreiden miesten*” toiminta, informaationsodankäynti ja kybersodankäynti kuvastivat Venäjän toimia Ukrainassa.

Tutkimuksen toisena ja kolmantena alatutkimuskysymyksenä oli *Mitkä olivat operaatiotaidon ja taktiikan keskustelun keskeisiä teemoja ja argumentteja tarkasteluajankohtana?* sekä *Miten julkilausuttu sodan kuva näkyy upseerien operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa?* Näihin kysymyksiin vastattiin luvuissa kolme ja neljä.

Tutkimuksessa jaettiin diskurssit karkeasti kahteen kokonaisuuteen. Johtamiseen ja suunnitteluun liittyvään keskusteluun sekä operaatiotaidon ja taktiikan aikalaisilmiöihin liittyvään keskusteluun. On huomioitava, että diskurssit olivat toisistaan riippuvaisia. Kokonaisuuden hahmottamiseksi oli diskurssit jaettava kuitenkin pienempiin osiin. Tästä syystä käsiteltävistä kirjoituksesta on pyritty tuomaan kirjoituksen aihe laajemmin esille pelkkien lyhyiden lainausten sijaan. Tällä pyrittiin mahdollistamaan paremmin keskustelun etenemisen seuraamisen ja ehkäisemään virheellisten tulkintojen tekeminen.

Suomalainen operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu on seurannut suomalaista julkilausuttua kuvaa. Sodan kuvan laajentuessa uusiin toimintaympäristöihin 1990-luvulta lähtien on myös operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu laajentunut.

Hollanti ja Niskanen tulivat artikkelissaan johtopäätökseen, että alivoimaisen taktiikan perusajatus on ajaton. Toimimalla aktiivisesti, joustavasti, luovasti, yllätyksellisesti sekä käyttämällä

olosuhteita hyödyksi, voi alivoimainen luoda edullisen asetelman taistelutilassa.⁵⁴⁷ Nämä alivoimaisen taktiikan ilmentymät olivat keskeisessä roolissa myös tämän tutkimuksen aineistossa. Komentajien taktinen taitavuus, kyky tehdä tilanteenmukaisia ratkaisuja sekä luova omiin olosuhteisiin soveltuva taktiikka olivat keskeisiä argumentteja operaatiotaidon ja taktiikan keskustelussa.

1990-luvulla kirjoitettiin komentajan taktisesta johtamisprosessista ja kyvystä tehdä tilanteenmukaisia ratkaisuja. Lisääntyneen kansainvälisyyden myötä käyttöön otettu kansainvälisesti yhteensopiva ja analyyttisyyteen perustuva suunnitteluprosessi, sekä teknologian myötä parantunut tilannetietoisuus aiheuttivat muutoksen keskusteluun. Keskustelu siirtyi suunnittelun ja toimeenpanon väliseen suhteeseen. Kirjoituksissa keskeisenä argumenttina säilyi taktinen taitavuus, mutta yhä enemmän sitä käsiteltiin osana suunnitteluprosessia. Huomionarvoista on, että jo 1990-luvulla tunnistettiin sekä intuitioon, että analyyttisyyteen perustuva suunnitteluprosessi. Tästä huolimatta suunnittelun ja toimeenpanon välinen suhde ei aiheuttanut 1990-luvulla keskustelua.

Raitasalon mukaan maavoimilla oli keskeinen asema Suomen puolustusjärjestelmässä aina 1990-luvun puoleenväliin saakka. Suomalaista maasodan kuvaa hallitsi oman alueen tunteminen, taktinen kyvykkyys sekä massamainen joukkojen käyttö laajamittaisen hyökkäyksen torjunnassa.⁵⁴⁸ Tämä tukee tämän tutkimuksen havaintoja. *Saksan kauppojen* jälkeen keskustelun keskeisenä teemana oli maavoimien teknistyminen sekä etenkin taktiikan ja tekniikan suhde. Keskeisenä argumenttina oli taktinen taitavuus ja omien olosuhteiden hyödyntäminen. Materiaalisen suorituskyvyn kehittymisestä huolimatta, keskeisenä argumenttina oli myös, että pienen maan resursseilla ei voida alkaa taktikoimaan suurvalta-armeijan tapaan.

Kylmän sodan aikaisten teollisuusyhteiskuntien muuttuessa tietoyhteiskunniksi muutti käsityksiä sodan luonteesta. Tietoyhteiskuntien asevoimien nähtiin rakentuvan teknisesti korkeatasoisista, henkilövahvuudeltaan pienistä ja hyvän liikkuvuuden omaavista joukoista. Sodan luonne nähtiin koostuvan syvästä taistelusta, jossa vihollinen kykenee ilmavoimien iskuilla ja täsmäaseilla yhtäaikaisiin iskuihin koko taistelualueella. Kirjoituksien teemat keskittyivät strategisen iskun ja epäsymmetristen uhkien torjuntaan vaadittaviin suorituskykyihin. Samaan aikaan kirjoituksissa nousi keskeisenä argumenttina kehitettävien suorituskykyjen soveltuvuus kansainväliseen kriisinhallintaan sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamiseen. On

⁵⁴⁷ Hollanti & Niskanen (2022), s. 32.

⁵⁴⁸ Raitasalo (2008), s. 176.

kuitenkin huomionarvoista, että etenkin helikopterikeskustelussa kirjoitukset keskittyivät visiointiin mahdollisesti tulevaisuudessa hankittavien suorituskykyjen käytöstä.

Informaatioteknologian kehitys mahdollisti taistelualueen laajentamisen taistelutilaksi. Samalla taistelut siirtyivät kattamaan perinteisten maa-, meri- ja ilmatoimintaympäristöjen lisäksi informaatioympäristön. Operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu siirtyi taistelualueesta taistelutilaan. Edelleen 2010-luvulla puheet kybersodankäynnistä lisääntyivät. Keskeisenä argumenttina oli, että informaatio- ja kyberoperaatioiden tulee olla kiinteä osa muuta operointia.

Vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon kirjauksista voidaan tehdä havainto sodankäynnin vallankumous -diskurssin rantautumisesta suomalaiseen puolustusjärjestelmän kehittämiseen. 2000-luvun alussa keskusteluun nousi sodankäynnin vallankumouksen mukaisia teemoja verkostokeskeisestä sodankäynnistä, vaikutuskeskeisyydestä sekä yhteisoperaatioista. Keskeisiä argumentteja olivat verkostokeskeiseen sodankäyntiin ja vaikutusperusteisiin operaatioihin liittyvät informaatioylivoima ja vaikuttaminen vastustajan kriittisiin kohteisiin. Sodankäynnin vallankumouksen mukainen diskurssi aiheutti myös osittaisia vasta-argumentteja. Näissä vedottiin luvussa kolme esille tuotuihin argumentteihin komentajan omakohtaisesta tilanteenarvioinnista ja kyvystä tehdä tilanteenmukaisia ratkaisuja.

Aineiston perusteella on suomalaisessa operaatiotaidon ja taktiikan keskustelussa lisääntynyt Juha Mälkin esiin tuomat⁵⁴⁹ suorat lähestymistavat sodankäyntiin. 1990-luvulla kirjoituksissa kirjoitettiin painopisteisesti muun muassa yllätyksestä, intuitiosta sekä viholliskosketuksen myötä tehtävistä tilanteenmukaisista ratkaisuista. 2000-luvulle tultaessa, kirjoituksissa oli yhä enemmän havaintoja suoriin lähestymistapoihin liittyvästä suunnittelusta, systeemistä sekä informaatioylivoimasta. On kuitenkin huomioitava, että asia ei ole näin mustavalkoinen. Edelleen kirjoituksissa on pyritty huomioimaan, että uudet ideat tulisi yhteensovittaa omiin resursseihin ja omiin olosuhteisiin soveltuviksi.

Tutkittavan ajankohdan viimeinen selkeä teema oli keskustelu alueellisista joukoista ja puolustusjärjestelmän valmiudesta. Keskeisenä kysymyksenä tuolloin oli, miten vähenevillä joukkomäärillä kyetään koko maata puolustamaan. Kirjoitukset Maavoimien uudistetusta taistelutavasta korostivat, että uhkakuvat eivät ole peruseriaatteiltaan muuttuneet. Asejärjestelmien teknologisen kehityksen johdosta, vihollisella nähtiin kuitenkin olevan mahdollisuus yhä tarkemmin ja tehokkaammin vaikuttaa syvyyteen. Alueelliset joukot nähtiin kustannustehokkaana

---

⁵⁴⁹ Mälkki (2017), s. 11.

ratkaisuna teknologisesti ylivoimaista vihollista vastaan. Aineiston perusteella uudistetussa taistelutavassa palattiin ikään kuin alueellisen puolustuksen juurille. Teknologialla ei pyritty vastaamaan vastustajan kehittyneisiin asejärjestelmiin, vaan uudistettua taistelutapaa kuvattiin osittain samoilla argumenteilla, kuin alueellista puolustusta sen syntyhetkinä. Puolustusjärjestelmän valmiutta perusteltiin Georgian ja Ukrainan sodan kokemuksiin viitaten. Kirjoituksissa myös valmius nähtiin positiivisessa mielessä paluuna menneeseen.

Tutkimusasetelman mukaisesti alatutkimuskysymykseen neljä *Miten upseerien operaatiotaidon ja taktiikan kirjoituksissa ilmenee kirjoituksien tarkoitusperät?* vastataan osana päätutkimuskysymystä.

Tutkimuksellinen valinta tutkia ainoastaan valmiita kirjallisessa muodossa olevia aineistoja aiheuttaa sen, että aineistosta on mahdollista tehdä ainoastaan tulkintoja kirjoituksien tarkoitusperistä. Aineistossa ilmaantui myös kirjoituksia, joissa kirjoittaja tuo tarkoitusperänsä ilmi. Näihin tulee tutkimusotteen mukaisesti suhtautua kuitenkin kriittisesti ja tarkastella kirjoitusta liitettynä se laajempaan kontekstiin. Näitä tarkoitusperiä voidaan havainnoida esimerkiksi sen kautta, missä asemassa kirjoittaja toimi ja millä tyylillä hän kirjoitti.

Näitä tietyssä asemassa ja eri tyyleillä kirjoitettavia voidaan jakaa erilaisiin ryhmiin. Aineiston perusteella keskeisiä ryhmiä olivat seuraavat: 1) Sotilasoppilaitosten henkilökunta, 2) suorituskyvyn hankintaan tai kehittämiseen liittyvät henkilöt, 3) Puolustushaarojen johtotehtävissä toimivat⁵⁵⁰ sekä 4) asiantuntijakirjoittajat⁵⁵¹.

Sotilasoppilaitosten henkilökunta osallistui pääsääntöisesti suunnitteluun ja johtamiseen liittyvään keskusteluun. Kirjoitukset käsittelivät usein taktiikan opetusta, ja siinä käytettävien opetusmenetelmien käsittelyä. Tultaessa 2000-luvulle voidaan kirjoituksien nähdä sisältäneen myös vaikuttamista käytettävien opetusmenetelmien sekä FINGOP-prosessin legitimoimiseen. Tämä voidaan liittää etenkin FINGOP-prosessin käyttöönottoon ja aineistossa ilmi tuotuun yleiseen muutosvastarintaan prosessia kohtaan. Suunnitteluprosessia perusteltiin usein sen komentajakeskeisyydellä, joustavuudella ja sen luomilla mahdollisuuksilla toteuttaa luovaa taktista ajattelua. Tällä luotiin kuvaa, että prosessi sopii myös suomalaiseen perinteiseen johtamiskulttuuriin.

⁵⁵⁰ Johtotehtävissä toimivilla tarkoitetaan puolustushaaran komentajaa, esikuntapäällikköä, aselajitarkastajia tai vastaavissa tehtävissä toimivia.

⁵⁵¹ Asiantuntijakirjoittajilla tarkoitetaan kirjoituksen aihetta laajemmin tutkineita henkilöitä tai aiheen parissa työskenteleviä kirjoittajia.

Toisena keskeisenä ryhmänä voidaan nähdä tietyn suorituskyvyn hankintaan tai kehittämiseen liittyvät henkilöt. Tämä ryhmä oli keskeisessä asemassa etenkin niin sanotuista kärkiajattelun mukaisista suorituskyvyistä kirjoitettaessa, mutta myös verkostokeskeiseen sodankäyntiin liittyvissä kirjoituksissa esiintyi tähän ryhmään kuuluvia kirjoittajia.

Myös tässä ryhmässä voidaan nähdä vaikuttamista kirjoitusten kautta. Vaikuttaminen liittyi kehitettävän suorituskyvyn perustelemiseen. Tämä ilmenee, kun liitetään kirjoitukset tutkimuksen kontekstiin. Helikopterikeskustelussa kirjoitukset painoutuivat taisteluhelikopterin hyödyllisyyteen strategisen iskun torjunnassa, sekä yleisesti helikoptereiden hyötyihin nykyaikaisessa sodankäynnissä. Lisäksi helikoptereita perusteltiin niiden soveltuvuudella yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen sekä kansainväliseen kriisinhallintaa.

Osana helikopterikeskustelua tuotiin myös ilmi, miten helikopterit olisivat hyödyllistä keskittää yhteen joukko-osastoon ja luoda kyseiseen joukko-osastoon helikoptereilla liikkuva nopean toiminnan joukko⁵⁵². Tämä siitäkkin huolimatta, että turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa helikopterit oli liitetty nimenomaan valmiusyhtymien toimintaan.

Kolmantena keskeisenä ryhmänä voidaan nostaa puolustushaarojen johtotehtävissä toimivat henkilöt. Etenkin 2000-luvulla aineistossa korostui tiedottamistyyppiset artikkelit. Artikkeleissa yleensä kuvailtiin, miten asiat ovat, miten ne on suunniteltu tehtävän, miten ne toteutetaan ja mikä on haluttu lopputulos⁵⁵³. Teemoja näissä olivat ajankohtaiset puolustushaaran tai ase-lajin kehittämiseen liittyvät aiheet. Näiden artikkeleiden tarkoituksena voidaan tulkita olevan selontekojen linjausten tai muiden ajankohtaisten asioiden tiedottaminen.

Neljäntenä ryhmänä kirjoituksista voi tunnistaa asiantuntijakirjoittajat. Näihin lukeutuivat esimerkiksi omasta tutkimustyöstään tai kulloisistakin työtehtävistään kirjoittavat. Etenkin informaatioidankäyntiä ja kybersodankäyntiä koskevissa artikkeleissa oli kirjoittajan usein henkilö, joka oli tutkinut aihetta aikaisemminkin. Näiden tarkoituksena ei aineiston perusteella kyettä arvioimaan.

---

⁵⁵² Esim. Ala-Sankila & Laari (1999b), Hokka (2002). Nykyisin helikopterit on keskitetty Utin jääkärirykmenttiin. Nykypäivänä rykmenttiin kuuluva helikopteripataljoona pitää yllä myös ympärivuorokautista valmiutta tukea muita viranomaisia. Maavoimat: Utin jääkärirykmentti – tietoa meistä. [<https://maavoimat.fi/utin-jaakarirykmentti/tietoa-meista>] Luettu 27.7.2023.

⁵⁵³ Fairclough (1997), 77; Virta, Jami: Suomalaisen laajan turvallisuuden diskurssi – Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiat diskurssianalyttisesti tarkasteltuna. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Helsinki 2011, s. 21.

Tutkimuksen pääkysymyksenä oli *Miten ja miksi upseerit ovat julkisessa kirjoittelussa keskustelleet operaatiotaidosta ja taktiikasta 1990-2020-lukujen julkilausutussa suomalaisessa sodan kuvassa?*

Upseerien julkista keskustelua sotilasammattilehdissä käytävän kirjoittelun kautta, voidaan kuvata yksittäisiksi puheenvuoroiksi, joilla otetaan kantaa kulloinkin pinnalla oleviin trendeihin. Tämän lisäksi kirjoittelua kuvastavat informatiiviset kirjoitukset, joilla pyritään tiedottamaan ajankohtaisista aiheista. Tutkittavana ajankohtana nämä kirjoitukset liittyivät usein Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selonteकोjen kirjauksiin.

Sodan kuvan muutos näkyy kirjoituksissa kahdella tavalla. Ensinnäkin sodan kuvan muutos nostaa pinnalle keskusteluun uusia teemoja, ja samalla muiden aiheiden käsittely laantuu. Toiseksi sodan kuvan laajentuminen on laajentanut myös operaatiotaidon ja taktiikan keskustelun aiheita. Keskeinen huomio on myös Hollannin ja Niskasen tuoma näkemys alivoimaisen taktiikan paradigman yleistettävyydestä⁵⁵⁴. Vaihtuvista teemoista huolimatta, johtajien taktinen taitavuus ja olosuhteiden hyväksikäyttö oli keskeisenä argumenttina tutkittavana ajankohtana.

On myös huomioitava, että aineistossa ei esiintynyt laajaa keskustelua aiheista. Näin ollen johtopäätöksiä on jouduttu tekemään osin jopa yksittäisten kirjoitusten perusteella. Kuitenkin yksittäisten kirjoitustenkin perusteella pystyi tekemään havaintoja keskustelun etenemisestä, mikäli ne olivat liitettävissä tutkimuksen kontekstiin.

Huomionarvoista on, että aikaisemmissa tutkimuksissa kuvattu vapaa ja osittain jopa väittelyksi mennyt keskustelu taktiikasta ei juurikaan ilmennyt tämän tutkimuksen aineistossa. 1990-luvun alussa oli vielä havaittavissa pyrkimyksiä keskustelun herättämiseen. Kirjoituksissa myös otettiin vapaammin kantaa kulloinkin pinnalla olleisiin asioihin. Keskustelun herättämiseen pyrki myös vuonna 2011 Petri Järven ja Petteri Joukon aloittama neljän artikkelin artikkelisarja. Vapaata keskustelua ei kuitenkaan syntynyt, vaan artikkelisarjan avaajien jälkeen kirjoitukset liittyivät henkilön työtehtäviin, tutkimustyöhön tai tehtävänantoon⁵⁵⁵. Tehtävänantoon perustuviin kirjoituksiin voidaan liittää myös Kylkiraudan teemanumeroiden kirjoitukset⁵⁵⁶.

Aineiston perusteella ei voida varmasti sanoa syytä keskustelun laantumiseen. Asiaa voidaan kuitenkin pohtia tämän tutkimuksen kontekstin kautta. Suomalaisen sodan kuva hajautuminen

⁵⁵⁴ Hollanti & Niskanen (2022), s. 1.

⁵⁵⁵ Esimerkiksi mainitun Järven ja Joukon aloittaman artikkelisarjan viimeisessä osassa tuotiin ilmi, että kirjoitus perustuu tehtävänantoon.

⁵⁵⁶ Luvussa 1.4 tuotiin ilmi, miten Kylkiraudan päätoimittaja on kutsunut kirjoittajat teemanumeroihin.

1990-luvulla nosti kansainvälisen kriisinhallinnan ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen keskeiseksi osaksi puolustusjärjestelmän kehittämistä. Luvussa 4.3 ja 4.4 tuotiin ilmi, miten nämä aiheet nousivat keskusteluun myös tämän tutkimuksen aineistossa. On mahdollista, että kansainvälisen kriisinhallinnan lisääntynyt merkitys on vähentänyt operaatiotaidon ja taktiikan kirjoittelua. Luvussa 4.3 tuotiin myös ilmi, miten yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamista korostava strateginen isku nähtiin osittain hankalaksi uhkamalliksi operaatiotaidon ja taktiikan keskustelulle. Tämä on saattanut aiheuttaa kirjoitusten vähentymistä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole sanoa, miten keskustelukulttuuria tulisi kehittää. Aineistosta on kuitenkin tehtävissä havainto, että taktista keskustelua peräänkuulutettiin etenkin sellaisissa yhteyksissä, joissa käsiteltiin jo puolustusvoimissa olevaa suorituskykyä. Eli kaivattiin Asko Sivulan esille tuoman operaatiokyvyn evoluution⁵⁵⁷ mukaista taktista keskustelua jo julkaistuista ohjesäännöistä ja ohjeista. Aineiston perusteella keskustelu on enenevässä määrin siirtynyt tiedottamiseen uusista suorituskyvyistä tai käyttöperiaatteista sen sijaan, että näistä olisi keskusteltu. On toki kiistettävissä, onko esimerkiksi aselajien tiedottamistyyppiset kirjoitukset operaatiotaidosta ja taktiikasta keskustelua. Kirjoitukset on kuitenkin sisällytetty aineistoon, koska ne kuvastavat keskustelun muutosta tiedottavampaan suuntaan.

Toisaalta Sivulan mainitsema operaatiokyvyn evoluutio oli jatkuva prosessi, jossa nykyinen ja kehitteillä oleva suorituskyky olivat osittain päällekkäisiä. Operaatiokyvyn evoluutiossa oli Sivulan mukaan yhtä tärkeää keskustella myös tekniikan kehittymisen mahdollistamista uusista suorituskyvyistä. Keskustelun painottuessa vasta kehitteillä oleviin suorituskykyihin voi aiheuttaa mielikuvan, että suomalaisesta taktiikasta ei keskustella.

Diskurssianalyysin ilmeisenä varjopuolena voidaan pitää aineiston analyysin työläyttä. Aineiston rajaaminen onkin erityinen haaste diskurssianalyysin tekemiselle.⁵⁵⁸ Tästä näkökulmasta tämän tutkimuksen aineistoa voidaan pitää liiankin laajana. Suppeammalla rajauksella olisi voinut saada yksityiskohtaisempaa tietoa esimerkiksi niistä retorisisista valinnoista, millä pyrittiin tuomaan omia mielipiteitä esille. Riittävän laajalla aineistolla pyrittiin tässä tutkimuksessa tuomaan esille, miten suomalaisesta operaatiotaidosta ja taktiikasta on keskusteltu kylmän sodan jälkeen ja miten keskustelu on edennyt. Esimerkiksi keskustelu helikoptereista olisi voitu

⁵⁵⁷ Sivula (1991a), s. 885.

⁵⁵⁸ Juhila, Kirsi & Ero Suominen: Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä, *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, Jokinen, Kirsi, Kirsi Juhila & Ero Suominen (toim.), Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, Tampere 2006, s. 452.

sivuuttaa yksittäisenä asejärjestelmäkeskusteluna. Nämä kirjoitukset kuitenkin ilmensivät tuon ajan keskustelua operaatiotaidosta ja taktiikasta.

Riittävän laajalla aineistolla pyrittiin myös kattamaan operaatiotaidon ja taktiikan käsitteiden monitulkintaisuus. On mahdollista, että käsitteiden toisenlaisella tulkinnalla voitaisiin päätyä tästä tutkimuksesta poikkeavaan tulokseen. Menetelmänä käytetty kriittinen diskurssianalyysi on myös hyvin kontekstisidonnainen. On mahdollista, että tarkasteltaessa kirjoituksia jostain toisesta näkökulmasta, voitaisiin päästä toisenlaiseen tulokseen.

Aineistosta tehdyn analyysin perusteella ei voida myöskään esittää asioita niin sanotusti varmana tietona tai, että asia olisi ollut juuri näin. Artikkeleiden taustalla on varmasti käyty keskustelua, kuten useassa artikkelissa tuodaan ilmi. Aineiston analyysiä olisi voinut täydentää haastatteluiden avulla, joilla olisi pyritty selvittämään kirjoituksiin vaikuttaneita syitä. Etenkin kysymykseen miksi operaatiotaidosta ja taktiikasta on keskusteltu, olisi voinut saada kattavamman vastauksen haastatteluilla. Tässä tutkimuksessa haastattelut oli kuitenkin tarkoituksella jätetty pois. Tarkoituksena oli tutkia, miten operaatiotaidon ja taktiikan keskustelu ilmenee kirjoitettujen artikkeleiden kautta. Jokainen kirjoitus edustaa kirjoitushetkellä vallinnutta kirjoittajan ajattelua tai ainakin sitä, miten hän asian tuo ilmi. On myös huomioitava, että tässä tutkimuksessa pyrittiin nostamaan esille keskeisiä teemoja ja argumentteja. Kaikkia kirjoituksia ei ollut mahdollista ajan ja sivumäärän tarpeettoman suureksi kasvamisen vuoksi sisällyttää tähän tutkimukseen.

5.2 Jatkotutkimusaiheet

Käsitteiden määrittelyssä tuotiin ilmi käsitteiden operaatiotaito ja taktiikka monitulkintaisuus. Aineistosta oli havaittavissa, että käsitteitä myös käytettiin hyvin vaihtelevasti. Upseerien argumentointitaitojen kehittämiseksi tulisi tutkia, miten eri käsitteitä käytetään erilaisissa tilanteissa. Edelleen upseerien argumentointitaitojen kehittämiseksi olisi hyödyllistä tutkia, millaisia retorisia keinoja tai faktuaalistamisstrategioita upseerit käyttävät puhuessaan tietystä ilmiöstä. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistossa esiintyi tiedottamiseen viittaavia artikkeleita. Argumentointitaitojen kehittämiseksi olisi hyödyllistä tutkia, miten asiat esitetään oikeina tai totuuksina näissä artikkeleissa.

Aineiston perusteella keskustelu ja väittely taktisista ratkaisuista laantui tultaessa 2000-luvulle. Aineistossa ilmeni esimerkiksi kommentti että ”*Koko asiaa en olisi kehdannut tunnustaa, ellei*

Jussi olisi ottanut asiaa puheeksi. Mitä eversti edellä, sitä majuri perässä.”⁵⁵⁹ Tässä tutkimuksessa pyrittiin tutkimaan itse tekstejä. Edellä esitettyyn kommenttiin liittyen tulisi tutkia tekstin taustalla olevia syitä. Näitä taustalla olevia syitä voisi tarkastella esimerkiksi puolustusvoimien organisaatiokulttuurin kautta. Kysymyksenasettelulla voisi pyrkiä vastaamaan, miten kirjoittajat ovat kokeneet organisaationsa kulttuurin vaikuttaneen heidän kirjoituksiinsa. Tutkimukseen voisi sisällyttää myös ei-kirjoittavien upseerien haastattelut.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan tehdä vain tulkintoja kirjoitusten tarkoitusperistä. Näiden tarkoitusperien selvittämiseksi olisi hyödyllistä toteuttaa haastattelututkimus aktiivisiin kirjoittajiin. Haastattelututkimuksen avulla voisi selvittää, miten kontekstissa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet kirjoittajien tarkoitusperiin ja tätä kautta syventää tämän tutkimuksen havaintoja.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin ainoastaan Sotilasaikakausilehdessä ja Kylkiraudassa julkaistuja kirjoituksia. On huomioitava, että Sotilasaikakausilehti ja Kylkirauta ovat laajalevikkeisiä lehtiä upseerien keskuudessa. Tämä voi aiheuttaa lisääntyntä kynnystä tuoda oma mielipide esille, jolloin kirjoitukset painottuvat vain oman alan asiantuntijoiden kirjoituksiin. Jatkotutkimuksena olisi hyödyllistä tutkia, miten upseerit keskustelevat operaatiotaidosta ja taktiikasta esimerkiksi pienilevikkeisimmässä aselajilehdissä.

---

⁵⁵⁹ Kommentti liittyi maavoimien uudistetusta taistelutavasta viestimiseen. Evp. majuri Esko Veijalainen kirjoitti, ettei ymmärtänyt käsitteitä mitä uudistetusta taistelutavasta viestimisessä käytettiin. Veijalainen, Esko: Maavoimien uusi taistelutapa, *Sotilasaikakausilehti* 4/2013, s. 39–40.

6 LÄHTEET

1 JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Puolustusvoimien asiakirjat

Pääesikunta: *Iskukykytutkimuksen tulokset*. Tiedote 4.3.2004. Materiaali kirjoittajan hallussa.

Pääesikunta: *PVOPO F.1.4: Operatiivisen suunnittelun perusteet (FINGOP)*, HF606.

Pääesikunta: *Kenttäohjesääntö, yleinen, KOYL*. HK514/16.6.2014, Käyttö rajoitettu (STIV)

Pääesikunta: *PVOHJEK-PE Puolustusvoimien strateginen suunnittelu*, HK659 / 13.1.2015.

1.2 Muiden viranomaisten asiakirjat

-

1.3 Opinnäytteet

Hirvelä, Arto: *Aivomyrsky Ja Informaatiotulva: Informaatiosodankäynnin Vaikutus Informaatioympäristöön*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2005.

Palokangas, Tero: *Tietoverkkovaikuttaminen Osana Tietoverkko-operaatioita*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2011. Käyttö rajoitettu (STIV).

Parkkinen, Jonne: *Viestikomppanian (T) suunnittelu- ja johtamisprosessi*. Pro gradu -tutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, 2009.

Tähtinen, Janne: *Georgian sodan tarkastelu strategisen iskun toteutusperiaatteiden ja torjunnan näkökulmasta – Suomalaisen uhkamallin analysointi Georgian sodan ja siitä saatavien oppien perusteella*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Helsinki 2013.

Virta, Jami: *Suomalaisen laajan turvallisuuden diskurssi – Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiat diskurssianalyttisesti tarkasteltuna*. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö, Maanpuolustus-korkeakoulu, Johtamisen laitos, Helsinki 2011.

1.4 Ohjesäännöt

Puolustusvoimien Koulutuksen kehittämiskeskus: *Jalkaväen taisteluohjesääntö (JVO)*, Gummerus Kirjapaino Oy, Helsinki 1995.

Pääesikunta: *Kenttäohjesääntö – Yleinen osa*. Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1995.

Pääesikunta: *Kenttäohjesääntö yleinen osa – Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet*. Edita Prima Oy, Helsinki 2007.

1.5 Haastattelut

-

1.6 Muut julkaisemattomat lähteet

Airo, Paavo & Tero Tuominen: *Erikoisjääkäreitä on koulutettu parikymmentä vuotta – Tällaisia ovat Puolustusvoimien erikoisjoukot*, 16.5.2019. [<https://reservilainen.fi/erikoisjaakareita-on-koulutettu-parikymmenta-vuotta-tallaisia-ovat-puolustusvoimien-erikoisjoukot/>] Luettu 25.7.2023.

Kadettikunta: *Kadettikunta*. [<https://kadettikunta.fi/kadettikunta/>] Luettu 13.1.2023.

Kadettikunta: *Kylkirauta*. [<https://kadettikunta.fi/julkaisut/kylkirauta>], Luettu 28.07.2023.

Maanpuolustuskorkeakoulu: *Sotataidon ytimessä podcast, osa 02 Kyber*. [<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/182814/02%20Kyber.pdf?sequence=4&isAllowed=y>]

Palokangas, Marko: *Operaatiotaito ja taktiikka*, Alustus, YEK61 OTH1, 1.11.2021. Powerpoint-tiedosto tekijän hallussa.

Palokangas, Marko: *Sodan kuva -oppitunti*. Powerpoint-tiedosto kirjoittajan hallussa.

Puolustusvoimat: *Puolustusvoimien tutkimusagenda 2015*. [https://puolustusvoimat.fi/documents/1951253/2670014/TUTKIMUS_Tutkimusagenda_2015_281015_painoversio_pieni.pdf] Luettu 16.1.2023.

Puolustusvoimat: *Maanpuolustuskorkeakoulun historia ja perinteet*. [<https://puolustusvoimat.fi/web/historia/maanpuolustuskorkeakoulu>] Luettu 28.7.2023

Pynnönen, Anu: *Diskurssianalyysi – Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Working paper N:o 379/2013, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu 2013. [<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>] Luettu 31.7.2023.

Tuomisto, Ilkka: *Prosessin perusteet 29.6.2022*. PV TUVEMOODLE-oppituntipaketti. Materiaali kirjoittajan hallussa.

Tähtinen, Janne: *Suomalainen näkemys sodan kuvasta*. Sotatieteiden päivät 2021, Helsinki. [<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021112456918>], Luettu 31.7.2023.

Upseeriliitto: *Upseeriliitto ja jäsenet*. [<https://upseeriliitto.fi/liitto-ja-jasenet/>] Luettu 13.1.2023.

2 JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Tutkimukset ja opinnäytteet

Hollanti, Juha: *Alivoimaisen taktiikka – Suomalaisen taktisen ajattelun tarkastelu*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia Nro 38, PunaMusta Oy, Tampere 2019.

Huttunen, Mika: *Monimutkainen taktiikka*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: Nro 2/2010, Edita Prima Oy, Helsinki, 2010.

Liimatta, Hannu: *Ulkomaisista esikuvista kohti omaperäisempiä ratkaisuja – Itsenäisen Suomen jalkaväkitaktiikan kehittämisen neljä ensimmäistä vuosikymmentä*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2008.

Limnell, Jarno: *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia no 29, Edita Prima Oy, Helsinki 2009.

Palokangas, Marko: *Räjähtävää tyhjyyttä – Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia no 17, Suomen Mies Oy, Helsinki 2014.

Pesu, Matti: *Koskiveneellä kohti valtavirtaa: Suomen puolustuspolitiikka kylmän sodan lopusta 2010-luvun kiristyneeseen turvallisuusympäristöön*. Puolustusministeriön julkaisuja 1/2017, Helsinki 2017.

Raitasalo, Jyri: *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä (toim.): *Sota – Teoria ja todellisuus – Näkökulmia sodan muutokseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Raitasalo, Jyri & Jarmo Limnell: *Selonteko 2009 – Turvallisuuden uudelleen arviointia*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 29, Edita Prima, Helsinki 2009.

Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen – Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: Nro. 1/2014 (2.painos), Helsinki 2014.

2.2 Kirjallisuus

Fairclough, Norman: *Miten media puhuu?* (Suom. Blom, Virpi & Kaarina Hazard). Vastapaino, Tampere 1997.

Hirsjärvi, Sirkka; Pirkko Remes & Paula Sajavaara: *Tutki ja kirjoita (11. painos)*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005.

Huttunen, Mika & Jussi Metteri (toim.): *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksesta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2: Nro 1/2008, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Iskanius, Markku: *Operaatiotaidon ja taktiikan opettajan ohje*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa 2: N:o 2/1998, Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1998.

Jokinen, Arja; Kirsi Juhila & Eero Suominen: *Diskurssianalyysi – Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino, Tampere 2016.

Kaldor, Mary: *Uudet ja vanhat sodat*. Kustannus Oy Taifuuni, Tallinna 2001.

Kesseli, Pasi: Operaatiotaito ja taktiikka tieteenalana, *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*. Mika Huttunen & Jussi Metteri (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, nro 1/2008, Edita Prima Oy, Helsinki 2008.

Krogars, Marco (Toim.): *Sotatieteelliset käsitteet puntarissa - Johtamisen, strategian, operaatiotaidon ja taktiikan vertaileva sisällön analyysi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 1, tutkimuksia N:o 9, Helsinki 1998.

Kuusistö, Tuija (toim.): *Kybertaistelu 2020*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2, asiatietoa No. 1/2014. Juvenes Print, Tampere 2014.

Nokkala, Arto: *Kyky ja tahto – Suomen puolustus murroksessa*. Docendo, Saarijärven Offset Oy 2014.

Paronen, Antti: *Keskusteluja taktiikasta – Ajatuksia taktiikan kehittämisestä*. Maavoimien tutkimuskeskuksen tutkimuksia, Punamusta, Joensuu 2022.

Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen: *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere 2009.

Rantapelkonen, Jari & Aki Huhtinen. *Imagewars: Beyond the Mask of Information Warfare. 2nd ed.* Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund, Gummerus Kirjapaino Oy 2002.

Rantapelkonen, Jari & Lotta Koistinen: *Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2, Tutkimuslustoja nro 1, Helsinki 2016.

Rekkedal Nils Marius, Stig-Göran Grönberg & Pasi Kesseli (toim.): *Operaatiotaito - Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*. Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen julkaisusarja 1, Edita Prima Oy, Helsinki 2013.

Sivula, Asko: *Tietoyhteiskunnan maavoimat – Maavoimien kehittämisohjelma 2020*. Maavoimaesikunta. Ykkös-Offset Oy, Vaasa 1995.

Tilander, Heikki: *Sotilaan vuosikymmenet – Muistikuvia noottikriisin ajasta EU-Suomeen*, Kustannus Oy Suomen Mies, Jyväskylä 2006.

Tähtinen, Janne & Ville Huupponen: Operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksen lähtökohdat. *Näin tutkin taktiikkaa – Tutkimusprosessi operaatiotaidon ja taktiikan näkökulmasta*. Janne Tähtinen (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2: tutkimusselosteita Nro 20, PunaMusta Oy, Joensuu 2022.

Uutaniemi, Pekka (toim.): *Strategian käsikirja*. Sotatieteen laitos, Strategian toimisto. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983.

Vaahtolampi, Esko: Suomalaisen sotatieteellisen tutkimuksen painotuksia Tiede ja ase-teosarjan valossa – Perusselvitys. *Suomen sotatieteellisen seuran erikoisjulkaisu N:o 72-2*, 2014. [<https://journal.fi/ta/article/view/67687>], luettu 1.8.2023.

Vaahtolampi, Esko: *Maanpuolustuskorkeakoulu 20 vuotta – Sotilasyliopiston ensiaskeleet 1993-2013*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print, Tampere 2013.

2.3 Artikkelit

Ahvenainen, Sakari: Informaatioidankäynnin perusteita, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 55*, 1997, s. 134. [<https://journal.fi/ta/article/view/47798>], Luettu 1.8.2023.

Ahvenainen, Sakari: Verkostosodankäynti – 21. vuosisadan teknis-organisatorinen vaikuttamistapa, osa 2. *Sotilasaikakausilehti 5/2002*.

Alamäki, Marko: Kehittyvä pioneeriaselaji. *Sotilasaikakausilehti 9/2004*.

Ala-Sankila, Jorma: Erikoisjoukot oleellinen osa asevoimia myös Suomessa. *Kylkirauta 4/1996*.

Ala-Sankila, Jorma: Puolustusvoimien operatiivinen johtaminen – sodanjohto uusien haasteiden edessä. *Kylkirauta* 1/2013.

Ala-Sankila, Jorma & Jouni Laari: Helikoptereilla lisätehoa maavoimien taisteluun. *Sotilas-aikausilehti* 5/1999a.

Ala-Sankila, Jorma & Jouni Laari: Kaikkien kriisimallien keskitetyt helikopterijoukot. *Sotilas-aikausilehti* 6-7/1999b.

Antikainen, Simo: Verkostopuolustus ja taktiset periaatteet – Mikä muuttuu? *Kylkirauta* 3/2006.

Gray, Colin S.: War - Continuity in Change, and Change in Continuity. *Parameters Summer 2010 Volume 40*, The US Army war college quarterly.

Hall, Stuart: "Foucault: Power, Knowledge and Discourse", *Discourse Theory and Practice*, Wetherel, Margaret; Stephanie Taylor; Simeon J. Yates. SAGE Publications Ltd. Lontoo 2001.

Halonen, Kyösti: Helikoptereita – Hämmästyttää, kummastuttaa... *Sotilasaikausilehti* 11/1999.

Hartikainen, Esko: Tykistö – tulivoimaa nyt ja tulevaisuudessa. *Sotilasaikausilehti* 3/2004.

Hartikainen, Esko: Vaikuttaminen maavoimien uudistetussa taistelutavassa. *Sotilasaikausilehti* 11/2012.

Heinilä, Erkki: Uutta taktiikkaa etsimään. *Sotilasaikausilehti* 1/1992.

Heinonen, Jyrki: Verkostopuolustus – yhteiskunnallisen muutoksen heijastuma. *Kylkirauta* 1/2006.

Hirvelä, Arto: Informaatio-operaatioiden vaikutusperusteinen suunnittelu. *Sotilasaikausilehti* 11/2006.

Hokka, Kari: Kuljetushelikopterijärjestelmän kehittäminen – NH-90 helikopterit hankitaan valmiusyhtymien liikkuvuuden parantamiseksi. *Sotilasaikausilehti* 3/2002.

Hollanti, Juha & Inka Niskanen: Alivoimaisen taktiikka ja sotilasjohtaja, *Sotilasjohtaja taistelussa*, Pulkka, Antti-Tuomas & Juha Hollanti (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuselosteita nro 6, PunaMusta Oy, Joensuu 2022.

Huhtinen, Aki-Mauri: Liike ja aika johtamisessa vaatii vuoropuhelua. *Sotilasaikakausilehti* 5/2001.

Huhtinen, Aki-Mauri & Pasi Kesseli: Maanpuolustus ei ole yhden ajatuksen asia. *Kylkirauta* 2/2007.

Huhtinen, Aki-Mauri & Jari Rantapelkonen: Informaatioajan sotataidon kritiikki. *Sotilasaikakausilehti* 5/2007.

Huhtinen, Aki-Mauri: Viestinnästä vaikuttamiseen – psykologiset operaatiot kyberajassa. *Sotilasaikakausilehti* 1/2011.

Huhtinen, Aki-Mauri & Pasi Kesseli: FINGOP – suunnittelu- vai johtamisprosessi? *Kylkirauta* 1/2008.

Hulkko, Petri: Maavoimien taistelu 2015, uudistettu taistelutapa, *Jalkaväen vuosikirja XXIX 2013-2014*, Jalkaväen säätiö KTMP/Ykkös-Offset Oy, Tuusula 2013.

Huovinen, Petri, Anssi Kärkkäinen, Mikko Lehto, Lauri Noronen, Kimmo Piispa & Ville Viita: Sotilaalliset kybersuorituskyvyt – Näkökulmia suorituskyvyn kehittämiseen. *Sotilasaikakausilehti* 2/2014.

Huttunen, Mika: Taktiikan käsitteestä ja määritelmästä. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 63*, 2005, s. 71. [<https://journal.fi/ta/article/view/47897>], Luettu 1.8.2023.

Hägglund, Gustav: Kylmän sodan taisteluhaidoista 2000-luvulle, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 56*, 1998. [<https://journal.fi/ta/article/view/47803>], Luettu 1.8.2023.

Ilvonen, Janne: EBO ja EBOA – Vaikutusperusteinen lähestymistapa operaatioihin. *Sotilasai-
kakaussilehti 9/2008*.

Iskanius, Markku: Operaatiotaidon ja taktiikan kehitysnäkymät. *Sotilasaikakausilehti 9/1990*.

Iskanius, Markku & Juhani Kääriäinen: Taistelun kuva – suomalainen näkemys, *Sodan ja tais-
telun kuva*, Saarelainen, Jorma & Jussi Metteri (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan
laitos, Julkaisusarja 2, Taktiikan asiatietoa N:o 3/2000, Edita Oy, Helsinki 2000.

Jaakkola, Janne: Operaatio BARRAS – Brittiläisten erikoisjoukkojen taidonnäyte Sierra Leo-
nessa. *Sotilasaikakausilehti 10/2000*.

Jaakkola, Janne: Erikoisjoukot osana länsimaista operaatiotaitoa. *Sotilasaikakausilehti 2/2001*.

Jaakkola, Janne: Terrorismin torjunta: Poliittikkaa, poliisitoimintaa vai sotilasoperaatioita? *So-
tilasaikakausilehti 11/2003*.

Jaakkola, Janne: Erikoisoperaatiojoukkojen tulevaisuus – Kaukopartioista terrorismin torjun-
taan. *Sotilasaikakausilehti 1/2004*.

Jantunen, Saara & Tero Palokangas: Informaatioajan operointi edellyttää kaikkien toimintaym-
päristöjen hallintaa. *Sotilasaikakausilehti 1/2015*.

Jouko, Petteri: Materiaalinen kivijalka uusitaan 1970-1990-luvuilla, *Suomen Puolustusvoimat
100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018a.

Jouko, Petteri: Maavoimien varustaminen jatkuu lamasta huolimatta – Itä-Saksan kauppa 1991-
1994, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018b.

Juhila, Kirsi & Eero Suominen: Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä, *Diskurssianalyysi
– Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*, Jokinen, Kirsi, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim.), Kus-
tannusosakeyhtiö Vastapaino, Tampere 2006.

Järvi, Pekka & Petteri Jouko: Taktiikka ei ole koskaan valmis, *Sotilasaikakausilehti, 9/2011*.

Kajanmaa, Petteri: Suunnitteluprosessi – komentajan työkalu. *Kylkirauta 2/2015a*.

Kajanmaa, Petteri: Uudistuneen yleisesikuntaupseerikurssin valintakoe – Operaatiotaidon sovetava osakoe. *Sotilasaikakausilehti 3/2015b*.

Kalliomaa, Mika: Sotataito kadettiupseerien osaamisen ytimessä. *Kylkirauta 2/2015*.

Kalliomaa, Mika: Uhka = tahto x kapasiteetti. *Kylkirauta 3/2017*.

Kallunki, Tomi: Teoria hallinnassa – käytännön suorituksia tarvitaan enemmän. *Sotilasaikakausilehti 2/2008*.

Kanninen, Ermei: Maavoimat 2020 – Sotaveteraanin ja kehittäjän kommentti. *Sotilasaikakausilehti 4/1996*.

Karjalainen, Mikko: Puolustusvoimien kokeilutoiminta vapaussodasta talvisotaan. *Puolustusvoimien kokeilutoiminta vuosina 1918-1939 – Kokeilutoiminnan historialliset juuret, osa 1*. Mikko Karjalainen (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: tutkimuksia Nro 43, PunaMusta Oy, Helsinki 2021.

Keinonen, Maria: Kyberkukkulan kuningas. *Sotilasaikakausilehti 3/2017*.

Kerttunen, Mika: On aika ryhtyä kouluttamaan taktista ajattelua. *Sotilasaikakausilehti 12/1995*.

Kesseli, Pasi & Mika Huttunen: Sodankäynnin vallankumous? – Näkemyksiä yhdysvaltalaisen sotataidon kehityksestä, osa 1. *Sotilasaikakausilehti 8/2006*.

Kesseli, Pasi: Operaatiotaito ja taktiikka tieteenalana, *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*, Huttunen, Mika & Jussi Metteri (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2 Nro 1/2008. Edita Prima Oy, Helsinki 2008. s.

Kesseli, Pasi: Lukijalle, *Operaatiotaito – Operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Rekkedal, Nils Marius, Grönberg Stig-Göran, Kesseli Pasi (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1: N:o 1/2013, Edita Prima Oy, Helsinki 2013.

Koli, Markku: Tulosjohtaminen alueellisessa puolustuksessa – tehtävän määrittääkin sen toteuttaja. *Sotilasaikakausilehti 12/1993*.

Koli, Markku: Teollisesta sodankäynnistä tietosodankäyntiin – Sodankäynnin kehittyminen ja puolustusdoktriini. *Sotilasaikakausilehti 1/1995*.

Kouri, Pekka: Hevosesta helikopteriin. *Sotilasaikakausilehti 9/1997*.

Kurenmaa, Pekka: Sotilaallinen uhka tulevaisuudessa ja vaateita puolustuksellemme. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 48*, 1990, s. 23–24. [<https://journal.fi/ta/article/view/47719>], Luettu 1.8.2023.

Kuronen, Risto: Taktiikkaa ja operaatiotaitoa esipuseerikurssilla. *Sotilasaikakauslehti 8/2005*.

Kuronen, Risto: FINGOP – taktisten ratkaisujen apuvälineenä. *Kylkirauta 3/2008*.

Kyllönen, Kauko: Jalkaväkipataljoona vastahyökkää – Taktiikan toinen sovellettu koulutyö vuoden 1994 pääsyutkinnossa. *Sotilasaikakausilehti 8/1994*.

Lagerstam, Kaarle: Tutkimuksen viimeisimmät vuosikymmenet, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018.

Laari, Jouni: Ilmataisteluhelikopteri on pienen maan tehokkain tulevaisuuden vaihtoehto. *Sotilasaikakausilehti 4/1997*.

Laari, Jouni: ”Ratsuväki roottoreille” – Helikopterijoukkojen käyttö vastasissitoiminnassa. *Sotilasaikakausilehti 10/2002*.

Lappi, Ahti: Maavoimat tekniikan kourissa – Olemmeko sen herroja vai orjia. *Sotilasaikakausilehti 11/1995a*.

Lappi, Ahti: Ilmapuolustuksen sotaoppi – Lyhyt mutta kattava oppimäärä, *Sotilasaikakausilehti 5/1995b*.

Lappi, Ahti: Ilma- ja avaruusmahti sodassa, *Sotilasaikakausilehti 10/1997*.

Lappi, Ahti: Helikopterit ja lennokit – Maavoimien lentojoukkojen käyttömahdollisuudet. *Sotilasaikakausilehti 1/1998*.

- Lappi, Ahti: Miekka ja kilpi – Puolustusdoktriinin analyysia. *Sotilasaikakausilehti* 3/1999.
- Lappi, Ahti: Ilmasodan vallankumous, *Sotilasaikakausilehti* 1/2014.
- Lehto, Kimmo: Prikaati 2005:n taistelu – Milloin viimeksi väittelit taktiikasta? *Jalkaväen vuosikirja XXIII*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000.
- Lehto, Martti: Itsenäiset maavoimat. *Sotilasaikakausilehti* 6-7/2001.
- Lehto, Martti: Kybermaailman määrittelyä. *Sotilasaikakausilehti* 12/2013.
- Lehto, Martti & Jarno Linnéll: Kybersodankäynnin kehityksestä ja tulevaisuudesta, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 75*, 2017, s. 194. [<https://journal.fi/ta/article/view/67730>], Luettu 1.8.2023.
- Liimatta, Hannu: Suomalaisen taktiikan taitekohtia – Professori Vesa Tynkkysen haastattelu. *Kylkirauta* 2/2015.
- Liimatta, Hannu: Kylkirauta kohti 2020-lukua, *Constantem Decorat Honor – Kadettikunta 1921–2021*, Iskanius, Markku (toim.), Kadettikunta, Otavan kirjapaino 2021.
- Lindberg, Jarmo: JOINT – joustavaa kaikkien puolustushaarojen yhteissotaa Irakissa. *Sotilasaikakausilehti* 5/2003.
- Lindström, Rami: Luovuutta vai laskentaa? – Mitä upseerin tulee osata tulevaisuudessa. *Sotilasaikakausilehti* 2/2017.
- Maunula, Antero: Operaatiotaito ja taktiikka, *Strategian käsikirja*, Uutaniemi, Pekka (toim.) Sotatieteen laitos, Strategian toimisto. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983.
- Merjola, Timo: Tulosjohtaminen tuodaan kokeillen puolustushallintoon. *Sotilasaikakausilehti* 3/1992.
- Myllykangas, Markku: Valmiutta kaiken varalle. *Kylkirauta* 3/2017.

Mäkitalo, Janne: Sotataito vai sotataide? *Kylkirauta* 4/2018.

Mälkki, Jukka: Minne menet suomalainen sotataito? *Kylkirauta* 3/2006.

Mälkki, Juha: Sotataito ja poikkitieteellisyys vaade. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 74*, 2017, s. 234. [<https://journal.fi/ta/article/view/60593>], Luettu 1.8.2023.

Mälkki, Juha: Väärää sotataitoa – taloustieteen ja sotataidon yksipuolistuminen. *Sotilasaikakausilehti* 4/2017.

Nenonen, Juhana: Tilannekuvasta uudenaikaiseen tilannetietoisuuteen – Maavoimien joukkojen tilannekuvan muodostaminen 2010-luvulla. *Sotilasaikakausilehti* 9/2004.

Nieminen, Esko: Ulkomailla siirretty oppilaskeskeisin menetelmiin. *Sotilasaikakausilehti* 3/1990.

Nieminen, Esko: Sotilas luo kun hän pystyy yllättämään. *Sotilasaikakausilehti* 2/1991.

Nokkala, Arto: Suomen laajeneva sotilaspolitiikka. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 59*, 2001. [<https://journal.fi/ta/article/view/47845>], Luettu 1.8.2023.

Nokkala, Arto: Suomen sota 2000-luvun vaihteessa, *Muuttuva sota, Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä*, Maanpuolustuskorkeakoulut, Strategian laitos, Kustannus Oy Suomen mies, Jyväskylä 2005.

Norkola, Kari: Tiedotus tukee komentajaa – ”Me emme voita, ellei CNN sano meidän voittavan.”. *Sotilasaikakausilehti* 12/1996.

Nurmi, Jukka: Maavoimat – maa-alueen puolustaja nyt ja tulevaisuudessa. *Sotilasaikakausilehti* 3/2018.

Nurminen, Tomi: Onko luutnantista pataljoonan komentajaksi. *Sotilasaikakausilehti* 9/1991.

Ontelo, T: Doktriinin tarve. *Sotilasaikakausilehti* 12/1999.

Paakkinen, Juhani: Vanha tuote uudessa kääreessä. *Sotilasaikakausilehti 12/2012*.

Pajari, Antti: Taktiikan opettaminen, helppoa kuin mikä! *Sotilasaikakausilehti 11/2011*.

Pajari, Antti: Uudistukset ravistavat taktiikan opetusta. *Kylkirauta 2/2013*.

Palokangas, Marko & Ville Vänskä: Näkökulmia yhteisoperaatioon – tahtoa, operaatiotaitoa ja johtamista. *Sotilasaikakausilehti 3/2011*

Palokangas, Marko: Perinnetietoutta – tiesitkö tätä? Sotataidon suomalainen määritelmä. *Kylkirauta 2/2015*.

Palokangas, Marko: Yhteenveto sodan usvan hälventämiseksi. *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Helsinki, 2022.

Palokangas, Tero: Tietoverkkovaikuttaminen – taistelulentän kuudes ulottuvuus sotilaallisena mahdollisuutena. *Sotilasaikakausilehti 10/2011*.

Parkatti, Veli-Pekka: Maavoimien taistelu uudistuu. *Sotilasaikakausilehti 9/2012*.

Paronen, Antti: Sodan usvaa jo viidennessä polvessa, *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Joensuu, 2022.

Paronen, Antti & Ilja Varha: Taktiikan taitoa etsimässä – upseerit prosessin pyörteissä. *Sotilasaikakausilehti 5/2019*.

Peltonen, Mika: Jalkaväen uudet kasvot. *Sotilasaikakausilehti 1/2004*.

Peltonen, Mika: Sodan kuva muuttuu, puolustusvoimat muuttuu, jalkaväki muuttuu. *Jalkaväen vuosikirja XXIX 2013-2014*, Jalkaväen säätiö KTMP/Ykkös-Offset Oy, Tuusula 2013.

Peltonen, Mika: Sodankäynti tänään – mitä voisimme tehdä toisin? *Kylkirauta 2/2015*.

Pietiläinen, Kari & Jukka Nurmi: Vaikutusperusteinen operatiivinen ajattelu (EBAO) – prosesseja, tekniikkaa vai uutta ajattelua? *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 66, 2008*. [<https://journal.fi/ta/article/view/1882>], Luettu 1.8.2023.

Pihlajamaa, Antti: Sodan perusolemus näkökulmana sodan kuvaan. *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Helsinki, 2022.

Piironen, Mika & Pekka Sviili: AVOT -opiskelu edellyttää myös avointa asennetta. *Sotilasajakausilehti 9/2002*.

Pöysti, Timo: Johtajien taktinen taito tasoittaa voimien ja suorituskyvyn alivoimaa. *Sotilasajakausilehti 1/1996a*.

Pöysti, Timo: Taktinen johtamisprosessi: Analyysia tai intuitiota. *Sotilasaikakausilehti 2/1996b*.

Pöysti, Timo: Taktisen taidon hyödyntäminen – Soveltamisessa sen salaisuus. *Sotilasaikakausilehti 3/1996c*.

Raitasalo, Jyri: Taistelu sodasta – Yhdysvaltojen vaikutus läntiseen sodan kuvaan kylmän sodan jälkeen. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 62, 2004*. [<https://journal.fi/ta/article/view/47880>], Luettu 1.8.2023.

Raitasalo, Jyri: Läntinen sodan kuva kylmän sodan jälkeen, *Muuttuva sota*, Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulut, Strategian laitos, Kustannus Oy Suomen mies, Jyväskylä 2005.

Raitasalo, Jyri: Sotaan varautumisesta aktiiviseen asevoiman käyttöön – Länsimainen sodan kuva muutoksessa, *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*, Pekka Sivonen (toim.). Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, Maanpuolustuskorkeakoulu, Juvenes Print, Tampere 2013.

Raitasalo, Jyri: Hybridisota ja hybridiuhat – paljon vanhaa...onko mitään uutta? *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 76, 2018a*. [<https://journal.fi/ta/article/view/77541>], Luettu 1.8.2023.

Raitasalo, Jyri: Puolustuskomiteoista selontekoihin, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta*, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018b.

Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä: Sodan tutkimus strategian näkökulmasta, *Muuttuva sota*, Raitasalo, Jyri & Joonas Sipilä (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Kustannus Oy Suomen mies, Jyväskylä 2005.

Rantapelkonen, Jari & Teuvo Arolainen: Yhtymien ja median suhteet informaationsodassa. *Sotilasaikakausilehti 11/2001*.

Rantapelkonen, Jari & Teuvo Arolainen: Strateginen (media)isku – ”Uudet sodat” nostavat verkostot yhteiskunnan toiminnan elintärkeiksi tekijöiksi. *Sotilasaikakausilehti 12/2002*.

Rantapelkonen, Jari & Teuvo Arolainen: Vahvennettu toimittajilla – Yhdysvaltain mediastrategia Irakissa. *Sotilasaikakausilehti 3/2004*.

Rantapelkonen, Jari: Näyttörüudun takana – Sotilasjohtaminen verkostoituneessa informaatioympäristössä. *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet*. Aki-Mauri Huhtinen (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2: artikkelikokoelmat N:o 16, Edita Prima Oy, Helsinki 2006.

Rantapelkonen, Jari: Sodankuva. *Kylkirauta 2/2007a*

Rantapelkonen, Jari: Verkostokomentajuus. *Kylkirauta 3/2007b*.

Rantapelkonen, Jari: Jos sota syttyy tänään... *Sotilasaikakausilehti 12/2011*.

Rantapelkonen, Jari: Tulevaisuuden sotataito. *Kylkirauta 2/2015*.

Rekkedal, Nils Marius: Johdatus operaatiotaidon sisältöön, *Operaatiotaito – operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Rekkedal, Nils Marius; Stig-Göran Grönberg & Pasi Keseli. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o 1/2013. Edita Prima Oy, Helsinki 2013a.

Rekkedal, Nils Marius: Nykyaikainen sotataito – Johdanto, *Nykyaikainen sotataito 4. painos, Rekkedal, Nils Marius & Juha Mälkki (toim.)*. Maapuolustuskorkeakoulu. Verkkoersio, Helsinki 2013b. [<https://urn.fi/URN:ISBN:951-25-1734-5>], Luettu 1.8.2023.

Rekkedal, Nils Marius & Milan Vego: Amerikkalaisia ajatuksia operaatiotaidosta, *Operaatiotaito – operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*, Rekkedal, Nils Marius; Stig-Göran Grönberg & Pasi Kesseli. Maapuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o 1/2013. Edita Prima Oy, Helsinki 2013c.

Rantapelkonen, Jari: Tulevaisuuden sotataito. *Kylkirauta 2/2015*.

Riihijärvi, Petri: Ainainen puute ja kurjuus pakotti luovaan taktiseen ajatteluun – Pataljoonan nykytaktiikan pohja luotiin kehnolla välineellä. *Sotilasaikakausilehti 8/1995a*.

Riihijärvi, Petri: Kehitetyn täysipainoiseen hyödyntämiseen – Pataljoonataso taktiikkaa paperilla olevalla jääkäriprikaatilla. *Sotilasaikakausilehti 9/1995b*.

Riihijärvi, Petri: Operaatioiden suunnittelu ja johtaminen – tarkastelua suomalaisen, yhdysvaltalaisen ja venäläisen johtamisprosessin näkökulmasta. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 57, 1999*. [<https://journal.fi/ta/article/view/47820>], Luettu 1.8.2023.

Riihimäki, Jari: Taktiikan opetus ja oppiminen. *Sotilasaikakausilehti 11/1995*.

Roponen, Hannu & Ville Vänskä: Hajautetun taistelutavan soveltaminen meripuolustuksessa. *Sotilasaikakausilehti 2/2013*.

Ruohonen, Seppo: Verkostokomentajuudesta. *Kylkirauta 4/2007*.

Ruutu, Kaarle: Taktiikan tuntemus on kansallinen elinehto. *Sotilasaikakausilehti 8/1993*.

Räty, Arto: Maavoimat kohti 2020-lukua. *Sotilasaikakausilehti 6-7/2009*.

Salminen, Pertti: Systemaattiseen taktiikan tutkimukseen. *Sotilasaikakausilehti 3/1992*.

Salminen, Pertti: Maanpuolustuskorkeakoulu sotataidon tyyssija, *Sotakorkeakoulu – Suomalaisen sotataidon kehittäjänä*, Tilander, Heikki; Juhani Haapala; Tapio Partanen & Arto Kotro (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulun Perinneyhdistys ry. WS Bookwell Oy, Helsinki 2009.

Seppä, Jukka: Uudistuneen yleisesikuntaupseerikurssin valintakoe – Maasotalinjan operaatio-aidon soveltava osakoe. *Sotilasaikakausilehti 9/2015*.

Siivonen, Petri: FINGOP – Operatiivinen suunnitteluprosessi. *Kylkirauta 1/2008*.

Sinkkonen, Jarmo: Verkostoavusteinen puolustus – sehän olemme me! *Sotilasaikakausilehti 5/2011*.

Sivula, Asko: On löydettävä uusi taktiikka. *Sotilasaikakausilehti 12/1991a*.

Sivula, Asko: Reservin käytöstä löytyy ratkaisu puolustuksellemme. *Sotilasaikakausilehti 9/1991b*.

Sivula, Asko: Maavoimat 2020 – vastaus kenrl Ernei Kannisen kirjoitukseen. *Sotilasaikakausilehti 5/1996*.

Snellman, Pekka: Operaatiotaidon ja taktiikan kieli. *Sotilasaikakausilehti 3/2014*.

Storgårds, Karl-Gustav & Harri Luoma: Yhteispohjoismainen helikopterihanke – Mahdollisuus vai painajainen. *Sotilasaikakausilehti 4/2001*.

Suhonen, Martti: Miksi taktiikasta ei keskustella? *Sotilasaikakausilehti 1/1968*.

Suikkanen, Riku: Lukijalle, *Tuleva sota 1 – Ennustamisen sietämätön vaikeus*, Tynkkynen, Vesa (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2017.

Tilander, Heikki: Maavoimat 2000-luvulle – Haasteita ja kehitystä. *Sotilasaikakausilehti 2/1999*.

Tomperi, Markku: Kylmän sodan veteraaniverkostokomentaja vastaa muuhunkin kuin puheliin. *Kylkirauta 4/2007*, s. 33

Toveri, Pekka & Jouni Laari: Helikopteri vai panssarivaunu. *Sotilasaikakausilehti 11/1999a*.

Toveri, Pekka & Jouni Laari: Helikopteri vai panssarivaunu – Tulevaisuus on vaikutuksen yhdistämistä. *Sotilasaikakausilehti 12/1999b*.

Toveri, Pekka: Suomen puolustuksen kehittäminen 2000-luvun alussa, *Tuleva sota 2 – Nykyhetki ennakointien valossa*, Hyytiäinen, Mika (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulu, Edita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2018.

Toveri, Pekka & Heikki Välivehmas: Operaatiotaitomme kehittämismahdollisuuksia tietosodankäynnin hallitsemalla taistelukentällä, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 54*, 1996. [<https://journal.fi/ta/article/view/47784>], Luettu 1.8.2023.

Turunen, Ismo: Maavoimat ovat kunnossa – suhteellisesti. *Sotilasaikakausilehti 8/1993*.

Tähtinen, Janne: Sodan usvaa hälventämässä – Sodan kuvan käsitteet keskustelun keskiössä. *Sodan usvaa – Sodankäynti muutoksessa*, Palokangas, Marko (toim.). Sotataidon laitos, julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita nro 18, Maanpuolustuskorkeakoulu, PunaMusta Oy, Helsinki, 2022.

Tynkkynen, Vesa: Tulevaisuuden taistelu Suomen kannalta. *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 62*, 2004. [<https://journal.fi/ta/article/view/47885>], Luettu 1.8.2023.

Uusmies, Hannu: Traktorista se alkoi. *Sotilasaikakausilehti 5/1991*.

Valtonen, Vesa: Sotataidon taiteellinen puoli. *Kylkirauta 4/2018*.

Veijalainen, Esko: Maavoimien uusi taistelutapa, *Sotilasaikakausilehti 4/2013*.

Viita-aho, Auvo: VPKK – Verkostopuolustuksen kehittämiskeskus. *Sotilasaikakausilehti 5/2010*.

Viinamäki, Jussi & Jukka Vuorisalmi: Pataljoonan hyökkäyksen taistelutekninen tarkastelu. *Sotilasaikakausilehti 12/2011*.

Virtanen, Jukka-Pekka: Propagandaa ja informaationsodankäyntiä – Psykologinen sodankäynti käy yhä tärkeämmäksi. Tärkeää se oli jo talvi- ja jatkosodan aikana. *Sotilasaikakausilehti* 9/2002.

Vuohelainen, Jorma, Heikki Tilander & Ari Uutinen: Suurvaltojen operaatiotaito ja taktiikka 1990-luvulla, *Tiede ja Ase, Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu numero 47, 1989*, s. 56, 91. [<https://journal.fi/ta/article/view/47711>], Luettu 1.8.2023.

Väänänen, Jarkko; Jarkko Patrikainen & Tommi Sikanen: FINGOP työkaluna. *Kylkirauta* 2/2008.

Välimäki, Pasi: Taistelutilan hallinta – Sanoista tekoihin ja heti! *Sotilasaikakausilehti* 2/2000.

Vänskä, Ville: Yhteisoperaatioita, puolustushaarojen yhteistoimintaa vai yhteistä tulenkäyttöä. *Sotilasaikakausilehti* 10/2010.

Vänskä, Ville: Yhteisoperaation johtaminen. *Kylkirauta* 1/2013.

Wodak, Ruth: What CDA is about, *Methods of Critical Discourse Analysis* Wodak, Ruth & Michael Meyer. SAGE Publications Ltd. Lontoo 2001.

2.4 Lehdet

Kylkirauta, vuosikerrat 1990–2020.

Sotilasaikakausilehti, vuosikerrat 1990–2020.

2.5 Muut julkaistut lähteet

Parlamentaarinen selvitysryhmä: *Puolustuksen pitkän aikavälin haasteet*. Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2014, Helsinki 2014.

Puolustusministeriö: *Suomen helikopterihanke – Selvitysmies Keijo Suilan raportti NH90-hankinnasta 1998-2008*, Picaset Oy, Helsinki.

Puolustusministeriö: *Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös 23.11.2006, Kirjapaino Keili Oy, Helsinki 2006.

Puolustusministeriö: *Suomen puolustus 2020-luvulla – Puolustusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014*, Erweko Oy, Helsinki 2014.

Turvallisuuskomitean sihteeristö: *Suoman kyberturvallisuusstrategia*, Valtioneuvoston periaatepäätös 24.1.2013.

Valtioneuvosto: *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa – Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995.

Valtioneuvosto: *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997.

Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001.

Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004*. Valtioneuvoston selonteko 6/2004.

Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009*. Valtioneuvoston selonteko 11/2009.

Valtioneuvosto: *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012*. Valtioneuvoston selonteko 5/2012.

Valtioneuvosto: *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017a.

Valtioneuvosto: *Puolustusselonteko 2017*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2017b.

Valtioneuvosto: *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Valtioneuvoston julkaisu 2021:78, PunaMusta Oy, Helsinki 2021.

Valtioneuvosto: *Ajankohtaisraportti turvallisuusympäristön muutoksesta*. Valtioneuvoston julkaisu 2022:18.